

پنجابيءَ ۾ ٻڌو، چاهي انگريزيءَ ۾، ڳالهه اها ئي رهندي.
 ٻيو ڪوبه مارڪ ڪونهي، ٻيو ڪوبه اپڊيش ڪونهي.

هاڻي توهين هن مارڪ جي هر پهلوءَ جو دستار سان ورتن
 ڪري سگهو ٿا. منس جيمر جي اپار اهميت آهي، ڇاڪاڻ ته
 اهو پرماتما کي پراپٽ ڪرڻ جو درلپ ۽ املهه موقعو آهي.
 پرماتما جي پراپٽيءَ لاءِ وقت جي ديهه ڌاري، پورن ستگروءَ
 جي ضرورت آهي ۽ پرماتما جي پراپٽيءَ جو ساڌن ستگروءَ
 جو بخشيش ڪيل نام يا شبد آهي. نام يا شبد ۾ پرڪاش
 به آهي ۽ ڌن به آهي. شبد جي سهاري تي اندروني روحاني
 سفر طئه ڪري سگهجي ٿو.

انهن ئي ڪڇ مول ڳالهين تي توهين چاهيو ته وڏا وڏا
 بستڪ لکي سگهو ٿا. پر اهي ئي سرل ۽ بنيادي روحاني
 سچاڻون آهن. انهن کي چڱيءَ طرح سمجهڻ، اختيار ڪرڻ
 ۽ انهن تي سچي دل سان عمل ڪرڻ، روحاني ترقيءَ لاءِ
 ضروري آهي.

پوءِ نٿو ملي سگهي ۽ سڄي لاءِ بنا، ارماتما جي اڀاڻي نٿي
ٿي سگهي. اهو اٿل ۽ الادي لاءِ آهي.

سند مهاٿما ارماتمن لاءِ مالڪ جي سڃي اڀار ۽ ڀڳتيءَ
جي مهٻا جو ڪڏهن به ۽ ڪٿڙن نه لڳڻن ۾ ورتل ڪري
ٿي نٿو سگهجي. منس جي زبان انجي مهٻا ڪري ۽ اٿا ڪا
ڳائي نٿي سگهي ۽ ڪوبه فلم انجي آسٽي لکي نٿو سگهي.

سٺار جا سڀ چيو اٿار ڪن لاءِ. اڀار ڪو ٻارن اچڻ سان
اٿار ڪري ٿو، ڪو قومن، مذهبن ۽ ملڪن جي ڀڳتي ڪري
اڀار ڪو ڏن دولت ۽ مان وڌائيءَ جي ڀرجا ڪري ٿو.
پر سند مهاٿما اسان کي سمجهائين ٿا ته اهي شڪليون ۽
اٿارڪ اسانجي اڀار، ڀڳتيءَ ۽ ڀرجا جي لائق نه آهن.
صرف هڪ ئي رستو اسانجي اڀار ۽ ڀڳتيءَ جي لائق آهي
۽ اهو آهي ارماتما. دنيا جو اٿار اسان کي واپس دنيا ۾ آڻي
اڀار. اڀار ارماتما جو اٿار اسان کي واپس وڃي ارماتما سان
ملائي اڀار ڇڏي.

آتما جي اندر ارماتما سان ملڻ جي قدرتي ڪوشش ۽
لهڳاڙ آهي. آتما سڌار ورتي سند جي ڀرل آهي ۽ ان ۾
واپس وڃي ڀڄجي مول ۾ سمائجڻ جي سڀاويڪ ٿوڻ آهي.
ڪنهن ڀوري سگرورءَ جي سڪا ۽ رهنمائي اڀار، ارماتما
جي ڀڳتيءَ دوران لڙل لڳ ٿي ٿي، آتما ارماتما کي سمائجڻ
جي قابليت پراپت ڪري واپس وڃي ان ۾ سمائجڻ جي
قابل بڻجي ٿي.

ترهين جيڪڏهن ڪنهن به سند جي پاڻي ڀڙهندا، ڪنهن
به مهاٿما جو ڪو شبد ڪندا ته ترهان کي ڏسڻ ۾ ايندو ته
ڪنهن نه ڪنهن روم ۾ هن الهيءَ هڪ ئي روحانيت کي.
سمائجڻ جي ڪوشش ڪئي آهي. ان روحانيت کي چاهي
توهن مون کان ٻڌو، چاهي اڀارڪر صاحب کان ٻڌو، چاهي

لاء اهوئي رهندو. اهوئي پرماتما جي پراپتيءَ جو مارگ آهي، جنهنجو ڪنهن پٺون ڪروءَ جي رهنمائيءَ ۾ اُندر ساڳياڻ آئيؤ ڪيو ويندو آهي. اهو پٺر جو مارگ آهي، پوکاش جو مارگ آهي. پراسين ان شبد جي تعلق، ان دويءَ ڏن ۽ روحاني پوکاش جي سمجھ ۾ تڏهن اچي سگهنداسين، جڏهن ڪنهن پوري ستگروءَ جي شرن پراپت ڪنداسين. ستگروءَ جي شرن پراپت ڪرڻ جو ارت آهي انهيءَ کان نام دان پراپت ڪرڻ، يا جيئن حضرت عيسيٰ فرمايو آهي: ”هڪ نئون جنم وٺڻ“ (جان - ۳: ۳، ۵، ۷). گردناڪ صاحب ان کي ”ستگروءَ جي گهر ۾ نئون جنم وٺڻ“ ڪوٺيو آهي:

ستگر ڪي جنمي گون مائٽا، الهت راني اه من لائٽا،
منسا آسا سيد جلائي، گرمڪ جوت نرنتر پائي.
(آد گرنت، ۹۴۰)

مطلب ته ستگروءَ جي گهر ۾ جنم وٺڻ سان ارتاڪ ستگروءَ جي ٻڌايل جڳتيءَ اوسار سرت کي اله شبد ۾ لين ڪرڻ سان من لهڇل ٿي ويو، آشا ۽ منشا جو وئاش ٿي ويو ۽ اندر پرماتما جو پوکاش پرگهت ٿي ويو. نتيجي طور آواگون يا جنم مرڻ جا ٻڌن ڪڍجي ويا ۽ اُمر پد جي پراپتي ٿي وئي. گرد اُمر داس صاحب فرمائين ٿا:

سچي سيد سچي پٽ هروئي،
بن ناويءَ مڪت نه پاريءَ ڪوئي،
بن ستگر ڪو ناءُ نه پائي،
پرپ ائي بٽ بٽاڻي هي.

(۱۰۴۱-۳)

مطلب ته انهيءَ ڏل مالڪ سان مان مان جو يود اهو قانون بظاير آهي ته پٺون يا سچي گروءَ بنا، سچي نام جو

ستن جي چولي ڇڏڻ بعد، ماڻهو هنجي اوچي ۽ لرل سڪا
 کي ڏانهن ڏور ۽ ديش جي تنگ دالون ۾ بند ڪرڻ جي
 ڪوشش ڪندا آهن ۽ هڪ ٻئي سان وڙهڻ ۽ جهيڙڻ شروع
 ڪندا آهن. اسين انهيءَ کان وڌيڪ مالڪ جي اهڙن ڀڳتن
 ۽ ڀمارن سان ٻي ڪهڙي بي لڙائي ڪري ٿا سگهون،
 جيڪي پنهنجي سڄي عمر اسان جي اڏار ٻوڏ ۽ ڀار
 ڪرڻ ۾ گذارين ٿا.

توهن ڪنهن به ڀورن سمن بهائيلن جي ٻاٽي پڙهندا
 ته توهان کي ڏسڻ ۾ ايندو ته هر بهائيل هڪ ئي شيد يا لام
 جو ساڳيو ئي اپديش ڏسو آهي. اسين سنار جا سڀ جهو
 چن مرن جي چار ۾ ڦاٿل آهيون. سمن اسان کي سمجهائين
 ٿا ته ڪنهن پوري گروه جي تلاش ڪري ان کان لام جو
 پيد ٻڌايو ڪرڻ ئي ان چار کي توڙڻ جو هڪ اها آهي.
 اسين جيڪڏهن هن سنار مان مڪتي ٻڌايو ڪري سگهياسين
 به، ته صرف ٻه بهائيل جي سڄي شيد يا لام جي اڀياس ڏري
 ٿي ڪري سگهياسين. هر سمن اسان کي سمجهائڻ جي
 ڪوشش ڪندو آهي ته سنار جي دڪن ۽ آواگون جي ٻڌڻ
 مان مڪتي ٻڌڻ لاءِ سرم ٻڌا بهائيل سان مطالب ڪرڻ
 ضروري آهي. آيا بهائيل جو اٿس آهي ۽ جيستائين هڙ
 واپس بهائيل ۾ ٿين ته ٿيندي، تڏهن مڪتي ٻڌڻي نه سگهيندي
 حضرت عيسيٰ، گرد لالڪ، ڪمر، ٻٽو، سوامي جي ۽ ٻيا
 سڀ سمن اسان کي بهائيل سان مطالب ڪرڻ جي طريقي
 سمجهائڻ لاءِ ئي سنار ۾ آيا آهن ۽ اهو طريقو آهي شيد يا
 ڏم جو اڀياس.

حڪم کان شيد يا لام، ستن جو ورتو رهيو آهي ۽ انهن
 ٻنهي بهائيل جي ٻڌڻي جي عملي ساڌن جي ڏور ۾
 سمن ٻڌڻي ايندو رهيو آهي. بهائيل جي ٻڌڻي جو ساڌن
 نه ٿو ٻڌڻي آهي، پٿرن نه اهوئي هو ۽ انهي به ساڌن

ڪل عالم يا پوري انسان ذات لاءِ، سڄي سرشتيءَ لاءِ، هر ذات پاٽ، مذهب، قوم ۽ ملڪ جي جيون لاءِ آهي. ڪرو صاحب فرمائين ٿا:

ڪٿري براهمن سود وٺس، آپديش ڇهه ورڙا ڪٿه ساڃها،
گرمڪ نام چي اڌريءَ، سو ڪل مهه گهٽ گهٽ نانڪ ماڃها.
(آد گرنت، ۷۴۷)

مطلب ته ڪرو نانڪ صاحب جو آپديش خاص فرقي، يا سموردا، لاءِ ڪونهي، پر سنسار جي سڀني ماڻهن لاءِ آهي. سنت ڪنهن خاص فرقي، مذهب يا ملڪ جي ماڻهن لاءِ ڪونه ٿا اچن. هندجو پريم سڀني سان هوندو آهي. هو ڪنهن خاص ديش يا سماج سان وڌيڪ يا گهٽ پيار نه ڪندا آهن، ڇاڪاڻ ته انهن کي سڀني جي اندر هڪ ئي پرماتما جو نور دست بر ايندو آهي. پورن سنت پرماتما جا سڃا پريمي ۽ پگت هوندا آهن. انهن جو ڪنهن سان وڏو ديش نه هوندو آهي. انهن جي هردي ۾ سڄي سرشتيءَ لاءِ پريم، ديا ۽ همدرديءَ جي پاونا هوندي آهي. جنهن جو به پرماتما سان پريم هوندو آهي، انهن جي هردي ۾ پرماتما جي سموري سرشتيءَ سان به پريم هوندو آهي.

جيڪي انسان سڄيءَ دل سان مالڪ کان پريم ۽ ديا مهر جي ذات گهرندا آهن، جيڪي پرماتما کان سڀني جي پلائيءَ جي دعا گهرندا آهن، اهي ڪنهن سان به نفرت ڪري نٿا سگهن، ڪنهن جي به برائي سرچي نٿا سگهن. جيڪڏهن ڪير ڪنهن سان نفرت ڪري ٿو، ته اهو دراصل ان پرماتما سان ئي نفرت ڪري رهيو آهي. انهيءَ جي اندر اڃا پرماتما سان ملڻ جو پريم ئي پيدا ڪونه ٿيو آهي، ڇاڪاڻ ته پرماتما سان پريم ڪرڻ جو مطلب آهي سڀ سان پريم ڪرڻ.

سنتن جو سندن سڄي سنسار لاءِ آهي. سندن پريم ۽ پگتيءَ جو ماڻهو هر انسان لاءِ آهي. پر مالڪ جي اهڙن پريمي

سڀني جو هڪ ئي مارگ

سوال :- مهاراج جي، پنهنجي هڪ ويٽي آهي. جيئن توهين صبح جو پنجائيءَ ۾ سسڪ ڪندا آهري، اهڙيءَ طرح ئي ڪنهن ڏينهن شام جو اسان لاءِ الڪراڙيءَ ۾ سسڪ ڦرمانيندا؟

مهاراج جي :- توهين ڪهڙو سسڪ ٻڌڻ چاهيو ٿا؟
سوال :- ڪهڙو به.

مهاراج جي :- توهان کي معلوم آهي، هر سسڪ ۾ الهيءَ هڪ ئي روحاني سٽه (پرماتما) جو ذڪر ڪيو ويندو آهي، جنهن جي باري ۾ هتي روز توهان سان چرچا يا وارتالاپ ٿيندو آهي. ڪا به نئين ڳالهه نه هوندي آهي. ڪوبه سسڪ ڪو نئون اُپديش ڏيڻ نه ايندو آهي، جنهن ديش ۾ سسڪ ايندا آهن ۽ جن ماڻهن سان سندن تعلق ٿيندو آهي، ان موجب سندن ڳالهه سمجھائڻ جو طريقو الڳ ئي سگهي ٿو، پر سسڪ چاهي ڀروب ۾ آيا هجن يا ڀسڇر ۾، اهوڪي وقت ۾ آيا هجن يا هزار سال اڳ، اهي اسان کي هڪ ئي روحانيت جو سديش ڏيڻ لاءِ ايندا آهن. هو نيون ساڳيون، نوان دوشائيف ڀلي استعمال ڪري سگهن ٿا، سندن ڳالهه ٻولھ ڪرڻ ۽ سمجھائڻ جو ڍلڪ نئون ئي سگهي ٿو، پر جنهن سچ جو، جنهن روحانيت جو انهن خود انڌو ڪيو آهي ۽ جنهن کي هو پنهنجي شرن ۾ ايندڙ شين کي سمجھائڻ چاهين ٿا، اها روحانيت نئين يا نماري نئي ئي سگهي.

ڪرو اڏجن ڏيڄن سري آڌرگت ۾ ايلڪ مهاتمانن جي ٻاڻي ڪلي ڪئي آهي. الهيءَ ۾ سندن مڙل مقصد اهو ئي هو ته سڀني ستن جو سدائين هڪ ئي اُپديش رهيو آهي ۽ اهو سڀئي لاءِ ساڳيو يا سمان ئي رهيو آهي. سندن اُپديش

ڪل عالم يا پوري انسان ذات لاءِ، سڄي سرشتي لاءِ، هر ذات پاٽ، مذهب، قوم ۽ ملڪ جي ڄمڻ لاءِ آهي. گرو صاحب فرمائين ٿا:

ڪنري براهمن سود وٺس، اپدیش ڇهه ورڻا ڪڍ ساڃيا،
گرمڪ نام چي اڌريءَ، سو ڪل ميٺ گهٽ گهٽ نانڪ ماڃيا.
(آد گرنت، ۷۴۷)

مطلب ته گرو نانڪ صاحب جو اپدیش خاص فرقي، يا سموردايه لاءِ ڪونهي، پر سنسار جي سڀني ماڻهن لاءِ آهي. سنت ڪنهن خاص فرقي، مذهب يا ملڪ جي ماڻهن لاءِ ڪونه ٿا اچن. هندو پريم سڀني سان هوندو آهي. هو ڪنهن خاص ديش يا سماج سان وڌيڪ يا گهٽ پيار نه ڪندا آهن، ڇاڪاڻ ته انهن کي سڀني جي اندر هڪ ئي پرماٽما جو نور ڏسڻ ۾ ايندو آهي. پورن سنت پرماٽما جا سڃا پريمي ۽ پگت هوندا آهن. انهن جو ڪنهن سان وڌيڪ ديش نه هوندو آهي. انهن جي هردي ۾ سڄي سرشتي لاءِ پريم، ديا ۽ همدرديءَ جي پاونا هوندي آهي. جنهن جو به پرماٽما سان پريم هوندو آهي، انهن جي هردي ۾ پرماٽما جي سموري سرشتيءَ سان به پريم هوندو آهي.

جيڪي انسان سڄيءَ دل سان مالڪ کان پريم ۽ ديا مڃي جي ذات گهرندا آهن، جيڪي پرماٽما کان سڀني جي پلائيءَ جي دعا گهرندا آهن، اهي ڪنهن سان به نفرت ڪري نٿا سگهن، ڪنهن جي به برائي سوچي نٿا سگهن. جيڪڏهن ڪير ڪنهن سان نفرت ڪري ٿو، ته اهو دراصل ان پرماٽما سان ئي نفرت ڪري رهيو آهي. انهيءَ جي اندر اڃا پرماٽما سان ملڻ جو پريم ئي پيدا ڪونه ٿيو آهي، ڇاڪاڻ ته پرماٽما سان پريم ڪرڻ جو مطلب آهي سڀ سان پريم ڪرڻ. ستن جو سدیش سڄي سنسار لاءِ آهي. سندن پريم ۽ پگتيءَ جو ماروڪ هر انسان لاءِ آهي. پر مالڪ جي اهڙن پريمي

۵
انهن کي وري سڏي وٺي اچ. هن دفعي حضور جن بلڪ
محڪم لفظن ۾ فرمايو: ”توهان کي اهو منهنجو حڪم آهي.“
اهو ٻڌي سردار بهادر جن جو گلو ڀرجي آيو، سندن نيتون
مان آنسو وهڻ لڳا ۽ ڪجهه ڳالهائي نه سگهيا، ڇپ چاپ
حضور جن جي چرڻن ۾ مٿو ٽيڪيائون ۽ ٻاهر نڪري ويا.
ڪير به خوشيءَ سان ڳرو بطحن نه چاهيندو آهي، پر
پنهنجو فرض ته پورو ڪرڻو ئي پوي ٿو، ذميواريءَ کان
ڀڄي نٿو سگهجي.

سوال:- سردار بهادر جن خوش قسمت هئا، جو کين صرف
۳ سال ئي اها ذميواري نباهڻي پئجي.

مهاراج جي:- سچ پچ ئي هو خوش قسمت هئا. جڏهن
بابا جي مهاراج جن حضور مهاراج جن کي پنهنجو جانشين مقرر
ڪيو هو ته حضور جن به اها ڳالهه نٿي چاهي. حضور جن خود
اسان کي ٻڌائيندا هئا ته بابا جن ڪڏهن ڪڏهن ان ڳالهه
جو اشارو ڪندا رهندا هئا ۽ مان هميشه ان کان گهٽ ڀڄي
پندو هوس. مون کي اداس ڏسي بابا جن چئي ڏيندا هئا:
”نه، نه. مان ته توکي ائين ئي ڪڍائي رهيو هوس.“ پر اصل
۾ ته اها هئي ته بابا جن کين تيار ڪري رهيا هئا.

جي چرلن ۾ ٻيو ٽيڪو ته ائين فرمايو: ”تون ۶ مهينن کان ڏيري نه آيو آهين.“ منهنجي اکين ۾ آنسو اچي ويا. مون چيو: ”مباراج جي، حضور مباراج جن کان سواءِ مون کي ڏيري ۾ اچڻ سٺو نٿو لڳي.“ انهيءَ تي سردار بهادر جن فرمايو: ”جيڪڏهن مان تنهنجي جهڙو ٿي هتان مان نه ڏيري نه اچان ها. پر مون لاءِ ٻيو ڪو نه آپاءِ ڪونهي. توهين خوش قسمت آهيو، جو توهين جيئن چاهيو ڪري سگهڻ ٿا. مون کي به حضور مباراج جن بنا ڏيرو کانئس اچي ٿو، پر مون کي نه اتان ٻي رچڻ جي نه اجازت ڪونهي. مون کي نه اتي رهڻو ٿي آهي.“ سردار بهادر جن اها ڳالهه اهڙي ته دلور ۽ درد ڀريل انداز ۾ چئي هئي ۽ انهيءَ جو منهنجي دل تي اهڙو ته گهرو اثر ٿيو، جو مان انهن سان گڏ ئي ڏيري ۾ هليو آيس. تنهن ڪري ڪنهن کي ڏوهه نٿو ڏيئي سگهجي. ڇاڪاڻ ته اهو ڪنهن بدويءَ يا گديءَ جو نه، پر شخصي سمنڊ ۽ ڀرڻ جو رشتو آهي.

سوال:- سردار بهادر جن ۾ ايتري ته نمونائي جو هنن حضور وڏن مهاراج جن جو جانشين ٿيڻ نه ٿي چاهيو.

مهاراج جي:- ها! يقينڪن هن حضور مهاراج جن جو جانشين ٿيڻ باڪل نٿي چاهيو. مون کي ياد آهي ته جڏهن حضور مهاراج جن سندن حق ۾ وصيعت لکائي، کين سڏايو ته سندن ڇا حالت ٿي هئي. هو حضور جن جي اها ڳالهه برداشت ڪري نه سگهيا ۽ اتان اٿي آيا. مهاراج جن کين وري سڏايو. تڏهن سردار بهادر جن چيو: ”اها شهشاهه جو نعت شهشاهه کي ئي سرانهن سڏيا ڏئي ٿو. توهين سدا سلامت رهو. مان ته توهان جي چرلن جو داس آهيان.“ انهن چئي هو وري حضور جن جي ڪمري مان هليا آيا.

حضور مهاراج جن مون کي وري حڪم ڏنو: ”وڃ، وڃي

اسان جي من ۾ سردار بهادر مهاراج جن لاء ڪافي آ
ستڪار هو ۽ اسين ان ڳالهه کي چڱيءَ طرح سمجهندا هئاسين.
تہ حضور مهاراج جن کين پنهنجي جانشين طور مقرر ڪيو آهي
سردار بهادر جن کي جانشين مقرر ڪرڻ بابت وصيت حضور
مهاراج جن پنهنجي دؤر ۾ ڪئي هئي، مان خود اڄو شاهد
هوس ۽ شاهد طور پنهنجي ان وصيت نامي تي صحيح ڪيل
آهي. ايترو ئي نہ پر حضور جن خود اسان کي سردار بهادر
جن جي باري ۾ گهڻو ڪجهه ٻڌائيندا رهندا هئا ۽ خود اسان
کي حڪم بہ ڏنو هو تہ: ”توهين هن کي پنهنجي جڳهه تي
(منهنجو جانشين) سمجهجو ۽ مون وانگر ئي هن جي عزت
ڪجو.“ مون کي سردار بهادر جن لاء تمام گهڻو پيار هو ۽
منهنجي دل ۾ انهن لاء ڪافي آدرستڪار هو. هو خود
هڪ ميان هستي هئا. اسان جي من ۾ سندن مهلتا جي باري
۾ ڪنهن بہ قسم جو شڪ نہ هو. پر اسين حضور مهاراج جن
جا دشمن ڪرڻ ۽ ڏيري جي هر پدارت جو انهن سان سنهند
جوڙڻ جا عادي هئاسين. اسان لاء اهو برداشت ڪرڻ بيحد
شڪل هو تہ اسين ڏيري وڃون ۽ مهاراج جن اتي نہ هجن.
قدرتي طور حضور جن جي جوتي جوڻ سمائڻ کان پوءِ
منجنو من بہ نهايت اداس هو. جڏهن سردار بهادر جن سرسي
سان جي ڪيت تي آيا تہ سندن فرمايل لفظ مون کي اڄ
بہ ياد آهن. مهاراج جن ۲ اپريل تي جوتي جوڻ سمائڻ
سردار بهادر جن شايد نومبر ۾ سرسي آيا هئا. ان وقت
۾ ڏيري وٺي لڳ ڀڳ ۶ مهينا ٿي ويا هئا. سردار بهادر
جن کي گهڻو پيار ڪندا هئا. سندن هر دؤر سان پيارو
ڳالهايندا تمام گهٽ هئا، پر پيار جي صورت ۾ هئا. هو
ڪهر ٻڌا يا ۽ اسان وٽ ئي رهيا. منهنجي پتا صاحب
جي اچڻ لاء ويٺي ڪئي هئي ۽ خود ڏيري وڃي
سان گڏ وٺي آيا هئا. جڏهن مون سردار بهادر جن

ڪنهن نه ڪنهن ٺهائي مهاراج جن سان ملندا رهندا هئا، انهن لاءِ ڏيڙي اچي رهڻ ۽ مهاراج جن جا درشن نه ڪري سگهڻ ببتد ڏکڻائي ڳالهه هئي. اسين انهيءَ حالت مان گذري چڪا آهيون ۽ اسانکي انهيءَ جي خبر آهي.

سوال :- ڇا، ڪم سنڌي اهڙيءَ اوستا ۾ لکيا وڃن، جنهن ۾ ڪين نئين سڪروءَ ۾ پنهنجي سڪروءَ جو رويو نظر اچڻ لڳي ٿو؟

مهاراج جي :- هاڻ ڏيڙي ڏيڙي، انهن لکڻ لڳي ٿو. ڪين انهن محسوس ٿئي ٿو ته سندن سڪرو ٿي موجوده سڪروءَ جو رويو ڌار ٿا ڪري آيو آهي. انهن کي اندر ۽ ٻاهر انهيءَ جون ثابتيون به ملڻ شروع ٿين ٿيون. پر پنهنجي سڪروءَ سان ٻهڙا ٿيل ٻيڙ - پنڌن ۽ انهيءَ سان گذاريل وقت جي ڄاڻ، آسانيءَ سان مٽائي ٿي سگهجي.

سوال :- ڇا، هر سڪروءَ جي پنهنجي الڳ شخصيت يا هستي ٿئي ٿي؟

مهاراج جي :- ها، اهر سڀاڻيءَ آهي. سندن شخصي هستي ۽ سندن شخصي يادگيريون اندر اهڙي طرح بڻيون رهن ٿيون، جو اهي آسانيءَ سان وساري نٿيون سگهجن. مان اها ڳالهه ٿوهالڪي پوري طرح سمجهائي ته ٿو سگهان، پر مان ڄاڻان ٿو ته مان خود مهاراج جن جي ڏرڌار سڌارن بعد ۶ مهينن تائين ڏيڙي نه آيو هوس. سنڌيڪن جو مهاراج جن سان ايترو گهرو ٻيڙ هو جو انهن لاءِ ڏيڙي اچڻ ڪافي مشڪل هو. اسين سڀ مهاراج جن سان ٻيڙ ۾ ٻڌل هئاسين ۽ ڏيڙي جي هر هڪ جڳهه انهن جي ياد سان ٻيڙيل هئي. ڏيڙي جي هر هڪ سرتي، هر هڪ عمارت تي، هر هڪ جڳهه تي، جتي اسين راند رولڊ ڪندا هئاسين يا ستنڪ ٻڌندا هئاسين ۽ حضور مهاراج جن جي شخصيت جي چاپ لڳل هئي.

سوال :- ڇا، حضور وڌن مٿاراج جن مستنگين کي پنهنجي
جانشين - سردار بيدار جڳت سنگهه جن کي سويڪار ڪرڻ لاءِ
تيار ڪيو هو؟

مٿاراج جي :- ها. بيشڪ حضور مٿاراج جن مستنگين
کي سردار بيدار جن کي سنگرو طور سويڪار ڪرڻ لاءِ تيار
ڪيو هو.

سوال :- ڇاڪاڻ ته مون ٻڌو آهي ته حضور وڌن مٿاراج
جن جي جرتي جوت سمانڻ کان پوءِ ڪڇ مستنگي ڏيڙي
اچڻ لاءِ به تيار نه هئا.

مٿاراج جي :- ٻيڻ، اتيءَ لاءِ کيس ڏوهه نٿو ڏيئي
سگهجي. انهن جو ڪو قصور نه هو. مان خود به ڪجهه وقت
لاءِ انهن مان هڪ هوس. دراصل، انهن جو پنهنجي سنگروءَ
سان ايترو پير هو، جو انهن لاءِ ڪنهن ٻئي کي سندن جاءِ
تي سويڪار ڪرڻ تمام مشڪل هو. اهڙي حالت ۾ دليل
ڪم نه ڪندو آهي. ٻڌيءَ طور انهن کي پوري نالي ٿي
چڪي ته سردار بيدار جن حضور مٿاراج جن دواران سندن
جڳهه تي سنگرو طور مقرر ڪيا ويا آهن ۽ کين معلوم هو ته
سردار بيدار جن جو آدر ڪرڻ جڳائي ۽ سندن رهنمائي پراپت
ڪرڻ جڳائي. انهن جي دل ڪرو-گديءَ سان نه، پر حضور
مٿاراج جن سان شخصي طور جڙيل هئي. اهو مستنگيءَ ۽
سنگروءَ جي وچ ۾ هڪ شخصي سببندو هو. اسين زور ٻنڌ وغيره
جي درستيءَ کان پنهنجي سنگروءَ جي جانشين جي سڃاڻ
واري ٿا سڳيون، پر سنگروءَ سان هڪ شخصي ناتو ٿئي ٿو ۽
ان جي وچ ۾ پير ڪير به نٿو اچي سگهي. جيڪي مستنگي
حضور مٿاراج جن کي سندن مڪان ۾، مستنگهه ۾ ۽ شيوا وقت
ڏسڻ جا عادي هئا ۽ جن جي هردي ۾ حضور مٿاراج جن
جن ڪيتريون شخصي يادگيريون سانڍيل هيون ۽ جيڪي

سوال :- ٻين لاشن ۾ هُو انهيءَ کي ٽمين سوڀڪار ڪري
 ۾ سگهندا، جيئون.....

مهاراج جي :- اهي ڪم سوڀڪار لڻا ڪري سگهن،
 ماڻهن جو پنهنجي ستڪروءَ سان ايترو ڀيار هوندو آهي، جو
 خود پنهنجي ستڪروءَ دوران موجوده ستڪروءَ جي مٿڙيءَ
 ۽ انهيءَ ڳالهه جي کليل اعلان ٿيڻ جي باوجود به هُو ڪم
 ستڪروءَ طور سوڀڪار نه ڪندا آهن. هڪ طرح ته پنهنجي
 ستڪروءَ لاءِ اهو ڀرڻ بيشڪ سٺو آهي، پر انهيءَ سبب، ٽين
 ستڪروءَ کي سوڀڪار ڪرڻ انهن لاءِ مشڪل ٿئي ٿو. ماڻهو
 پنهنجي ستڪروءَ جي چوڻن، ڪڙڻن، بستري، پلنگي، مهر،
 گهر، کوھ، وغيره جهڙين شين جو گهڻو آڌر ڪندا آهن،
 ڇاڪاڻ ته انهن چيزن کي اهميت ڏيڻ جا عادي ٿي چڪا
 آهن، پر هُو پنهنجي ستڪروءَ دوران پنهنجي جڳهه کي مٿڙو
 ڪيل ڪروءَ جو آڌر ستڪار لڻا ڪري سگهن. سٺ لڻا ڇاهين
 ته ماڻهو اصلي اُپديس کي وساري، اڏڻ ۽ ڦٽڻ ۽ ٻين رستن
 ۽ ڪرم ڪالڊ جا شڪار ٿين، انهيءَ ڪري هُو هميشه ماڻهن
 کي پنهنجي چاليهن ستڪروءَ کي سوڀڪار ڪرڻ لاءِ تيار
 ڪرڻ ڏانهن وڌيڪ ڌيان ڏيندا آهن.

انهيءَ ڪري ئي جان ڊي بپٽسٽ فرمايو هو: ”پنهنجي
 جڳهه تي اچڻ وارو مون کان گهڻو مهان ۽ شڪستيو آهي.“
 (متفقو: ۱۱:۳). هُو ماڻهن کي تيار ڪري رهيو هو ته جيئن
 حضرت عيسيٰ کي سدس چاليهن طور سوڀڪار ڪيو وڃي.
 پر پنهنجي ستڪروءَ جي استادن تي ايندڙ مهالما به ڪڏهن
 پنهنجي ستڪروءَ جي مهما يا وڏائيءَ کي ٿڌو وساري. جڏهن
 حضرت عيسيٰ جو وارو پنهنجي ستڪروءَ جي مهما ڪرڻ جو
 آڀو نه هن به فرمايو: ”اڃا تائين نه ڪيئن به مان پنهنجي
 بپٽ مان جان ڊي بپٽسٽ کان وڌي مهيارش کي جنم نه
 ڏنو آهي.“ (متفقو: ۱۱:۱۱).

مهاراج جي :- اندر به ۽ ٻاهر به، ٻاهر به موجوده
ستگروءَ کان رهنمائي ملندي آهي ۽ اها رهنمائي توهان جي
پنهنجي ستگروءَ جي ئي هوندي آهي.

سوال :- جڏهن شش هڪ دفعو اندر ويندو آهي ته هو
پنهنجي ستگروءَ وٽ ئي پهچندو آهي؟

مهاراج جي :- جيتوڻيڪ اندر کيس پنهنجي ستگروءَ
جا درشن ٿيندا، تڏهن به آخر هن کي دست بر ايندو ته سندس
ستگروءَ موجوده ستگروءَ جو روپ ڌارو ڪيو آهي. هن کي
پورو دشواس ٿي ويندو ته ٻئي دراصل هڪ ئي آهن.

سوال :- مان انهيءَ اوستا بابت سوچي رهيو هوس،
جنهن ۾ ڪو سنت ستگرو پنهنجو خاڪي چولو تياڳي ڌوڌ ۾
هليو وڃي ٿو. مثال طور حضور وڏن مهاراج جن چولو تياڳيو
۽ سندن ستسنگي پنهنجي ستگروءَ جي وچوڙي ۾ رکي آهن
۽ کين پنهنجي ستگروءَ جي ياد ستائي ٿي. ڇا، ائين نٿو ٿئي؟
مهاراج جي :- ها، ائين ٿئي ٿو ۽ اهو سيارو ٿي آهي.

سوال :- انهن مان ڪڇ ستسنگي، جيڪي پٿرين کان ٿي
موجوده ستگروءَ سان گڏ رهيا آهن ۽ سندن گرياني آهن،
تن لاءِ موجوده ستگروءَ کي سچ ٻچ پورن سنت ڪري
مڃڻ لڳو نه ٿيندو هوندو؟

مهاراج جي :- مون ڪلهه حضرت عيسٰي جي اُڀرڻ
مان حوالو ڏيئي، انهيءَ ٻالھ ڏانهن اشاري ڪرڻ جي ڪوشش
ڪئي هئي. جان ڏيئي بپٽسٽ جو ذڪر ڪندي، حضرت
عيسٰي فرمائين ٿا ته هو مون لاءِ رستي ٻڌائڻ لاءِ آيو هو.
انهيءَ ڪري جيستائين پهريون ستگرو يا گدي نشين پنهنجي
جانشين لاءِ مارڻ تيار نٿو ڪري، تيسين اهو جانشين يا نئون
اڀرڻ ستگرو پنهنجي ڪاريه ۾ ڪڏهن به ڪامياب ٿي نه
سگهندو، ڇاڪاڻ ته ڪير به ان کي ستگرو مڃڻ لاءِ تيار نه ٿيندو.

لاء هن جو سڳرو هميشه زنده آهي ۽ ڪڏهن به هن جو
سات نٿو ڇڏي.

سوال :- مان ٻئي دفعي نام دان وٺڻ باهت نه، پر صرف
نئين سڳروءَ کي پنهنجي سڳروءَ جي روپ ۾ سڳو ڪرڻ
باهت سوچي رهيو هوس، ڇاڪاڻ ته سڀ سڳور هڪ هوندا
آهن ۽ اندر موجوده سڳروءَ جو ئي نروڙي سڳو ٻرڻ گهٽ
ٿئي ٿو.

مهاراج جي :- دراصل ڏيان هميشه، پنهنجي سڳروءَ
جو ئي ڪرڻ گهرجي، پر ڪڏهن ڪڏهن موجوده سڳروءَ
جو نروڙي سڳو نه اندر ٻرڻ گهٽ ٿيندو آهي. پهرين پنهنجو
سڳو ئي نروڙي سڳو ٻر ٻرڻ گهٽ ٿيندو. پر جي توهانجو
موجوده سڳروءَ ۾ وشواس هوندو ته توهانجي سڳروءَ جو
نروڙي سڳو ئي موجوده سڳروءَ جي نروڙي سڳو ۾
بدلجي ويندو. جيڪڏهن توهان کي صرف پنهنجي سڳروءَ
۾ ئي وشواس هوندو ته ان حالت ۾ توهانجي سڳروءَ جو
روپ ئي بغير رهندو، پر آخر توهان کي اُهي ڳالھ، جو ٻورو
ٻئين ئي ويندو ته ٻئي سڳو دراصل هڪ ئي آهن.

حضرت عيسٰ به فرمائن ٿا: ”مون کي نه صرف پنهنجي
وڏن (شن) جي، بلڪ پاڻ کان اڳئين سڳروءَ جي سڙايل
وڏن جي به سڀال ڪرڻي آهي، ڇاڪاڻ ته هن مون کي
پنهنجو جانشين مقرر ڪيو آهي ۽ پنهنجون وڏون (شن) به
سڀال لاءِ مون کي سونپيون آهن. تنهنڪري مان اُهنجي به
پنهنجي وڏن سان گڏ سڀال ڪندس ۽ آخر ۾ سڀ وڏون
هڪ وڏي ٿڌ جو روپ اختيار ڪنديون.“ (جان-۱۰:۱۶).
ان جو مطلب آهي ته اهي سڀ جيو آخر ۾ هڪ وڏي ٻورار
جو الڪ ئي بڻجي ويندا.

سوال :- مهاراج جي، اهو اندر ٿيندو آهي يا ٻاهر؟

ڪري ورتو آهي. مونکي ته پنهنجي جڳهه تي اچڻ واري تي قياس ٿو اچي. ان جو ڪهڙو حال ٿيندو؟ اها ڳالهه لالا مشيرام جي ”روحاني ڊائري“ ۾ به درج ٿيل آهي.

دراصل هيءُ اهوئي ٻج آهي، جيڪو اڄ وڏي ۽ ڦهلاجي رهيو آهي. شروع ۾ هڪ ننڍڙو ٻوٽو زمين مان نڪري ٿو ۽ ان وقت هڪ ننڍي جهڙڪي به ان تي ويهي نه سگهندي آهي. پر جڏهن اهوئي ٻوٽو وڏا جو روپ اختيار ڪري ٿو ته هزارين ٻڪري ان جو آسرو وٺي سگهندا آهن. ان سموريءَ ڳالهه ۾، مهما ۽ مهانتا انهيءَ جي آهي، جنهن ٻج پوکيو، ٻوٽو لڳايو.

سوال :- جيڪڏهن ڪنهن ستسنگيءَ جو ستگر وڇوڙ ڇڏي وڃي ۽ ان جي جاءِ تي ٻيو ستگر اچي وڃي ته اهو ستسنگي ڇا ڪري؟ هڪ طرح ته ٻئي ستگر هڪ ئي آهن، پر هن نام پهرئين کان پرايٽ ڪيو آهي. ڇا، انهيءَ حالت ۾ هو نئين ستگر وڇوڙ کان نام دان وٺي سگهي ٿو؟

مهاراج جي :- ٻيو دفعو نام دان وٺڻ جو سوال ئي نٿو اٿي. جنهن ستسنگيءَ کي هڪ دفعو پورن ديهه ڌاري ستگر وڇوڙ کان نام دان ملي ويو، ان کي ٻئي ستگر وڇوڙ کان نام دان وٺڻ جي ضرورت ئي ڪونهي. جنهن ستگر وڇوڙ ان کي نام دان ڏنو آهي، اهو ستسنگيءَ سان سچي عمر الڳ سنگهه رهندو آهي. پنهنجي ستگر وڇوڙ جي جالشين جي سنگت ۽ ستسنگ مان فائدو وٺي سگهجي ٿو ۽ انهيءَ کان رهنمائي به وٺي سگهجي ٿي، پر شش جو اصلي سنهڻڻ پنهنجي ستگر وڇوڙ سان ئي رهي ٿو، ٻئي ڪنهن سان نه. جنهن ستگر وڇوڙ نام ڏنو آهي، اهو ستگر وڇوڙ انهيءَ شش لاءِ هميشه زندهه آهي، هو سدائين ان شش جي اندر موجود آهي ۽ جيسين ان شش کي مالڪ سان هٿ ملائي، تيسين ڪڏهن به ان کان جدا نٿو ٿئي. شش جي

اڀياس ڪيو هو. ڇا، هو پنهنجو پورو وقت ئي اڀياس ۾ لڳائيندا هئا؟

مهاراج جي:- اسين ٽلهي ليکي چوندآ آهيون ته هنن ۱۷ سال اڀياس ڪيو هو. انهيءَ جو اهو مطلب ڪونهي ته هو ڏينهن رات، ۲۴ ڪلاڪ ئي اڀياس ۾ لڳا رهندا هئا. اسين چوندآ آهيون ته اسان ۱۵-۲۰ سالن ۾ اڀر-اي يا ڊاڪٽريءَ جي ڊگري پراپت ڪئي. انجو اهو مطلب ڪونهي ته انهيءَ عرصي جو هر ڪلاڪ، هر منٽ پڙهائيءَ ۾ ئي لڳائيندا رهياسين، سياوڻڪ طور، انهيءَ عرصي ۾ اسين سمهندا ۽ والد وولد وغيره به ڪندا رهياسين. سوامي جن جي اڀياس کي نه انهيءَ حساب سان سمجهڻ گهرجي.

سوال:- مهاراج جي، هزارين، لکين جيون کي نام دان جي بخشش ئي چڪي آهي. اهو سچي دلگهه رهجي ويندو آهيان.

مهاراج جي:- حضور مهاراج جن فرمائيندا هئا ته اڃا ڪجهه جي نوڪريءَ مان هڪ ٻوٽي به نه ڪٽي وئي آهي. اڃا ته تمام ٿورا جيز سميت ۾ آيا آهن. حضور جن اها ڳالهه لڳ ڀڳ ۳۰-۴۰ سال اڳ ڪئي هئي. جن جا اهي وڃن آهن، اهي ئي ڄاڻن ٿا ته اڃا بهن ڪيترون جيون کي هن مارڻ تي اچڻ آهي.

حضور مهاراج جن بيحد مشغول رهندا هئا، هميشه ڪنهن نه ڪنهن ڪم ۾ لڳا رهندا هئا. مون کين شايد ئي ڪڏهن آرام ڪندي ڏٺو هوندو. هاڻي ته اسين انهن کان ڪجهه وڌيڪ خوش قسمت آهيون. سندن ڏينهن سو بل صبح جو ۳ بجي کان شروع ٿيندو هو. هي سچو ڏيرو سندن ئي مهانتا ۽ محنت سبب وڌيو ۽ قلبي ڦولجي سگهيو آهي. حضور جن اڪثر چوندآ هئا: ”مون ته ڪهڙيءَ به طرح پنهنجو گذارو

لاپ ملڻ شروع ٿئي ٿو. مثال طور گرو نانڪ صاحب پرگهت
ٿيا ۽ سندن پٺيان ٻيا ۹ گرو آيا. انهن دنيا کي گرو نانڪ
صاحب جن جو ئي اُپديش ڏنو. اهڙيءَ طرح گرو نانڪ صاحب
جن جو لڳايل پُٽ وڏو ۽ ڏيو ۽ ڦليلو ڦليلو.

ساڳي طرح سوامي جي مهاراج جن اچي ٻج پوکيو ۽ سندن
پٺيان آيل سنت ستگرن اُنجي پرورش ڪئي ۽ هاڻي ماڻهو
سوامي جي مهاراج جن جي اُپديش مان فائدو وٺي رهيا آهن.
اهڙيءَ طرح ڪجهه صاحب جن پڌاريا ۽ سندن گرو گُديءَ تي
۱۲ مهاڻا براجمان ٿيا.

سوامي جي مهاراج جن ۽ بابا جن، ٻئي فرمائيندا هئا ته
اسان نام جو ايترو اڪت پندار ڪنو ڪيو آهي، جو اُنکي
جيڪڏهن پوري سنسار ۾ دراهيو وڃي ته به نه اهو گهٽجندو
۽ نه ئي ڪندو.

مان توهان کي هڪ مثال ڏيان ٿو. هڪ پُرش ڏاڍي
محنت ڪري ڪروڙ پتي بڻجي ٿو وڃي. جيڪڏهن سندس
ڪمبل دولت بڻول نه ڇوڇي وڃي ۽ صحيح نموني ڪم ۾
آندي وڃي ته ست اڪ پڙهيون آسانيءَ سان اُن تي گذارو
ڪري سگهن ٿيون. پر اها دولت پهرئين آدميءَ جي ڪمبل
۽ ڪٿي ڪيل آهي ۽ سندس پويان ماڻهو اُن جو صحيح
استعمال ڪري رهيا آهن. اهڙيءَ طرح اُهي به امير بڻيا
رهيا آهن. اُهي وڏي ۾ مليل دولت جا مالڪ آهن، ان جو
صحيح استعمال ڪري رهيا آهن ۽ اڳتي به واپار ۾ لڳائي
رهيا آهن. انهيءَ دولت جي سنڀال ۾ انهنجو به هٿ آهي
۽ دراصل دولت انهيءَ جي آهي، جنهن اها ڪمائي ۽
ڪٺي ڪئي هئي.

سوال:- مون ڪنهن ڀڳت ۾ پڙهيو آهي ته سوامي جي
اراج جن ۱۷ سال هڪ ننڍي اڳڪالت واري ڪولريءَ ۾

گديء سان ڪو ڳوٺو سڀيڻ لاءِ رهيو، انهيءَ ڪري اسان کي
سندن جيون ورنالءَ بابت گهڻي ڄاڻ ڪرڻي.

سوال :- مهاراج جي، ۱۹۵۲ع کان وٺي ۽ ان کان اڳي
ستسڪين جي تعداد جي باري ۾ سمجهائڻ جي ڪرڻا ڪندا؟
عضو وڏن مهاراج جن جا ستسڪي هنن ڪالونءِ ۽ چٽايل جيون
کان ڪائي ڳڻي آھن. ان ڳالهه جي به ڪا اهميت آهي؟

مهاراج جي :- توهان ڪڏهن به ڇو درخت ڏٺو آهي؟
ان جو به تمام ننڍو ٿيندو آهي. ڪڏهن ان کي زمين ۾
پوکيو ويندو آهي، ان وقت اهو ننڍو ۽ سٺو ستسڪو
ٿيندو آهي. پر ڪڏهن اهو جڙ پڪڙيندو آهي ۽ پوروش
ٻائي وڏو ٿيندو آهي ته ان جون ٿاڙيون چٽي طرف ٽهلي
وينديون آهن ۽ سوين ماڻهو ان جي چاٽو ۾ ويهي سگهندا
آهن. پر انهيءَ وڏي وڻ جو ۽ جيڪا چاٽو اهو درخت ماڻهن
کي ڏئي رهيو آهي، ان جو اصل ڪارڻ ۽ بنياد ڪٿڙو
آهي؟ ان لاءِ اصلي ذميوار ڪير آهي؟ اهو، جنهن به
پوکيو آهي يا اهو جيڪو اڄ ان کي ٻائي ڏئي ان جي
پوروش ڪري رهيو آهي؟ اها سموري مٿان انهيءَ جي
آهي، جنهن به پوکيو آهي. ان ڳالهه جو ڪوبه فرق نٿو
پوي ته سوامي جي مهاراج جن يا بابا جي مهاراج جن ۲۰۰،
۴۰۰ يا ۵۰۰ جيون کي نام دان ٿيڻو. انهن ته ڏوٽيءَ ۾ به
پوکي ڇڏيو. سندن پوکيل نون وڏي وڻ جي شڪل اختيار
ڪري، چٽي ناسي ٿيندي رهيو آهي ۽ هزارين جڳياسو ان
جي چاٽو جو لاپ وٺي رهيا آهن. دراصل هيءُ اهو ساڳيو
ئي به آهي، جو اڄ وڏي ۽ ويڙهي رهيو آهي.

ڪٿڙا ستسڪو اچي به پوکي ٿا ۽ اڻڀري پٺيان
۸ :- ستسڪو به ٿا، جيڪي ان کي ٻائي ڏين ٿا ۽ ان جي
پوروش ۽ وڻائي ڪن ٿا ۽ پوءِ ماڻهن کي ان جي چاٽو جو

ڏانهن ڌيان ٿي نه ڏنو. اهو به ممڪن آهي ته سندن شش به ٿيا هجن، پر سندن جيون ورتانت جي باري ۾ ڪنهنڪي به ڪا خبر نه هجي. مون جرمنيءَ جي ڪڇ مڃاڻن جي ٻاڻي پڙهي آهي. انهن به، سڀني سنتن وانگر، شبد جي پرڪاش ۽ شبد جي آواز جو بالڪل ساڳيو ئي اُپديش ڏنو آهي. ماڻهن انهن سنتن مڃاڻن کي ڪونه سڃاتو ۽ کين مڃتا ڪانه ملي. هندستان ۾ روحاني داتارو ۽ پرمات جي پرمپرا هئڻ سبب، ماڻهن جو ڌيان جلدي سنتن مڃاڻن ڏانهن ڪونه ڇڏي وڃي ٿو ۽ انهن کي جلدي مڃتا ملي وڃي ٿي.

سوال :- سوامي جي مهاراج جن جا ستگرو ڪير هئا؟

مهاراج جي :- ڪلهه پروفيسر صاحب، تلسي صاحب جن جا ڪڇ شبد پڙهيا هئا ۽ اشارو ڪيو هئائين ته سوامي جي مهاراج جن کي تلسي صاحب کان پرڪاش پراپت ٿيو هو. اهڙيءَ طرح سوامي جي مهاراج جن جو به ستگرو هو.

سوال :- مهاراج جي، تلسي صاحب جو گرو ڪير هو؟ (هال ۾ ويٺلن جو ٽيڪڙو مڇي وڃي ٿو.)

مهاراج جي :- هاڻي، ڪٿي توهين اهو نه ڀڃڻ شروع ڪريو ته سرشتيءَ جي شروع ۾ سڀ کان پهريون ستگرو ڪير هو. اهو معلوم ڪرڻ ته اڻڀاسڪارن جو ڪم آهي، ڇاڪاڻ ته اسان کي اڻڀاس جي باري ۾ ايتري ڄاڻ ڪونهي. مون کي تلسي صاحب جن جي ٻاڻيءَ ۾ انهيءَ ڳالهه جو ذڪر نه ملي سگهيو آهي ته کين ڪيئن ۽ ڪهڙي مڃاڻا کان پرڪاش پراپت ٿيو آهي. قدرتي طور تلسي صاحب جن کي ضرور ڪنهن نه ڪنهن سنت جي صحبت پراپت ٿي هوندي. پر اهو ڪهڙو سنت هو، انهيءَ باري ۾ مون کي ڪجهه معلوم ڪونهي. شايد ڪٿي انهيءَ ڳالهه جو ذڪر ڪيل هجي. پر سوامي جي مهاراج جن کانپوءِ اسانجو تلسي صاحب جن جي

ٽئون نالو شروع ٿي وڃي ٿو ۽ پراڻي گديءَ جو نالو ڏيڻي ڏيڻي پاداشت تان لهي وڃي ٿو. ڪرڻ نالڪ صاحب جن کان هڪ نئين ڪرڻ گديءَ شروع ٿي ۽ پراڻي گديءَ جو نالو ختم ٿي ويو. ساڳيءَ طرح سوامي جي مهاراج جن جو به ڪرڻ هو ۽ پر سوامي جن کان نئين ڪرڻ گديءَ شروع ٿي ۽ پراڻي گديءَ جو نالو پاداشت تان لهي ويو. اهڙيءَ طرح ڪرڻ گدين جو آرٽ ۽ ايت ٿيندو رهندو آهي.

سوال:- پر ڪٿي نه ڪٿي، ڪا نه ڪا ڪرڻ گدي نه ضرور رهي ٿي. ڇا شمار ۾ ڪر نه ڪر سگهرو سڏائين موجود نه هوندو آهي؟

مهاراج جي:- ڪٿي نه ڪٿي، ڪر نه ڪر سگهرو ضرور موجود هوندو آهي. ڪرڻ نالڪ صاحب فرمائين ٿا: هر جڳهه جڳهه جڳهه جڳهه، سد بهڙي ڪرڻ چلندي. جڳهه جڳهه بهڙي چلڻ سگهري، جتي ڪرڻ نه ٿا ٿا. (آڊ گولف، ۷۹)

ديوان صاحب، انهيءَ جو ارڻ ڇا ٿيندو؟

ديوان صاحب:- انهيءَ جو ارڻ آهي ته هميشه، هر جڳهه ۾ سگهروءَ جي بهڙهي يا گدي هلندي رهندي آهي ۽ ماڻهو اهڙن ڪرڻن ذريعي فرمائين جي نام جو اڀياس ڪندا آهن.

مهاراج جي:- ها. ڪٿي نه ڪٿي، سگهرو ضرور موجود هوندو آهي.

سوال:- مهاراج جي، ڇا ست سگهرو ڪڏهن بهڙهي. ديشن ۾ به ٻڌا ٿيا آهن؟

مهاراج جي:- بهڙهي ديشن ۾ به سگهرو ٻڌا ٿي سگهن ٿا ۽ ٿيا نه آهن، پر انهن ڏانهن ڪنهن جو ڌيان ٿي نه وڃي آهي. ماڻهن انهن سگهرو بابت ڄاڻ پراي ڪرڻ

چونہ آيو هجي ۽ پوريءَ طرح نرمل به چونہ هجي، پر ان
به سٽگروءَ جي سنگت جي ضرورت اوس رهي ٿي، جيڪي
ڪيس پنهنجي ماضيءَ ۽ مستقبل جو پورو ڳيان ٿي سگهي
سٽگروءَ جي ضرورت هر حالت ۾ رهي ٿي.

سوال:- مهاراج جي، جڏهن ڪنهن سنت سٽگروءَ جي
گدي سمايت ٿيڻ تي ايندي آهي ته ڇا اٽو آخري سٽگرو
پنهنجي ڪنهن شش کي ڪنهن ٻيءَ جڳهه تي موڪلي ڇڏيندو
آهي؟ جيئن سوامي جي مهاراج جن، بابا جمل سنگهه کي
حڪم ڏنو هو ته پنجاب ۾ وڃي ستسنگهه ۽ نام دان جي ڌارا
جاري ڪريو.

مهاراج جي:- انهيءَ جو اوت آهي ته گدي سمايت
ڪانه ٿي آهي، پر هلي رهي آهي. اهو ضروري ڪونهي
ته گدي ڪنهن هڪ ئي جڳهه تي رهي، اها ڪنهن به جڳهه
تي رهي سگهي ٿي. گرو گديءَ جي سلسلي جو مطلب آهي
ته هڪ سٽگرو پنهنجي ڪنهن شش کي پنهنجو گدي نشين
مقرر ڪري ٿو. اهو جانشين جتي چاهي، اتي اُڀدش ڏيڻ
لاءِ اسٽان چونڊي سگهي ٿو. گرو نانڪ صاحب جن جي گديءَ
تي ايندڙ گرو صاحب پنهنجو اُڀدش هڪ ئي جڳهه تي رهي
ڪونه ڏنو هو. هر گروءَ الڳ الڳ جڳهه تان ان هڪ ئي
روحانيت جو پرچار ڪيو هو.

سوال:- ان جو مطلب آهي ته گرو گديءَ جو دراصل
ڪوبه آرٽ يا انت نه ٿيندو آهي.

مهاراج جي:- ڪو سٽگرو پنهنجي جاءِ تي هڪ کان
ٻيڪ جانشين مقرر ڪري سگهي ٿو. ٿي سگهي ٿو ته
مير صاحب جن پنهنجي جاءِ تي ۲ يا ۳ جانشين مقرر ڪيا
جنهن ۾ جيڪڏهن هڪ ئي گروءَ جون چولي ڇڏي بعد ۾
۲ يا ٽيڪ گديون جاري رهن ٿيون ته هر گديءَ جو

پرڪاش جي وراثت

سوال:- مياراج جي، ڇا اهو ممڪن آهي ته، ڪنهن ستڪروءَ جو ٻينهنو ستڪرو نه ڪيل هجي؟

مهاراج جي:- هر ستڪروءَ جو ڪرو هوندو آهي، ڇاڪاڻ ته اهو رسمي طور تي هجي. جڏهن سنڌ ميانا ٻينهنجي ٻائيءَ ۾ ٻينهنجي ڪروءَ جي ايتري اٻار مهيا ڪندا آهن ته انهيءَ مان صاف ظاهر آهي ته هُو ڪنهن خاص ڀرڻ جي مهيا ڪري رهيا آهن.

سوال:- ڇا، ڪم ميانا جنم کان ئي سنڌ هوندا آهن؟
مهاراج جي:- ڪرو ٺاڪ صاحب فرمائين ٿا: ”دٻڪ تي دٻڪ، ڀرڪاڻا، ٿرڀوڙا جوڌ ڏکائي.“ اڄ تائين جيڪڏهن ڪنهن دٻڪ ۾ ٿيل ۽ وقت موجود هجن ۽ اُنکي ٻرندڙ دٻڪ سان ڇهائي ته اهو به ٻرندڙ دٻڪ وانگر ئي پرڪاش ڏيڻ شروع ڪندو. جائي جڙ جا يعني ٻڌاشي سنڌ اهڙي دٻڪ: سمان آهن، جنهن ۾ ٿيل ۽ وقت موجود آهن، ٻرندڙن به اُنکي ڪنهن ٻرندڙ دٻڪ يا روشن چراغ جي ڇهڻ جي ضرورت آهي. ٻيا سنڌ اهڙا دٻڪ آهن، جن ۾ ٿيل به وڃيڻ آهي ۽ وقت به وڃي رهي آهي. انهن ۾ ٿيل ۽ وقت وڃيڻ کانپوءِ ئي اهي ٻري سگهن ٿا. ڪرو ٺاڪ صاحب جن ٻينهنجي لاءِ فرمائين ٿا ته دٻڪ بلڪل تيار هو ۽ جيئن ئي اهو ٻرندڙ جوڌ وقت پهتو ته ان مان به پرڪاش نڪرڻ شروع ٿيو.

اهڙا سنڌ ميانا ڄمندي ڄام يا ٻڌاشي سنڌ سڏبا آهن پر انهيءَ جو اهو مطلب ڪونهي ته انهنکي ڪروءَ جي ضرورت نه ٿيندي آهي. رسمي يا اصولي طور انهنکي به ڪروءَ جي ضرورت ٻولندي آهي. جيڪو به هڪ دفعو هن سنڌ ۾ آيو واپس آهي، ڇاڪاڻ ته اهو ٻلي سڌو ڀرڻ ڀٽا جي ڌار مان به

ڪهڙيءَ طرح رائيءَ جيڏي ڳالهه مان وڌر پهاڙ بڻجي ويندو آهي. اهو سڀ ڪجهه ٻڌي مان مشڪدر آهيان. اڄ، اهو سڀ ڪجهه منهنجي اکين سامهون ئي ٿي رهيو آهي. مان چڱي نٿو سگهان ته اڄ کان هزار سال بعد اهي ڳالهيون ڪهڙو روپ اختيار ڪنديون.

اهوئي انسان جي من جو سياڻو آهي. اسين سنتن مهاتمان جي سچيءَ سکيا کان، اصلي اُپديش کان پري لڪري ٿا وڃون ۽ ڪرامتن کي ئي اهميت ڏيڻ لڳن ٿا، ڇاڪاڻ ته الهيءَ ۾ من خوشي محسوس ڪري ٿو. نتيجو اهو ٿو لڪري جو اسين ڪهاڻين ۽ ڪرامتن ۾ ئي الجھي ڪري رهجي وڃون ٿا ۽ سنتن مهاتمان جي سچي سکيا جي سار کي سمجهڻ يا ان تي عمل ڪرڻ جي ڪوشش ئي نٿا ڪريون.

اصول لاڳو آهي. پر مائتا ئي ڄاڻي ٿو ته ڀراڇين وقت جي مهاڻائن جو ائين ساڳين ۽ ڪٿان ذريعي ڪهڙين روحاني سڃاڻين کي ظاهر ڪرڻ جو مقصد هو. انهن ڪٿائن ذريعي جن سڃاڻين جو ورتل ڪيو ويو هو يا جن ڏانهن اشارو ڪيو ويو هو، انهن سڃاڻين تائين پهچڻ جي نه اسين ڪوشش ٿي ٿا ڪريون، صرف انهيءَ چيٽا ۾ لڳا رهون ٿا ته اها بهڙي ڪٿي آهي، ان بهڙيءَ ۾ سوار جالور ڪيڏانهن ويا وغيره. انهن سڀني ذريعن سان ٿيندو رهيو آهي. ان ۾ ڪا نئين ڳالهه ڪونهي.

سوال :- مهاراج جي، ستن مهاڻائن سان گڏ ڪيٽون نمنن جي ڪرامتن ٿيڻ جون ڳالهيون ٻڌڻ ۾ اينديون رهنديون آهن.

مهاراج جي :- اسين اجاڙو ائين ڳالهين ۾ لڳا رهون ٿا. اهڙيءَ طرح ٿي حضرت عيسيٰ جون ڪرامتون بائبل ۾ شامل ٿي ويون آهن. ماڻهن حضرت عيسيٰ جي خالص روحاني ابدش کي ڪرامتن جي ڳڙهي ٻڌائي ڇڏيو آهي. سندن شمن ۽ ڀولڳن پنهنجي ڪلهنا دواران ندين ندين واقعن کي چڪي ٿاڻي وڌين ڪرامتن جو روپ ڏئي ڇڏيو آهي، جن کي بائبل ۾ اهڙي اسين بيحد خوش ۽ متاثر ٿيندا آهيون. مان ائين ٿو چوان ته حضرت عيسيٰ ڪڇ ڇمٽڪار يا ڪرامتون ڏيکاريون ٿي ڪونه هيون. هن ضرور ڪڇ ڪرامتون ڏيکاريون هونديون، پر ڇمٽڪار ڏيکارڻ ئي سندس زندگيءَ جو اصلي مقصد يا منور مقصد هو. مان ٿو سمجهان ته هن آهي سڀئي ڪرامتون ڏيکاريون هونديون، جيتريون اڄ هن جي نالي سان جوڙيون وڃن ٿيون. پر اهڙيءَ طرح اهڙيون ڳالهيون ٺهائجنديون آهن ۽ ڪرامتن جون روپ وٺنديون آهن.

مان خود اڪثر پنهنجي رشتيدارن، دوستن ۽ ٻين ماڻهن کي اهڙيون ڳالهيون ڪندي ٻڌندو آهيان ۽ ڏسندو آهيان ته

مشغول رهندا. تون خود اها ذميوارِي ڪُٺ ته هُو هتان خوش
ٿي واپس وڃي ۽ جيڪي به اسان هُو ڏسڻ چاهي ته تون
خود هن سان گڏ وڃي، ڏيکاري اچڻ.

ڊاڪٽر سمٽ آگرو، فتح پور سيڪري ۽ ٻيون ياترين جي
دلچسپي ۽ وارين جون جڳهون ڏسڻ ٿي چاهيون. انهيءَ ڪري
آگري ويندي، اسانجي ڊرائيور چيو: ”مٿرا به ڀرسان ئي
آهي. جي توهين ڊاڪٽر صاحب کي مٿرا ڏيکارڻ چاهيو ته
مان توهان کي اوڏانهن وٺي هلاڻ.“ مون چيو: ”نڪه آهي اها“
مون به مٿرا اڳ ۾ ڪانه ڏٺي هئي. مٿرا پهچڻ تي اسان کي
هڪ گائيڊ (سونهون) ملي ويو، جنهن ٻڌائڻ شروع ڪيو:
”هتي ڀڳوان ڪرشن جو جنم ٿيو هو ۽ هتي هُو راند راند
ڪندو هو وغيره.“

ڊاڪٽر سمٽ ڪڏهن ڀڳوان ڪرشن جي باري ۾ ڪجهه
ٻڌو ئي ڪونه هو. هُو ڪجهه وقت گائيڊ جون ڳالهيون ٻڌندو
رهيو ۽ پوءِ پڇيائين: ”ڀڳوان ڪرشن جو جنم ڪڏهن ٿيو
هو؟“ گائيڊ جواب ڏنو: ”هزارين، هزارين سال اڳ.“ اهو
ٻڌي ڊاڪٽر سمٽ مشڪندي. مولڪي چيو: ”هيءُ ڪمرو
۳۰۰ سالن کان وڌيڪ پراڻو ڪونهي. ڀڳوان ڪرشن جو جنم
هتي ڪيئن ٿو ٿي سگهي؟“ مون چيو: اٽل جو جواب ته گائيڊ
ئي ڏيئي سگهي ٿو، مان ڇا ٿو چئي سگهان؟

جنهن به مهاڀرشن جي اسين ڳالهه ڪندا آهيون ته انهيءَ
جي مٿما کي اٽراڻي بڻائڻ لاءِ اسين پنهنجي ڪلپما کي
هزارين لکين سال اڳ وٺي ويندا آهيون. پر اڄ نئون ۽
سائنس جو زمانو آهي ۽ ماڻهو وڌيڪ ۽ اتياڪه طريقي سان
اهو ڀرڪڻ جي ڪوشش ڪن ٿا ته انهن ڳالهن ۾ ڪا سچائي
به آهي يا نه. اڄڪلهه ماڻهو ايترا ٻيلا ڀولا نه آهن، جو کين
جيڪي چيو وڃي، ان کي بنا ڀرڪه جي سچ مڃي وٺن.
حضرت نوح جي ٻيڙيءَ ۽ اليڪ بين ڳالهين سان به اهوئي

ڪيترن اوت پوئل ڪهاڻيون شامل آهن. (مئي ۲۳: ۳-۸، ۲۲: ۲-۱۴، ۲۵: ۱-۱۲). پر جيڪا اصلي سچي روحانيت حضرت عيسيٰ آھن ڪهاڻين دوران سمجھائڻ چاهين ٿا اها وڌيڪ اهميت پري آهي. انهن درشتائن جي باري ۾ حضرت عيسيٰ خود اشارو ڪيو آهي ته: ”صرف اهي ئي منهنجا درشتائ سمجهي سگهندا، جن جي پاڻ ۾ انهن کي سمجهڻ لکيل آهي ٻيا نه سمجهي سگهندا.“ (مئي ۱۳: ۱۰-۱۱).

پر اسين اهڙا سڌا سڌا آهيون جو انهن ڪهاڻين ۽ انهنجي ڪلاڪن کي ئي سڀ ڪجهه سمجهون ٿا ۽ انهنجي هر ٻاڻه کي سچ مچ لکيون ٿا، پر انهنجي بنيان لڪل روحاني سندس کي وڃائي ٿا وھون. مثال طور رامائڻ ۽ مھاپارم جي ڪٿائن کي ئي ڏسو. ريشم مين اسان کي انهن ڪٿائن دوران ڪرم، آراگون ۽ ازاله جي سڌائن ۽ ٻين ڪيترن روحاني نقطن جي باري ۾ اڀريش ڏيڻ جي ڪوشش ڪئي آهي. پر هاڻي ماڻهن جي دلچسپي انهن ڪٿائن جي ٻانرن جي اڻهاست معلوم ڪرڻ طرف لڳل آهي ته ڀڳوان ڪرشن ڪٿي جنم ورتو هو، سندس ليلاجو اسٿان ڪهڙو هو ۽ ڀڳوان رامچندر بنواس جي دؤران ڪٿي ڪٿي رهيو هو وغيره. ماڻهو انهنجا ٺاڪ وڃائين ٿا، پر انهن بنيان لڪل روحاني اوت کي بلڪل ڀلائي وٺا آهن.

مولڪي باد آهي ته جڏهن ۱۹۴۸ع ۾ ڊاڪٽر پري سم ڪنڊر مهاراج جن جو علاج ڪرڻ لاءِ سٽرولنڊ مان هتي آيل هو، تڏهن سندس واپس وڃڻ کان اڳ مولڪي اهو ڪم سڏيو وار هو ته مان ڪم پارت ۾ ڪڇ ڏسڻ جو ٿيرون جڳههون ڪهڻائي اچان. ڊاڪٽر صاحب گهڻي لکن سان حضور مهاراج جن جو علاج ڪيو هو ۽ حضور جن خود مولڪي ڪر ڏنو هو: ”منهنجي چولي چڱو بعد ڪم به هن جي پرواهه نه ڪندو، ڇاڪاڻ ته سڀ منهنجي پارلائن ۾

اسين اٺن ڪهاڻين ۾ ايتري قدر لين ٿي ويندا هئاسين، جو اهي اسان کي سڄيون پاسا لڳنديون هيون. اهي ڪهاڻيون ته پوءِ اسان کان وسري وينديون هيون. پر جيڪي نيتي، روحانيت ۽ سداچار پورل سڳيائون اٺن ڪهاڻين ذريعي اسان کي سمجهايون وينديون هيون، اهي اسان کي سڄي عمر ساندهنديون آهن. اهي اسانجي زندگيءَ جو انگ بڻجي وينديون آهن. اسين اٺن کي پنهنجي سموري وهنوار جو آڌار بڻائي ڇڏيندا آهيون. جيڪڏهن ڪا مانا پرين جي آکاڻي ۽ بنا، ڪنهن روحاني سچ جو ورنن شروع ڪري ته ٻار ڪڏهن به سندس ڳالهه نه ٻڌندو. پر جي اسين اٺن ڪهاڻين کي، سچو هجڻ شروع ڪنداسين ته اها اسانجي غلطي ٿيندي، پوءِ ٿيندو. ڇو ته سچن واقعن جو ورنن ڪرڻ انهنجو اصلي مقصد نه هو. اهڙيءَ طرح سنت مهاتما ساڪين يا درشانتن ذريعي اسان کي سچي روحانيت سمجهائڻ جي ڪوشش ڪندا آهن. اسين سڌا سادا انسان، ڪهاڻين ٻڌڻ جا سدائين شائق هوندا آهيون. انهيءَ ڪري اهي ڪهاڻيون به اسان کي پوين جي ڪهاڻين وانگر وڻندڙ لڳنديون آهن.

ايران جي صوفي سنتن شمش تبريز، هلالا روم وغيره جي چڊائن پڙهڻ سان، توهان کي هر قدم تي اهڙيون ساڳيون ملنديون. حضور مهاراج جن جو طريقو ۽ سندن دستسگ به اهڙي ئي قسم جو هوندو هو. ڪنهن خاص روحاني سچ کي سمجهائڻ لاءِ هُو عام طور ڪا نه ڪا سندو ساڳي ٻڌائيندا هئا. اسان کي اهي ساڳيون اکر به اکر ياد آهن ۽ قدرتي طور اٺن ۾ سمايل روحاني سچاڻ ڏانهن به اسانجو ڌيان رهي ٿو. حضرت عيسيٰ به ڪيترين ساڪين ۽ درشانتن دوران پنهنجي ڳالهه عام ماڻهن کي سمجهايندا هئا. اٺن ۾ ٻج پوکڻ واري جسي، راجا طرفان ماڻهن کي پڙهڻي پوڄ جي دعوت ڏيڻ ۽ ڏيڻا ڪڍي ويندڙ استرڀن جون ساڳيون ۽ ٻيون به

وڃا ڪئي، انهيءَ ڪٿا ۾ چيو ويو آهي ته ڌرتيءَ کي وري آباد ڪرڻ لاءِ هر قسم جي جانورن جي هڪ هڪ جوڙي (ٺر-ماد جي روپ ۾) ان پڙي ۾ سوار هئي. جهڙي طرح ڀارت جي سڀ مهاتمان جو چوڻ آهي ته اٽڪ ٻار ٻرڪ ۽ مها ٻرڪ آمون آهن، ساڳيءَ طرح يهودي مهاتمان اهو سمجهائڻ جي ڪوشش ڪئي آهي ته ٻرڪ ئي هئي ۽ ان بعد وري وڃا ئي هئي.

سوال :- پر انهيءَ خاص ڪٿا ۾ اهڙيءَ ٻوڏ جو ذڪر آهي، جيڪا ڌرتيءَ جي انهيءَ خاص حصي ۾ آئي هئي. **مهاراج جي :-** ٻرڪ هميشه ائين ئي ٿيندي آهي. ڌرتي پاڻيءَ ۾ ٻري ويندي آهي، پاڻيءَ کي اڳتي سڪائي ڇڏيندي آهي، اڳتيءَ کي هرا اڏائي ويندي آهي ۽ هرا آڪاش ۾ سمائجي ويندي آهي. اهڙيءَ طرح ٻرڪ ٿيندي آهي. اهڙيءَ جي ورتال ۾ اهاڻي ٻالهه پئي ٺولي ۾ سمجهائڻ جي ڪوشش ڪئي وئي آهي.

سوال :- مهاراج جي، جيئن ته حضرت نوح جي پڙيءَ ۾ هر قسم جي جانورن جو هڪ هڪ جوڙو (ٺر ۽ ماد) سوار ايل چيو وڃي ٿو، تنهنڪري اها ڪهاڻي جڙاسي لک چوڻين جي سڌالت جو عيسائي روپ نه آهي؟ مون انهيءَ ڪٿا کي انهيءَ روپ ۾ سمجهڻ جي ڪوشش ڪئي آهي.

مهاراج جي :- ائين ئي سگهي ٿو. انهيءَ ڪٿا ۾ ڪو مطلب، ڪا معنيٰ نه ضرور سمجهل آهي. اهي ڪٿائون ڪهاڻيون اسان کي ڪجهه روحاني پيد سمجهائڻ لاءِ ٻڌايون وينديون آهن، پر اسين انهن سچاين کان وڌيڪ، صرف انهن ڪهاڻين کي ئي اهميت ڏيڻ لڳندا آهيون.

ٻالھ
مسي
چون مائٽون ۽ ڏاڏيون سمجھ وقت اسان جو بصورت ڪهاڻيون ٻڌائيندا آهن ۽

آهيون ۽ اسان کي اهڙيءَ طرح وڃڻ گهرجي، جو سڄا دنيا
 ٺاهرا يا عجيب نه لڳون. جيڪڏهن اسانجي پروردگار جي رواج
 انوسار ڪڏهن مندر مسجد وغيره پر وڃڻ ضروري آهي يا
 ڪنهن گهريلو ڪاريه مثال طور ٺاهري وغيره پر وڃڻ ضروري
 آهي ته ان پر ڪيڙو خرچ آهي؟ ڇا اسان مستقيم يا ٽانڪن
 پر ڪونه ٿا وڃون؟ ڇا، مندر مسجد وغيره ائين ڪان به وڃا
 آهن؟ جڏهن اسان هر طرح جون آئينون سڏيون ۽ فصول
 ڪماليون ٻڌي سگهون ٿا ته ڪو ڇا ڪيتر پر هڪ ٻڌنديءَ جي
 ليڪير پٽڻ پر ڪيڙو خرچ آهي؟ اسان کي اهڙو ٽنگ ڪان
 ٿيڻ نه گهرجي. اتي وڃڻ سان اسان کي ڪا سٺي سڪا نه
 ملندي. سنت مت جي ڇاڻ هڻڻ گهرجي، اسان ٻڌنديءَ جي
 ڳالهه سندس ڪان به وڌيڪ پيتر ٺهڻي پر سمجهي سگهينداسين.
 جيستائين اسان ٻنهي سرورن کي پروردگار ڏيون ته ۽ سنت
 مت جي سڏائڻ تي عڪس ٺاهڻي سان عمل ڪريون ٿا،
 ڇا ٿي ٿي ٻنهي سرورن جو ڏاڍو عذاب آهي، ڪنهن اسانجي
 ڪنهن به اهڙي ڏور اسان تي وڃڻ پر ڪونه نقصان ڪونهي.
 اسان کي اڏاڻڻ ٿيڻ گهرجي ۽ ٻڌنديءَ جي اصليت انوسار
 هڻڻ گهرجي.

سوال :- مٿس رواج جي، بائيبل پر جو حضرت لوح جي
 پيڙيءَ جو وقت آيل آهي (جيئرو - ۱۹۰۰)، ان جو آئينو
 جي اندر وٺي روحاني شرم سان ڪي به سڀني آهي ڇا؟
 سڏندڙان نه لڳندڙان کي پر لڳل آهن ته اها پيڙي ڪٿي
 هئي، ڪٿي ڪٿي ٿي پيڙي وغيره.

مٿس رواج جي :- پيڙيءَ جي رواج پر ضرور ڪو روحاني
 وقت آهي. جيتري قدر عرصو اها ڪٿي سمجهي آهي،
 پيڙيءَ مان ٺاهڻ ٿو محسوس ٿئي ته ان جو سڀني ٻڌڻ ٿيڻ
 سرشتيءَ جي پيتر شروع ٿيڻ سان آهي. اهو سهڻو ٺاهڻ ۽
 ٻڌڻ ڇا آهي ۽ ان ٺاهڻ ٻوڏ ٺاهڻ پيتر ڪيئن سرشتيءَ جي

مہاراج جي :- ائين ٿي سگهي ٿو. اها قدرتي ڳالهه آهي ته جي اڄ حضرت عيسيٰ جي اڀرڻ جي صحيح رويي ۾ نٿو سمجهيو وڃي ته ۲ هزار سال بعد نياس جي ستن جي سکيا به صحيح رويي ۾ نه سمجهي ويندي. هر جڳهه هميشه ائين ئي ٿيندو آيو آهي. هر سٺ ۽ سندس سکيا سان ائين ئي ٿيندو آهي.

سوال :- اهو ته سنسار جو قدرتي نيم آهي. پر مہاراج جي اتي طرف ائين به نه ٿي سگهي ٿو ته جتي اڄ جي راتاروت ۾ مختلف ڌرم ۽ مٿي متالو هڪ ٻئي سان لڙي جهڳڙي رهيا آهن، اتي ليڪ سمور ٻائي ڪر اهڙو سٺ ستگرڙو ٻڌا ٿئي، جو سڀ ڪٿه وري اصلي رويي ۾ شروع ڪري ۽ سڀ جيتو هڪ ٻئي سان ٻولڻ ٻار ۽ مٿي مٿس ۾ رهڻ لڳن.

مہاراج جي :- ٻار ۾ لڙائي جهڳڙو مختلف ڌرم نه ڪري رهيا آهن، پر انهن ڌرمن کي هلائيندڙ اڳواڻ ٿي ڪري رهيا آهن. منس، منس جي خلاف لڙي رهيو آهي. ماڻهو ٻينهي لڙائيءَ جي بڪ ٻوري ڪرڻ لاءِ ڌرم جي اوتار ٺهي رهيا آهن. ان ۾ ڌرم يا ستن مہاتمان جو قصور ڪونهي. پر ڇڏيءَ طرح اسين ٻينهي شخصي سوار ٿي لاءِ ڌرم يا ستن مہاتمان هي سکيا کي غلط نموني لوڪن جي اڻڄاڻ پيش ڪريون ٿا، ان مان ئي جهڳڙا ٻڌا ٿين ٿا. اسين ستن جي اصلي سکيا کي سمجهڻ جي ڪوشش ئي نٿا ڪريون. ٿي انهيءَ ڳالهه جي پورا ٿي ٿا ڪريون ته دراصل انهن جو چڱو ڪٽڙا آهن، انهن جو چڱو ڄاڻ آهي.

سوال :- ڇا توهانجي وچ ۾ انوار، سسڪين کي ٻينهي مٿي ٿيڻ استاڻ، مدر، مستد وغيره ۾ وڃڻ گهرجي؟

جواب :- اهو پورا ڇڏي ٻينهي تي مدار رکي ٿو. جو انڪر آهي، ڪنهن زنجير جي ڪڙي

آهيون ۽ اسانکي اهڙي طرح رهڻ گهرجي، جو سماج کان
 نيارا يا عجيب نه لڳون. جيڪڏهن اسانجي ٻرورار جي رواج
 انوسار ڪڏهن مندر مسجد وغيره ۾ وڃڻ ضروري آهي يا
 ڪنهن گهريلو ڪاريه مثال طور شادي وغيره ۾ وڃڻ ضروري
 آهي ته ان ۾ ڪهڙو خرچ آهي؟ ڇا، اسين سڀنيما يا ناڪن
 ۾ ڪونه ٿا وڃون؟ ڇا، مندر مسجد وغيره انهن کان به برا
 آهن؟ جڏهن اسين هر طرح جون آلتيون سڌيون ۽ فضول
 ڳالهيون ٻڌي سگهون ٿا ته ڳرجا گهر ۾ هڪ ٻاڏريءَ جي
 ليڪچر ٻڌڻ ۾ ڪهڙو خرچ آهي؟ اسانکي اهڙو تنگ دل
 ٿيڻ نه گهرجي. اتي وڃڻ سان اسانکي ڪا سٺي سکيا ئي
 ملندي. سنت مت جي ڄاڻ هٿ ڪري، اسين ٻاڏريءَ جي
 ڳالهه سندس کان به وڌيڪ بهتر نموني ۾ سمجهي سگهنداسين.
 جيستائين اسين ڀڄڻ سمورن کي ٻورڊ وقت ڏيون ٿا ۽ سنت
 مت جي سڌائتن تي محڪم ارادي سان عمل ڪريون ٿا،
 جن تي ئي ڀڄڻ سمورن جو دارومدار آهي، تئين اسانجي
 ڪنهن به اهڙي ڌرم اسٽان تي وڃڻ ۾ ڪوبه نقصان ڪونهي.
 اسانکي اُدار دل ٿيڻ گهرجي ۽ زندگيءَ جي اصليت انوسار
 هلڻ گهرجي.

سوال :- مهاراج جي، بائيبل ۾ جو حضرت نوح جي
 پيڙهيءَ جو ورتائت آيل آهي (جينيسز - ۶: ۸)، ان جو آتما
 جي اندروني روحاني سفر سان ڪجهه، سمجهڻ آهي ڇا؟
 سائنسدان ته لڳاتار ان کوج ۾ لڳل آهن ته اها پيڙهي ڪٿي
 هئي، ڪهڙي ڪناري تي پيئي وغيره.

مهاراج جي :- پيڙهيءَ جي وارتا ۾ ضرور ڪو روحاني
 ارت آهي. جيتري قدر مون اها ڪهاڻي سمجهي آهي،
 الهيءَ مان لائين ٿو محسوس ٿئي ته ان جو سمجهڻ ٻرڻ ٿيڻ
 ۽ سرشتيءَ جي ٻيهر شروع ٿيڻ سان آهي. اهو سمجهڻائڻ لاءِ
 ته ٻرڻ ڇا آهي ۽ ان کانپوءِ ٻرماتما ٻيهر ڪيئن سرشتيءَ جي

مهاراج جي:- اٿس ئي سگهي ٿو. اها قدرتي ڳالهه آهي ته جي اڄ حضرت عملي جي اڀرڻس کي صحيح روپ ۾ نٿو سمجهيو وڃي ته ۲ هزار سال بعد نياس جي ستن جي سکيا به صحيح روپ ۾ نه سمجهي ويندي.

هر جڳهه هميشه ائين ئي ٿيندو آيو آهي. هر سنه ۽ سندس سکيا سان اٿس ئي ٿيندو آهي.

سوال:- اهو ته سنسار جو قدرتي سير آهي. پر مهاراج جي ٻئي طرف اٿس به ته ئي سگهي ٿو ته جتي اڄ جي راتاروت ۾ مختلف ڌرم ۽ من مٽائڻ هڪ ٻئي سان لڙي جهڳڙي رهيا آهن، اتي هڪ سمنو ٻائي ڪو اهڙو سنه سڳورو ٻڌا ٿئي، جو سڀ ڪجهه وري اصلي روپ ۾ شروع ڪري ۽ سڀ جهڙو هڪ ٻئي سان ٻارن ٻار ۽ من مٽائڻ ۾ رهڻ لڳن.

مهاراج جي:- ٻار ۾ لڙائي جهڳڙو مختلف ڌرم نه ڪري رهيا آهن، پر انهن ڌرمن کي هلائيندڙ اڳواڻ ئي ڪري رهيا آهن. من، من جي خلاف لڙي رهيو آهي. ماڻهو پنهنجي لڙائيءَ جي بڪ ڀوري ڪرڻ لاءِ ڌرم جي اوت وٺي رهيا آهن. ان ۾ ڌرم يا ستن مهاتمان جو قصو ڪونهي. پر جهڙيءَ طرح اسين پنهنجي شخصي سوارٿن لاءِ ڌرم يا ستن مهاتمان جي سکيا کي غلط نموني لوڪن جي اڳيان پيش ڪريون ٿا، ان مان ئي جهڳڙا ٻڌا ٿين ٿا. اسين ستن جي اصلي سکيا کي سمجهڻ جي ڪوشش ئي نٿا ڪريون. اسين انهيءَ ڳالهه جي پوراھ ئي نٿا ڪريون ته دراصل انهن ۾ وڃڻ ڪپڙا آهن، انهن جو چوڻ ڇا آهي.

سوال:- ڇا توهانتي ويچار اوسار، سڀڪين کي پنهنجي سڀني ڌرم اسٽان، مندر، مسجد وغيره ۾ وڃڻ گهرجي؟

جواب جي:- اهو پوراڌ جي اڀرڻس تي مدار رکي ٿو. ۽ جو انڪ آهيون، ڪنهن ريت جي ڪڙي.

دروني درزي خطري پر بڻجي ويٺي هئي، جا ڳالهه هنن جي
پر داشت ڪرڻ کان ٻاهر هئي.

حضرت عيسيٰ ته صرف پاڻ کان اڳ آيل سنتن، حضرت
موسيٰ ۽ جان بڻيٽ جو اُپديش ئي ماڻهن کي سمجهائي
رهيا هئا. پاڻ ڪڏهن به لائين ڪونه ڇيائون ته مان عيسائي
ٿرم جو بنياد رکڻ لاءِ آيو آهيان. حضرت عيسيٰ ته سڀني
سنتن جي آلهي ۽ ساڳئي اُپديش جو ئي پرچار ڪري رهيا هئا.

اڄ اها ئي حالت حضرت عيسيٰ جي اُپديش جي ئي رهي
آهي. ماڻهو سندن اصلي اُپديش کي ڀلائي چڪا آهن ۽
بادروي طبقو عام ماڻهن کي گمراه ڪري ناجائز فائدر وٺي
رهيو آهي.

هر ٿرم ۾ لائين ئي ٿيندو آيو آهي. پر سنت مهاتما ۽
روحانيت جا مٽلاشي ٿرم، مٽ مٽائون ۽ جڳينديءَ کان
گهڻو دور رهندا آهن. اُهي ڪنهن به قسم جي ريت و سر
يا ڀرمورا جا پابند نه ٿيندا آهن. جڏهن هو اندر وڃي
حقيقت کان واقف ٿيندا آهن ته انهن لاءِ سڀ سنت مهاتما
سمان ٿي ويندا آهن. انهن کي سڀ سنت هڪ ئي پرمانا
دروني سمند جي لهرن وانگر نظر ايندا آهن، چاهي ڪا لهر
ڪرائيٽ جي روپ ۾ ۽ ڪا سوامي جي مهاراج جي روپ
۾، ڪا گردناڪ ۽ مهاتما ٻڌ يا ڪنهن ٻئي مهاتما جي روپ
۾ چوڻ آئي هجي. جيڪڏهن اسين پاڻ کي ان لهر جي
حوالي ڪري ڇڏيون ته اها لهر اسان کي به پاڻ سان ڪڍي
ان پرمانا دروي سمند ۾ سمائجي ويندي ۽ اسين به ان
سمند جو ئي روپ بڻجي وينداسين.

سوال :- منهنجو خيال آهي ته هن وقت هتي ٿوري ۾
ملندڙ سڄيءَ روحانيت جو اُپديش به وقت ڀرڻ تي اعزني
ٻاهر مڪي روپ اختيار ڪري وٺندو.

چلڪي يا ڪل روپي ڪوڙ کي پڪڙي ٿا رکن. هڙ ستن جي اُڀڻش کي ڏاٽ، ڌرم ۽ سستا وغيره جي شڪل صورت ڏيئي ٿا ڇڏين ۽ دسر رواج، عثمڊن، ڪرم ڪالڊ وغيره ۾ الجھيا وهن ٿا. انھن کي خاص چنعا انھيءَ ڳالھ جي دھي ٿي تہ ڪيترن ماڻھن کي پنھنجي ڌرم ۾ شامل ڪيو اٿن ۽ ڪيترا روپيا پيسا ڪٺا ٿيا آهن. ڪن اتي ڪنھن بہ ڳالھ جو نڪر نٿو دھي. انھيءَ ڪري سڄي روحانيات الڳ ٿي وڃي ٿي.

تنھن کان سواءِ پنڊت يا پادري، ملان تمام هوشيار ۽ چالاڪ ٿيندا آهن. اھي اسانجي ڌارمڪ پارٽين جو اڇو ۽ فائدو وٺي، اسان کي ڪنھن نہ ڪنھن ڪرم ڪالڊ يا دھت دسر ۾ الجھائي، گمراه ڪري ڇڏيندا آهن، غلط رستي تي وڃھي ڇڏيندا آهن. اھڙيءَ طرح اسين هميشه انھيءَ ڀرم جو شڪار رھندا آھيون تہ اسين پنھنجي ڌرم ۾ آيل، ستن مھائمان جي اُڀڻش جي پمري ڪري دھيا آھيون. دراصل اسين انھن جي اُڀڻش کان گھڻو دور هليا ويندا آھيون. پنھنجي ڌرم سسٽائن ۾ اھو ڀروھت طبعو ايتري قدر طاقتور ۽ زوردار هوندو آھي، جو ڪنھن کي سندن ورور ڪرڻ يا ڪن ڪجهه چوڻ جي همت ئي نہ ٿيندي آھي.

اها ساڳي ڳالھ حضرت عيسيٰ سان بہ ٿي گذري. هڙ يهودين کي جان بچست واريون ۽ حضرت موسيٰ جون اصلي سگھائون سمجھائڻ جي ڪوشش ڪري دھيا هئا، پر ماڻھو اها ڳالھ برداشت نہ ڪري سگھيا. حضرت عيسيٰ کي رومن حڪومت خود اڳيان ٿي صليب تي ڪولڻ چاڙھيو هو، پر اُن وقت جي ڀروھت پادري طبعي ئي رومن حڪومت جا ڪم ٻريا ۽ انھن جي پڙ ڪاٺ ٿي ئي رومن حڪومت سندن ڏھ رويي. ڇاڪاڻ تہ حضرت عيسيٰ جي اُڀڻش مان سندن

عمل ڪري ٿو. ڇا، اسين سنت مت کي پوري طرح سمجهڻ سان بهتر عيسائي ٿيڻا بڻجن، ڇاڪاڻ ته سنت مت به حضرت عيسيٰ جي سچي سکيا وانگر، منس جنم جي اهميت ۽ پرماتما سان ميلاب جي سڌانت جو ئي اُپديش ڏئي ٿو. جڏهن اسين صحيح ويچارڌارا سان هنن جي سکيا کي سمجهڻ لڳون ٿا ۽ صدق دليءَ سان انهيءَ تي عمل ڪرڻ جي ڪوشش ڪريون ٿا ته ڇا، اسين بهتر عيسائي ٿيڻا بڻجن؟

دراصل سچي عيسائيءَ جي وياڪيا يا معنيٰ ڄاڻڻ يا معلوم ڪرڻ تمام مشڪل آهي، ڇاڪاڻ ته عيساين پر به ۷۰-۸۰ فرقا آهن. اُهي سڀ هڪ طرف ته پنهنجي فرقي کي ئي حضرت عيسيٰ جا سچا پوئلڳ يا سچا عيوضي هئڻ جي دعويٰ ڪن ٿا ۽ ٻئي طرف هڪ ٻئي جو درود ڪن ٿا ۽ هڪ ٻئي کي غلط ثابت ڪرڻ جي ڪوشش ڪن ٿا. منهنجي نظر ۾ سڄو عيسائي اُهو آهي، جيڪو حضرت عيسيٰ جي سچي سکيا تي عمل ڪري ٿو، پوءِ چاهي اُهو هندو، مسلم، سک، يهودي يا عيسائي ڌرم ۾ چونه پيدا ٿيو هجي. ان تي ڀلي ڪنهن به ذات، ڌرم يا ديش جي چاپ لڳل هجي، ان جو ڪوبه فرق نٿو پوي. حضرت عيسيٰ جي اصلي اُپديش تي هلڻ وارو، سوامي جي مهاراج، گردناڪ صاحب يا ٻئي ڪنهن به سنت جو سڄو پوئلڳ بڻجي وڃي ٿو، ڇاڪاڻ ته سڀ سنت سنسار ۾ هڪ ئي روحاني ستير جو پيد ڏيڻ لاءِ ايندا آهن. جڏهن به اسين سنت مت جي سڌانتن کي يا ڪنهن به سنت جي سکيا کي صحيح معنيٰ ۾ سمجهي، سچيءَ دل سان ان تي عمل ڪرڻ شروع ڪريون ٿا ته قدرتي طور اسين بهتر ڄڳياسو، بهتر انسان بڻجي ٿا پئون.

جڏهن سنتن مهاتمان جي ڏيهانت بعد، سندن ساڪيات سنگت صحبت ۽ رهنمائي نقي ملي سگهي، تڏهن لوڪ ائين جي اُپديش جي سار يا ٻج روپي اصليت کي ڇڏي،

اسانجو اڀديش نئون ڪوٺي. اسين هميشه گذريل ستن
 مهائين ۽ هنن جي اڀديش بابت ڳالهه ڪندا رهندا آهيون،
 ڇاڪاڻ ته انهن جو اڀديش ۽ اسانجو هاڻوڪو اڀديش هڪ
 ئي آهي. سوامي جي مهاراج جن به فرمايو آهي:

”ٻه سار سار سب ڳالها، ستن صفت پاڪ سنڀالا.“

(سار وچن - ۱۶۱)

سندن پاڻ آهي ته سنڀار ۾ اڀندڙ هر ستم مهاتما پاڻ کان
 اڳهه آيل ٻورن ستن جي اڀديش کي ئي دهرائيندو آهي.
 پر جڏهن اسين انهن استادن تي وڃي ڏسون ٿا، جتي آهي
 ستم مهاتما اڀديش ڏيندا رهيا هئا ته معلوم ٿئي ٿو ته ماڻهو
 سندن اصلي سکيا کي بلڪل وساري چڪا آهن ۽ ڪرم ڪانڊ
 ريت رواج ۽ ٻاهر مڪي ڪرڻن جو شڪار ٿي چڪا آهن.
 ان ۾ تصور انهن ستم مهائين جو نه، پر پنهنجو پاڻ کي
 انهن جي ٻولڻ ۾ ورائيندڙن جو آهي، جيڪي سندن سکائين
 کي غلط روپ ۾ پيش ڪن ٿا ۽ پنهنجي ريت، مان وڌائي
 ۽ سنڀاري لاپ خاطر انهن سکائين جو غلط استعمال ڪن ٿا
 ۽ ان مان لاجائز فائدو وٺڻ جي ڪوشش ڪن ٿا.

سوال:- مهاراج جي، توهن فرمائيندا آهيو ته پنڊت
 طبڻو ڪرم ڪانڊ، ريت رواج جي بنياد تي ڌرم جي عمارت
 اڏيندو آهي. ٻئي طرف توهانجو اهو نه ڪئن آهي ته ٻين
 سمورن ڪندڙ ستسڪي، بهتر انسان ۽ بهتر عيسائي، يهودي
 يا مسلمان بڻجي ٿو. اهي ٻئي ڳالهين هڪ ٻئي جي ابتڙ
 معلوم ٿين ٿيون. ڇا، ستسڪيءَ لاءِ پنهنجا ڌرمي عقيدا ٽپائڻ
 بهتر نه ٿيندو؟

مهاراج جي:- بهتر عيسائي ڪنهن کي چئبو آهي؟ ان کي
 جيڪو حضرت عيسيٰ جي اصلي اڀديش جي ٻيروي نه
 ۽ ٿوري ڪري ٿو، جيڪو سندس سچيءَ سکيا تي هلي يا

جلدي ٻڌي ۽ مڃي وڃي ٿي ۽ ڪن ٻين سنتن جي ڳالهه سمجهڻ ۾ وقت لڳي ٿو وڃي.

سڄي روحانيت ڪنهن هڪ خاص ملڪ يا قوم جي مرد وڻي جاگير ڪونهي. اها هر اسٽان، هر ملڪ ۽ هر قوم ۾ پهچندي رهي ٿي. اها ڪڏهن هڪ اسٽان تي، ڪڏهن ٻئي تي ۽ ڪڏهن ٽئين تي پهچندي آهي، ڇاڪاڻ ته آهستي آهستي منش سنتن جي سڄي يا اصلي سکيا کي پلائي ڇڏيندا آهن ۽ سندن سڄي روحانيت جو اُپديش ڪرم ڪانڊ ۽ ريت رواجن ۾ ختم ٿي ويندو آهي.

اسين هر روز ڳالهه ٻوله ڪندا آهيون ته حضرت عيسيٰ جي وچن جو اصلي اُرت ڇا آهي ۽ ڪيئن هنن جي اُپديش ۾ ملاوت ٿي ويئي آهي. ٽئين بائيبل ۾ حضرت موسيٰ بابت آيل آهي: ”روحانيت جو سڌانت حضرت موسيٰ دُاران آيل آهي، پر ديا مهر حضرت عيسيٰ جي ذريعي آئي آهي“ (جان - ۱: ۱۷). ان جو مطلب آهي ته حضرت موسيٰ الهي روحانيت جو ئي اُپديش ڏنو هو، پر اڄ توهين اُنکي وساري ويا آهيو. هاڻي توهان کي حضرت عيسيٰ جي ديا مهر سان اهو ساڳيو حضرت موسيٰ وارو اُپديش ئي ٻيهر ڏنو پيو وڃي.

اهڙيءَ طرح هتي ستسنگ ۾ هر روز مختلف سنتن جي اُپديش تي ويچار ڪيو ويندو آهي. اسين گرو نالڪ صاحب، پليٽو صاحب، سوامي جي مهاراج ۽ ٻين سنتن جي ٻاڻي پڙهندا آهيون ۽ اُنهيءَ مان حوالا ڏيندا آهيون. اسين ڪوبه نئون اُپديش ڪونه ڏيندا آهيون ۽ نه ئي نئون مارڪ ڏيکاريندا آهيون. جيڪڏهن اسان جو مارڪ يا سنديش نئون يا انوکو هجي ها ته اسين انهن سنتن جي ٻاڻي نه پڙهون ها ۽ نه انهن جي ٻاڻيءَ مان حوالا يا مثال ڏيون ها. بلڪ اسين انهن چئن ها ته انهن سنتن جا ويچار پراڻا ٿي ويا آهن ۽ اسين توهان کي ٽئين ويچار ڏارا ڏيئي رهيا آهيون. پر انهن ڪونهي.

مهاراج جي:- مولڪي توهان جي ڳالهه سمجهه ۾ ڪانه آئي.

سوال:- جڏهن سنسار ۾ نئون جڳه شروع ٿئي ٿو، مثال طور ستجڳه، ٽرپتا يا دواپر وغيره ۾ ته ان وقت جيڪو سنسار سڀ کان پهرين سنسار ۾ اچي ٿو، ائيجر اُپديش سڃيءَ دلياً ۾ ٿيلجي وڃي ٿو ۽ ٻين سنتن جو اُپديش نٿو ٿيلجي.

مهاراج جي:- نه. منهنجي خيال ۾ اهڙي ڪا ڳالهه ڪانهي. ڪنهن به جڳهه جي آرٽ ۾ هٿ يا سماپ هٿ جو وقت اسان خود مقرر ڪيو آهي. ڪوبه چئي نٿو سگهي ته ڪهڙي ڏينهن يا ڪهڙيءَ تاريخ ستجڳهه سماپ ٿيو ۽ ٽرپتا يا دواپر شروع ٿيو. ائين ڪونهي ته ڪنهن به جڳهه جي شروع ۾ اچڻ واري سنسار جو اُپديش ٿي ٿيلجي ٿو. سڀني سنتن جو اُپديش ٿيلجي ٿو، پر ان ۾ وقت لڳي ٿو. سڀني سنتن جو اُپديش هڪ ئي ٿئي ٿو ۽ ڪوبه سنسار ميان ڪڏهن نه سنسار ۾ ٿين يا انوکي فيلسوفي يا سکيا ڏيڻ ڪوڻ ٿو اچي. اهو ضرور ٿئي ٿو ته ڪڏهن ڪڏهن ماڻهو سنتن جي اُپديش ڏانهن توب ڏيان ٿا ڏهن ۽ هنن جو اُپديش لوڪ ٻوڏ ٿيڻ ۾ ڪافي وقت لڳي ٿو وڃي.

حضرت عيسائي فرمايو آهي: ”منهنجو اُپديش منهنجو پنهنجو ڪونهي، پر انهيءَ ۾م پتا ڀرمانا جو آهي، جنهن مولڪي موڪليو آهي“ (جان - ۱۲: ۴۹). ائيجر مطلب آهي ته اهو اُپديش ان ڪل مالڪ جو ئي آهي ۽ ايترو ئي ڀرچين. يا ٻڌائو آهي، جيتري سنسار جي وچند. اهو ڀرمانا پنهنجو اُپديش هر روز بدلائيندو ڪوڻ ٿو رهي ۽ نه هر ٽئين سنسار دوران ڪو نئون اُپديش هتي موڪلي ٿو. سڀني سنتن جو اُپديش هڪ ئي هٿ قدرتي ۽ لازمي آهي. انهنجو اُپديش مختلف ٿي نٿو سگهي. پر ڪجھ سنتن جي سکيا يا ڳالهه

انهيءَ ڪري راس جو پياس اسٽيشن تي وڃي انهيءَ ڪوٺيءَ
۾ رهندا هئا ۽ ٻئي ڏينهن صبح جو سويل هليا ويندا هئا.
حضور مهاراج جن عيسائي پرچارڪن کان اها ڪوٺي خريد
ڪئي هئي. هنن پنهنجو پرچار مرڪز بند ڪرڻ تي چاهيو،
ڇاڪاڻ ته مهاراج جن هتي ڏيري ۾ اچي ويا هئا ۽ سندن
آپديش هر طرف ڦهائجي رهيو هو. عيسائي پرچارڪن سوچيو
هوندو ته اهڙي اسٽان تي سندن پرچار مرڪز هٽڻ مان
ڪوبه فائدو ڪونهي.

حضور مهاراج جن ٻڌائيندا هئا ته جن ڏينهن ۾ هو پاڻ
بابا جن وٽ ايندا هئا، تڏهن هڪ ڏينهن ريلوي اسٽيشن
جي ڀرسان کين هڪ پادري گڏيو. هن مهاراج جن کان
ڳالهه ٻولهه جي دؤران پڇيو: ”گرو نانڪ صاحب، ڪير صاحب
۽ بابا جڏهن سنگهه مان ڪير وڌو آهي؟“ حضور جن جواب
ڏنو: ”مون ته صرف بابا جن جو ئي درشن ڪيو آهي.
جيڪڏهن توهين مونکي گرو نانڪ صاحب ۽ ڪير صاحب
ڏيکاريندا ته مان توهانکي ٻڌائي سگهندس ته انهي مان ڪير
وڌو آهي.“

اسانجي من ۾ به اهڙي قسم جي جڳيا سا اٿندي رهي ٿي
ته ڪهڙو سنت وڌو آهي ۽ ڪهڙو ننڍو. اسان کان ته سڀ
وڏا آهن. اسين ته صرف منزل تي پهچڻ لاءِ ڪشمڪش
ڪندڙ نرڀل جيوت آتما آهيون. اسانکي ٻين جي لاءِ ننڍي يا
وڏي هٽڻ بابت فيصلو ڪرڻ جو ڪوبه اڌڪار ڪونهي.
اسانکي ته صرف پاڻ ڏانهن ڌيان ڏيڻ گهرجي ته ڪهڙيءَ
طرح اسين انهن سنتن مهاڻن جي آپديش مان فائدو وٺي
سگهون ٿا.

سوال:- مهاراج جي، ڇا اهو صحيح آهي ته نئين جڳ
جي شروع ۾ جيڪو سنت سڀ کان پهرين اچي ٿو، انهي
جو آپديش پوري سنسار ۾ ڦهائجي ٿو وڃي؟

آهي، يا ڪوبه ٻيو سلسلہ ڪنهن مٿين کان ننڍو يا وڏو
آهي. مان انهن جي هڪ ٻئي سان ڀيٽ ڪرڻ وارو ڪم
آهيان؟

جيڪڏهن مون کي سلسلہ مع جي واپاڪا ڪنهن ٻڌ ڌرم
جي ٻولنگهه کي سمجهائي هجي ته ممڪن طور مان ٻڌ ڌرم
جي ڪرڻ جو ئي آڌار وٺندس. اهڙيءَ طرح سڪن کي سلسلہ
مع جي سکيا سمجهائڻ لاءِ انهن جي ڌرم ڪرڻ مان ئي
حرا لڏپلا پوندا. جي اڏهين ۽ سڪن کي بائيبل جي آڌار تي
سلسلہ مع اڀرڻ سمجهائڻ جي ڪوشش ڪجي ته ممڪن
آهي ته اها ڳالهه انهنجي سمجهه ۾ نه اچي. ماڻهن تي صرف
اها ڳالهه ئي اثر ڪندي، جنهن ۾ هُو ڳالهه آهن، جنهن سان
هُو ڳالهه کان ٻڌل آهن. هُو سلسلہ مع جون سکياون ٿيڻ
ڪونه ڇڏيندا، جيئن ڪنهن اهي ساڳيون ڳالههون، ساڳيون
وڃاڻ ڌاراڻون ڀڃڻجي ڌرم ڪرڻ ۾ نه ملنديون، هڪ دفعو
جيڪڏهن ڪن ڀڃڻجي ڌرم ڪرڻ دواڻ سلسلہ مع جا
سڌا سڌا سمجهه ۾ اچي ويا ته انهنجي درستي اهڙي وصال
ٿي پوندي، جو ڪنهن ڌرم ڪرڻ ۾ ساڳي وڃاڻ ڌارا
ڏسڻ ۾ ايندي. تڏهن هُو آسانيءَ سان سمجهي سگهندا ته
هر هڪ سلسلہ مٿان جو هڪ ئي سلسلہ آهي، هڪ ئي
اڀرڻ آهي.

ڪجهه وقت اڳهه پياس اسٽيشن جي ڀرسان هڪ عيسائي
جو ڀڄڻ مرڪز هو. اسان عيسائي ڀڄڻ ڪن کان اها ڳالهه
سُڻي ڪئي، جو ته اسانجا ڪيترائي مسيحي وقت ئي وقت
پياس ڀڄندا هئا ۽ رات جو ڏيڻي ۾ اچي نه سگهندا هئا.
انهيءَ ڪري پياس اسٽيشن جي ڀرسان انهيءَ ڪوليءَ ۾
مسٽر جي رهڻ لاءِ انعام ڪيو ويندو هو. انهن ڏينهن ۾
پياس اسٽيشن تي گاڏيون تمام گهٽ پهنديون هيون. ڪيترن
صوبن جو تمام سويل گاڏيءَ ۾ وڃڻ پوندو هو.

سنت مهاڻا ۽ ڌرم

سوال :- مهاراج جي، مان سنتن جي باري ۾ ڪجهه پڇڻ چاهيان ٿو. ڇيو ويندو آهي ته سڀ سنت سماڻ هوندا آهن. پر ائين ٿو لڳي ته انسان وانگر، سنتن ۾ به ڪجھ سنت ۽ ٻين کان وڌيڪ سريشت ٿين ٿا. مان خود گرو نانڪ صاحب جن کي سوامي جن کان وڌيڪ پسند ڪندو آهيان. انهيءَ ۾ اسانجي شخصي پسندگي شامل رهي ٿي. مون ڏٺو آهي ته توهين به حضرت عيسيٰ کي گوهر ٻڌ کان وڌيڪ اهميت ڏيندا آهيو. ائين چوڻو ٿئي؟

مهاراج جي :- نه، نه. مان اهڙو فيصلو ڪرڻ وارو ڪير آهيان ته ڪيڙو مهاڻا ڪنهن کان وڏو يا بهتر آهي. مان اهو نٿو چئي سگهان ته گوهر ٻڌ، گرو نانڪ صاحب، سوامي جي مهاراج، حضرت عيسيٰ يا ٻين سنتن مهاڻائن ۾ ڪير وڏو؟ ڪير ننڍو آهي. اسين ائينجي وڏي يا ننڍي حلق جي باري ۾ فيصلو نٿو ڪري سگهينداسين، جڏهن اسين پاڻ ائين کان اوچا هجئون. پٽاڙ جي تري يا ترائيءَ ۾ ويٺي، اسين پٽاڙ جي چوٽيءَ يا اوچائيءَ بابت ڪجهه به چئي ڪيئن سگهينداسين؟ بائيبل جي آڌار تي توهان کي چئي سگهين ٿا ته منجهن صرف اهوئي پاڻ هوندو آهي. سنت مت سمجهيائون ته ڪان چڱيءَ طرح واقف آهيو. منجهن تي ته توهين عيسائي ڌرم کان چڱيءَ طرح واقف آهيو. منجهن تي ته توهان بائيبل پڙهيو آهي يا گيت ۾ گيت توهين خيال ۾ توهان بائيبل پڙهيو آهي، جنهن ۾ بائيبل جو اُپدېش پڙهيو آهي ۽ واتارڻ ۾ پليا آهيو، جنهن ۾ توهان کي بائيبل ۽ سمجهايو ويندو آهي. تنهنڪري مان توهان کي بائيبل ۽ ذريعي سنت مت سمجهيائون جي ڪوشش ڪندو آهيان، انهيءَ لاءِ ته توهين ڏسو ته حضرت عيسيٰ جو اُپدېش به اهو ساڳيو آهي، جيڪو ٻين سنتن جو آهي. پر مون اهو ڪڏهن به نه چيو آهي ته حضرت عيسيٰ، مهاڻا ٻڌ کان وڏو يا ننڍو

ڪندو رهيو ته هي مرشد! منهنجا گناه بخشو، معاف ڪريو.
 ٺيڻ سان گڏ هو ڳائيندو به رهيو.

ديوان صاحب:- هو ڳائي رهيو هو: ”تري عشق لڄايا،
 نا نا ٿيا.“

مهاراج جي:- ديوان صاحب، انجو ارادو به سمجهائي
 ڇڏيو.

ديوان صاحب:- ٻلي شاه ڪافي خوبصورت لوجوان
 هو. هن کي لڄڻ وارا ڪپڙا ۽ گھنگھرو وغيره پيل هئا ۽
 هو به انهن لڙڪن جهڙو ئي لڳي رهيو هو. هو لڄندو ۽
 ڳائيندو رهيو ته ”تنهنجي عشق مولڪي بيهال ڪري، پاڻ
 چوڪريءَ وانگر لڄ لاءِ مجبور ڪيو آهي.“

مهاراج جي:- ٻلي شاه لڄندو ئي رهيو ۽ ٻار ٻار
 لاهائي لڪ ڏهرائيندو رهيو. نيٺ مرشد سندس کان پڇيو:
 ”ڇا، تون بلو آهين؟“ ٻلي شاه ڊوڙي وڃي مرشد جي
 قدمن ۾ ڪريو ۽ جواب ڏنائين: ”حضور، مان بلو نه، پر
 پلو آهيان.“ پلو سندس سالو هو ۽ ”پلو“ معنيٰ جيڪو
 راه يا رستو ٻڌي ويو هجي. انهيءَ ڪري ٻلي شاه چيو:
 ”مان بلو نه، پر پلو آهيان.“ اهو ٻڌي مرشد اٿيو ۽ ٻلي شاه
 کي سڀني سان لڳائين. مرشد کيس سندس خطا بشي ڇڏي
 ۽ اهڙيءَ طرح کيس ڊوڙيءَ طرح لڙل ڪري ڇڏيائين.

حضور مهاراج جن اڪثر سڌسنگ ۾ اسان کي اها ڪهاڻي
 ٻڌائيندا هئا.

اندر مرشد لاء اپار پريز پربل هو ۽ هن لاء اهو وچوڙو سڄو
 کان ٻاهر هو. من جي پل کن جي ڪمزوريءَ ڪارڻ هو لوڪ
 لاج جو شڪار ٿي ويو ته منهنجيءَ برادريءَ وارا ڇا چوندا،
 پر دراصل هو پنهنجي مرشد جو ازحد پريمي شش هو ۽ گهڻو
 وقت سندس روشن ديدار بنا رهڻ برداشت نٿي ڪري
 سگهيو. هو ڪيترائي ٻيڙا ٻڌائي اوڏانهن ويندو رهيو، پر

مرشد جي رخ ۾ نرمي نه آئي.
 آخر ٻلي شاهه کي هڪ ترڪيب سڃاڻي آئي. حضرت
 عنايت شاهه جي، مرشد جي ياد ۾، ساليانو عرس ملهائڻ
 ويندو هو. اهڙن موقعن تي مسلمان، استري پُرسن جي
 نچڻ ٻڌڻ واريون ساڻ وٺي، درويش جي مقبري
 تي پنهنجي شردانچلي پيش ڪرڻ لاءِ ويندا هئا. حضرت
 عنايت شاهه به عرس جي ڏينهن اُتي ويندا هئا. ٻلي شاهه کي
 خبر هئي ته هنجو مرشد پنهنجي گروه جي ياد ۾ ان ڏينهن
 تي ضرور ايندو. تنهن ڪري هو ناچ گائي واري ٽوليءَ ۾
 ويو ۽ ڪن چيائين: ”مان مفت ۾، توهان جي شيوا ڪندس،
 توهين صرف مونکي ناچ گانو سيکاريو.“ انهيءَ طرح هو ان
 ٽوليءَ ۾ شامل ٿي ڪيترا مهينا ناچ گانو ڪائي واري ٽوليءَ
 عرس واري ڏينهن تي ٻلي شاهه ناچ گائي واري ٽوليءَ
 سان گڏ ان مقبري تي پهتو، جتي سندس مرشد به اچڻو هو.
 کيس ناچڻين وارا ڪپڙا ۽ چوڙيون، ٻاڙيب، گهنگهرو وغيره
 به پيل هئا. سڀني سان گڏ ٻلي شاهه به نچڻ ٻڌڻ شروع
 ڪيو. مرشد جو گهڻي وقت کانپوءِ ديدار ڪري، هو ايتري
 قدر خوش ٿيو، جو پريز ۾ مست ٿي بيسڌ ٿي نچڻ لڳو
 نچندو ئي رهيو. باقي سڀ ٽڪجي ويهي رهيا. پر ٻلي شا
 هه لڳاتار نچندو رهيو. هو پنهنجي مرشد اڳيان پريز ۽ رحم
 جي بيهڪ منگندو رهيو ۽ پنهنجي بي ادبي ۽ گستاخي وارو
 هلت لاءِ معافي طلبگار ٿيندي من تي من ۾ مرشد کي عرس

هن اهو ظاهر ٿيڻ به نه ٿو ته هو کيس سڃاڻي ۽ سندس گرياني آهي.

انهيءَ شش کي ٻلي شاه جي اهڙي وهنوار سبب سخت صدمو پهتو. هو سندس گرياني ته هو ئي پر انهيءَ کانسواءِ مرشد جي عيوضيءَ طور موڪليل هو، انهيءَ ڪري هن محسوس ڪيو ته اها نه صرف سندس ئي، پر مرشد جي پي عزلي هئي. جڏهن ٻلي شاه هن جي ڪا به پرواهه نه ڪئي ته هن واپس وڃي مرشد کي ٻڌايو ته هن سان ڪهڙو وهنوار ڪيو ويو هو. حضرت عنايت شاه چيو: ”مون اڳيئي چيو هو ته هن ۾ اڃا ڪجهه ڪمي آهي، جنهن جي صفائي باق آهي. تڏهن ماڻهن کي عنايت شاه جا پهريون رهن ۽ انهن جو اصلي اُرت سمجهه ۾ آيو.“

شاديءَ بعد ٻلي شاه جي واپس پهچڻ تي، عنايت شاه حڪم ڏنو ته کيس مون وقت اچڻ نه ڏنو وڃي. جڏهن ٻلي شاه کي ڏهري اندر وڃڻ کان روڪيو ويو ۽ چيو ويو ته هو مرشد جو دلدار نٿو ڪري سگهي ته اها ڳالهه سندس برداشت ڪرڻ کان ٻاهر ٿي پئي. هو هڪ به ڏينهن اُتي رڪيو رهيو، پر نه سندس ستگرو ٻاهر آيو ۽ نه کيس اندر انهن وقت وڃڻ ڏنو ويو. ٻلي شاه پنهنجي مرشد جي روبرو ۾ ٻاڙل ٿي پيو. هو هڪ ٻئي پٺيان مرشد کي نياڻو موڪليندو رهيو ۽ بار بار ويٺي ڪندو رهيو.

ڪجھ مريد گڏ ٿي، عنايت شاه جي شيرا ۾ حاضر ٿيا ۽ عرض ڪيائون: ”حضرت، هو پنهنجي ڪمي تي ڪا به پشيمان ۽ شرمندو آهي، انهيءَ ڪري اسان جي ويٺي آهي ته کيس پنهنجي قدم ۾ اچڻ جي اجازت ڏني وڃي. پر مرشد فرمايو ”اڃا نه“ ۽ ٻلي شاه سان ملڻ کان انڪار ڪيائون. ٻلي شاه لاءِ اهو بيحد بي چينيءَ جو وقت هو. هن جي

هر هليو وږو. قدرتي طور شاديءَ جهڙي موقعي تي ڪټنب
 ذات برادريءَ جا مکيه ۽ معزز آدمي ڪنا ٿيندا آهن.
 انهن جو ڪافي آدرستڪار ڪيو ويندو آهي ۽ انهن جي
 ڳالهه رکي ۽ مڃي ويندي آهي. بلي شاهه پنهنجي مرشد کي
 ويٺي ڪئي: ”حضور، توهين به ضرور شاديءَ ۾ اچي،
 ان جي رونق وڌائجو.“ عنايت شاهه چيو: ”نڪه آهي.
 مان اچڻ جي ڪوشش ڪندس، پر جي خود نه اچي سگهيس
 ته پنهنجي جڳهه تي ڪنهن کي موڪلي ڇڏيندس.“ شاديءَ
 جي وقت پنج ۾ بلي شاهه جا رشتيدار ۽ برادريءَ وارا سندس
 اردگرد اچي گڏ ٿيا هئا ۽ هو پنهنجي سمنان يا عزت آبرو
 سبب خوش ٿي رهيو هو. اهڙي وقت حضرت عنايت شاهه
 هڪ بيحد غريب ۽ رواجي شش کي پنهنجي عيوض شاديءَ
 ۾ شريڪ ٿيڻ لاءِ موڪليو. بلي شاهه جي پريڪيا وٺڻ لاءِ
 مرشد پنهنجي عيوضيءَ کي ڦاٽل ۽ ٻراڻن ڪپڙن ۾ موڪليو
 هو. توهان کي معلوم ئي آهي ته جيسين سون کي بنيءَ ۾ نه
 ٿيائون، تيسين اهو شت ڪندن نه بڻجي سگهندو. جڏهن
 بلي شاهه پنهنجي برادريءَ ۽ ڪټنب پرور ۾ شان سان ويٺو
 هو، ان وقت سندس مرشد طرفان موڪليل ڳريائي هن وٽ
 پهتو ۽ سلام ڪري کيس چيائين: ”مون کي مرشد پنهنجي
 جڳهه تي موڪليو آهي.“ پر بلي شاهه هن ڏانهن ڪو ڌيان
 نه ڏنو ۽ ان معمولي بندي کي پنهنجي مرشد جي عيوضي طور
 قبول ڪرڻ ۾ شرم محسوس ڪيو، ڇاڪاڻ ته هو پنهنجي
 برادريءَ ۾ پاڻ کي ڪافي اوچو سمجهي رهيو هو.
 بلي شاهه لاءِ واجب ته لائين هو ته اٿي پنهنجي ڳريائيءَ
 کي گلي لڳائي سندس آجيان ڪري ها، ڇاڪاڻ ته هو مرشد
 جو عيوضي بڻجي آيو هو ۽ گهوت ڪنوار لاءِ سندن آشيرواد
 ڪڍي آيو هو. پر بلي شاهه نه صرف هنجو آدرستڪار نه ڪيو،
 بلڪه اُن کان دور دور رهيو ۽ ساڻس ڳالهائين به ڪونه.

ماڻهو ذات ڀاس، خاندان ۽ پرمپرا جا غلام آهن. برادريءَ وارن ٻلي شاهه جي گهڻي ننڍا ۽ اڪڙڻي ڪٿي، پر ٻلي شاهه ايترو ئي خوف ۽ همس وارو هو، جو انهن جي ڪار ۽ روايت نه ڪيائين. هن پنهنجي گهر ٻار، پرور ۽ سماج کي ڇڏي، ڏٺو ۽ پنهنجي مرشد وٽ وڃي، هڪ معمولي مزدور وانگر رهڻ شروع ڪيو.

ٻلي شاهه جا ڪر ڀائي سندس ڪافي مان عرصو ڪندا هئا، پر هنجي اندر هڙميءَ جو اڃا ڪجهه حصو ٻائي رهيل هو. هو سوچڻ لڳو ته مان اهڙي ارڇي ذات جو هوندي به اهڙو دلير آهيان جو ذات ۽ مذهب جي سڀني پابندن ۽ روايتن کي تهاڻي، ٻيءَ ذات جي مرشد جي بددعيءَ ۾ لڳي وڃان. آهيان.

اهڙيءَ طرح هر هڪ قسم جي سرڪير آهنڪار جو شڪار ٿي وڃو. اهو ڏسي، سندس مرشد، ٻلي شاهه جي پريڪا وٺڻ جو وڇاري ڪيو. ٻائي سڀ مرشد چئي رهيا هئا: ”ٻلو بالڪل پاڪ صاف ٿي وڃو آهي ۽ نهايت بهتر ٿي آهي.“ پر مرشد عنايت شاهه فرمايو: ”اڃا به هن جي اندر معمولي گندگي رهيل آهي، جنهن جي صفائي ٿيڻ گهرجي.“

پن مرشدن چيو: ”اسان کي ڪهڙو ڀتو ڀري؟ هو ارڇي ذات جو ئي ڪري راس ڏينهن معمولي مزدور وانگر شيوا ڪري ٿو ۽ هن کي توهان لاءِ ايترو گهر ۽ ريز آهي، جو توهان کان بل پر جو وڇوڙو به سهي ٿو سگهي. توهان کان دور وڃڻ تي هر روتندو ۽ ٽڙٽندو آهي. اسان کي وشواس نٿو اچي ته اڃا ٻلو به ڀوريءَ طرح صاف ڪونهي.“ مرشد عنايت شاهه فرمايو ته رست اچڻ تي توهان کي خود ئي ان باري ۾ پتو پئجي ويندو.

هڪ دفعي ٻلي شاهه جي پرور ۾ ڪا شادي هئي ۽ اهو ڪم انعام ڪرڻ لاءِ موڪليو. ٻلي شاهه پنهنجي

کيسا پري رهيا هئا، انهن جو ئي پلٽو صاحب ڪنڊن ڪرڻ شروع ڪيو. تعجب جي ڳالهه ته اها آهي ته پلٽو صاحب خود ذات جو واپيو هو، جيڪي عام طور نماڻا ۽ شانت سپاڙو جا هوندا آهن ۽ ڪنهن سان جهيڙو ڪرڻ پسند نه ڪندا آهن. انهن جو زبان ڪنهن سان بحث مباحثي ڪرڻ بجاءِ پيسا ڪمائڻ ۾ وڌيڪه رهندو آهي. پر وائپي ذات ۾ جنم وٺڻ جي باوجود پلٽو صاحب نهايت همت وارو ۽ بي ڊڊو هو. هنن پنهنجي پاڻيءَ ۾ ڪافي ڪنور لفظن ۾ ڪرم ڪانڊ جو ڪنڊن ڪيو آهي ۽ سنت مت جيون سکيائون سمجهائيندي ڪنهنجو به لحاظ نه ڪيو آهي.

جڏهن پنڊتن ڏٺو ته پلٽو صاحب جي اُپديش جو جنتا تي گهرو اثر ٿي رهيو آهي، هو ڏينهنون ڏينهن لوڪ ڀرڻ ٿيندا پيا وڃن ۽ پنڊتن جي بڻايل پيٽ جي ڏلڌي جي وزن، رومن رواجن جي اوگهڙ يا پردر کولي رهيا آهن ته هڪ رات انهن گڏ ٿي، پلٽو صاحب کي سندن ڪٿيا ۾ ئي زندهه جلائي ڇڏيو.

بلي شاهه ذات جو سيد هو، جنهن کي مسلمان ۾ ڪافي اوچو سمجهيو ويندو آهي. سماج ۾ سندن گهڻو مان هو. سيدن کي حضرت محمد صاحب جي ڌيءَ جي ڪل جو مڃيو ويندو آهي. پر بلي شاهه جو مرشد آرائين ذات جو هو. آرائين ۾ ڀاڄين پوکڻ وارن يا باغباني ڪرڻ وارن کي نيچ ذات جو ڪسان سمجهيو ويندو هو. هو نهايت نهڻا، نماڻا ۽ حاير ماڻهو هوندا آهن. انهيءَ حساب سان بلي شاهه جو مرشد تمام گهٽ ذات وارو هو ۽ بلي شاهه خود تمام اوچي ذات جو هو. جڏهن بلي شاهه پنهنجي مرشد وٽ ويو ۽ سندس قدمن ۾ مٿو ٽيڪيائين ته قدرتي طور الهيءَ ڳالهه ٿي سندن برادريءَ ۾ هائچل مڃي وئي. توهان کي معلوم ٿي هوندو ته هندستان ۾ ذات ذات جا تمام سخت پنڌن ۽ پابنديون آهن.

”منهنجو سڱرو خدا آهي.“ ڪيترا دفعا هُو وٽن ٽپن، کانئن
ميٺين وغيره کي ڀرل سان کٽي لڳائيندو هو. حضور وٽن
مهاراج جن کيس روڪيو ۽ ائين نه چوڻ ۽ ڪرڻ لاءِ ڏڱو
ڏنو. هن کي ڇا لاءِ روڪيو ويو ۽ سڙاٻاب ڪيو ويو؟

مهاراج جي:- صرف انهيءَ لاءِ ته هُو انهيءَ دؤلس
کي اندر غصه ڪري. مان بهران به هڪ دفعو چئي چڪو
آهيان ته ڀرل کي ڀڙڪيت ڪرڻ جو سڀ کان اٽل طريقو آهي.
ان کي اندر جذب ڪرڻ.

سوال:- مهاراج جي، ڪير صاحب پنهنجي ٻائيءَ ۾
جيڪي ڪجهه ڇو آهي، انهن تي ڏڱو ڏيڻ ۾ ڇڏيو آهي.
ڇا، ڇا به اهڙا سٺا ٿيا آهن، جن اهڙيءَ طرح پنهنجي
ٻائي چئي هجي؟

مهاراج جي:- ٻلڙو صاحب ۾ بيحد دلير ۽ بي ڊڄا هئا.
۽ ڪن جهڙي چٽاڙو وڏو هو. ٻلي شاهه کي به تڪليفون نه
ضرور ڏنيون ويئون هيون، ڀڙڪيو ناهي ان جي جان ڪيئن
بخشي وئي. اتي شاهه کي پنهنجي ڀروار، برادري ۽ شريعت
جي ڀاڄد ماڻهن هٿان بي عزتي سڙي ڇڏي، پر ان تي ڪو
خاص ظلم ستم ڪونه ڪيو ويو.

ٻلڙو صاحب اڀوڏا لکريءَ ۾، جيڪو مشهور ڌرم اسٽان
آهي ۽ شري رام چندر مهاراج جن جي جنم ڀومي آهي،
سٺ سٺ ڇو ڀڄڻ ڪيو. ماڻهن جو خيال آهي ته ڪنگا ۾
سنان ڪرڻ سان يا اوتارن جي جنم ڀوميءَ جي مندرون ۾
وڃڻ سان سڀ باپ ڌوڙجي ويندا آهن. اهڙن ڌرم اسٽالن
تي ڀڄڻ ۽ ڀڙڪڻ جو زور هوندو آهي ۽ لوڪن تي انهنجو
وڏو ڀڙاڙو هوندو آهي.

ٻلڙو صاحب اهڙيءَ جڳهه تي پنهنجو ڀڄڻ ڪيو، جتي
دسمن راجن ۽ ڪرم ڪالڊ ڌرمي ڀڙڪي وارا پنهنجا

ارتائت مون پنهنجو پاڻ کي، پنهنجي هستيءَ کي بلڪل وڃائي ڇڏيو آهي ۽ ستگروءَ ۾ سمائجي، انهيءَ جو روپ ٿي ويو آهيان.

سنساري پير پير ۾ به ائين ئي ٿيندو آهي. هندستان ۾ هير رانجهي جي پير ڪهاڻي مشهور آهي. هير چوي ٿي: ”رانجهي رانجهي ڪري ني، مٿن آبي رانجهي هونئي.“ مطلب ته منهنجو رانجهي سان ايترو گهرو پيار آهي، جو مان پنهنجو پاڻ کي، پنهنجي شخصيت يا هستيءَ کي وڃائي، رانجهي ٿي بڻجي ويئي آهيان. پريمي، پير پير ۾ پنهنجي الڳ هستيءَ کي ختم ٿي ڪري ٿو ڇڏي. هو چوڻ لڳي ٿو: ”مان پريتم بڻجي ويو آهيان، مان ان ۾ سمائجي ويو آهيان. مون پنهنجي خوديءَ کي ڪوهي، تياڳي ڇڏيو آهي ۽ هاڻي اسين ٻئي هڪ ئي ٿي ويا آهيون.“ ڪير صاحب فرمائين ٿا:

”جب مٿن ٿا تب ٿو ٺهين، اب ٿو هٿ مٿن ٺاهين.“

مطلب ته جيسين ”مان“ باقي رهيل هئي ته تون ڪونه ٺهين. هاڻي تون آهين ته ”مان“ نه رهي آهي. ”جب مٿن ٿا“ جو ارتڪ آهي ته جڏهن مون ۾ خودي، هؤميءَ يا آهر پاڻ هو، تڏهن منهنجو پرماتما سان ميلاپ نه ٿي سگهيو هو، ڇاڪاڻ ته منهنجي خودي مولڪي ان کان دور رکي رهي هئي. هاڻي منهنجي اندر پرماتما جو نواس ٿي ويو آهي ته ”مٿن“ يا ”هؤميءَ“ نه رهي آهي. هاڻي منهنجي خودي يا الڳ هستي ختم ٿي ويئي آهي ۽ مان پرماتما ۾ سمائجي ويو آهيان. سڄي پير پير ۾ پرون ايڪتا ٿيندي آهي. پريمي پنهنجي هستي ڪوهي، پريتم جو روپ ٿي ويندو آهي. آتما پرماتما ۾ سمائجي پرماتما ٿي بڻجي ويندي آهي.

سوال :- مهاراج جي، هڪ ٻيو ورتائت به آهي، جيئن ۾ ڪو پريمي ستسنگي جوش ۾ اچي ڀڪاري اُٿندو هو:

دیه سروب مان لښاؤ پیدا ئي ویندو آهي. تنهکري
اسانکي ستوش لڏهن ایندو آهي، جڏهن ستکرو اندر به
باهرئين دیه سروب جیڙي روپ به ئي ڏسڻ به ایندا آهن.
جهن ستکرو اندر دیه سروب مان ملندڙ به ساڳئي روپ
به نظر نه ایندا آهن، تيسن شش کيئن ستانددو نه هيءُ
منهنجو ئي ستکرو آهي؟ شش جي ستاڻبه، تسلي؟ ڀروسي
لاءِ اهو ضروري آهي ته ستکروءَ جو اندروني سروب، سندس
باهرئين دیه سروب جهڙو هجي.

الهيءَ ڪري حضرت عیسیٰ ٻرمانين ٿا: ”آخر به نه
سڀ هڪوڏو سمجھ به کڻب ئي ٻڌندو. توهين مون به
سمائبا، مان ٻرم پتا ٻرمانبا به سماءِ آهيان، الهيءَ ڪري
منهنجي ذريعي توهين به الهيءَ کل مالڪ به سمانجي ويندا“
(جان- ۱۷: ۲۰، ۲۱). انجو نه اهوئي اوت آهي ته ستکرو،
ستسکي؟ کل مالڪ جو اصلي سروب هڪ ئي آهي.
تنهکري اهي سڀ هڪ روپ ئي وڃن ٿا. اسانجو اصلي
روپ آتما آهي؟ آتما جو اصلي روپ شبد آهي. ستکروءَ
؟ ٻرمانبا جو اصلي روپ به شبد ئي آهي. الهيءَ ڪري
آخر اهي سڀ ٻرلدون، سمند به سمانجي، سمند جو ئي روپ
ئو وڃن ٿيون، هڪ روپ ئي وڃن ٿيون.

دراصل مول روپ به هر آتما ٻرمانبا آهي؟ هر شش
ستکرو آهي. شش کي ستکرو ٻڌڻ لاءِ روحاني ترقي ڪرڻ
جي ضرورت آهي. آخر هر شش ستکرو هجي وڃي ٿو،
ڇاڪاڻ ته هُو ستکروءَ به سمانجي ستکروءَ مان ملي وڃي ٿو،
هڪ ئي وڃي ٿو. اهڙيءَ طرح هر آتما ٻرمانبا آهي، ڇاڪاڻ
ته اها واپس وڃي ٻرمانبا به سمانجي مڪهي ٿي. الهيءَ لاءِ
ڪو صاحب جن ٻرمانين ٿا:

”ٿانڪ آب چود گر ماه ساروي.“

جي شبد ۾ آيل هو ته ”سڄي رچنا ان مالڪ بيدا ڪئي آهي، هو رچنا جي ڪٽي ڪٽي ۾ سمايل آهي ۽ مونکي هن رچنا ۾ ان مالڪ کان سواءِ ٻيو ڪجهه به نظر نٿو اچي.“
 گرو صاحب جن لائين به فرمائين ٿا: ”نيچان اندر نيچ جات“
 يعني مان سڀني ۾ نيچ آهيان، رچنا ۾ سڀ مون کان اوچا آهن. هو لائين به فرمائين ٿا: ”هري مندر ايٺ جگت هٿه“
 مطلب ته مونکي سڄي رچنا ئي هري ۽ جو مندر ڏسڻ ۾ اچي ٿي: هر طرف ئي اُنجو جلور جمال ڏسڻ ۾ اچي ٿو. مونکي پاڻ به پرماتما نظر اچي ٿو يا پنهنجي نظر پاڻ ڏانهن وڃي ٿي.
 انهيءَ ڪري مونکي پرماتما وڏي ۾ وڏو نظر اچي ٿو ۽ مان خود پاڻ کي ننڍي کان ننڍو، ٽچ کان ٽچ نظر اچان ٿو.
 پوريءَ رچنا ۾ اهو رڳڻيار سمايل آهي. تنهنڪري ٻيا سڀ وڏا آهن، مان سڀ کان ننڍو ۽ نيچ آهيان.

اِهو سنتن جي ڳالهه ڪرڻ جو هڪ نمونو آهي. دراصل انهن کي رچنا نظر ئي نه ايندي آهي، ڪن هر طرف رڳڻين تي نظر ايندو آهي.
 اِها ئي اصلي نمونو آهي ۽ هڪ ئي ڳالهه کي ٻئي طريقي سان بيان ڪرڻ جو نمونو آهي.

سوال:- مهاراج جي، اهڙيءَ طرح جڏهن شش اندر ترقي ڪري ٿو ته ان کي ستڪروءَ جو ٻاهريون ديهه سروب، اندروني نوري سروب جيٿو ٿي نظر ايندو آهي؟

مهاراج جي:- ان کي ستڪروءَ اندر انهيءَ روپ ۾ ٿي ڏسڻ ۾ ايندو، جيٿو هن کي ٻاهر ڏسڻ ۾ ايندو آهي.
 پر ستڪروءَ جو اندروني سروب شبد مان پرگيٽ ٿيندو آهي ٻاهريون سروب پنجن تنن جو ٺهيل آهي. اندر ڪوبه اسٽول سروب نه هوندو آهي، صرف شبد يا نام هوندو آهي. پر اسان پنهنجي ستڪروءَ جو روشن ديهه سروب ۾ ڪيو آهي ۽ اسانجو

جڏهن منهنجي لتو مالڪ سان جڙي وڃي ٿي ته مان ان ۾
لن ٿي وڃان ٿو. ان وقت نه مولڪي سرار جي سڌ ٻڌ رهي
ٿي ۽ نه ئي اهو پتو پوي ٿو ته مان ڇا چئي رهيو آهيان.“
پروفيسر پڻاڳو:- منصور نه ”انالحق“ يعني مان خدا
آهيان چيو. لهرو لڪايل هو. الهيءَ ڪري ڪس سوريءَ تي
ڇاڙهيو ويو هو.

مهاراج جي:- ها. الهيءَ ڪهاڻيءَ جو به اهوئي ياڙ
آهي ته ”مولڪي هر وسوءَ ۾ سواءِ مالڪ جي، ٻيو ڪجهه نه
نظر نظر اچي. اهڙيءَ طرح سٺس نامدبر جي باري ۾ به هڪ
ڪهاڻي آهي. نامدبر جن پوڄن ڪري رهيا هئا ته هڪ
ڪمزور سندن هڪ روئي کڻي اچڻ لڳو. نامدبر جن ڪجهه جي
ڪمزوري هنڪ ۾ کڻي، انهن چوڏي ان جي پٺيان ڊوڙيو:
”هي ٻڙيو، روئي روئي نه کائو، ڪجهه لڳائي کائو.“ جوڻ
جو مطلب اهو آهي ته اهڙا اڄ ڏوچي جا ٻڙهي هر وسوءَ
۾ سواءِ پرمانا جي ٻيو ڪجهه نٿا ڏسن.

پروفيسر پڻاڳو:- سڪرو جيڪي چاهين، چئي سگهن
ٿا. حضور وڏا مهاراج جن فرمائيندا هئا ته جڏهن ڪر جنرل
ڪنهن وصال ٿيندا يا ڏين تي جيست پائيندو آهي ته ڪڏهن
ڪڏهن هو قلعي جي چوڪ تي چڙهي، جيست جو لهرو لڳائيندو
آهي، پتو صاحب به اهڙيءَ طرح فرمايو آهي:

”ڪرڻ جڳ پُرت گئي، هر هي ڪر لپهار،
غير هي ڪر لپهار، هر هي ڪرنا ڪي ڪرنا.“

ڪيترا دنيا اهڙا مرقعا ٿيندا آهن.

مهاراج جي:- ها. ڪيترا ئي دنيا اهڙا مرقعا ايندا
آهن، اڄهن سٺس مڙاما اعٿان ڪندا آهن ته هو پرمانا سان
هڪ آهن، آئيندڙ آهن. پر عام طور سٺس سدائين نهٺا، لڙا
هرلدا آهن. اڄ صبح جو سٺسڪ ۾ گورو مالڪ صاحب

سوال :- مهاراج جي، مونکي انهيءَ ڀڃڪڙي جو نالو ياد ڪونهي، پر مون انهيءَ ۾ هڪ اهڙي مهاتما جي ڪٿا پڙهي آهي، جيڪو چوندو هو: ”مان رب آهيان.“ ماڻهو کيس گهٽ وڌ ڳالهائيندا هئا. انهن جي شڪايت هئي ته هو ڪفر جو ڪلام ٿو چوي. پر اهو مهاتما لائين چوڻ کان پاڻ کي ڪيئن ٿي روکي سگهيو؟

پڇو سنڌي :- اها ڪهاڻي ”پرمارڻي ساکيون“ نالي ڀڃڪڙي ۾ آيل آهي.

مهاراج جي :- ليڪ، ڪهڙي ڪهاڻي آهي؟

سوال :- ان مهاتما چيو: ”من خدا ام، من خدا ام، من خدا ام، خدا.“ ارڻاس مان خدا آهيان. پر جڏهن هو وجد يا مستيءَ جي عالم مان ساڌارڻ اوستا ۾ آيو ته ڪتر ۽ شريعت جي پابند ماڻهن کيس شڪايت ڪئي: ”حضرت، توهين چڻي وهيا هئا ته مان خدا آهيان.“ مهاتما جواب ڏنو: ”نه. مون اهڙو ڪجهه به نه چيو آهي. جيڪڏهن مان ڪڏهن به لائين چوان ته منهنجو سر ڪاٽي ڇڏجو.“ جڏهن ان مهاتما مستيءَ جي حالت ۾ وري لائين چيو ته اهي ماڻهو تلوارون کڻي انجو سر ڪٽڻ ويا، پر تلوارن مهاتما جي بچاءُ انهن ئي ماڻهن کي ڪٽي ڇڏيو.

مهاراج جي :- اها ڪهاڻي فارسيءَ جي پراچين ڀڃڪڙي ۾ آيل آهي. جڏهن ان درويش جي اندر، پرمانا سان لٽو لڳل هئي، تڏهن هن کي پرمانا کانسواءِ ٻيو ڪجهه به نظر نٿي آيو. ان حالت ۾ هو پاڻ کي وڃائي پرمانا جو روپ ئي ٿي ويندو هو. هو محسوس ڪندو هو ته مان آهيان ئي ڪونه. انهيءَ حالت ۾ هو چڻي اٿندو هو ته ”مان خدا آهيان“ پر جڏهن هو انهيءَ سڀنيءَ جي اوستا مان واپس نون دوران ۾ ايندو هو ته چوندو هو: ”مان ته هڪ معمولي انسان آهيان.“

کمي ڪانهي. توهن ساڏن لاءِ پريتي روح ڏيڻ شروع ڪريو ته اهو ساڏو نه اچي ويندو. ڳڙ تي مڪرون نه هميشه اينديون ئي آهن.“

ڌرمڊاس ڪبير صاحب جن جي هر جڳهه تلاش ڪئي، هر جڳهه يڪه ڪيائين ۽ ساڏن لاءِ مشق پوئين جو انتظام ڪيائين. پر ڪبير صاحب اهڙي جڳهه تي نه ويندو هو ۽ نه وڃي ٿي. ڌرمڊاس جي هڙدي ۾ سڄي ٽڙ هئي ۽ پرماتما هنکي ڪا اوجي ڏانهن بخشت ٿي چاهي. جڏهن هو پنهنجي سڄي دولت ختم ڪري چڪو ته سوچڻ لڳو: ”مان انهيءَ ميانا هي تلاش ۾ ڪنگال ٿي ويو آهيان. نه سسار جو ڏن پاڻ وٽ رهيو آهي ۽ نه پرمات جو ڏن ئي هڪ آڙ آهي. هاڻي جيتو مان ڪهڙو لاڀ؟ ڇو نه آخر هٿ ڪريان؟“ سو هو ٻڌي هرڻ لاءِ ٺڌيءَ ڪناري ويو ته جا ٿو ڏسي ته سامهون ڪبير صاحب ويٺو آهي. ڪبير صاحب کيس ڏسي چيو: ”ڌرمڊاس، تون اچي وٺن؟“ ڌرمڊاس سڃاڻي ورتو ته هيءُ اهوئي ساڏو آهي. هن چيو: ”مون جڳهه جڳهه توهانجي تلاش ڪئي، ڪيترا يڪه ڪرايا، ساڏن ۾ مشق پوئين وراهيا پر توهن نه آيا.“ ڪبير صاحب جواب ڏنو: ”هڪڙهن مان ان وقت اڃان ها ته تون سوچين ها ته ڳڙ تي مڪرون اچي ئي وينديون آهن. تون سمجهين ها ته شايد مان پنهنجي ٻنهي ۽ مشق پوئين ڪارڻ تون وٽ آيو آهيان. پر هاڻي تون ڪاهه ڇڏي نه ڪر. سسار جي دولت نه ڪنهن سان گڏ وٺي آهي ۽ نه وڃي سگهي ٿي. مان توکي اها دولت ڏيندس جيڪا ڪڏهن نه ناس نه ٿي سگهندي ۽ جيئن ڪي تون پاڻ سان ڌرم نام تائين نٿي وڃي سگهندين.“

اهڙيءَ طرح ڌرمڊاس ڪبير صاحب جو پريمي ۽ شريالو شس ٿيو. آخر ۾ ڪبير صاحب کيس نام جي پرجار ڪرڻ لاءِ پنهنجي گڏي ڏيئي ڇڏي.

١١١
نٻاهيندا اچون ٿا ۽ ڇڏن سمون به روزانو نير سان ڪندا
رهون ٿا ته ڇا، آلهيءَ جي وڌيڪ اهميت ڪونهي، بسبت
انجي نه؟

مهاراج جي :- اهو ليڪ آهي. جيڪڏهن دنيا جون
سڀ نعمتون هوندي به، من سنسار کان اداس ۽ نرليپ ٿي
پر ماتما طرف وڃي ٿو ته ان ڳالهه جي وڌيڪ اهميت آهي.
سوال :- ڇا، لائين ڪرڻ سان آهستي آهستي اهڙي
اورستا اچي سگهي ٿي، جو صرف پُريوءَ جي باد ۾ ئي سڄو
سڪه محسوس ٿيڻ لڳي؟

مهاراج جي :- اصل مطلب اهوئي ٿيو ته جيڪا ڳالهه
اسان کي مالڪ طرف وٺي وڃي، اها سٺي آهي ۽ جيڪا
اسان کي هٻڪان دور رکي، اها بري آهي.

توهان ڪبير صاحب ۽ ڌرمڊاس جو ورتائت ٻڌو هوندو.
ڌرمڊاس ڪروڙ پتي هو، پر ڪل مالڪ سندس ڌيان ڀاڱ
ڏانهن ڇڪڻ ٿي چاهيو. ڌرمڊاس ساڌو سنڌن جي سنگت جو
بيحد شائق هو. هڪ ڏينهن ڪبير صاحب، جيڪو آخر ۾
سندس ستگر و بطيو ۽ کيس پنهنجو جانشين بڻايائين، ڌرمڊاس
جي گهر آيو. ان وقت هنجي پٽن کي ڪاليون ٻاري رسوئي
ٺاهي رهي هئي. ڪبير صاحب ڌرمڊاس کي چيو: ”ڌرمڊاس،
تون وڏو ڀاڳي آهين.“ ان تي ڌرمڊاس جي پٽن ۽ غصي
مان وراڻيو: ”ڀاڳي منهنجو پتي نه، پر تون هوندين.“
ڪبير صاحب چيو: ”ڏسو، ڪاليون ڪيڙن سان ڀريل آهن
۽ پوءِ به توهين اهي ٻاري رهيا آهيو.“ جڏهن انهن ڪاليون
ٽوڙي ڏنيون ته اهي ڪيڙن ۽ جيو جنتن سان ڀريل هيون.
پر ايتري ۾ ڪبير صاحب وڃي چڪو هو.

ڌرمڊاس پنهنجي پٽن کي چيو: ”منهنجي گهر ساڌو
آيو هو، پر تون ان کي ٻرو ڀلو ڇڏي ڇڏيو.“ پٽن ۽
کيس چيو: ”توهين ڌنوان آهيو، توهان کي ٻيسي جي ڪا

هنن جي سنگت مان لاپ ۽ ٻيو هجي، پر گڏهن به اسان کي
انهن جي جان نه ٻيئي هجي.

سوال :- مهاراج جي، توهان هڪ دفعي ملڪي سٺي ۽
خراب جي وچ ۾ فرق سمجهايو هو. توهان نهايت سٺل نموني
۾ فرمايو هو: ”جيڪا به ڳالهه اسان کي ٻين سمون ڏانهن
ولي وڃي ٿي، اها سٺي آهي.“

مهاراج جي :- اها ڳالهه لک آهي. دها مهر ڇا آهي؟
جيڪا به ڳالهه اسان کي ٻرمانا طرف چڪي، ان طرف وڃڻ
لاءِ ٻراوڻا ڏئي، اها ئي دها مهر آهي. چاهي ٻرمانا کان
مهل ڪنهن نعمت تي توهين شڪر مند ٿي هجيو ڏهان ڪريو
ٿا يا چاهي ڪنهن دڪدائي وامي جي صدمي سبب مالڪ
ڏانهن منهن ڪريو ٿا، جنهن به نموني هن ڏانهن ڏهان وڃي.
سو، اها دها مهر آهي. جيڪا ڳالهه اسان کي ٻرمانا ڏانهن
ولي وڃي ٿي يا ٻرمانا ڏانهن مائل يا متوج ڪري ٿي ۽
اسانجي هردي کي اتي ٻرمان سان ڀري ٿي، اسانجي ڏهان
کي هن ڏانهن ڪڍجي ٿي، اها سب دها مهر ئي آهي.
دليوي درشتيءَ کان اها سکدائي هجي يا دڪدائي، اها الڳ
ڳالهه آهي، ڇاڪاڻ ته مالڪ لاءِ ته نه ڪجهه سکدائي آهي ۽
نه ئي دڪدائي. جيئن به ڪم ٻيو ٿئي ٿو، تيئن ئي هو
اتما کي پنهنجي طرف ڪڍجي ٿو ۽ اها ئي سندس دها مهر
آهي.

سوال :- مهاراج جي، جيڪڏهن اسانجي سناري حالتن
جي ليڪ هندي نه يعني صحت، واپار وغيره جي ليڪ
خوش جي ٻوڙ ۽ اسين ٻين سمون ڪرڻ ۽ ٻرمانا ڏانهن
ڏهان رکڻ کي نه بلڪه نه ڇا، اهڙيءَ طرح ڪرڻ سان اسان
کي صحت جي ٻوڙ ۽ دڪن جي وقت مان لڪڻ ۾
سگهتا نه ملند. هاڻي اسين پنهنجون سڀ ذميواريون.

مھاراج جي :- ستن جي تلاش ۾ ڀٽڪڻ جو سوال ئي پيدا نٿو ٿئي. جڳياسو خود بخود انهن ڏانهن ڇڪجندا ايندا آهن. جيڪي به جيو آتمائون، پرمانا ڪنهن سنت کي سڏينديون آهن، انهن کي پاڻ وٽ سڏائڻ لاءِ ان سنت کي ڪو بگل يا نغارو وڄائڻو پوندو آهي. اهي آتمائون ڪنهن نه ڪنهن طرح پنهنجو پاڻ ان سنت ڏانهن ڇڪينديون اينديون آهن، ڇاڪاڻ ته ڪل مالڪ خود سندن ڏر ڪرم، انهيءَ سنت جي شرڻ ۾ وڃڻ جو بظاير آهي.

حضرت عيسيٰ بائبل ۾ هڪ مثال ڏنو آهي. ائين سرسري طور ڏنو وڃي ته هيءُ مثال ڪجهه عجيب لڳي ٿو، پر شايد ان وقت جي ماڻهن کي سمجهائڻ لاءِ اهو مناسب رهيو هجي. حضرت عيسيٰ فرمائين ٿا: ”جتي به مردھ، جانور هوندو آهي، اتي ڳجهون ازخود گڏ ٿي وينديون آهن.“ (متي-۲۴: ۸) ڪير به ڳجهن کي سڏ ڪونه ڪندو آهي، انهن کي سڏ لاءِ ڪونه ويندو آهي. هو خود بخود مٿل جانور جي چوڌاري ڪنڀون ٿي وينديون آهن. اهڙي طرح جڏهن ڪو به سنت پرڳهت ٿيندو آهي ته انجا پريمي پنهنجو پاڻ ان وٽ وڃي ڪنا ٿيندا آهن، ڇاڪاڻ ته پرمانا خود انهن جيون کي ان سنت جي حوالي ڪيو آهي.

انهيءَ ڪري حضرت عيسيٰ پنهنجي آخري ڏينهن ۾ ڪل مالڪ کي اها پرار ٿا ڪئي هئي، ”مان سڄيءَ دنيا لاءِ نه، صرف انهن لاءِ پرار ٿا ڪريان ٿو، جن کي توهان منهنجي سپرد ڪيو آهي.“ (جان-۱۷: ۹). تنهنڪري هر سنت جو صرف انهن جيون سان ئي واسطو هوندو آهي، جيڪي پرمانا کيس سڏيندا آهن، ٻين سان نه. اهڙا جيو پنهنجو پاڻ ان سنت کي ڳولهي، ان وٽ پهچي ويندا آهن. ڪنهن به قس جي اشتهار بازيءَ جو ڪو سوال ئي پيدا نه ٿيندو آهي. ٿي سگهي ٿو ته ٻين ديشن ۾ به سنت پيدا ٿيا هجن ۽ ماڻهن کي

گهت ٻه راهه ڪئي ويندي آهي. اهو به ٿي سگهي ٿو ته سندن ٻار ٻيڙي نه آهن ڏانهن ڪو ڏيان نه ڏيندا هجن.

ٻيڙو صاحب جي جيون بابت تمام گهٽ ڄاڻ ملي ٿي. مولڪي هڪ دفعي ان اسٽان تي وڃڻ جو موقعو مليو، جتي ٻيڙو صاحب کي زندهه ڄاڻايو ويو هو. ٻيڙو وڃي ٿو ته هن پنهنجي زلديءَ جو گهڻو عرصو اتي گذاريو هو. پر ان شهر ۾ ٻيڙو صاحب جي باري ۾ ڪنهن کي به ڪجهه پتو ڪونه هو. صرف سندن ٻائيءَ ذريعي ئي سندن اُڀرڻ سان تائين پهتو آهي. سندن جيون بابت اسان کي ٿاڻه گهٽ ڄاڻ آهي.

اهڙي نلي صاحب جن جو حال آهي. جيڪڏهن سرامي جي مهاراج جن ايترو مشهور نه ٿين ها ته نلي صاحب جن ڏانهن به ڪنهن ڏيان نه وڃي ها.

سوال :- مهاراج جي، ائين ٿو محسوس ٿئي ته سٺ مهائو گهڻو ڪري هندستان ۾ يا يورپ جي ٻين ڏيهن ۾ ٿي ٿيا آهن. مان ڪيترا ڀيرا سوچيندو آهيان ته صديون اڳ، جڏهن هندستان ۽ اُتر آمريڪا جي وچ ۾ اڇڙ وڇڙ جو ڪو به رستو يا سائو نه هو، ان وقت انهن ڏيهن جي سڄي جڳهه تي ڪهڙي حالت هوندي؟

مهاراج جي :- ٻائي صاحب! ٿي سگهي ٿو ته انهن ڏيهن ۾ به سٺ مهائو پيدا ٿيا هجن، پر اسان کي سندن زلديءَ انيس جي باري ۾ ڪا خبر ٿي نه هئي. اهو به ممڪن آهي ته اهي ايترا مشهور نه ٿيا هجن، جو ٻائي دنيا کي انهن بابت ڪا ڄاڻ پوي.

سوال :- اڄو مطلب آهي ته جنهن وقت ماڻهو ايترو دور تائين سفر ٿي ڪري سگهيا، ان وقت ٻه ماڻهو انهن ملڪن ۾ ٿي سٺ پيدا ڪيا هجن، جيئن ڪين ستن جي تلاش ۾ دنيا ۾ پنهنجو نه پوي. ڇا، اهو انومان ٿي سگهي ٿو؟

مهاراج جي :- اهو مشڪل آهي، نهايت مشڪل آهي.

سوال :- ڇا، گذريل جنمن جو ڪيل ڀڄڻ - مرن ايندڙ

جنم ۾ مدد ڏيندو آهي؟

مهاراج جي :- ها. ضرور ڏيندو آهي. جيتري ترقي

هن جنم ۾ ڪريون ٿا، اُنجو لاپ ٻئي جنم ۾ ملي ٿو. ٻئي

جنم تائين ڪيل ترقيءَ جو لاپ ٽئين جنم ۾ ملي ٿو. انهيءَ

ڪري ئي حضرت عيسيٰ فرمائن ٿا: ”اهو ممڪن آهي ته

سڀ کان اول روحاني سفر شروع ڪرڻ وارو سڀ کان پوءِ

پرماتما جي درٻار ۾ پهچي.“ (مٿس ۱۹: ۳۰، ۱۶: ۲۰).

سوال :- اُنجو مطلب اهو ٿيو ته هن جنم ۾ ڪنهن ڪي

ڪڏهن نام دان مليو آهي، انهيءَ جو ڪوبه فرق نٿو پوي؟

مهاراج جي :- ها. ڪوبه فرق نٿو پوي، ٿي سگهي ٿو

ته جيئن ڪي هن جنم ۾ دٻو سان، وڏيءَ عمر ۾ نام دان ملي

ٿو، ان جو گذريل جنمن ۾ هن مارگ سان، سڀيڙي رهيو هجي

يا کيس گذريل جنمن ۾ نام مليو هجي ۽ هو هن جنم ۾ پنهنجو

سفر اڳتي شروع ڪري ڇڏي. ٻئي طرف اهو به ممڪن آهي

ته جيئن منش ڪي هن جنم ۾ بالڀڻ ۾ ئي نام دان ملي ٿو،

اهو هن مارگ تي شروعات ٿي ڪندو هجي. حضرت عيسيٰ

جي ڪٿڻ جو به اهو ئي پاڻ آهي. گورو امر داس جن کي ۱۲-۱۳

ورهين جي عمر ۾ نام مليو هو. کين پنهنجي سٽڪروءَ جي

ڇڪڻ تي گورو گدي ملي ۽ پاڻ ۵۹ ورهين جي عمر ۾ چوٽي

جوٺ - مايا.

سوال :- حضور وڏا مهاراج جن نام دان ملڻ کان ۶-۷

سالن بعد ئي سٽڪرو ٻڌايا ويا هئا. منهنجي خيال ۾ هو ۱۸۹۳ع

۾ بابا جي مهاراج جن جي شرن ۾ آيا هئا.

مهاراج جي :- حضور مهاراج جن کي ۱۸۹۵ع ۾ نام

دان مليو هو.

سٺر جي پٺڀڻءَ منزل تي ئي پهتو هجي. اهو به ئي سگهي ٿو ته هو محسوس ڪري ته هجڻو پرماتما سان ملاپ ٿي چڪو آهي. اهو نه ممڪن آهي ته هو پٺڀڻءَ يا ابيءَ روحاني منزل تي پهتو هجي ۽ هو اسان کي ان منزل تائين وٺي وڃي سگهي. پر ان ڪالهرءَ ڇا ٿيندو؟

مهارج جي:- ان جو به ڪجهه لاپ آهي. ڇاڪاڻ ته هجڻو نه اسن روحاني راهه تي هلندا وڃون ٿا، اوترو ئي اسن منزل مقصود کي ويجهو ٿيندا وڃون ٿا.

سوال:- پر ان مان اسن ڌڙڌام نه ٿئي ۽ هجڻو؟

مهارج جي:- ٻيڙ تي چڙهڻ وقت، ڇاهي توهين ان جي چوٽيءَ تائين پهچي وڃو، يا اڌ تائين، پر ٻيئي حالتن ۾ اٽڪي ٿري کان نه مٿي ئي پهچي وڃو ٿا. جيڪڏهن اڌ تائين نه پهچي وڃي ته اٽڪي جو سٺر ان ڇڪهه، کان ئي شروع ڪري سگهجي ٿو.

سوال:- پر ڇا، ان مان اهو معلوم نٿو ٿئي ته اهو سڀ هڪ ٻڙم آهي؟ سمجهو ته اسن روحاني پاترا جي ٻيٽن منزل تي پهچڻ لاءِ اتي هزارن سالن تائين رڪجي وڃون ٿا. ليڪ ڌڙڌام پهچڻ لاءِ اسان کي واپس ڌرتيءَ تي اچي جنم وٺڻو ئي پوندو.

مهارج جي:- ڪجهه نه ڪرڻ کان ته اهو بهتر آهي. جيڪڏهن اسن ٻيڙ جي چوٽيءَ تي پهچڻ چاهيون ٿا ۽ اسان کي اڌ اڇائيءَ تائين وٺي وڃڻ وارو رهڻا ملي ٿو وڃي ته ٻڙءَ سٺر شروع نه ڪرڻ کان ته ان سان گڏ مٿي چڙهائي ڪرڻ، گهڻو بهتر آهي. ٻيڙ جي چوٽيءَ تائين پهچي ڌڙڌام تائين پهچائيندڙ رهبر ملي وڃي ته وڌيڪ سٺو آهي. پر ڪجهه به نه ڪرڻ کان ته ڪجهه ڪرڻ ئي بهتر آهي.

سوال:- ڇا، ڪوبه مشق هڪ ئي جنم ۾ ڌڙڌام پهچي سگهي ٿو؟

ڪي وري انهيءَ ويچار سان اير. اي. ڪندا آهن ته اڳتي هلي ٻين کي تعليم ڏين. ڪيترا وديار ٿي وڪالت پاس ڪندا آهن، پر انهن مان ڪن ٿورن کي ئي ڄڻ مٿر ڪيو ويٺو آهي. اسانجو گهڻو سڀڻندڙ ڄڻ سان ئي آهي.

سوال :- ڇا، اهڙا سنت ڪنهن به طرح دنيوي سهائتا نه ڪندا آهن؟

مهاراج جي :- هو، پر ٻيو ڀرپڙيءَ جي اڇا رکندڙ جيون جي ڪا به سڌي سهائتا نه ڪندا آهن. انهن کي جيون کي واپس ڌرڌام پهچائڻ جو حڪم نه هوندو آهي. پر انهن مان اسان کي ٻيو ڪيترن ئي قسم جو لاپ پهچندو آهي. ميران ٻائيءَ جو ئي مثال وٺو. هن پرڀو پريم ۽ ڀڳتي پاڻ ۾ اچي ڪيترن سندر شبدن جي رچنا ڪئي آهي، جنهن ۾ سنت مت جي سڌائن جي به وياڪيا ڪيل آهي. سندس پرڀو پريم ۾ رچيل ۽ ڳايل شبدن جو اسين فائدو وٺي رهيا آهيون. انهن مان اسان کي سنت مت سمجهڻ ۾ سهائتا ملي رهي آهي. اهڙي طرح ميران اسان کي پرماٿا ڀرپڙي جي سڄي مارگه کي سمجهڻ ۾ ۽ اسانجي اندر پرماٿا جو پريم جاڳرت ڪرڻ ۾ اڻ سڌيءَ طرح سهائتا ڏيئي رهي آهي. سندس ٻائي پڙهڻ سان اسانجي اندر به روحاني پريم پيدا ٿئي ٿو، پرماٿا جو پريم ۽ ڀڳتي پاڻ پيدا ٿئي ٿو. اهڙي طرح اڻ سڌي نموني ۾ اسان کي اهڙن سنتن مان به لاپ پهچي ٿو.

ديوان صاحب :- جيڪڏهن توهين پنهنجي ڀڄڻ سهرن دواران جيئري ٿي سڃڪندڙ پهچي وڃو ته ڇا، توهين ستگر و بڻجڻ پسند ڪندا؟ ڇا، توهين انهيءَ مشڪل ذميواريءَ جو بوج ۽ پریشاني پنهنجي مٿان کڻڻ چاهيندا؟ ستگر و بڻجڻ ۾ ڪوبه سواد يا خوشي ڪانهي.

سوال :- اهو ممڪن ٿي سگهي ٿو ته ڪو ساڌو چوي ته هن پرماٿا سان هيلاپ ڪيو آهي، پر دراصل هو روحاني

منهنجي خيال ۾ ميران ٻائيءَ کي نام دان ڏيڻ يا جهون کي چٽائڻ جو ڪم شايد نه سولپو ويو هو. پر هوءُ ان روحاني اوستا تي ضرور پهچي چڪي هئي، جنهن کي پرايٽ ڪرڻ واري کي سنڌ سڏيو ويندو آهي.

سوال:- جن ستن کي جو چٽائڻ جو ڪم نه سولپو ويندو آهي، انهنجا ٻيا ڪهڙا فرض هوندا آهن؟

مهاراج جي:- فرض هئڻ جو سوال ئي ڪونهي. ڪيترا وڏهار ٿي پوليورسٽيءَ مان وڪالت يا ايم. اي. جي ڊگري پرايٽ ڪندا آهن، پر انهن مان هر هڪ کي پوليورسٽي ٻين کي پاڙهڻ لاءِ مقرر نه ڪندي آهي. روحاني ترقي ڪري سنڌ اوستا ٻائڻ وارا ۽ پرماتما سان ميلاب ڪرڻ وارا ڪيترا ئي هوندا آهن، پر انهن مان بلڪل ٿورن کي ئي نام دان ڏيڻ لاءِ چونڊيو ويندو آهي.

سوال:- پر جن ستن کي جهون چٽائڻ جو ڪم نه ڏنو ويندو آهي، ڇا انهنجو سسار ۾ ٻيو ڪوبه ڪاروبار هوندو آهي؟

مهاراج جي:- انهنجي سنگت صحيف ڪرڻ وارن کي ڪجهه لاپ ضرور پوندي آهي، پر هو جيون کي پرماتما سان ملائي نه سگهندا آهن، ڇاڪاڻ ته کين اهڙي آگها نه هوندي آهي.

پروفيسر پٽناگو:- هو پنهنجي گذريل جنمن جا ڪم، ڪم ٻڌا ڪرڻ لاءِ سسار ۾ ايندا آهن ۽ انهن سمورن ڌنن وارن واپس وڃي پرماتما ۾ سمائجي ويندا آهن.

مهاراج جي:- هو وڏهار ٿي پوليورسٽيءَ ۾ صرف ايم. اي. پاس ڪري پروفيسر بڻجڻ لاءِ داخل نه ٿيندو آهي. ڪم ماڻهو ايم. اي. جي ڊگري ۽ وڌيا پرايٽ ڪري، پنهنجي تعليم جو اڳيون سساري ڪم نه ڪندا آهن.

ڪنهن جو پندار خالي هجي ۽ هو ورهائڻ لڳي ته ان مان به
 اسين ڪهڙو فائدو وٺي سگهنداسين؟ اسان کي اهڙي داتا جي
 ضرورت آهي، جنهنجو پندار به پرڀور هجي ۽ جنهن کي ڀرمانا
 طرفان ڏيڻ جو حڪم به هجي. بيمشڪ ڪنهن ماڻهوءَ قانون
 جو امتحان پاس به ڪيو هجي، پر جيسين سرڪار انهيءَ کي
 جڇ نٿي ٻڌائي، تيسين هو ڪڏهن به اسانجي مقامي جو
 فيصلو نٿو ڪري سگهي. جنهن وڪالت پاس ڪئي آهي ۽
 جنهن کي سرڪار جڇ مقرر ڪري ٿي، ان کان ئي اسين
 پنهنجي مقامي جو فيصلو ڪرائي سگهون ٿا. انهيءَ ڪري
 گرو صاحب جن فرمائين ٿا ته اسان کي اهڙن گرومن جي ڪوڙ
 ڪوڙ گهرجي، جيڪي مالڪ جي طرفان سڪن بنا داتا بڻجي
 آيا هجن، جنهنجو پندار ڀريل هجي ۽ جن کي مالڪ پاران ڏيڻ
 جو حڪم به هجي. حضرت عيسيٰ فرمائين ٿا: ”منهنجي ڀرو
 پتا ڀرمانا جي مون تي مهر يا چاپ لڳل آهي.“ (جان-۲۷:۱).
 اڇڪله ته اسين ڪاغذ تي صرف صحيح ڪري ٿا ڇڏيون.
 پر ڀراڻي زماني ۾ ڇڏهن به سرڪار طرفان ڪو حڪم جاري
 ڪيو ويندو هو ته پهرين عملدار ان تي پنهنجي مهر لڳائيندو
 هو. مهر لڳڻ بعد ئي اهو حڪم پڪو ۽ اصلي سمجهيو ويندو
 هو. مهر بنا حڪم اڌورو، يا ٽٽلي مڇيو ويندو هو.

سنسار ۾ ڪيترائي مهاڻا آهن جن روحاني آنتي ڪري
 سنت ڀڌوي يا سنت اوستا پراپت ڪئي آهي. پر انهن کي
 ڀرمانا جيون کي چٽائڻ جي ذميواري نه سونپي آهي. اهي
 تمام اوچي اوستا، ڪرڻيءَ وارا ۽ پھتل مهاڻا ٿي سگهن ٿا،
 پر اسان کي انهن مان ڪوبه فائدو نٿو ملي سگهي، ڇاڪاڻ ته
 جي پندار ڀريل هوندي به پنداريءَ کي ڏيڻ جو حڪم
 ڪونهي ته ان مان ڪنهن کي ڪوبه لاپ ڪونهي. جنهن وٽ
 ڏن به آهي ۽ ڏن ورهائڻ جو اڌڪار به آهي، اسين صرف
 انهيءَ مان ئي فائدو وٺي سگهون ٿا.

اهرن ٿي آهي تہ توکي ڪو اهڙو سلسلہ يا مہانما ملي وڃي، جنهن کي سڀج اوستا پراپت ٿيل هجي ۽ جيڪو پرماتما طرفان سڪن جو دانا ٻڌجي آيو هجي. اهو توکي مالڪ سان ملا جو ساڌن سمجھائي ۽ تون ان موجب پرماتما جي پڳتي ڪرين، تڏهن تون الهي ۽ پڳتيءَ ۾ مٿل ٿي سگھدين. اسين پرماتما جي پڳتي ڪري بہ سگھنداسين تہ اها صرف ڪرمن ذريعي، سلسلہ مہاتمان جي ذريعي ئي ڪري سگھنداسين.

پر اسان کي ڪهڙي قسم جي مہاتمان جي ڪرڻ ڪرڻي آهي؟ جنهن کي سڀج اوستا پراپت ٿيل هجي. سڀج اوستا ڪڏهن پراپت ٿيندي آهي؟ جڏهن اسين من ۽ مايا جي دائري کان ٻار لڪري ويندا آهيون. جڏهن آتما تان سڀ گندا ۽ ملين ٻردا لهي ويندا آهن، جڏهن آتما ۽ من جي ٻنڌ کلي ويندي آهي ۽ اسين پنهنجو پاڻ کي سڃاڻڻ جي قابل ٻڌجي ويندا آهيون. ڪرڻ اُمر داس جن فرمائين ٿا:

گرمڪ آپ ٻڃائي سته، دام نام تو لائي.
(آد ڪرسم، ۳-۱۰۹)

گرمڪن گرمڪ الهيءَ کي سڏين ٿا جيڪو دام نام سان ٺٽو لائي، ٻولڻ ڪري، پنهنجو پاڻ کي سڃاڻڻ جي قابل ٻڌجي ٿو پوي. اسين پنهنجو پاڻ کي تڏهن سڃاڻي سگھنداسين، جڏهن من ۽ مايا کان ٻار هٽا وينداسين، جڏهن اسانجي من ۽ آتما جي ٻنڌ کلي ويندي.

الهيءَ مہاتما ۾ اي ڪهڙي خوبي هئڻ ڪهڙي؟ گرمڪ صاحب جن فرمائين ٿا تہ هو ”مڪ دانا“ هجي. مطلب تہ هو سڪن جو دانا هجي، مالڪ جي طرفان سڪن جي ذات ٺٽو يا بخشش ڪرڻ وارو ٻڌجي آيو هجي. توهين ڏسو، جيڪڏهن ڪنهن جو پندار ٻول هجي پر ان کي ٺٽو جو اختيار نہ هجي؟ (۱) ان مان ڪهڙو لاڀ وٺي سگھنداسين؟ جيڪڏهن

دو ځاني اوستا آهي، پر خود پرماتما سان ميلاپ ڪرڻ ۽ ٻين جيون کي پرماتما سان ميلاپ ڪرائڻ جي ذميواري سونپڻ ۾ فرق آهي. مثال طور هڪ جج ۽ هڪ وڪيل جي تعليم ۽ لياقت ۾ ڪوبه فرق نٿو ٿئي، پر جج جي صحيح يا فيصلو ڏهاريءَ کي آزاد به ڪري سگهي ٿو ۽ قاضيءَ تي به چاڙهي سگهي ٿو. ٻئي طرف وڪيل جي لياقت چاهي جج کان به وڌيڪ چوڻ هجي، پر هنکي اهڙو اڌ ڪار يا اختيار ڪونهي، ڇاڪاڻ ته سرڪار طرفان کيس اهڙو اڌ ڪار ڪونه مليو آهي. انهيءَ ڪري اهڙي جج جي ضرورت آهي، جنهن جي وڌيا ۽ قابليت به پوري هجي ۽ جنهنکي سرڪار جي طرفان اختياري به مليل هجي. اسين صرف اهڙي جج مان ئي فائدو وٺي سگهون ٿا، ٻئي ڪنهن شخص مان نه.

اڄ سٽنگ ۾ ڪنيل گرو آرڄن ڏيو جن جي شبد ۾ به اهو ئي پاڻ پرماتما ڪيل آهي. شبد جي شروع ۾ اهو سوال ڪيو ويو آهي ته پرماتما سان ميلاپ ڪٿڙيءَ طرح ٿي سگهي ٿو ۽ پوءِ ان جو جواب ڏنو ويو آهي. گرو صاحب جن فرمائين ٿا: ڪن بد ملعي گناهن ميري رام راءِ، ڪوئي انا سنت سمج سکه دانا موهه مارگه ديئه بتائي. (آد گرنت، ۲۰۴)

گرو صاحب جن فرمائين ٿا ته اسين پنهنجي پنهنجي ٻڌيءَ انوسار هزارين جڳهين ۽ طريقن سان پرماتما کي ڳولڻ جي ڪوشش ڪريون ٿا. ڇپ تب ڪريون ٿا، ٻوڇا پاٽ ڪريون ٿا، ٻچ دان ڪريون ٿا، گهر ٻار ڇڏي جنگلن ٻيڙن ۾ لڪي رهون ٿا، عندون، مسجدن، گردودن ۾ به وڃون ٿا ۽ ويد شاستر به پڙهون ٿا. اهي سڀ ساذن ۽ طريقا صرف پرماتما سان ملڻ لاءِ ئي اختيار ڪريون ٿا. گرو جن سمجهائين ٿا ته ڀائي پرماتما سان ملڻ جو صرف هڪ ئي طريقو آهي، هڪ ئي ساذن آهي. اهو ڪٿڙو آهي؟

۾ ٿيڻ بعد شروع ٿيندو آهي. پر استريءَ ۾ ڀرپٽ ۽ شڙا ڀريل هوندي آهي. هوءَ دليل جي ٿندي ۽ رار تان ڪل لاهڻ ۾ نه الجهندي آهي ۽ تمام جلد وڙواس حاصل ڪري وٺندي آهي.

پر انهي هلي ڀرڻ استرين جي ڀيٽ ۾ وڌيڪ ترقي ڪري وٺندا آهن، ڇاڪاڻ ته جيئن ڀڳتي ۽ ڀيار جي ڀارنا سان استريءَ وڙواس ۽ ڀرمانا طرف ڇڪبي ٿي، انهيءَ ئي ڀارنا ۽ موڙ ڀيار ڪارڻ هوءَ سنار سان ٻڌل رهي ٿي. هنجي اندر ڀارن لاءِ ڀيار ۽ ماتا يا پٽيءَ جي حيثيت ۾ پنهنجي ذميواريءَ جو موڙ رهي ٿو. هن لاءِ سنار ۽ سناريءَ سنهڙن کان نرليپ يا نرمهي ٿيڻ مشڪل ٿئي ٿو، پر ڀرڻ لاءِ اهو آسان ٿئي ٿو. مان ڪيترن ئي مستنگن ۽ جگياسن سان ملي چڪو آهيان ۽ گهٽ ۾ گهٽ منهنجو نه اهو ئي اهو آهي ته شروع ۾ استرين تمام سٺي ترقي ڪن ٿيون، پر پوءِ اهڙي حالت اچي ٿي جو انهن لاءِ دليريءَ جو موڙ کان مٿي اٿڻ مشڪل ٿيو پوي. انهيءَ ڪري انهن جي انهيءَ جي رفتار ڊگهي ٿي ويندي آهي. شروع ۾ ڀرڻ جي ترقيءَ جي رفتار گهٽ هوندي آهي، پر هڪ خاص ارستا کانپوءِ هو وڌيڪ تڪڙي ترقي ڪندو آهي. هُو جلد ئي ڀاڻ کي سڀني کان نرليپ ڪري وٺندو آهي. پر استريءَ جو سڀاڻو ئي اهڙو آهي، جو هوءَ انهن نه ڪري سگهندي آهي. انهيءَ ڪري گورو ڪجهه فرق ٻڌندو آهي. انهن ٽنن جي نه ٻنهي کي ڪجهه نه ڪجهه ٿاڻو آهي.

سوال :- مهاراج جي، ڇا ميران ٻائي سٺ هئي؟

مهاراج جي :- ها. ميران ٻائي سٺ هئي. پر ٿي سگهي ٿو ته مالڪ ڪيس سنار مان، جيون کي چٽائي سندس سان ملائڻ جي ذميواري نه سڙهي هجي. سٺ ٻڌ هڪ خاص

چاهي توهين ڪرڻ نانڪ صاحب جن جي گير جو اُپديش چٽو يا ڪير صاحب وغيره پڻ سنتن جو اُپديش چٽو، ڪوبه فرق نٿو پوي، ڇاڪاڻ ته سڀئي ٻڙن سنت هڪ ئي سٽيه هڪ ئي انڙ جو ورتل ڪندا آهن.

سوال :- مهاراج جي، ڇا استرين به سنت گتي يا سنت بدوي پرايت ڪئي آهي؟

مهاراج جي :- ميران ٻائي ۽ منجهو ٻائيءَ جا نالا مشهور آهن. انهن کانسواءِ ٻيون استريون به سنت ٿيون آهن. سنڌ ۾ ڪيتريون ڪمائيءَ واريون بيتل استريون ٿي گذريون آهن. ايران ۾ رابع بصري ۽ ٻيون ڪيتريون درويش استريون ٿيون آهن. پر منهنجي خيال ۾ استرين کي انهيءَ ڳالهه لاءِ پريءَ جو شڪرگذار ٿيڻ گهرجي ته ڪن سگهرو بد جي ذميواري سنڀالڻي نه پئي آهي. منهنجو مطلب آهي ته سگهرو بچڻ ۾ ڪا خوشي ڪانهي. ان کان ته شيوڪ بچڻ بتر آهي.

انهيءَ کان سواءِ مالڪ طرفان استرين کي پرڻن کان ڪافي وڌيڪ پگهتي ياڙ ۽ پريم جي بخشيش مليل آهي. اها پاوانا مدرتي طور استرين ۾ وڌيڪ آهي. اها مدرست جي استرين کي خاص ڏاڍ آهي. جيڪڏهن استرين ۾ پريم جي پاوانا نه هجي ها ته شايد سنسار ۾ ڪنهن جو به پوري طرح بالغ بوش نه ٿي سگهي ها. شروع شروع ۾ استريون ٻچن سمون ۾ جلدي ترقي ڪنديون آهن، ڇاڪاڻ ته هو آياس ۾، پريو پريم ۽ پگهتيءَ ۾ جلدي لکن سان لڳي وينديون آهن. انهن ۾ پگهتي ۽ پريم جو پاڙ پربل هوندو آهي. پرڻن کي پنهنجو روحاني سحر شروع ڪرڻ ۾ ڪافي وقت لڳي ويندو آهي، ڇاڪاڻ ته هو دليل ۽ ٻڌيءَ جي راهن نان گذرندو اچي وڌندو آهي. هن جي ٻڌيءَ جي پوري نلي ٿيڻ لازمي آهي. پرڻ جو روحاني سحر ڪيتريون من ٻڌيءَ جون ڳالهيون

سند جو نالو نه ڏنل هجي ها ته اهو معلوم ڪرڻ مشڪل
ٿي ٻڌي ها ته شد ڪٿڙي مهاڻا جو آهي.

هيءَ سموري ٻاڻي ان هڪ ئي ٻرمانا جي پکيڙيءَ جي
هڪ ئي جڳهه جو سماڻ يا ساڳيو ئي اُڀدڻ ڏئي ٿي ۽ سند
اسٿان وغيره جي هروڙ جي فرق کان مٿي آهي. انهيءَ
جڳهه تي ڪي ٻلي پکيڙي مارڻ، شيد يا ٿام مارڻ، سرب شيد جي
ڪمائيءَ جو مارڻ، سند سم يا گرم سم وغيره ڪنهن به نالي
سان سڏبو، پر انهيءَ ۾ سڌا سم ۽ سڌڻ سم هڪ ئي ڏٺو ويو
آهي، ڇاڪاڻ ته ٻرمانا جي ٻڙا پکيڙي جا نه ڪڏهن به مارڻ
لڳا آهن ۽ نه ڪڏهن ئي سڳهن ٿا.

اعڙي طرح سري آڏ ڪرڻ جو سنگره صرف جڳياسن کي
اها تسلي ڏيڻ لاءِ ڪيو ويو هو ته ڪرو نالڪ ڪنهن لٽن يا
الوڪي فلاسافي يا سڪا جو ٻڙ ڇا نه ڪيو هو. هنن انهيءَ ئي سڪا
يا مارڻ جو ٻڙ ڇا ڪيو آهي، جنهن جو ٻڙ ڇا هنن کان اڳ
وڌن ستن به ڪيو هو، پر جنهنڪي ماڻهو وساري چڪا هئا.
عدا سم ۾ پنهنجي طرفداريءَ ۾ دليل ڏيندي يا بضم
مباحثو ڪندي، وڪيل پنهنجي ڳالهه صحيح ثابت ڪرڻ لاءِ
هاءِ ڪورٽن ۽ سپريم ڪورٽ جي فتوا ڏيڻ ۽ فيصلن جا حوالا
ڏيندا آهن. اعڙي طرح سند به ڪرم سڌا سم، آڙاگون،
سرسڻيءَ ۾ منڇر جنر جي مها ۽ سند سم جي ٻن سڌا سم
کي ليڪ لائين ڪرڻ لاءِ ٻن ستن مهاڻاڻن جي ٻاڻيءَ مان
مثال ڏيندا آهن.

ديوان صاحب:- خود ڪرو ارڃن ڏيو صاحب جن ٻن
هزارن کان نه وڌيڪ شيدن جي وچا ڪئي آهي.

مهاراج جي:- ها. ڪرو ارڃن ڏيو صاحب خود به تمام
ٻاڻيءَ جي وچا ڪئي آهي، جنهن ۾ هنن ڪرو نالڪ
جن جي اُڀدڻ جو ئي وڌن ڪيو آهي. انهيءَ کي

ڪرو واعداس جن فرمائين ٿا ته پرماتما جي درگاهه ۾ پڳتي
 قبول پوي ٿي. ذات پات، مذهب ملڪ وغيره ٿا ڏٺا
 وڃن. انهيءَ ڪري روپداس ۽ نامديو جهڙا گهٽ ذات سان
 سنهند رکندڙ سنت، پرماتما جي پڳتيءَ دواران پرم پند کي
 پنهنجي وٺا، پر اوچي ذات جو اهنگار ڪندڙ منمڪ پرماتما
 جي پرست جا پاترنه ٻڌجي سگهيا:

نيچ جاءِ هري جهڻا اتر پندوي پاء،
 پوڄه بدو داسي ستيءَ ڪس اثر ٿا ڪنر جس جاء.
 روپداس چمار آست ڪري هري ڪير نمڪ لڪاء،
 پست جاءِ اتر پٽا چار ورن پتي پڪ آء.
 نامديو پرميت لکي هري ستي لوڪ چيپا ڪنهي پلاء،
 ڪري براهمڻ پند دي چوڏي هري نامديو ليئا مک آء.
 (۴-۱۲۳-۴)

اهوئي پاو سري آڊ ڪرنت جي سنگره ڪندڙ ڪرو ارڃن
 ۽ پوڄن ظاهر ڪيو آهي. هو صاف فرمائين ٿا ته پرماتما جي
 پڳتيءَ جو مت يا مارڪ، سڀني پورن سنتن جو ساڳيو ئي آهي.

ساز سنڪ نائڪ بند پائي هري ڪيرتن آڌارو،

نامديو، ٽولوچ، ڪير داسرو مڪت پٽو چمارو.

(۴۹۸-۵-۴)

سري آڊ ڪرنت ۾ شامل ڪيل پاڻيءَ جون ٻه وڏيون خاصيتون
 آهن. هڪ اها ته هيءَ پاڻي اهڙيءَ سنن جي بولي يا ساڌن
 جي بوليءَ ۾ آهي، جيڪا انهيءَ سمي يارن جي ڪنهي حصي
 ۾ سمجهي سگهجي ٿي ۽ اڄ به سمجهي سگهجي ٿي. ٻي
 خاصيت اها آهي ته هيءَ سموري پاڻي هڪ ئي سڌاڻ يا
 ويچارڌارا جو ورنڻ ڪري ٿي. هڪ پاڻيءَ ۾ ويچارڻ ۽ ائين
 کي ظاهر ڪرڻ جي خود طريقي ۾ ابتري قدر ساڳيا آهي
 جو ڪنهن به شيد جي آخر ۾ جيڪڏهن انجي رچنا ڪند

معين الدين چشتيءَ جي گديءَ سان منهنڙ هو. سٺ لاءِ ڏوڃر جن، گرو لالڪ صاحب کان ۲۰۰ سال اڳ آيا هئا. سندن گدي متاثر ۽ ر علي وڃي هئي ۽ سندن پوئلڳ پارو جي ڪيترن پراڻن ۾ موجود هئا. ڪير صاحب جي پنهنجي گدي هئي ۽ ديش جي ڪيترن پراڻن ۾ سندن مڃتا هئي. اهڙي طرح گرو وري داس جن جي الڳ گدي ۽ سڪي شيرڪي هئي ۽ راجا پيا سندن ئي شيوڪ هو.

جيڪڏهن گرو صاحبن جي اها پارو هجي ها ته صرفه لالڪ صاحب جن جو گرو گهراڻو ئي ڪل مالڪ سان سڃي. مطلب جو پڇاڙ ڪري رهيو آهي يا سندن اهو وڃاڙ هجي ها ته گرو لالڪ صاحب جو اڀدش، ٻين سنتن جي اڀدش کان لڌو يا ٻيءَ طرح جو آهي ته انهيءَ حالت ۾ هو اهڙن سنتن جي ٻائي يا شندن کي سري آڏو رکڻ ۾ ڪڏهن نه شامل نه ڪن ها، جن جون گرو گهر کان الڳ گرو گدبون هلي رهون هيون. گرو صاحبن نه خود پنهنجن شندن ۾ اهڙن سنتن جي مهما ڪئي آهي.

گرو امر داس جن انهن سنتن جي مهما ڪندي نرمالين ٿا ته اهي سٺ ڀرون گروءَ ذريعي شيد جي ڪمائي ڪري پرماتما سان ملڻ ڪري پرماتما جو روپ ٿي رهيا هئا. انهن ذات پاس، مذهب ملڪ يا قوم وغيره جي پيد پاو کي ابتدا ڪرڻ واري هڙمڙي کي لاس ڪري ڇڏيو هو. اهي نام شد يا ٻائي دراران اهڙو اثر پڌ پراپت ڪري چڪا هئا جو ڏاڍا نه پنهنجي ٻائيءَ جي مهما ڪندي نه لکيا هئا.

لانا چيها ڪهر جلاها پوري ڪوئي ڪئي ٻائي،
 برهر ڪي بتي سيد پڇاڻه هڙمڙي جات ڪرائي،
 سر لرن ڪي ٻائي ڪاره ڪوئي نه مڃي ٻائي.

انهيءَ ٻالھ کي ثابت ڪرڻ لاءِ تہ گرو نانڪ ۽ سندن گديءَ تي ايندڙ ٻين گرو صاحبن جو اُپديش ڪو نئون يا انوکو ناهي ۽ گذريل سنت مهاتما به انهيءَ ئي روحانيت جو پرچار ڪندا رهيا آهن. پنجن گرو سري گرو ارجن ديو گهڻي ٻر گهڻن سنتن مهاتمان جي ٻاڻي هڪ هنڌ ڪئي ڪئي. سري آد گرنٽ ۾ لڳ ڀڳ ۳۰ سنتن مهاتمان جي ٻاڻي درج ڪيل آهي. هن لائسنسي گرنٽ ۾ ٻاڻي شامل ڪرڻ وقت، سنتن مهاتمان جي مول اُپديش جي هڪ جهڙائيءَ تي ئي نظر رکي وڃي آهي، سندن مذهب، ذات رهائشي علائقي ۽ ڌنڌي وغيره کي ڪونه ڏٺو ويو آهي.

توهين ٻاڻ ڏسو، بابا فرید مسلمان صوفي سنت هئا، بابا بيکن به مسلمان پروار مان هئا. جڏيهو، سورڊاس، پرماتند ۽ راماتند جو سڀيٽ برهمڻ خاندان سان هو. ترلوچن وائيو هو، راجا ڀيما راجپوت هو ۽ ڌنو جات هو. ڪبير صاحب ڪوريءَ جو، نامديو ڪپڙي تي ڇپائي ڪرڻ جو ۽ گورو ڀداس جتين ناهڻ جو ڪم ڪندا هئا. ڀگت ستن نائي هو ۽ سنتن جي شرن ۾ اچي سنت ڀدوي ٻاڻ کان اڳ سڌو ڪاسائي هو. ڀرڳڻي يا علائقي جي نظر کان سنت جڏيهو جو سڀيٽ بنگال ۽ اوڙيسا سان هو، سڌو سنڌ ۾ پيدا ٿيو هو ۽ ڪبير صاحب ۽ روڀداس جن اتر ڀرديش جا هئا. راجا ڀيما راجستان جا، سنت نامديو مهاراشتر جا، ڀگت ستن مڌيه ڀرديش جا هئا. بابا فرید ڪجهه وقت دهلي ۽ فرید ڪوٽ ۾ رهيا هئا ۽ ان بعد پاڪ پٽن ۾ ڏيرو ڪيائون، جو هاڻي پاڪستان ۾ آهي. ايترو ئي نه، پر جن سنتن جي ٻاڻي گرو ارجن ديو صاحب طرفان سري آد گرنٽ ۾ لکي وڃي آهي، انهن مان ڪيترن جون پنهنجون الڳ گرو گديون هلي رهيون هيون. انهن سنتن جا پنهنجا ڪيترا سڪ شيوڪ هئا. گرو نانڪ صاحب کان ۳۰۰ سال اڳ پيدا ٿيل بابا فرید جو ڪافي وقت کان هلندڙ حضرت

صوفي درويشن تي ان مسئلي کي حل ڪيو ۽ سمجهايو ته پرڪاش ۽ ڏن ٻئي هڪ ئي اندرولي روحاني شڪتيءَ جا اُتوڻ الڪه آهن. انهي هڪ ٻئي کان الڳ ڪري نٿو سگهجي ۽ ڏن ۽ پرڪاش ٻنهي جو گڏ اڀياس ڪرڻ ضروري آهي. پارٽ ۾ ڪيترا ئي مف متاثر آهن. پر پارٽي ستنن جو اڀياس لڳ ڀڳ هڪ هزار سال اڳ تائين ملي ٿو. ان کان اڳ به سٺا مھاتما نون ته ضرور پيدا ٿيا ئي هوندا پر انهيءَ درستيءَ کان اسان کي انهنجي گهڻي ڄاڻ ٿي ملي. اسين هميشه ستين ۾ ٻڌندا آهيون ته سٺا مھاتما هر جڳهه ۾، هر سمي ۾ ايندا رهيا آهن، انهيءَ ڪري انهيءَ کان اڳ به سٺا آيا ضرور هوندا، ٿي سگهي ٿو ته اسان کي انهنجي باري ۾ ڪجهه به معلوم نه هجي.

دراصل سري گورو ارجن ديهو صاحب جن ڪافي وقت لڳائي، ڏن خرچ ڪري ۽ بيحد محنت ڪري ڪيترن ئي ستن مھاتمن جي پاڻيءَ کي سري آڏ گرنت ۾ ڪٽو ڪيو آهي. سري آڏ گرنت جي لکت جو نه هڪ پنهنجو ڪاڙو ۽ اڀياس آهي. گورو نانڪ صاحب، پاڻ کان اڳ وارن ستنن ڪجهه وشوهره جي پاڻيءَ دوران ماڻهن کي سٺا مف جا سڏائڻ سمجهائيندا هئا. ٻين گورو سري گورو الڪه صاحب سٺا مف جي پرچار جو سلسلو سري گورو نانڪ صاحب جي پاڻيءَ جي آڌار تي شروع ڪيو. گورو نانڪ صاحب جن کي پيدا ٿي اڃا گهڻو وقت نه ٿيو هو، انهيءَ ڪري ماڻهن کي انهن محسوس ٿيڻ لڳو ته گورو صاحب جن انهن کي نئون اُپديش ڏيڻ شروع ڪيو آهي. عام ماڻهن ۾ گورو نانڪ صاحب لاءِ ڪافي آدر هو ۽ پاڻ لوڪ پري به هئا. پر تنهن هوندي به ماڻهن کي شڪايت هئي ته ڪن گورو صاحب جن ڪا نئين سکيا، ڪر نئون سڏائڻ سمجهائڻ جي ڪوشش ڪري رهيا آهن.

سندن سرڪالين هئا. لڳ ڀڳ ۵۰۰-۶۰۰ سال اڳ هڪ ئي صديءَ ۾ هندن ۽ مسلمانن ۾ ڪيترائي سنت مهاڻا پيدا ٿيا. ان وقت کي ”ڀڳتي ڪال“ يا ”ڀڳتي ڀڳ“ چيو وڃي ٿو. پر ان کان اڳ هندستان ۾ گهڻو ڪري مسلم سنت ئي ٿيا هئا. ڀارت ۾ سنتن جي اتهاڻ ڪي گهڻي ۾ گهڻو اڄ کان ۱۰۰۰ سال اڳ تائين ليکي سگهجي ٿو. ان کان اڳ ٻوڏي، جين، بگه ۽ ويدانت متن جو زور هو. انهن سڀني متن ۾ روحانيت جا مول سڌانت لڳ ڀڳ ساڳيا آهن. انهن سڀني ۾ مڪتبيءَ جي ضرورت، آواگون ۽ ڪرم سڌانت، اهنسا ۽ پوڄن يا آجيوڪا لاءِ جيون کي نه مارڻ جي سکيا ملي ٿي. ”ڀڳتي لهر“ جي سنتن مهاڻائن جو اُپديش به اصلي روپ ۾ ساڳيو ئي آهي، پر انهن پنهنجا ويچار ڪافي ڪلي طرح سان ۽ کولي ظاهر ڪيا آهن. انهن شبد جي ڌن کي ٻڌڻ ۽ شبد جي پرڪاش کي ڏسڻ جي سڌانت تي گهڻو زور ڏنو آهي.

جين ڌرم جي باري ۾ مان ڀڳتيءَ ريت لٽو چئي سگهان، پر ويدانت ۽ ٻڌ ڌرم ۾ اندروني پرڪاش تي گهڻو زور ڏنو ويو آهي، باقي شبد ڌن جي باري ۾ ڪوبه صاف ذڪر نه ڪيل آهي. مهاڻا ٻڌ اڪند جوڻيءَ جو ذڪر ڪيو آهي جيڪا ڪڏهن به وسامدي ڪونهي، سڌائين ٻڌندي رهندي آهي. ڪڇ ويدانتيين شبد جو ذڪر ڪيو آهي، پر سڌيءَ طرح نه، بلڪه اڻ سڌيءَ طرح ڪيو آهي. انهنجو خيال هو ته اهي آواز ڌيان کي ڀڳ ڪن ٿا ۽ آتما کي مٿي وڃڻ کان روڪين ٿا. هو اندروني پرڪاش ۾ لين ٿيڻ جي ڪوشش ڪري رهيا هئا، پر جتي پرڪاش هوندو آهي اتي قدرتي طور ڌن يا آواز به هوندو آهي. پر انهن ان شبد جي پرڪاش سان گڏ شبد ڌن جي اڀياس ڪرڻ جي بجاءِ، شبد ڌن کان ٻڌڻ جي ڪوشش ڪئي. اهڙيءَ طرح اهو وواد شروع ٿي ويو ته پرڪاش ڏسڻ گهرجي يا ڌن ٻڌڻ گهرجي آخر سنتن مهاڻائن

سندن جو ورثو

سوال :- مهاراج جي، سندن ۽ سندن مڪيا جو اثباس ڪيترو پراثر آهي؟

مهاراج جي :- جيتري قدر مون کي معلوم آهي، پارٽ ۾ سندن جي اثباس جي شروعات هتي آيل صوفي سندن جي وقت کان ئي ٿي آهي. مسلمانن جي حملن کانپوءِ ڪيترائي مسلمان پارٽ ۾ آيا ۽ انهن مان گڏ ٿي صوفي سندن ۽ سندن اڀرڻ هتي پهتو. بابا نريد اڄ کان ۸۰۰ سال پهرين ئي گذرڻ آهي. شايد هو صوفي سندن ۾ سڀ کان پهرين سندن هو. سندس سڀڙي ڇوڪري پرم پرا سان هو. جن جا درويش ان وقت هتي پنهنجي مارڪ جو پرچار ڪري رهيا هئا. نريد صاحب جن جي هاڻي سري آڏ ڪرڻ ۾ دوج آهي. اها پنجابي ٻوليءَ ۾ آهي، جنهن مان معلوم ٿئي ٿو ته هو هندستان جي ان حصي پنجاب ۾ رهيا هوندا.

ديوان صاحب :- حضور، نريد صاحب پنهنجا آخري سال پاڪ بٽن ۾ گذاريا، جيڪو هاڻي پاڪستان ۾ آهي ۽ انهن ڏينهن ۾ اجوڙن جي نالي سان سڏبو هو. سندن مرشد قطب الدين بختيار ڪاڪي (دهلي وارو) هو، جيڪو مشهور صوفي سندن خواجه معين الدين چشتي (اجمير واري) جو مرشد هو.

مهاراج جي :- بابا نريد جي هاڻي سول ۽ بالڪل مول يا اصلي پنجابيءَ ۾ آهي. خبر ڪونهي ته ان وقت پنجابي ٻولي هئي يا نه. منهنجي خيال ۾ پنجاب ۾ ٻالهاڻي ٻولهاڻي ۾ ايندڙ ٻولي پنجابي ئي هئي.

هڪ ٻيو مهان سندن لامدبو، جيڪو مهاراشتر ۾ پيدا ٿيو، هو پڻ نريد صاحب جي وقت ۾ ٿيو آهي. ڪرو نالڪ صاحب اڄ کان ۵۰۰ سال اڳ پيدا ٿيا ۽ سندن ڪبير ۽ ڪرو روپڻاس

هو. خبر ناهي ته اها ڳالهه انگريزي ترجمي ۾ آيل آهي يا نه.
 حضور مٿاراج جن فوج ۾ آفيسر هئا. انهيءَ ڪري کين ڪڏهن
 ڪلب ۾ وڃڻو پوندو هو ۽ ڪڏهن شام جو ماڻهو هنن وٽ
 اچي ڳالهيون ٻوليون ڪندا رهندا هئا. انهيءَ ڪري حضور جن
 بابا جن کي پنهنجي پوري ڏينهن جو پروگرام لکي موڪليو
 ۽ کائناتن پڇيائون ته مان ستسنگ ڪيڙي وقت ڪريان؟
 بابا جن جواب ۾ حضور جن کي لکيو ته، توهين شام جو
 ڇهين بجي آفيس مان موٽڻ کانپوءِ ۲ ڪلاڪ پڇن ڪريو ۽ وري
 رات جو ۹ ۱۰ بجي کان ستسنگ ڪندا ڪريو. شايد حضور جن
 رات جو انهيءَ وقت ڪلب ۾ ويندا هئا. تنهنڪري کين ڪلب
 وڃڻ کان منع ڪرڻ جي بجاءِ بابا جن ان وقت کين ستسنگ
 ڪرڻ لاءِ هدايت ڪئي.

حضور مٿاراج جن جو ماروٽ بابا بنتا سنگهه حضور جن جي
 نوڪريءَ جي شروعات کان وٺي سندن شيوا ۾ رهندو هو.
 هو بابا جي مٿاراج جو پرهمي ستسنگي هو. ان بعد هو پنهنجي
 پتا جن وٽ رهڻ لڳو. حضور مٿاراج جن کان ڪڇ سال پوءِ
 هن چولو ڇڏيو. بابا بنتا سنگهه عام طور حضور مٿاراج جن جي
 باري ۾ بابا جي مٿاراج جن کي لکندو رهندو هو. انهيءَ ئي
 بابا جن کي لکيو هوندو ته حضور هن وقت آفيس کان موٽڻ
 ٿا ۽ هيءُ هيءُ ماڻهو هنن وٽ اچي وقت ضايع ڪن ٿا.
 ان کانپوءِ ڪڏهن ڪڏهن حضور ڪلب ۾ به وڃن ٿا ۽ رات
 جو دير سان اُتان واپس موٽن ٿا. ممڪن آهي ته ان ئي ئي
 بابا جن حضور جن کي لکيو هوندو ته توهان وٽ ڪڇ ستسنگي
 رهن ٿا، سو روز رات جو ۹ ۱۰ بجي ستسنگ ڪندا ڪريو.
 هاڻي توهين خود ئي ويچار ڪريو ته بابا جن جي انهيءَ
 آڇيا کي سڀني ستسنگين سان ڪيئن لاڳو ڪري سگهيو؟ اهي
 ته خاص پتر آهن جيڪي هڪ ٻورن پرش دوران پئي ٻورن
 پرش کي شخصي طور لکيل آهن.

مهاراج جي :- ها، ها. توهن جيترا سوال پڇڻ چاهيو،
پتي سگهو ٿا.

سوال :- بابا جن جي انهيءَ خط ۾ آيل آهي ته ”جڏهن
کان هيءَ اسٽول سرشتي لهي آهي، تڏهن کان هي من ۽
سرس ڪندا ٿي رهيا آهن. انهيءَ وقت کان وٺي ڪڏهن به
سرس ٻڌون ايڪاگرتا سان هڪ ئي وقت ۲ يا ۳ ٻيرون لاءِ
لڳاتار شبد ڏن ۾ نه لکي آهي. ٻيءَ ايترو جلد شبد ڏن ۾
سمائجڻ جي آشا ڪهڙن ٿي رکي سگهجي؟“

ڇا، انهيءَ مان بابا جن اهو سمجهائڻ ٿا چاهن ته اندر وٺي
تري ڪرڻ لاءِ تمام گهڻي ڪوشش جي ضرورت آهي؟

مهاراج جي :- بابا جن حضور مهاراج جن کي اها ڳالهه
سمجهائي رهيا آهن ته شبد جي ڪماليءَ ڏانهن ۽ اچڻ سمورن
ڏانهن ڪيترو وڌيڪ ڌيان ڏيڻ جي ضرورت آهي. انهيءَ
ٻڌڻيءَ ڳالهه جو اصلي تائرج اهو ئي آهي. اسانجي سرس يا
آتما جيڪن کان شبد کان وڇڙيل رهي آهي. جڏهن کان هوءَ
هن وچ ۾ آئي آهي، تڏهن کان ڪرمن جو بوج ڪٽو ڪندي
رهي آهي. تنهنڪري جيسٽائين ۶-۷ ڪلاڪن لاءِ سرس کي
ايڪاگر ڪري شبد ۾ لهن نه ڪنداسين، تيسين ايترو جلدي
ڦل جي آشا ڪيئن ٿي ڪري سگهجي؟

انهيءَ جو مطلب اهو ئي آهي ته شبد يا نام ڏانهن تمام
گهڻو ڌيان ڏيڻ جي ضرورت آهي.

سوال :- ڇا، ورهين تائين ائين ڪرڻ جي ضرورت آهي؟

مهاراج جي :- لڳاتار اڀياس جي ضرورت آهي، ٻڌڻي
امر اڀياس ڪندي رهڻ جي ضرورت آهي. مان هميشه
چوندو آهيان ته هيءَ لڳاتار دائمي جدوجهد آهي.

حضور مهاراج جن جڏهن سرڪاري نوڪريءَ ۾ هئا، تڏهن
بابا جن کين روزاني پروگرام جي باري ۾ هڪ دفعي لکيو

مھاراج جي :- ها. هو ڪجهه به ڪري سگھين ٿا. سهڻو
 ته هڪ منشن جو ڪار پر حادثو ٿيو آهي. انهيءَ سان گڏ چار
 شخص پيا به آهن جن کي به ان ائڪسيڊنٽ جو شڪار ٿيو
 آهي. هاڻي ان اڪيلي ماڻهوءَ کي ان حادثي مان ڪيئن ٽو
 بڃائي سگھجي؟ جيڪڏهن انهيءَ هڪ ماڻهوءَ جا ٽي ڪرو
 ڪٽيا وڃن ته باقي چئن ماڻهن جا ڪرو به ڪٽا پوندا آهن ۽
 ان سان گڏوگڏ ڊاڪٽرن، نرسين ۽ ٻين ڪيترن ماڻهن جي
 ڪرمن کي به بدلو پوندو، جن جو ان حادثي سبب سڀند
 ٿيو آهي. اهو سڀ ڪجهه ڪٿي نٿو سگھجي. سٽرو انهيءَ
 هڪ سٽسنگيءَ جي سڃاڻتا ڪرڻ چاهين ٿا، پر ڪرمن جي ان
 پوريءَ زنجير کي ٽوڙڻ نٿا چاهين. انهيءَ ڪري اهڙي حالت
 ۾ ڪرمن کان نه، پر ڪرمن جي اثر کان معافي ملندي آهي.
 اسين من جي ڏولائمان ٿيڻ بنا، ڪندي مشڪندي ان ڪرو
 کي، پرڳي وٺندا آهيون.
سوال :- مھاراج جي، باقي هڪ آخري ڳالهه پڇي

آهي.

مھاراج جي :- ها، ها. ضرور پڇو.

سوال :- هيءَ خط نمبر ۳۸ جي باري ۾ آهي.

مھاراج جي :- مون اهي خط صرف ان وقت پڙهيا
 هئا، جڏهن پروفيسر جڳموهن لعل اُنيجو ترجمو ڪيو هو ۽
 پابندولي پريس ۾ ڇپائيءَ لاءِ موڪلي پئي ويئي. ان وقت
 به مون اهي خط سرسري طور پڙهيا هئا، ڇاڪاڻ ته اسان وٽ
 اهي خط اصل ۾ ڇپيل آهن ۽ جيڪي انگريزي ترجمي کان
 وڌيڪ سندر آهن. ان بعد مون شايد ئي اهي ٻيتر انگريزيءَ
 ۾ پڙهيا هوندا، ڇاڪاڻ ته اصلي سندرتا ان ٻوليءَ ۾ ئي
 ٿئي ٿي، جنهن ۾ ڪا ڳالهه لکي وئي هجي.
سوال :- مھاراج جي، فقط هڪ سوال باقي آهي.

سرر شڪتيران ارماتما تي ڪا به بندش، ڪا به پابندي نٿي.
 لڳائي سگهجي. عام طور پراڻو ڪرم لاس نه ٿي سگهندا
 آهن، اهي ٻوڙيا ٿي ٻولدا آهن. پر انهن ڪرمن کان اهڙي
 طرح معافي ملي سگهندي آهي، جو انهنجو اثر محسوس نه
 ٿيندو آهي. مثال طور ڪنهن آدميءَ جو حادثي ۾ ٻيو ڀڃي
 ٿو پوي، اهو هن لاءِ ڪافي ڪشت ٻوڙ واقعو هوندو آهي.
 ٿي سگهي ٿو ته ڊاڪٽر کي هنجي ٻيو جو آپريشن ڪرڻو پوي
 ۽ هو غريب ٻڙا کان ٽڙ ٿيندو رهي. پر ائين طرف انهن نه ٿي
 سگهي ٿو ته هن جو ٻيو ته اهڙي طرح ٿي نٿي، پر ڪس
 جو دود ٿي محسوس نه ٿي، سندس من اڏول رهي، هو
 نرس جي چٽ رهي ۽ مرڪندو رهي، سندس علاج ڪرڻ وارو
 ڊاڪٽر ۽ سنڀال ڪندڙ نرس سٺا ۽ همدرود ملن. اهڙيءَ طرح
 ته حادثي ۽ شانت من سان انهيءَ ڪرم کي ٻوڙي ٿو وٺي ۽
 جو جو خيالي ڌري پر نه ٻوڙا محسوس ٿئي ٿي. ڇا
 نه خيالي جي انو کان معافي ڪولهجي؟

۲. خيالي ڪندڙ ڪرم کي ڪٿو به ويندو آهي.
 هيءُ به ٻي ڪم ٻوڙيا ويندا آهن. مستي سڀني
 به ڪم ڪندڙ آهي نه هو سچ ٻڌڻ ان ڊڪڊائي حادثي
 ۾ ڪم ڪندڙ آهي. خوب ٻوڙي طرح ان ٻوڙ ٻوڙ
 ڪندڙ آهي ته ٻي ڪم ڪندڙ آهي هو چاهي ٿيڻ ڪري.

۳. ڪم ڪندڙ ڪم ڪندڙ ڪم ڪندڙ ڪم ڪندڙ ڪم ڪندڙ
 ڪم ڪندڙ ڪم ڪندڙ ڪم ڪندڙ ڪم ڪندڙ ڪم ڪندڙ

ڪم ڪندڙ ڪم ڪندڙ ڪم ڪندڙ ڪم ڪندڙ ڪم ڪندڙ
 ڪم ڪندڙ ڪم ڪندڙ ڪم ڪندڙ ڪم ڪندڙ ڪم ڪندڙ

ڪم ڪندڙ ڪم ڪندڙ ڪم ڪندڙ ڪم ڪندڙ ڪم ڪندڙ
 ڪم ڪندڙ ڪم ڪندڙ ڪم ڪندڙ ڪم ڪندڙ ڪم ڪندڙ

کي واپس کينجي رچنا ۾ آڻي سگهن ٿا. حضرت عيسيٰ به فرماين ٿا: ”جن توهانجي خلاف ڪجهه ڪيو آهي، توهين انهنکي معاف ڪري سگهو ٿا، پر جن جو توهان نقصان ڪيو آهي يا جن جي توهان دل ڏکائي آهي، انهن کان توهانکي پنهنجن گناهن جي معافي وٺڻ گهرجي. جيڪڏهن توهين ٻين جا گناهه معاف نٿا ڪري سگهو، يا ٻين کان پنهنجي گناهن لاءِ معافي نٿا وٺي سگهو ته پوءِ توهانکي به ڀرم پتا ڀرماتما کان معافي نه ملي سگهندي.“ (متي ۶: ۱۴-۱۵، ۵: ۲۳-۲۶).

بابا جن جي چوڻ جو به اهو ئي پاڻ آهي ته توهانجي ڪوھ ڪوٺائڻ ۽ ستسنگه گهر نھرائڻ مان سنگت کي لاپ پھچي رھيو آھي، سنگت کي ان مان ستسنگه ٻڌڻ ۽ ڀڄڻ سمورن ڪرڻ ۾ سھائتا ملي رھي آھي. انھيءَ ڪري توهانکي انجو ڀرمارڻي لاپ ملندو.

حضور مهاراج جن کي انجو ڪهڙو لاپ پهتو اهو ته بابا جن ۽ حضور جن ئي ڄاڻن، پر اسان ستسنگين کي انجو جيڪو لاپ پهتو آهي، اهو سڀني جي سامهون آهي. ٿوري جي جيڪا به ترقي ٿي آهي، اها سڀ حضور مهاراج جن جي ۴۵ سالن جي ڪردگديءَ جي عرصي ۾ سندن ڪيل شيوا جو ئي ڦل آهي.

سوال :- انهيءَ ئي خط ۾ بابا جن حضور مهاراج جن کي اهو به لکيو آهي ته ”توهانجي ڀرالڙ ۾ جيڪي به ڪوٺا ڪرم هئا، جن جو خراب ڦل ملڻو هو، اهي سڀ ناس ٿي ويا آهن.“ منهنجي خيال ۾ ڀرالڙ ڪرم ناس نٿا ٿي سگهن.

مهاراج جي :- ڪڏهن ڪڏهن ڀرالڙ ڪرم ۾ به معافي ملي ويندي آهي. اهو ڪل مالڪ جيڪي ڪجهه چاهي، ڪري سگهي ٿو. جيئن مان اڪثر چوندو آهيان، ان

ديا مهر پراپس ٿئي ٿي ۽ جيڪڏهن آهي ڪرم بنا ڪنهن
 ڦل يا لاپ جي پاڻا سان يعني لشڪار پاڻا سان ڪيا وڃن
 تہ اها ديا مهر اندروني يعني روحاني بہ ٿي سگهي ٿي. پر
 جي اهو ئي ليڪ ڪم ڦل جي اڇا رکي ڪيو وڃي، تہ اُنجو
 اثر ڪجهہ الڳ ٿيندو.

سمجهو تہ توهين ڪنهنڪي ڪم دان ڏيو ٿا ۽ سوچو ٿا
 تہ مون هن جنم ۾ سندس مدد ڪئي آهي، هو ايندڙ جنم
 ۾ منهنجي مدد ڪندو. انهيءَ حالت ۾ توهين چاهي اهڙي
 ليڪ ڪرم جو سٽو ڦل ڇو نہ کڻي ملي، پر ان ڦل کي پاڻ
 يا پراپس ڪرڻ لاءِ توهانکي وري جنم نہ اوس ٿي وٺڻو
 پوندو.

حضرت عسلي فرمائن ٿا: ”جيڪڏهن توهين ڪنهن بڻي
 جي ڀلي ٿري جي ناري ۾ فيصلو ڏيندا تہ توهانجي ناري ۾
 بہ اهڙو فيصلو ڏنو ويندو.“ (مٿي ۷: ۱-۲). انهيءَ لاءِ توهان
 کي واپس سنسار ۾ اچڻو پوندو. جيڪڏهن توهان ڪنهنجي
 مدد ڪئي آهي ۽ توهانجي من ۾ اُنجي ڦل جي ڪا بہ اڇا
 ڪاٺي، تہ اُن ليڪيءَ جو ڦل پاڻ لاءِ سنسار ۾ اچڻو نہ
 پوندو. اهڙي قسم جي ليڪ ۽ لشڪار ڪرمن ذريعي ٻي
 پرمانا جي ديا مهر پراپس ٿئي ٿي.

پرمانا جي ديا مهر ڇا آهي؟ اها ئي آهي تہ اسانکي
 جيڪو ٻين جو فرض ڏيڻو آهي، اُنجي معافي ملي. اها ديا
 مهر ئي اهو پرمار ٿي لاپ آهي، جنهنجو بابا جن ڏڪر ڪيو
 آهي ۽ جيڪو اسانکي پنهنجي گذريل ڪرم جي ٻڌڻ کان
 چوٽڪارو ڏياري ٿو.

اسانجي ۽ مالڪ جي وچ ۾ رڪاوٽ ڪهڙيءَ ڪالهہ جي
 آهي؟ اسانجي ڪرمن روپي فرض جي آهي، ڏيڻ وٺڻ جي
 آهي. جيڪي ڪتھ اسانکي ٻين جو ڏيڻو آهي ۽ جيڪي
 ڪتھ ٻين کان وٺڻو آهي، اهي ٻئي يعني ڏيڻ ۽ وٺڻ اسان

سوال :- خط نمبر ۴۴ ۾ آيل آهي ته.....

مهاراج جي :- ائين ٿو لڳي ته مونکي آهي خط وري پڙهڻا پوندا.

پروفيسر پٽناگو :- دراصل مشڪلات اها آهي ته اسين سنت مت جي هر ڳالهه کي سڀني سان ساڳئي روپ ۾ لاڳو ڪرڻ جي ڪوشش ڪريون ٿا. ستگروءَ جو هزستسنگيءَ سان الڳ، شخصي سنڀند ٿئي ٿو. تنهنڪري سندن هر ڳالهه کي هڪ سريڪو سڀني سان لاڳو ڪرڻ نه گهرجي.

ستگرو جنهن حالت ۾ هڪ ستسنگيءَ تي جيڪا ديا مهر ڪري ٿو، هنکي جيترو پُراڻو سنيهه بخشي ٿو، يا هنکي جيڪو سڪهه ڏئي ٿو، اهو ضروري ڪونهي ته انهيءَ حالت ۾ سڀني ستسنگين کي اها ئي ديا مهر، اهو ئي پُراڻو سنيهه يا اهو ئي سڪهه ڏکڻ پراڻت ٿئي ۽ ٻي ڳالهه اها آهي ته اهي خط هڪ ٻي سنڀال طرفان ٻئي ٻي سنڀال کي لکيا ويا آهن. انهنکي سڀني سان لاڳو نٿو ڪري سگهجي.

مهاراج جي :- اهي، شخصي خط آهن. انهن ۾ سڌائتن جي ڪا خاص وياڪيا ڪيل ناهي. جيڪي ڪجهه به انهن ۾ لکيو ويو آهي اهو شخصي طور آهي.

سوال :- ها، پر تڏهن به انهن ۾ ڪيتريون ئي دلچسپ ڳالهيون آهن. مثال طور خط نمبر ۴۴ ۾ بابا جن فرمائين ٿا: ”تو جو ڪوھ ڪوٺايو آهي ۽ ستسنگهه گهر ٺهرايو آهي، انهنجو توکي پرماتمي لاپ ملندو.“ اهو ڌيان ۾ رکندي به ته هيءَ هڪ شخصي ڳالهه آهي، مونکي سمجهه ۾ نٿو اچي ته ڇو ڪنهن ڪرمن داران روحاني لاپ ۽ ترقي ڪيئن ٿا ٿي سگهن. منهنجي خيال موجب شپ ڪرمن جو ڌل به سٺو هوندي ئي پوڳڻو پوي ٿو.

مهاراج جي :- نه. نيڪ ڪرمن سان به ڪل مالڪ جي

حالتن ۾ بيمار ڪرم نه آهي ساڳيا ئي پوکي رهيو آهي، پر پنهنجي بيماري سنهنديءَ جي موجودگيءَ ڪري ان جي من ۾ ڏسج ۽ شاعري رهي ٿي. انهن ڪونهي نه سگرورءَ جي موجودگيءَ ۾ ڪرم پوکڻ سان ڪرم ۾ ڇوڙ يا معافي ملي ٿي، پر ممڪن آهي ته انهن جو اثر محسوس نه ٿيندو هجي.

سوال :- جيڪڏهن سگرورءَ چاهي ته ڪو جهو هن جنم ۾ ئي سڀ ڪرم پوکي ختم ڪري ۽ ڪم ٻيو جنم وٺو ته پوءِ نه آهيءَ جي عمر جو عرصو اوڻو ئي وڌو ويندو آهي يا ڪم وڌايل ويندو آهي ته جيئن سندس سڀئي ڪرم آسانيءَ سان ختم ٿي سگهن؟

مهاراج چي: - عام طور، زندگيءَ جو عرصو اهو ئي رهي ٿو. پر جي عمر وڌائڻي به پوءِ ٿي ته ان کي بلڪل ٿوري عرصي لاءِ وڌايل ويندو آهي، ڇاڪاڻ ته گهڻي عمر وڌائڻ جي حالت ۾ ڪيترن ٻين جيون جي ڪرم تي به اثر پوي ٿو. سمجهو ته اسان کي ڪنهن خاص وقت تائين پنهنجي استريءَ ۽ ٻارن سان گڏ رهڻو آهي. اسانجو ائين سان هڪ ائي جي ڪرم انوار سنهندي آهي. جيڪڏهن اسانجي عمر ۵۰ سالن مان وڌائي ۸۰ سال ڪئي وڃي ته اسانجو ائين سان سنهندي ڪم ٻيو رهندو، جڏهن اهو اسانجي ۵۰ سالن جي عمر ۾ ئي ختم ٿي چڪو آهي ۽ اسانجي عمر وڌائڻ سان پنهنجي ڪرم تي به اثر پوندو.

ستن جو سنهندي صرف پنهنجي مستڪيءَ جي ڪرم ٻوڙائڻ سان رهي ٿو. هو باقي جيون جي ڪرم ۾ دست اندازي نه ڪندا آهن. تنهنڪري عام طور مستڪيءَ جي عمر نه وڌائي ويندي آهي، اهائي رکي ويندي آهي. مستڪيءَ جي ڪرم کي نه سگرور جيئن چاهين تيئن ٻوڙائي سگهن ٿا، پر ٻين جيون ڪرم جي حساب ڪتاب ۾ داخل نٿو ٿين سگهجي.

ديوان صاحب:- ٻو جي ستگرو چاهين ته مان ۱۰ مڻ جو ٻورو بار محسوس ڪريان ته ڇا هو مون کي پاڻ کان دور موڪلي ڇڏيندا؟

مهاراج جي:- نه. اهڙي ڳالهه ڪونهي. ڪال جو واسطو يا سڀنڌ ان ڳالهه سان بلڪل ڪونهي ته اسين ڪرم جو ڪيترو بار محسوس ڪريون ٿا. انهيءَ جو تعلق صرف ايترو ئي آهي ته اسين ڪيترن ڪرم جو حساب ڇڪائي سگهون ٿا. ڪرم جي اثر يا بوج کي محسوس ڪرڻ بلڪل الڳ ڳالهه آهي. ڪڇ ماڻهو يحد دڪدائي گهٽيا کي سڄي پاڻ ۾ وٺن ٿا يا سڀن ٿا، جڏهن ڪڇ ٻيا ماڻهو انهيءَ ئي واقعي ۾ روئڻ پٽڻ لڳن ٿا. ٻنهي لاءِ دڪدائي واقعو ساڳيو آهي، پر ان جو اثر ٻنهي تي الڳ الڳ پوي ٿو. ڪو منش ڪنهن گهٽيا جو ڪيترو اثر محسوس ڪري ٿو، اهو هن جي من ۽ آتما جي اوستا تي مدار رکي ٿو.

ڪڇ ماڻهن جو آندو ٻل ايتري قدر وڌيل هوندو آهي، جو چاهي هو ڏينهن رات دڪن جو مقابلو ڇو نه ڪندا هجن، پر تنهن هوندي به انهن جي من تي ڪوبه اثر نه ٿيندو آهي. ٽي سگهي ٿو ته الڳ الڳ انسان هڪ ئي قسم جا ڪرم پورجي رهيا هجن، پر انهن تي ان جو اثر الڳ الڳ ٿيندو هجي. سمن ۽ ڇن ڪرڻ سان اسان ۾ ايتري روڻائي شڪتي اچي ٿي جو اهي ڪرم پوکيندي به اسان جو من اڏول رهي ٿو ۽ اسان کي انهن ڪرم جو ڪوبه اثر محسوس ڪو نه ٿئي. انهيءَ ڪري اسين ۱۰ مڻ دڪن جو نه، پر ۱۰ مڻ ڪرم جو حساب ڇڪايون ٿا. قدرتي طور ستگروءَ جي موجودگيءَ ۾ دڪه گهٽو گهٽ محسوس ٿئي ٿو. مثال طور جيڪڏهن بيمار جو ڪو بيمار شخص سندس اڳيان هوندو، ته هن کي بيماريءَ جو ڪشت اٿڻو محسوس نه ٿيندو، جيترو هن کي اسپتال ۾ اڪيلي رهندي ٿي سگهي ٿو. ٻنهي

اسانجو دليا لاء ڪيترو موھ ٻار آهي ؟ ستڪروءَ لاء سڄ
 ٻج ڪيترو موھ ٻار آهي. ستڪروءَ جي موجودگيءَ ۾ اسين
 ائين ئي محسوس ڪندا آهيون تہ اسانکي ستڪروءَ لاء بيهڻ
 ٻار آهي، ڇاڪاڻ تہ ان وقت اسانکي ٻئي طرف ڪمپيوٽر
 واري ڪار وٽو اسانجي سامهون ڪاٺ لڳي رهي. ستڪروءَ
 جي سامهون اسانجي اندر ۾ هن جو ٻار سمايو رهي ٿو. ٻار
 اهو ٻار ڪيترو گھرو آهي، اهو ڄاڻڻ جو موقعو تڏهن ملي
 ٿو، جڏهن اسين ستڪروءَ کان دور ٿي، دليا جي ڪم ڪار
 بند ٿيڻ ۽ موھ ٻار ۾ الجھي وڃون ٿا. جيڪڏهن اهي
 واپس ٿيڻ ۾ اسانجي اندر ستڪروءَ لاء وره وڃي وڃي تڏہ
 آهي، ستڪروءَ لاء ٻيهر ٿيڻ جو ٻار ۽ پگھلي پاڻ قائم آهي
 ۽ سندس دل ۾ سڄي سان ملڻ جي ٻيهر ٿيڻ جي ڪم
 ۽ اڃا آهي تہ ان مان اها خاطري ٿئي ٿي تہ سڄ ٻج اسانکي
 ستڪروءَ لاء ٻار ٻار آهي. پر جي ستڪروءَ جي اکين کان
 اوجھل ٿيندي ٿي اسين کيس ٻڌي وڃون ٿا تہ ٻوڏ اسين
 پاڻ ئي انداز لڳائي سگھون ٿا تہ اسانجو ٻار ڪيترو گھرو
 آهي.

ديوان صاحب:- مهاراج جي، مولڪي وچ ۾ ٻالھائڻ لاء
 ڪميا ڪرڻ فرمائيندا. مون اهو چوڻ ٿي چاهير تہ جيڪڏهن
 مولڪي ٿڌ ۾ ڏک پوڻجو آهي تہ ستڪروءَ جي موجودگيءَ
 ۾ ۽ ستڪروءَ مان ايندڙ يا ائين ٿيندڙ ٻار ۽ دليا مهر جي
 ڌارا سان منهنجي ڏک جو بوج ۱۰ مٿن مان ڪٽي ۵ مٿن تي
 رھڻي ويندو. ڇا، اهي ڪري ٿي مولڪي ستڪروءَ جي
 دل ۾ سڄي کان جدا ڪيو ويندو تہ جيئن مان ٻوڏ ۱۰ مٿن
 جو فرض چڪائي سگھان؟

مھاراج جي:- تہ ستڪروءَ جي موجودگيءَ ۾ بوج ۱۰
 مٿن مان ڪٽي ۵ مٿن ڪرڻ ٿيندو، پر اهو ئي سگھي ٿو تہ
 ۱۰ مٿن جو بوج ٽوھالڪي ۱۰ مٿن جيترو ٻاري محسوس نہ ٿئي.

تہ اسانجي اندر ۾ سندس ديهه سروب لاء پيدا ٿيل ٻوٽو،
ازخود اسانڪي اندر سندس تلاش ڪرڻ لاء مجبور ڪندو،
سندس اهو وڇوڙو، اسان ۾ اندروني نوري سروب سان ملا
جي ٽڙف پيدا ڪندو، جيڪو هميشه اندر ٻراجمان آهي.
ان بعد حضرت عيسيٰ فرمائن ٿا: ”مان شيد سروب يا
نوري سروب ۾ توهانجي سهائتا ڪندس.“ سندن مطلب آهي
تہ جڏهن منهنجي ديهه سروب کان دوري محسوس ڪندا تہ
توهين اندر نوري سروب، شيد يا نام طرف ڌيان ڏيندا. پوءِ
توهان کي معلوم ٿيندو تہ مان توهان سان گڏ آهيان ۽ توهان
کي سڄي خوشي، سڄي راحت ڀراپت ٿيندي. ديهه سروب
تہ ڪڏهن سامهون رهي ٿو، ڪڏهن نٿو رهي. شش کي
سنت مت جي باري ۾ سمجهائي، انهيءَ کي هن مارڻ تي
لڳائي ۽ هنجي اندر شيد يا نام لاء ٻوٽو پيدا ڪري،
ديهه سروب جو ڪاريه ٻورو ٿئي ٿو. ان کانپوءِ ديهه سروب
جي ٻوٽو کي شيد يا نام جي ٻوٽو ۾ تبديل ڪرڻ ضروري
آهي، ڇاڪاڻ تہ اسانڪي سنسار ۽ سرير مان ڪڍي، ٻوٽا
سان ملائڻ جو ڪاريه شيد يا نام ئي ڪري ٿو.

بابا جي مهاراج جن به اهڙي فرمايو آهي تہ توهانجي
ڀلائي انهيءَ ڳالهه ۾ آهي تہ مان توهان کان دور ٿي وڃان،
جيئن توهانجي اندر جيڪو ٻوٽو ۽ پڳتي پاڻ مون پيدا ڪيو
آهي، اهو توهانڪي اندر شيد يا نام ڏانهن چڪي ۽ توهين
اندر مون سان ميلاپ ڪري سگهو.

سوال:- انجو مطلب تہ ويوڻ يا وڇوڙو ضروري آهي؟

مهاراج جي:- ها، ضروري آهي. نهايت ضروري آهي.

ستگروءَ جي ديهه سروب جي وڇوڙي بنا، اسانڪي اهو
معلوم به نه ٿيندو تہ اسانجي اندر ۾ دراصل ڪيترو ٻوٽو
آهي، ڪيترو پڳتي پاڻ آهي. وڇوڙي بنا اسانڪي اها به
خبر نه پوندي تہ اسين ستگروءَ بنا ڪيترو پيچڻ آهيون،

حضرت عیسیٰ به فرمائين ٿا: ”منهنجو ڀرو ڀتا مون کان وڌيڪ ڄاڻي ٿو ته مون لاءِ ڇا بهتر آهي“ (متي ۷: ۱). مالڪ کي ڀار ٿا ڪرڻ جو مطلب آهي کيس پنهنجي گهرجن کان واقف ڪرڻ، ڇوڪر آئين کان هو بيشڪر آهي. اهڙي طرح مالڪ ۾ اوشواس ظاهر ڇو ڪجي؟ سڀ ڪجهه مالڪ جي حڪم يا موچ تي ڇڏي ڏيڻ گهرجي ته جيڪي ڪجهه هو ليڪ سمجهي سو ڪري. اسانکي اٽالو ڇو ٿيڻ گهرجي؟ هو بهتر ڄاڻي ٿو ته اسانجو ڀلو ڪهڙي ڳالهه ۾ آهي. اسانکي پنهنجي فرض جي ڀولاري ڪندو رهڻ گهرجي.

سوال :- ساڻئي خط ۾ ئي، اڳتي هلي بابا جي مهاراج جن فرمائين ٿا: ”ڀرون ستگرو پنهنجي ڀريمي ستسگيءَ کي صرف ڪرمن جي نسل ڀوڳائڻ لاءِ پنهنجي ديهه سروب کان جدا ڪندا آهن، پر شبد ڌن کان ڪڏهن به الڳ ڪونه ڪندا آهن.“ ڇا، اٽالو هو مطلب آهي ته ستگروءَ جي ديهه سروب کان جدا رهڻ سان ڪرمن کي ڀوڳڻ وڌيڪ آسان ٿئي ٿو؟
 مهاراج جي :- نه. انهيءَ ۾ ڪرمن جي ڀوڳڻ ۾ ڪابه آساني ڪانه ٿي ٿئي. ٿي سگهي ٿو ته ستسگيءَ کي ديهه سروب کان دور رکڻ ۾ ڪرمن جو ڪو هڪ ئي نه هجي. پر انهيءَ ۾ هڪي آتما جي پلائي ٿي سگهي ٿي.

حضرت عیسیٰ به اها ساڳي ڳالهه ڪن ٿا: ”انهيءَ ۾ توهانجي چڱائي آهي ته مان هاڻي توهانکي ڇڏي وڃان.“ (جان ۷: ۱۶). ستگرو پنهنجي ديهه سروب دوران اسانجي اندر پنهنجو ڀرو ڀتا ڀيڻي پاڻ ڀيڻي ڪن ٿا. پر عام طور اهو ڀرو ڀتا ستگروءَ جي ديهه سروب لاءِ ٿي ٿئي ٿو. ان ڀرو ڀتا کي ستگروءَ جي لوري سروب، شبد يا لام جي ڀرو ڀتا ۾ بدلڻ ضروري آهي، ڇاڪاڻ ته آخر شبد يا لام ئي اسانکي کڻيچي مالڪ سان ملائي ٿو. جڏهن اسانکي ستگرو ٻاهر ڏسڻ ۾ نٿو اچي

جو شش جي پلائيءَ لاءِ هوندو آهي.

سوال:- ڇا، اسين ڏيڙي ۾ رهندي ڪشت پڙهي ڪرڻ

جي ليکي کي وڌيڪ تيزيءَ سان چڪائي سگهون ٿا؟

مهاراج جي:- اهو اسانجي هٿ ۾ ڪونهي. جيڪڏهن

اسانکي خبر هجي ته اسانجي ڪرڻ جو بوج ڪيترو آهي؟

ڪيترو اسانکي چڪائڻ گهرجي؟ اسين سوچڻ لڳون ته

”اسانکي هن وقت هي ڪرڻ پڙهي وٺڻ گهرجن“، ته اها

الڳ ڳالهه آهي. پر نه ته اسانکي اهو معلوم آهي؟ نه انهيءَ

باري ۾ اسين خود ڪجهه ڪري ٿا سگهون، ڇاڪاڻ ته اهو

اسانجي هٿ ۾ ڪونهي.

سوال:- منهنجا ڪيترا ستسنگي دوست ڪڇ سالن کان

ڇولدا رهيا آهن ته هو ستگروءَ کي ويٺي ڪندا ته سندن

سڀ ڪرڻ هن ئي جنم ۾ ختم ڪيا وڃن. ڇا، اهڙي پرار ٿي

ڪرڻ سٺي ڳالهه آهي؟

مهاراج جي:- ڪيڙ اهڙي پرار ٿي ڪري يا نه ڪري

ان مان ڪجهه به فرق نٿو پوي، ڇاڪاڻ ته ستگرو چڱي

طرح ڄاڻن ٿا ته اسانجي پلائي ڪهڙيءَ ڳالهه ۾ آهي. جي

ويٺي ڪرڻ سان توهانجي من کي آڻت ملندو هجي ته ڀلي

ڪريو. پر جيڪڏهن توهين اها ويٺي به ڪندا ته هن جنم

۾ اهي ڪرڻ ٿي پڙهي سگهو، تنهنڪري توهانکي هڪ ڀيرو

جنم ڏنڊو هجي تڏهن به ان مان ڪوبه فائدو نه ٿيندو. اسانکي

ته مالڪ جي رضا ۾ راضي رهڻو پوي ٿو. جڏهن اسين ويٺي

ڪريون ٿا ته مالڪ جي رضا ۾ راضي رهڻو پوي ٿو. جڏهن اسين ويٺي

ڪريون ٿا ته مالڪ جي رضا ۾ راضي رهڻو پوي ٿو. جڏهن اسين ويٺي

ڪريون ٿا ته مالڪ جي رضا ۾ راضي رهڻو پوي ٿو. جڏهن اسين ويٺي

سوال :- اهو ته مان سمجهي ويس. ۱۰ مان چاٺڻ چاهيان
 ٿو ته ڇا سٽسڪيءَ کي هن جنم ۾ هڪ عام انسان کان وڌيڪ
 ڪشت پوکڻا ڏون ٿا؟

مهاراج چيي :- مان سٽسڪين کي نه ڀڄارڻ ٿو چاهيان.
 اهو ضروري ڪونهي ته هر سٽسڪيءَ کي اهڙيءَ طرح ڪهڻا
 ڪشت پوکڻا ڏون. انهن ڪونهي ته جيئن جيترو وڌيڪ ڪشت
 پوکيندو اوترو وڌيڪ ٺورل ٿيندو.

سوال :- ڇا، جيترو وڌيڪ ڪرمن جو حساب پوکيو وڃي
 ٿو، اوترو ئي وڌيڪ جيئن ٺورل ٿئي ٿو؟

مهاراج چيي :- ها. اهو لڳي آهي. ڪرمن جو حساب
 يا ته پنجن سمورن ڌنن ۾ ڇڪائي سگهجي ٿو يا هن ئي جنم
 ۾ ڏانهن ئي ڀڙڪي ختم ڪري سگهجي ٿو، يا وري ٻيهر جنم
 وٺي. ۱۰ ڪرمن جو حساب ته هر حالت ۾ ڇڪائڻو ئي پوي ٿو.

سوال :- ڇا، انجو مطلب آهي ته روحاني ٺوريءَ جي رفتار
 تيز ڪرڻ لاءِ هڪ ئي جنم ۾ ڪهڙي ڪرم پگهڻائي سگهجن ٿا.

مهاراج چيي :- اها ڳالهه ڪرم پوکڻ واري جيتري شخصي
 طور مدار رکي ٿي. ڪجهه ماڻهن ۾ سهڻيلڪا وڌيڪ ٿئي ٿي.
 ستگرو سرچيندو آهي ته هن جيئن ڪي ڪجهه ٺورن ئي ڪرمن جو
 حساب ڇڪائڻ لاءِ وري جنم وٺڻو پوي، تنهن کان بهتر انهن
 ٿيندو ته انهيءَ جنم ۾ ئي اهي پوکيا وڃن. سمجهو ته ڪجهه اهڙا
 ڪرم آهن جن جو حساب صرف ۳-۵ سالن ۾ پوکڻ سان ڇڪائي
 سگهجي ٿو. انهيءَ حالت ۾ بهتر انهن ٿيندو ته انهن ڪرمن
 ڪارڻ وري جنم وٺڻ بجاءِ، اهي هن جنم ۾ ئي پوکي وٺجن.
 اهو ٺورل آهي ته جڏهن هن جنم جي ڪرمن سان گڏ ايندڙ
 جنم ۾ پوکڻ وارن ۳-۵ سالن جا ڪرم به جوڙيا ويندا ته ڪرمن
 جو اوج ڪجهه ته ضرور وڌي ويندو. انهن سڀني ڳالهين جو
 مصلو ستگروءَ جي هٿ ۾ آهي. ستگرو اهو ئي ڪندو آهي

مهاراج جي :- ”پنهنجي شيد سروب“ جو نه اهو ئي مطلب آهي، جيڪو ”ستگرو شيد سروب“ جو آهي. ستگرو شيد آهي ۽ انجو سروب، انجو شيد سروب ٿو هائجي اندر آهي انهيءَ ڪري هميشه پنهنجي اندر ستگروءَ جي شيد سروب ڏانهن ڌيان رکڻ گهرجي.

سوال :- مهاراج جي، خط نمبر ۱۳۱۸ بابا جن فرمائين ٿا: ”پورو ستگرو هن ڏيهيءَ ۾ ٿي شش جا ڪيترن گذريل جنمن جا ڪرم پوکائي، ڪرمن جو ليکو ختم ڪندا آهن.“ هن مارگ تي ايندڙ ڪيترا ستنگي سوچيندا آهن ته لام دان ملڻ ڪري ئي انهن تي اوچتو ڪا وڏي بيماري يا مصيبت آئي آهي. ڇا، مان پڇڻ چاهيان ٿو ته ”پورو جنر جي ڪرم پوکائڻ“ جو ڇا مطلب آهي؟

مهاراج جي :- هيءَ اها ئي ڳالهه آهي، جا مان هاڻي ٿو هائجي سمجهائي رهيو هوس. ستگرو شش کي واپس ڪل مالڪ، پرماتما سان ملائڻ لاءِ ذميوار ٿئي ٿو. پنهنجي انهي سڀني ڪرمن جو حساب ختم ٿيڻ ضروري آهي. اهو ڪرمن جو حساب هن ئي جنم ۾ ڏيه ۾ پوکائي پورو ڪرايو وڃي يا ٻين سمورن ذريعي ادا ڪيو وڃي يا هڪ ٻيو جنم ڏئي ختم ڪرايو وڃي، انهيءَ ڳالهه جو فيصلو ستگرو ستنگيءَ جي پلائي ڏسي ڪندو آهي. ستگرو چاڻي ٿو ته ڪهڙي جيو آتما هن جنم ۾ ڪيتري سختي برداشت ڪري سگهي ٿي. جي اها آتما هن جنم ۾ گهڻي سختي برداشت ڪري ٿي سگهي ته ستگرو انهيءَ کي هڪ ٻيو جنم ڏيندو آهي. پر ڪڇ جيو آتما ٿون ڪافي سختي برداشت ڪري سگهنديون آهن. انهيءَ ڪري، جيئن بابا جن پنهنجي خط ۾ لکيو آهي ته انهن کان هن جنم ۾ ئي گذريل جنمن جي ڪرمن جو حساب پوکائي سگهجي ٿو. جيڪڏهن ستگرو ٿو چاهي ته ڪا آتما سنسار ۾ ٻيهر سنسار ۾ اچي، ته هن جنم ۾ ئي سندس ڪرمن جو حساب ختم ڪرڻ ضروري ٿئي ٿو.

آهن، تڏهن هن ڀر ۾ پڙهائڻ کي پنهنجي چٽايل شين جي باري ۾ رهندي ڪئي: ”جيستائين مان سنار ۾ هوس، تيسين مون سندن دٻڪ پال ۽ رهنما ٿي ڪئي. هاڻي جڏهن مان سنار ۾ نه هوندس ته مان توکي ڀرڻا ٿو ڪريان، نه سڄي سنار جي جيون لاءِ، پر صرف ائين جيون لاءِ جن کي مون پنهنجي نام ذريعي چٽايل آهي. ته هاڻي تون پنهنجي سنڀال ڪج، جيئن هو ان راءِ کان پٽڪي نه وڃي.“ (جان-۱۷: ۹، ۱۱، ۱۲، ۱۵). انهيءَ جو به اهوئي مطلب آهي ته جن جيڙو آلمانن کي حضور عيسيٰ چٽايل هو يا نام دان ڏنو هو، صرف ائين لاءِ ئي هُو جوابدار هئا.

حضور عيسيٰ ڀرمائڻ کي اها ڀرڻا نه ڪئي هئي: ”ڇا ڪان ڀرين هي سڀ آلمانن پنهنجن ئي هيون. ٿو اهي مولڪي سولهيون هيون. مون انهن کي سڄي مارڪ ٿي لڳايل آهي ۽ اهو ڏهان وڪو آهي ته ائين مان ڪا به جيو آلمان مارڪ ٿان پٽڪي نه وڃي، گمراهه ٿي نه وڃي. پنهنجي ذريعي اهي سڀ آلمانن هاڻي وري پنهنجن ئي وڃن آهن. اهي پنهنجن نه هيون. پنهنجن ئي هيون. تون ائين ئي وهر ڪر، دٻا مڙ ڪر. انهن کي ٿو ٿاين ڀڄندڙ مارڪ جو ڀڄڻ ملي چڪو آهي، انهيءَ ڪري اهي آلمانن واپس پنهنجن ئي وڃن آهن، ڇا جو نه رهون آهن.“ (جان-۱۷: ۶، ۱۳، ۱۰). اهڙي طرح بابا جي مهاراج جن فرمائين ٿا ته نام دان بعد سگرو پنهنجي سسڪيءَ جي ڪرمن لاءِ ذميوار رهي ٿو.

سوال نه: علامبر ۱۰۴ ۾ بابا جن فرمائين ٿا: ”صرف پنهنجي شيد سروب جي باري ۾ خيال ڪريو ۽ اها ڳالهه سمجهي ڇڏيو، من ۾ رهاڙي ڇڏيو ته پنهنجو اصلي سروب سگروءَ جو شيد سروب آهي.“ مان اها ڳالهه ته سمجهان ٿو ته ”سگرو شيد سروب“ جو ڇا اوت آهي، پر اهو چاٿي ڄاڻيان ٿو ته ”پنهنجي شيد سروب“ سان بابا جن جو ڪيترو اوت آهي؟

مهاراج جي :- ”پنهنجي شبد سروب“ جو نه اهو ئي مطلب آهي، جيڪو ”ستگرو شبد سروب“ جو آهي. ستگرو شبد آهي ۽ انجو سروب، انجو شبد سروب ٿو هائجي اندر آهي انهيءَ ڪري هميشه پنهنجي اندر ستگروءَ جي شبد سروب ڏانهن ڌيان رکڻ گهرجي.

سوال :- مهاراج جي، خط نمبر ۱۳ ۾ بابا جن فرمائين ٿا: ”پورو ستگرو هن ديهيءَ ۾ ئي شش جا ڪيترن گذريل جنمن جا ڪرم پوکائي، ڪرم جو ليکو ختم ڪندا آهن.“ هن مارگ تي ايندڙ ڪيترا ستسنگي سوچيندا آهن ته نام دان ملڻ ڪري ئي انهن تي اوچتو ڪا وڏي بيماري يا مصيبت آئي آهي. ڇا، مان پڇڻ چاهيان ٿو ته ”پورو جنم جي ڪرم پوکائڻ“ جو ڇا مطلب آهي؟

مهاراج جي :- هيءَ اها ئي ڳالهه آهي، جا مان هاڻي ٿوهانڪي سمجهائي رهيو هوس. ستگرو شش کي واپس ڪل مالڪ، پرماتما سان ملائڻ لاءِ ذميوار ٿئي ٿو. سمجھ ڪري اچي سڀني ڪرم جو حساب ختم ٿيڻ ضروري آهي. اهو ڪرم جو حساب هن ئي جنم ۾ ديهه ۾ پوکائي پورو ڪرايو وڃي يا ٻين سمورن ذريعي ادا ڪيو وڃي يا هڪ ٻيو جنم ڏيئي ختم ڪرايو وڃي، انهيءَ ڳالهه جو فيصلو ستگرو ستسنگيءَ جي ڀلائي ڏسي ڪندو آهي. ستگرو ڄاڻي ٿو ته ڪهڙي جيو آتما هن جنم ۾ ڪيتري سختي برداشت ڪري سگهي ٿي. جي اها آتما هن جنم ۾ گهڻي سختي برداشت ڪري نٿي سگهي ته ستگرو انهيءَ کي هڪ ٻيو جنم ڏيندو آهي. پر ڪڇ جيو آتما ٽن ڪافي سختي برداشت ڪري سگهنديون آهن. انهيءَ ڪري، جيئن بابا جن پنهنجي خط ۾ لکيو آهي ته انهن کان هن جنم ۾ ئي گذريل جنمن جي ڪرم جو حساب پوکائي نڪڙجي ٿو. جيڪڏهن ستگرو ٺهڻ چاهي ته ڪا آتما سنسار ۾ ٻيهر سنسار ۾ اچي، ته هن جنم ۾ ئي سندس ڪرم جو حساب ختم ڪرڻ ضروري ٿئي ٿو.

پتو ڪونهي. پر حضور مهراج جن پنهنجي شخصي زندگيءَ
 ۾ نه سڀ ڪجهه پوري طرح بابا جن کي آڻڻ ڪري ڇڏيو
 هو. ڪن جيڪا نه آمدني ٿيندي هئي يا جيڪي به روپيا
 پيا هوندا هئا ته هو اهو سڀ ڪجهه پنهنجي ستگروءَ کي
 ڏئي ڇڏيندا هئا. بابا جن جيترو لڳ سمجهندا هئا، ڏيري
 لاءِ رکندا هئا، جيترو مهراج جن جي پُروار لاءِ ليڪ سمجهندا
 هئا، اوتائين موڪليندا هئا ۽ باقي مهراج جن کي واپس
 ڏيندا هئا. گهڻو ڪم ۾ به مهراج جن هر هڪ ڪم ڪار
 بابا جن جي حڪم موجب ڪندا هئا.

انهن نه جڏهن پورن ستگرو ڪنهن کي نام دان ڏين ٿا
 ته هو انهيءَ آتما کي واپس ڀرمانا وٺ ۽ پڇاڻڻ لاءِ ذميوار
 ٿين ٿا. جيئن حضرت عيسٰي ڀرمانين ٿا: ”مان توهان جو
 ضامن ٿيندس“ (متي، ۲۰: ۲۸). ضامن پڇڻ سان سندن
 مطلب آهي ته مان توهان کي ڀرم پتا ڀرمانا وٺ ۽ پڇاڻڻ لاءِ
 ذميوار آهيان ۽ جيڪو توهان کي ڪال جو فرض يا حساب
 ڪتاب ڏيڻو آهي، انهيءَ لاءِ مان ضامن آهيان. جڏهن ستگرو
 اسانجي ڪرمن جو فرض چڪاڻڻ جي ضمانت ۽ ذميوارِي
 ڪن ٿا ته آتما ڪال جي چسي مان آزاد ٿئي ٿي.

اهڙيءَ طرح بابا جن حضور مهراج جن کي لکن ٿا ته
 جيئن جيئو آتما کي ستگرو نام دان ڏين ٿا، اُن کي واپس ڀرمانا
 سان ملائڻ لاءِ هو ذميوار ٿين ٿا. تڏهن ان آتما جا چاهي
 ڪهڙا به ڪرم چور هجن، ستگرو انهن ڪرمن لاءِ ذميوار
 ٿين ٿا، ڇاڪاڻ ته انهن ڪال جي وچ ۾ پنهنجي مستنڪيءَ
 جا ڪرم ڀڙڪائڻ جي جوابداري ڪئي آهي. ستگرو انهيءَ
 ش جي ڪرمن لاءِ جوابدار هوندا آهن ۽ سمورن ڀڃن ڌڙن
 انهن ڪرمن جي ناس ڪرڻ ۾ ش جي سهائتا ڪن ٿا. هو
 ش کي سندس ڪرمن مان چوٽڪاري ٻاڻڻ ۾ اڳي به ڪيترن
 قسمن جي مدد ڪيو ٿا، جيئن هنجي آتما نرمل ٿي، ڀرمانا،

سان ملڻ لائق ٻڌجي. نام دان کانپوءِ سٽگرو پنهنجي سٽسڪيءَ جي هر طرح رکيا ۽ سهائتا ڪن ٿا.

سوال :- ڪڇ ماڻهو ”سٽگروءَ جي ذميوارِي“ جو اڙو اهو ڪڍن ٿا ته هو جيڪي ڪجهه به ڪن ٿا، جيڪي برا ڪرم به هو ڪن ٿا، اهو سڀ ڪجهه سٽگروءَ جي آڳيا سان ئي ٿئي ٿو.

مهارج جي :- نه، ائين ڪونهي. جو ڪجهه به هو ڪن ٿا، اهو سٽگروءَ جي آڳيا يا اجازت سان نٿو ٿئي، پر سٽگرو انهي پوڄائڻ لاءِ ذميوار ضرور رهي ٿو. جڏهن ٻار پتا جي گهر ۾ جنم وٺي ٿو ته هن جي پرورش جي ذميوارِي پتا تي رهي ٿي. جڏهن پٽ صحيح راهه تي نٿو هلي ته پيءُ هنکي سزا ڏئي ٿو، چيپ چڙپ يا ڊڙڪو ڏاڍ به ڪري ٿو. پر جي پٽ ڪا شرارت ڪري ٿو ته به پيءُ هن کي ڪڏهن پوليس جي حوالي نٿو ڪري. اهڙيءَ طرح سٽگرو ڪال ڏانهن سٽسڪيءَ جي سڀني ڪرمن لاءِ ذميوار رهي ٿو. حضرت عيسيٰ به فرمائن ٿا ته: ”جيڪي ڪجهه سيزر (ڪال) جو لھڙو آهي، اهو اسان کي ضرور ڏيڻ يا ادا ڪرڻ جڳائي“ (متي-۲۲-۲۱). انجو مطلب آهي ته سٽگرو پنهنجي شهن کي ٻرن ڪرمن لاءِ خود سزا ڏئي ٿو، ڪن ٿاڙ مار به ڪري ٿو، پر ڪن ڪڏهن به ڪال جي حوالي نٿو ڪري. تنهنڪري انهيءَ درستيءَ کان توهين چئي سگهو ٿا ته جيڪي ڪجهه ٿئي ٿو، اهو سڀ سٽگروءَ جي اجازت سان ٿئي ٿو.

سوال :- ڇا، ”سٽگروءَ جي اجازت“ ۾ ”سٽگروءَ جي ذميوارِي“ جو پاڻ به اچي ٿو؟

مهارج جي :- ها، اچي وڃي ٿو. جڏهن حضرت عيسيٰ کي اها ڄاڻ پيئي ته سندس آخري ڏينهن اچي رهيا

پتو ڪوٺي. پر حضور مهاراج جن پنهنجي شخصي زندگيءَ
 ۾ به سڀ ڪجهه پوري طرح بابا جن کي آڏيان ڪري ڇڏيو
 هو. ڪن جيڪا به آمدني ٿيندي هئي يا جيڪي به روپيا
 پيسا هوندا هئا ته هُو اهو سڀ ڪجهه پنهنجي ستگروءَ کي
 ڏيئي ڇڏيندا هئا. بابا جن جيترو ليڪ سمجهندا هئا، ٿوري
 لاءِ رکندا هئا، جيترو مهاراج جن جي پورو لاءِ ليڪ سمجهندا
 هئا، اڌانهن موڪليندا هئا ۽ باقي مهاراج جن کي واپس
 ڏيندا هئا. گهريلو ڪمن ۾ به مهاراج جن هرهڪ ڪم ڪار
 بابا جن جي حڪم موجب ڪندا هئا.

انهن ته جڏهن ٻارن ستگرو ڪنهن کي نام دان ڏين ٿا
 ته هُو انهيءَ آتما کي واپس ڀرماتما وٽ پهچائڻ لاءِ ذميوار
 ٿين ٿا. جيئن حضرت عيسيٰ فرمائن ٿا: ”مان توهان جو
 ضامن ٿيندس“ (متي، ۲۰: ۲۸). ضامن بڻهڻ سان سندس
 مطلب آهي ته مان توهان کي ڀرم ۽ ٻيا ڀرماتما وٽ پهچائڻ لاءِ
 ذميوار آهيان ۽ جيڪو توهان کي ڪال جو فرض يا حسابو
 ڪتاب ڏيڻو آهي، انهيءَ لاءِ مان ضامن آهيان. جڏهن ستگرو
 اسانجي ڪرمن جو فرض چڪائڻ جي ضامن ۽ ذميوار
 ڪن ٿا ته آتما ڪال جي چئي مان آزاد ٿئي ٿي.

اهڙيءَ طرح بابا جن حضور مهاراج جن کي لکن ٿا ته
 جنهن جيءَ آتما کي ستگرو نام دان ڏين ٿا، ان کي واپس ڀرماتما
 سان ملائڻ لاءِ هُو ذميوار ٿين ٿا. تڏهن ان آتما جا چاهي
 ڪهڙا به ڪرم چون هجن، ستگرو انهن ڪرمن لاءِ ذميوار
 ٿين ٿا، ڇاڪاڻ ته انهن ڪال جي وچ ۾ پنهنجي ستگريءَ
 جا ڪرم ڀڙڪائڻ جي جوابداري ڪئي آهي. ستگرو انهيءَ
 شش جي ڪرمن لاءِ جوابدار هوندا آهن ۽ سمورن ٻين ڌرمي
 انهن ڪرمن جي لاس ڪرڻ ۾ شش جي سهائتا ڪن ٿا. هُو
 شش کي سندس ڪرمن مان چوٽڪاري ڀائڻ ۾ ٻي به ڪيترن
 قسمن جي مدد ڪن ٿا، جيئن هنجي آتما ڪم ٿئي، ڀرماتما.

سوال :- مونڪي چنتا ٿي رهي هئي ته منهنجن باقي لکن جنهن جي ڪرمن جو ڇا ٿيندو. مطلب ته هيءَ ڳالهه ڪنهن خاص جيت جي باري ۾ آهي؟

مهارج جي :- اهو بابا جن جو حضور مهارج جن کي لکيل شخصي خط آهي ۽ ان ۾ ڪنهن خاص شخص جي ڪرمن ڏانهن اشارو ڪيل هوندو. انهن ته پورن سنت جيت کي ڪنهن به وقت، ڪنهن به روحاني منڊل ۾ وٺي وڃي سگهن ٿا. جڏهن حضرت عيسيٰ فرمايو ته جيڪڏهن توهان ۾ پرير ۽ وشواس آهي ته توهين پهڙاڙ کي به پنهنجي جڳهه تان هلائي يا هٽائي سگهو ٿا. ان وقت ڪنهن پڇيو ته ”اهو ڪيئن؟“ حضرت عيسيٰ جواب ڏنو: ”نه توهين پهڙاڙ کي هلائي سگهو ٿا ۽ نه ئي مان، پر منهنجو ڀرم پتا ڀرماتما ڪجهه به ڪري سگهي ٿو. هو سڄو شڪتيوان آهي. ڪجهه به هن جي شڪتيءَ کان ٻاهر ڪونهي. هو جيڪي ڪجهه به چاهي، ڪري سگهي ٿو.“ انهيءَ ڪري جڏهن ڪجهه به ڪري سگهجي ٿو ته پوءِ ۲۱ جنم ڪهڙي ڳالهه آهن. حضرت عيسيٰ فرمائين ٿا: ”مان ۽ منهنجو ڀرم پتا ڀرماتما هڪ آهيون“ (جان، ۱۰: ۳۰). سندن چوڻ جو مطلب آهي ته ڀرماتما جي پوري شڪتي هن ۾ سمايل آهي. انهيءَ لاءِ سنت جيڪي ڪجهه به چاهين، اهو ڪري سگهن ٿا.

سوال :- خط نمبر ۳۵ ۾ بابا جن لکن ٿا: ”جنهن وقت کان تون پورن ستگروءَ جي چرلن ۾ آيو آهين، ان وقت کان وٺي جيڪي ڪجهه به ٿيندو، اهو ستگروءَ جي آڳاٽا سان ٿيندو.“ منهنجو سوال آهي ته اها ڳالهه سڀني ستسنگين سان لاڳو ٿئي ٿي يا صرف انهن سان جيڪي اندر نوري سروي ٿاين پڙهي چڪا آهن؟

مهارج جي :- دراصل اها ڳالهه حضور مهارج جن کي لکيل آهي. توهان کي سندن شخصي چيرون جي باري ۾ ڪو

اصلي روپ ۾ ڪي آهي. مول روپ ۾ هر جيو آتما ۾ مائما آهي، ڇاڪاڻ ته هن ۾ ۾ مائما طبيعت جي شڪتي آهي. انهيءَ ڪري هر شس جو اصلي روپ، پنهنجي مول ۾ ساڳيو ئي آهي، جيڪو ستڪروءَ جو آهي، ڇاڪاڻ ته آخر هر شس ستڪروءَ ۾ سمائجي، ستڪروءَ ستڪروءَ جي ذريعي ۾ مائما ۾ سمائجي، ۾ مائما طبيعتي ٿو ٻڌي. حضرت عيسيٰ به ساڳي ڳالهه فرمائين ٿا: ”مان ۾ ۾ مائما ۾ مائما آهيان، تون ۾ مائما آهيان ۽ مان تون ۾ مائما آهيان“ (جان، ۱۴: ۲۰).

سوال:- مهاراج جي، بابا جن جي انهيءَ ئي خط ۾ لکيل آهي ته ”ستڪرو جنهن منڊل جو پيدا ٿئي ٿو، انهيءَ ئي منڊل تائين شس کي وٺي وڃي سگهي ٿو.“ ان جو مطلب ڇا آهي؟

مهاراج جي:- جنهن منڊل تائين ڪرو خود وڃي سگهي ٿو، انهيءَ تائين ئي هو شس کي وٺي وڃي سگهي ٿو. جنهن ستڪروءَ جي نئين يا چوٿين منڊل تائين پهچي آهي، اهو پنهنجي شس کي نئين يا چوٿين منڊل تائين ئي وٺي وڃي سگهي ٿو. بابا جن انهيءَ ڳالهه ذالن اشارو ڪري رهيا آهن.

سوال:- مهاراج جي، خط نمبر ۲۷ ۾ بابا جن ان ۾ انهيءَ شس جو ذڪر ڪن ٿا، جنهن جي اندر ستڪروءَ لاه ٻوري ۾ ۾ ۾ ۾ پيدا ٿي چڪو آهي. هو فرمائين ٿا: ”ستڪرو ڪرم جو حساب ۾ ڪرائي، انهيءَ کي هن ئي جهر ۾ سڃڪندڙ ڏئي ڏيندا ۽ هن کي شيد ٿيڻ ۾ لڳن ڪري، هن جي گذريل ۲۱ جنمن جي ڪرم کي ختم ڪندا.“ منهنجو سوال آهي ته گذريل ۲۱ جنمن جي ڪهڙي اهميت آهي؟

مهاراج جي:- انهيءَ جو سمجهڻ ان خاص جيو سان هوندو، جنهن جي باري ۾ بابا جن لکي رهيا آهن. انهيءَ ڪري سڀني سان ساڳئي لهولي لاڳو ڪري نٿو سگهجي.

سوال :- انهيءَ خط ۾ ٿي بابا جن حضور وڏن مهاراج جن کي لکيو آهي: ”تون منهنجي سروب کان الڳ ڪونه آهين. هيءَ نهايت اوج اوستا جي ڳالهه آهي، جيڪا پوري ستگروءَ کانسواءِ سمجهه ۾ نٿي اچي سگهي. تو ٻيو روپ صرف سنساري ڪم ڪار لاءِ ڌار ڪيو آهي.“ بابا جن جي انهن وچن جو ڇا مطلب آهي؟

مهاراج جي :- بابا جن، حضور مهاراج جن کي ستگرو بڻجڻ لاءِ تيار ڪري رهيا هئا. سندن چوڻ جو مطلب آهي: ”تون منهنجو ئي آئس يا انگهه آهين. مون کان الڳ ڪونه آهين. توکي مون کان صرف انهيءَ لاءِ الڳ رکيو ويو آهي، جيئن سنسار ۾ ڪڇ خاص فرض يا ڪارج پورا ڪري سگهين. نه ته دراصل تون منهنجو ئي روپ آهين. تنهنجيءَ منهنجي وچ ۾ ڪوبه فرق ناهي. توکي الڳ سروب، الڳ چولو، الڳ هسٽي انهيءَ لاءِ ڏنو ويو آهي، جو توکان انهيءَ روپ ۾ ڪجهه ڪم وٺو آهي.“

در اصل انهن خطن جو انگريزيءَ ۾ ترجمو ڪري سگهڻ تمام مشڪل آهي. اهي خط نهايت خوبصورت ٻوليءَ ۾ لکيل آهن. اهي خط ڳالهه ٻولهه يا واسا لاپ واريءَ سول ۽ مٺي ٻوليءَ ۾ ترجمو ڪرڻ پنهنجي ٻوليءَ ۾ آسان ۽ اچي اصلي خوبصورت

کان اڳ ڪرمن جو پا لهڻي ڏيڻي جو حساب چڪاڻ ضروري آهي. جن هي ڪرمن جو حساب پٿرين پرور ٿئي ٿو، اهي اٺي پٿرين پٿري وڃن ٿا، هڪدم به پٿري مڪهن ٿا.

حضرت عيسيٰ به الهيءَ تي ڳالهه ڪي ٿي، طرح سمجھائين ٿا. سندن ڪٿن آهي: ”هڪ ٻيڙي ڪي به اُن جي جڳهه تان هٽائي سگهجي ٿو.“ (متي ۱۷-۲۰). حضرت عيسيٰ اهو سمجھائڻ چاهين ٿا ته منهنجو ٻڌا يا متڪرو سرور شڪتيران آهي، هو ڪجهه به ڪري سگهي ٿو، تنهنجي دها مهر سان سڀ ڪتب ٿي سگهي ٿو.

نام دان ملڻ سان ئي آتما کي پرمانا جي ڌام پهچائي سگهجي ٿو. متڪرو انهن ڪرڻ ۾ سمور آهين. پر عام طور هنن ڇهن جي ڪرمن جي لهڻي ڏيڻي جي اوسار هڪ ٻئي جي اوسر سنهڙن ۾ داخل نه ٿيندا آهن. ڪرمن جو حساب ڪتاب هتي ئي ختم ڪرڻو پوندو آهي.

سوال:- ڇا، سڀني ڪرمن جو؟

ڏيکاراج جي:- نه. نهايت گهڻي سڃاڻ، معاني ۽ دها مهر سان ملندي آهي، پر تنهن هوندي به اسانجا ڪرم اسانجا ئي ڪل ضرور آهن. ڪرمن مان جوڻڪارو ٻائڻ ۾ اسانجي ڪشورن ئي لهن ۾ مدد ڪئي ويندي آهي. ٻين سمورن مان سڃاڻ نه ملندي آهي، پر اسانکي اندر نه ڪافي سڃاڻ ۽ اڳ ڏٺو ويندو آهي. جيڪو هلي نعر سگهي اُن کي ڪافي ڇو مٿس ڏنو وڃي ٿو، اُن کي هلڻ لاءِ تڪ پيا لڪڻ به ڏنئي سگهجي ٿو؟ جي هن جا ٻيو ڪم نه ڪندا ته هن کي ڪنهن ئي چاڙهي وٺي وڃي سگهجي ٿو. متڪرو هر جيتوڻي حال اوسار ڪم واپس پرمانا تائين پهچڻ ۾ سندس مدد ڪن ٿا. پر جيڪي به نام دان ڏنو ويندو آهي، تنهنکي واپس پرمانا تائين پهچائڻ لاءِ متڪرو ذميوار هوندو آهي. ۽ لازمي ڪم پرمانا سان مٿس ويندو آهي.

سوال :- انهيءَ خط ۾ ٿي بابا جن حضور وڏن مهاراج جن کي لکيو آهي: ”تون منهنجي سروپ کان الڳ ڪونه آهين. هيءَ نهايت اوچ اوستا جي ڳالهه آهي، جيڪا پوري ستگروءَ کانسواءِ سمجهڻ ۾ لڏي اچي سگهي. تو ٻيو روپ صرف سنساري ڪم ڪار لاءِ ڌار رکيو آهي.“ بابا جن جي انهن وچن جو ڇا مطلب آهي؟

مهاراج جي :- بابا جن، حضور مهاراج جن کي ستگرو بطول لاءِ تيار ڪري رهيا هئا. سندن چوڻ جو مطلب آهي: ”تون منهنجو ئي انس يا انگ آهين. مون کان الڳ ڪونه آهين. توکي مون کان صرف انهيءَ لاءِ الڳ رکيو ويو آهي، جيئن سنسار ۾ ڪم خاص فرض يا ڪارج پورا ڪري سگهين. نه ته دراصل تون منهنجو ئي روپ آهين. تنهنجي ۽ منهنجي وچ ۾ ڪوبه فرق ناهي. توکي الڳ سروپ، الڳ چولو، الڳ هسٽي انهيءَ لاءِ ڏنو ويو آهي، جو توکان انهيءَ روپ ۾ ڪجهه ڪم وٺڻو آهي.“

دراصل انهن ڌيان جو انگريزيءَ ۾ ترجمو ڪري سگهڻ تمام مشڪل آهي. اهي خط نهايت خوبصورت ٻوليءَ ۾ لکيل آهن. اهي خط ڳالهه ٻولهه يا وارتالاپ واريءَ سول ۽ مٺي پنجابي ٻوليءَ ۾ آهن ۽ انهن جو انگريزيءَ ۾ ترجمو ڪرڻ بيحد مشڪل آهي. ترجمي ۾ مول پاشا جي اصلي خوبصورت ٿي آئي سگهجي.

سوال :- ڇا، شش جو اصلي سروپ به اهو ساڳيو ئي آهي، جيڪو هن جي ستگروءَ جو آهي؟

مهاراج جي :- ستگروءَ جو اصلي سروپ ڪهڙو آهي؟ شيد. شش جو اصلي سروپ ڪهڙو آهي؟ سرف يا آتما. سرف ۽ شيد ۾ ڪهڙو فرق آهي؟ ٻنهي جي چيٽڻا جي اوستا الڳ الڳ آهي. اصلي روپ ۾ هر هڪ منش جو

آڌ ڪاري ٻڌجي ويا آهيو ۽ سڳند ضرور ڀڄندا. صرف
دنيا جو لڳو ڏيڻو پورو ڪرڻو آهي، ڇڪاڻو آهي. ڏيري
ڏيري ترقي ڪرڻ تي توهانجو آخر ڪل مالڪ سان ميلاب
ضرور ٿيندو.

بابا جن جي فرمائڻ جو مطلب آهي ته جنهن جيو آتما کي
پوري ڪرڻ کان نام ملي ٿو، انجو ضرور پرماتما سان
ميلاب ٿئي ٿو، صرف وقت جي ڳالهه آهي. جڏهن هڪ
دفعو منزل تي وڃڻ واري راهه ملي وڃي ٿي ته سڄي ڪڙج
ختم ٿي وڃي ٿي: ”ڪجهه به ڪرڻي باقي نٿي رهي“ جو
مطلب آهي ته وڌيڪ ڪڙج ڪرڻ جي ضرورت نٿي رهي.
سڄي ڪرڻ، سڄي مارڻ ۽ سڄي سڌائت جي تلاش جي ضرورت
نٿي رهي ۽ نه ئي ڪڇ سڙال يا شڪاڻون باقي رهن ٿا.
ان سڄي ڏيکاريل مارڻ تي هلي، سفر طئه ڪرڻ کان سواءِ ٻيو
ڪجهه به ڪرڻ لاءِ باقي نٿو رهي.

سوال:- ڇا، سمون ڀڄڻ ڪرڻ جي به ضرورت نٿي رهي
مهاراج جي:- سمون ڀڄڻ ته ڪرڻو ئي آهي. اسين
هر قسم جا سرل ۽ ننڍا رستا ڳولڻ جي ڪوشش ڪندا رهون
ٿا، پر سمون ڀڄڻ کان سواءِ ٻيو ڪو اپاءُ ئي ڪونهي.

سوال:- انهيءَ خط ۾ بابا جن هڪ وچن اهو به فرما
آهي: ”جنهن اوستا يا منڊل جو ستڪرو پيد ٿئي ٿو،
شش کي هڪدم ان منڊل ۾ وٺي وڃي سگهي ٿو. پر ستڪر
صرف انهن شش کي اوڏائين وٺي ويندو آهي، جن رشتيدار
سڀندين ۽ دنيا سان لڳي ڏيڻي جو حساب چڪائي پوءِ
ڪيو آهي.“ ڇا ان جو مطلب اهو ٿيو ته جيئن ڪرم
حساب پورو نٿو ٿئي، اسين اندر وڃي نٿا سگهون؟
مهاراج جي:- ستڪرو نام ڏيڻ سان ئي، شش
اندر وٺي منڊل ۾ وٺي وڃڻ ۾ سمور آهي. پر اتي

مهاراج جي :- ها. سڃاڻي ۽ ايمانداريءَ سان ڪم ڪرڻ گهرجي. انهيءَ باري ۾ بابا جن پنهنجي خطن ۾ بلڪل چڱيءَ طرح کولي لکيو آهي.

سوال :- مهاراج جي، جن ماڻهن جي ڪلهن ڪاٻي اڻڄاڻيءَ تي پهچڻ جي هوندي آهي، انهن جي حالت ڇا رهي آهي. انهن جو من طرفان مڃائي رکندو آهي پر هو اهو ڏوهه ستگرهه تي مڙهندا آهن. هو سوچيندا آهن ته اها ستگرهه جي مڙج آهي ۽ اهو ستگرهه ئي ڪري رهيو آهي.

مهاراج جي :- اهي پنهنجي ڪمن يا ڪمن کي صحيح ثابت ڪرڻ لاءِ ائين ڪندا آهن. من ڏاڍو ڇالاڪ آهي، هو پاڻ تي ڏوهه نه رکندو آهي ۽ پاڻ کي ليڪ ثابت ڪرڻ جي ڪوشش ڪندو آهي. پر بابا جن جي ڳالهه انهيءَ کان بلڪل ٻياري آهي.

سوال :- مهاراج جي، ”برمارئي پٿر“ پاڻي ا جي خط نمبر ۳۵ ۾ بابا جن فرمائين ٿا: ”جڏهن پورو ڳرو ملي ٿو ۽ اهو روحاني مارڪ يا آندروڻي سفر جو پورو پيد ٿئي ٿو ته پوءِ وڌيڪ ڪجهه به ٻائي نٿو رهي. جيئن انهيءَ وقت تي منزل تي پهچي وڃي ٿو. ان بعد ڪوبه سفر طئه ڪرڻ لاءِ سائي نٿو رهي، ڇاڪاڻ ته پيءُ ڪنهن به ڪرڻيءَ جي ضرورت نٿي رهي.“ انجو ڇا مطلب آهي؟

مهاراج جي :- جڏهن اڃا تڻو زمين ۾ پڙجي وڃي ٿو ۽ ٻج پوکيو وڃي ٿو ته توهين چئي سگهو ٿا ته پڙ اول ئي اُڀري چڪو آهي. جڏهن ٻج پوکيو ويو آهي ته ان جو سار لڪو، وڌو ۽ پڙ جي وڻ جي صورت اختيار ڪري سڀ کي چالو ڏيکاري ڏئي ٿو. اهڙيءَ طرح بابا جن فرمايو آهي ته جڏهن پورو ستگرهه نام جو پيد ٿئي ٿو ته سمجهو ته توهين سڃڪندو پهچي ويا آهيو، سڃڪندو پهچڻ جا

پاڻ هجي ۽ اسين اهو سوچڻ شروع ڪريون ته شيوا ڪرڻ سان اسين ٻين جا آفيسر بڻجي ويا آهيون يا انهن تي اڌڪار حاصل ڪيو اٿئون ته ان مان اهڪار وٺندو، اٽو اٽو اثر ٿيندو ۽ اسانجو پنهنجو ئي نقصان ٿيندو. اها شيوا نه آهي. جڏهن اسين ٻين جي خوشي ۽ لاپ لاءِ شيوا ڪريون ٿا ته ان ۾ نمرتا اچي ٿي. سڄي شيوا ۾ نمرتا ۽ ٻين کي ڪم اچڻ جي پاڻا هٽڻ گهرجي. اصلي شيوا ۾ پنهنجو پاڻ کي نه بلڪه ٻين کي خوش ڪرڻ جي پاڻا هوندي آهي. جڏهن اسين پنهنجي شيوا يا ڪم دوران ٻئي ڪنهن کي خوش ڏسون ٿا ته ان مان اسانکي به ازخود خوشي پراپت ٿئي ٿي.

سوال:- مهاراج جي، چيو ويندو آهي ته شرن، ستگروءَ جي ديا مهر سان ملندي آهي. پر ڪو اهڙو عملي طريقو ڪونهي جنهن ذريعي اٽو اڀياس ڪري سگهجي؟ مثال طور اسين پنهنجي من کي ڇڻي سگهون ٿا: ”هيءَ ستگروءَ جي اڃا آهي“ يا ”مان هيءَ ڪم ستگروءَ جي نالي تي ڪندس“ وغيره. ڇا اهڙيءَ طرح ڪرڻ سان هر وقت هر ڳالهه ستگروءَ کي اڀڻ ڪرڻ جي عادت پيدا نه ٿي ويندي؟

مهاراج جي:- توهان ”پرمارٽي پٿر“ ڀاڱي ۱ ۾ پڙهيو هوندو ته بابا جي مهاراج جن، حضور مهاراج جن کي لکندا هئا: ”تون جيڪو آفيس جو ڪم ڪار ڪرين ٿو، اهو به ستگروءَ جو ڪم آهي، اها به ستگروءَ جي شيوا آهي. چاهي تون سرڪار جي نوڪري ڪري رهيو آهين، پر انهن سمجهه نه اهو به ستگروءَ جو ڪم آهي، ستگروءَ جي نوڪري يا شيوا آهي. جيڪي ڪجهه به ڪريو، اهو سوچي ڪريو ته هيءَ ستگروءَ خاطر ستگروءَ جي خوشيءَ لاءِ ڪري رهيو آهيان.“

سوال:- ڇا، بنا ڪنهن ٽل جي اڃا جي، يعني لشڪار پيار سان ۽ سڄيءَ دل سان ڪم ڪرڻ گهرجي؟

مهراج جي :- مان نعو سمجھان تہ آھن ٻالھن بنسبت
 دستار سان لکڻ بہ گھرجي، ڇاڪاڻ تہ ان مان اھو الزمان
 ڪڍندو ويٺو تہ شايد ٿورو مايا ميڙڻ ٿو چاھي، اسانکي
 روپين پئسن يا ٻيءَ ڪنھن بہ وسٽوءَ جي ضرورت ڪونهي.
 شيوا جي پاوا قدرتي طور، اندر مان اٿڻ گھرجي ۽ ھر
 مستنڪيءَ کي اھا ڄاڻ آھي. اسانتي اندر مان خود بخود
 اھا ٻرڻا اچڻ گھرجي تہ اسين شيوا ڪرڻ چاھيون ٿا. انهيءَ
 ۾ نہ ڪنھن کي ڪجهہ ڄوڻ يا سمجھائڻ جي ضرورت آھي
 ۽ نہ ڪنھن تي ڪو زور نار وجھڻ جي. اھو ضروري يا
 لازمي ڪونهي تہ شيوا ڪرڻ ئي گھرجي ۽ نہ ئي سٺ مٺ
 ۾ ڪنھن کي انھن ٻالھن لاءِ مجبور ڪبو ويٺو آھي ۽ نہ
 ڪا زبردستي ئي آھي يا زبردستي ڪرڻ جي ضرورت
 آھي. ھي نہ ٻرن ۽ شردا جو مارڻ آھي. انهيءَ ڪري شيوا
 ڏيڻ يا ڪرڻ جي باري ۾ پستڪن ۾ لکڻ جو سوال ئي
 ٻڌا نٿو ٿئي. جيڪو بہ ڪير ڪجهہ ڪرڻ چاھي، پنهنجي
 خوشيءَ سان ڪري سگھي ٿو.

سوال :- مهراج جي، ڇا ٻين قسمن جي شيوا ٻالھن بہ
 اھا ئي پارا هئڻ گھرجي؟

مهراج جي :- ها. ھر قسم جي شيوا سان اھو اصول
 لاڳو آھي. ھر قسم جي شيوا انهيءَ پاوا سان ئي ڪرڻ جڳائي.
 شيوا جي ٻرڻا خود بخود اندران اچڻ گھرجي. ھيءَ ڪا
 زور زبردستي يا حڪم سان ڪرائڻ واري مزدوري ڪونهي
 ۽ نہ ئي انهيءَ ۾ ڪنھن قسم جي اڌڪار يا حڪومت جي.
 پارا اچڻ گھرجي. شيوا سدائين نمرتا سان، پنهنجي خوشيءَ
 سان، ڪرڻ گھرجي. جيڪي ڪجهہ ٻين کي خوشي ٻڌائڻ
 لاءِ ڪريون ٿا، اھا ئي شيوا آھي.

شيوا اسين پنهنجي اھنڪار کي دور ڪرڻ لاءِ ڪندا
 آھيون ۽ نہ ان کي وڌائڻ لاءِ. جيڪڏھن ان ۾ حڪومت جو

مهاراج جي:- حضور جن هميشه منهنجي پتا ۽ وڏي چاچي کي تاڪيد ڪندا رهندا هئا ۽ کين ذهن نشين ڪرائيندا هئا ته پنهنجي ڪيتي ۽ جي پيداش مان لنگر ۾ ضرور موڪليندا رهن. هڪ دفعي اناج موڪلڻ جو پُر پند ڪرڻ مشڪل ٿي پيو. تنهنڪري وڏي چاچي چيو ته اسين هٿ ڪڍڪ وڪڻي روپيا ڏيڻي موڪلينداسين. پر حضور مهاراج جن فرمايو: ”نه. مان چاهيان ٿو ته توهانجي ڪمائيءَ جو اناج، سنگت جي ڪم اچي ۽ نه توهانجا روپيا. تنهنڪري ڪڍڪ موڪلڻ جو ئي پُر پند ڪيو ويو.“

حضور مهاراج جن خود اُن ڳالهه جو ڌيان رکندا هئا ته اسانجي پيداوار ڪيتري آهي ۽ ان مان ڪيترو حصو لنگر ۾ موڪليو ويو آهي. هو سدائين انهن ڳالهين جي جان رکندا هئا. حضور جن چوندا هئا: ”مان چاهيان ٿو ته منهنجا ٻار ۽ ڀروار جا پاڻي ماڻهن کان وٺڻ بجاءِ هميشه ڪجهه ڏيندا ٿي رهن. انهن جا هٿ ڪڏهن به ماڻهن جي سامهون ڪجهه وٺڻ لاءِ اڳيان نه وڌن، پر سدائين ڏيڻ لاءِ جهڪندا رهن.“ ڪڇ ڏيڻ وقت هٿ هميشه هيٺئين طرف ڪندا آهن ۽ وٺڻ وقت هيٺئين طرف. حضور جن پنهنجي ڀروار کي اهو اصول ياد رکڻ لاءِ تاڪيد ڪندا رهندا هئا.

ديوان صاحب:- مهاراج جن هميشه پنهنجي پيشن تي ئي گذار ڪندا هئا. هڪ دفعي هنن ڪپور ٿلا مان ڪا دوا آڻڻ لاءِ مون کي هڪ روپيو ڏنو. مون چيو: ”حضور، مان ڪپور ٿلا مان اچي پئسا وٺندس.“ پر حضور جن فرمايو: ”نه. هي پئسا ڪٿي وڃ ۽ انهن مان ئي دوا خريد ڪري وٺي اچ.“ مون ائين ئي ڪيو.

سوال:- ڏيڻي جي پستڪن ۾ ڌن ۽ روپين پئسن خرچڻ جي باري ۾ ڪجهه گهڻو ذڪر ڪونهي. هڪ سلسليءَ کي پنهنجي آمدني ڪيئن خرچ ڪرڻ گهرجي؟

جڏهن تہ اسين ڏهري مان واپس ويندا هئاسين تہ مهاراج جن اسانکي ڀرسان ڏيندا هئا. مهاراج جن مولڪي ڀرسان ڏيندي چيو: ”وڃڻ کان اڳ لالامشهرام سان ملندو وڃي.“ لالامشهرام آفيس جو اچارچ ۽ مهاراج جن جو سيڪريٽري هو. مون مهاراج جن جو اصلي پاڻو نہ سمجهو. مان لالامشهرام ريت ويس ۽ ۷-۵ منٽ سندس سان ڳالهيون ڪندو رهيس. نہ هن مولڪي ڪجهہ چيو ۽ نہ مون کيس ڪجهہ چيو ۽ پوءِ مان سرسي روانو آھس.

اڳي ڏينهن مهاراج جن آفيس آيا ۽ لالامشهرام کان پڇيائون: ”چون شيوا ۾ ڪيترا پڻا ڏيئي ويا آهي؟“ لالاجيءَ جواب ڏنو: ”ڪجهہ نہ نہ.“ مهاراج جن مولڪي خط لکيو: ”مون توکي وڃڻ وقت چيو هو تہ لالامشهرام کي ملندو وڃي، پر تون شيوا ۾ ڪجهہ نہ نہ ڏيئي ويا آھن. اهو ليڪ لاهي. تو مولڪي ٻڌايو هو تہ تنهنجي هيتري آمدلي آهي.“

خط ملڻ کانپوءِ مولڪي سمجهہ ۾ آيو تہ مهاراج جن جو مولڪي لالامشهرام سان ملڻ لاءِ چيو هو، انجو اصلي مطلب ڪهڙو هو. ان کانپوءِ مان ڏهري مان وڃڻ وقت ڀرسان واپس کان اڳ لالامشهرام سان ملڻ ضرور ويندو هوس. ڀرسان ڏيڻ وقت مهاراج جن ڪڏهن ڪڏهن پڇندا هئا: ”لالا مشهرام سان ملي آيا آھن.“ مان جواب ڏيندو هوس: ”ها حضور، ملي آيا آھن.“

دراصل حضور مهاراج جن اسانجي اندر ۾ شيوا جي ٻاڙا ٻڌا ڪرڻ چاهيندا هئا.

ديوان صاحب:- جڏهن حضور مهاراج جن سرسي ۾ زمينون خريد ڪيون، تن ڏينهن ۾ ٽوڪون وغيره ڪونه هونديون هيون، انهيءَ ڪري مهاراج جن بل گاڏيون ڪٽڪ، ٻُڙ ۽ کنڊ وغيره جون پراڻي سرسي کان لنگر لاءِ ڏهري موڪليندا هئا.

انهيءَ تي بابا جن خود اسانجي ڳوٺ ويا ۽ ڏاڏيءَ کي چيائون: ”پٽ، گهر ٻار ۽ ڪيتيءَ جا جيڪي ڪم بابو جيءَ کان ڪرائيا اٿئي، اهي مون کي ٻڌاء ته مان اهي ٻورا ڪندس.“ بابا جي مهاراج جن ڳوٺ ۾ ۶-۷ ڏينهن اسانجي گهر رهيا. هنن ڏاڏيءَ کي وري چيو: ”پٽ، جيڪو به ڪم ڪار هوندو اهو ٻورو ڪندس، پر تون بابو جيءَ کي پريشان نه ڪندي ڪر. تون هن تي هتي جي ڪم ڪار ڪرڻ لاء زور نه ڀريندي ڪر.“ اهو ٻڌي ڏاڏيءَ کي سڌوچ محسوس ٿيو. هوءَ چوندي هئي: ”ان ڪاٺيءَ مون مهاراج جن کي ڪنهن به گهريلو ڪم لاء چئي لکي پريشان نه ڪيو. ڪين لکندي هيس ته جڏهن ئيڪ سمجهو، ايندا ڪريو.“

سوال :- ڇا، بابا جي مهاراج کين سونپون چوڙيون خريد ڪرڻ لاء امرتسر نه وٺي ويا هئا؟

مهاراج جي :- ها. وٺي ويا هئا، کين زبور خريد ڪري ڏيڻ لاء. ڏاڏيءَ شايد مهاراج جن کي پنهنجي لاء زبورن جي ضرورت بابت لکيو هوندو. انهيءَ ڪري بابا جن ڏاڏيءَ کي امرتسر هڪ سوناري جي دڪان تي وٺي ويا هئا. بابا جن کيس چيو: ”پٽ، توکي جيڪا به شئي گهرجي، خريد ڪري وٺ. پر بابو جيءَ کي انهن ڳالهين لاء ٻار ٻار نه لکندي ڪر. هو نوڪريءَ ۾ آهي، هنکي پريشان نه ڪندي ڪر. توکي جيڪي به گهرجي، مان توکي وٺي ڏيندس.“

انهيءَ ڪري، اهو هڪ خاص قسم جو سڀڻڻ هو، جنهن ۾ هڪ ستڱرو، ٻئي ستڱروءَ کي تيار ڪري رهيو هو. مون کي ياد آهي ته مان وڪالت شروع ڪرڻ بعد جڏهن ٻهريون دفعو ڏيري آيس ته حضور مهاراج جن پڇيو: ”تنهنجي آمدني ڪيتري آهي؟“ مون کين ٻڌائي. انهن ڏينهن ۾

* بابا جن، مهاراج جن کي ”بابو جي“ ڪري سڏيندا هئا.

لي هئي، ڇاڪاڻ ته ڪنن ٻاٻا جي مهاراج جن لاءِ ڀرون وشواس
 ۽ ڀرپور هو. اسان ڀرپور وارن کي خبر آهي ته حضور جن جي
 جيڪا آمدني ٿيندي هئي، تنهن مان شخصي خرچ هٿس
 پئسا ورتي، باقي سڄو پگهار ٻاٻا جن کي موڪلي ڇڏيندا هئا.
 ٻاٻا جن جيڪي ڪجهه منهنجي ڏاڏيءَ، پيءُ ۽ وڏي چاچي
 لاءِ واجب سمجهندا هئا، اوترا پئسا انهن کي ڳوٺ موڪلي
 ڏيندا هئا. جيڪي باقي بچندو هو، اهو ٻاٻا جن پاڻ وٽ
 جمع ڪندا رهندا هئا ۽ آخر ۾ سڀ حضور جن کي ڏيئي ڇڏيائون.
 اها هڪ ڀيري ۽ ڀرپور جي وچ ۾ شخصي ڳالهه هئي. اهو
 حضور مهاراج ۽ ٻاٻا جن جو پاڻ ۾ هڪ ٻئي جي عصب
 انوکڙو سبب هو. مهاراج جن جو ٻاٻا جن ۾ اثر و شواس هو
 ۽ ڪنن معلوم هو ته ٻاٻا جن جيڪي ڪجهه به ڪندا، اهو سندن
 لاءِ بهترين ٿيندو. جيڪڏهن ڀرپور جي ڄيڙن کي ڪنهن
 دستور جي ضرورت ٿيندي هئي ته هو مهاراج جن جي پٽ
 ٻاٻا جن کي ئي عرض ڪندا هئا. سندن وچ ۾ سبب جي گهرائي
 جي صرف ڪنن تي ڄاڻ هئي. اسان ته ان باري ۾ نٿا ڳالهه
 ٻولي ٿي ڪري سگهون ٿا.

مان توهان کي هڪ ننڍو ورتال ٻڌايان جو جيڪو منهنجي
 ڏاڏي مولائي ٻڌائيندي هئي. جڏهن حضور مهاراج جن
 سرڪاري نوڪريءَ ۾ هئا ته منهنجي ڏاڏيءَ کين ۴۴ رپيا
 لکي، گهر اچڻ لاءِ زور ڏنو، ڇاڪاڻ ته ٻارن، گهر ڪٽنب
 ۽ ڪٽي واريءَ جا ڪافي مسئلا هئا. ڀرپور حضور جن نوڪري
 ڇڏي گهر اچي ٿي سگهيا، ڇو ته سندن ڪم ئي اهڙو هو
 جو وچ ۾ موڪل وٺي اچڻ ممڪن نه هو. تنهنڪري هنن
 منهنجي پٽيءَ جون سڀ چاهيون ٻاٻا جن کي موڪليون ۽ کين
 لکيو: ”گهر ۾ هي مسئلا آهن ۽ هوءُ مولائي ٻار ٻار اچڻ لاءِ
 ٿي رهي آهي. ڀرپور مان سمجهي ٿو سگهيا ته ڇا ڪيو وڃي
 ڇاڪاڻ ته منهنجي ڪار موڪل رهيل ڪاٺيءَ.“

دهي ٿو ۽ شانت ۽ بي فڪر ٿي سمون ۽ ڇڻن ۾ نڪر لڳي سگهي.
 نظارا جڏهن اچڻا هوندا، پنهنجو پاڻيهي ايندا. پر ڇڻن ۾
 وهڻ وقت من ۾ جوش ۽ تڙاڙ هوندو ته قدرتي طور ٻوري
 اڪاڱرڻا پراپت نه ٿي سگهندي. تنهنڪري سڄي سنسار
 کي ڀلائي، شانت ۽ بي فڪر من سان اڀياس ۾ وهڻ گهرجي.
 ان وقت صرف اڀياسي ۽ پرم پتا پرماتما کانسواءِ ٻئي
 ڪنهنجي به هستي نه هئڻ گهرجي. توهان ۽ پرماتما جي وچ
 ۾ ٻيو ڪجهه به نه هئڻ گهرجي.

سوال :- انهيءَ حالت ۾ پنهنجي طرفان محنت يا ڪوشش
 ڪرڻ جو ڪهڙو مطلب ٿيو؟

مهاراج جي :- ڪوشش ڪرڻ جو مطلب آهي ته هر روز
 سمون ڇڻن لاءِ اوس وهڻ گهرجي، ان لاءِ هر روز ٻورو وقت
 يا گهڻي ۾ گهڻو وقت ڏيڻ گهرجي ۽ لڳن سان اڀياس ڪرڻ
 گهرجي. پر اهو سڀ ڪجهه شانت ڇڻ ٿي ڪرڻ گهرجي.

سوال :- مهاراج جي، پرمارٽي پٽر-ڀاڱي ۱ جي خط نمبر * ۴۰
 ۾، بابا جن حضور وڏن مهاراج جن کي لکيو آهي: ”اهو به
 لکجو ته توهان کي هن سال پگهار ۽ ڀتي جا ڪيترا روپيا
 ملندا. پوءِ مان توهان کي ٻڌائيندس ته هن سال جي آمدني
 يا ڪمائي توهان کي ڪيئن خرچ ڪرڻي آهي.“ ڇا، اڄ به
 اهڙي شيوا ملي سگهي ٿي؟

مهاراج جي :- اهڙي شيوا ته ملي سگهي ٿي، پر اهڙو
 شيوڪ نٿو ملي. ڇا، توهين ائين ڪرڻ چاهيو ٿا؟ جيڪڏهن
 انهيءَ اصول کي اختيار ڪيو وڃي، ته هتي ڪوبه ستسنگي
 نه رهندو. حضور مهاراج جن کي ئي اها دراپ ذات پراپت

* هي خطن جا نمبر ”پرمارٽي پٽر- ڀاڱي ۱- انگريزي“
 انوسار ڏال آهن.

ڏانهن هو. هيٺو سائسدانن ۽ جاگرافيءَ جا ڄاڻو ٻه مڃين ٿا ته ڪيترين جڳهن تي، جتي اڄ ڀاڙ آهن، ڪنهن وقت ميدان هئا. ٿي سگهي ٿو ته جتي اڄ هماليه ڀرپور آهي، اُتي ڪنهن وقت سمنڊ رهيو هجي. سائسدانن کي انهيءَ ڳالهه جون ثابتهون ملن ٿيون آهن. انهيءَ ڪري ڄڻهن ضرور مهاراج جن چيو ته اهي ڀاڙيون ڏاڍيون سندو آهن ته بابا جن فرمايو ته اهي جڳهون هو اڳي ڏسي چڪا آهن. قدرتي طور، مهاراج جن سوچيو ته بابا جن ڇو ڇي لوڪريءَ جي دؤران هتي آيا هوندا. پر بابا جن فرمايو: ”بس هن جنرل نه.“ سندن اشارو ڪنهن گذريل جنرل ڏانهن آهي، ڄڻهن هُڻ هتي آيا هئا ۽ اهي سڀ جڳهون ڏٺيون هئائون، ڄڻهن هتي اهي ڀاڙيون وغيره ڪوٺايون.

سوال:- پر بابا جن جو چوڻ آهي: ”اسان اهو اسان ٻيڙين ڏٺو آهي.“

مهاراج جي:- ”اسان“ مان سندن پاڻ ”مان“ سان آهي اسين پنجابيءَ ۾ ڪيترا دفعا ”مان“ لاءِ ”اسين“ لفظ جو استعمال ڪندا آهيون.

سوال:- ڪڇ خطن ۾ بابا جن اُهو ڏس ڪن ٿا ته سمرن ۽ ڀڄن ۾ خوب محنت ڪرڻ جيڪائي، مطلب ته لکن سان ڪوشش ڪرڻ جيڪائي. منهنجي خيال ۾ بابا جن انهن لفظن جو ۲-۳ دفعا استعمال ڪيو آهي. پر اسان کي چيو ويندو آهي ته اڀياس يا سمرن ۽ ڀڄن ايڪاگر ۽ لفظن مان سان ڪرڻ گهرجي.

مهاراج جي:- ”لفظن اوستا“ جو مطلب آهي ته سمرن ۽ ڀڄن يا اڀياس ڪرڻ وقت من ۾ ڪا اٺاواڻي يا ٽواڻي نه هئڻ گهرجي. ڄڻهن من ۾ اندر ڪڇ الڙو يا نظارو ڏسڻ جي اٺاواڻي رهي ٿي ته من ان ڳالهه ۾ ئي الجھي

جي ديه ڀال ڪرڻ ۽ ڊاڪٽر صاحب جي ڳالهه مهاراج جن کي
پنجابيءَ ۾ ٻڌائڻ ۽ مهاراج جن جي ڳالهه ڊاڪٽر صاحب کي
انگريزيءَ ۾ سمجهائڻ.

انهن خطن کي آخري دفعو پڙهڻ کانپوءِ هنن باڪس بند
ڪري مون کي ڏيندي فرمايو: ”چون، هيءَ منهنجي شخصي
دؤلت آهي، جيڪا مان توکي سپرد ڪري رهيو آهيان.“
ان وقت صرف مان ۽ حضور جن ئي ڪمري ۾ هئاسين، اها
ڳالهه ڪنهن ٻئي کان ٻڌي. مهاراج جن خود اهي پتر مون کي
ڏنا هئا، پر ان وقت مون کي همت نه ٿي جو ڪنهن کي
چئي سگهان ته حضور جن ئي اهي پتر مون کي ڏنا آهن. مون
اهي خط ۴-۵ مٿن لاءِ ٽي مس هٿ ۾ جهليا هوندا، جو
ٻوٽا جي (بسي رلي) اندر آئي. هوءَ اهڙين سڀني قيمتي
شين جي سنڀال ڪندي هئي ۽ سڀ ڇاپيون هن وٽ ئي
رهنديون هيون. هن مون کان اهي پتر وٺي الماڙيءَ ۾ بند
ڪري ڇڏيا ۽ ڇاپي پاڻ وٽ رکي ڇڏيائين. مان ٻوٽا جيءَ
کي چئي نه سگهيس ته اهي خط حضور جن مون کي ڏنا آهن.

حضور مهاراج جن جي گديءَ تي سردار بهادر جن جي
اچڻ کانپوءِ، جڏهن مان پهريون دفعو ڏيري آيس ته سردار
بهادر جن مون کي سڏايو ۽ اهي پتر مون کي ڏيندي فرمايائون:
”هي پتر تنهنجا آهن ۽ نه منهنجا.“ مون نه ته اهي خط کائڻ
گهريا هئا ۽ نه ان باري ۾ ڪڏهن ڪا ڳالهه ڪندي هئي.
پر منهنجي من ۾ بار بار اهو خيال ايندو رهندو هو ته حضور
مهاراج جن اهي خط مون کي ڏنا آهن، انجو ضرور ڪو مطلب
هوندو ۽ مون کي اهي خط پڙهڻ ۽ سنڀالي رکڻ گهرجن. انهيءَ
ڪري سردار بهادر جن فرمايو: ”هيءَ تنهنجي پرورار جي
جائداد آهي ۽ تو وٽ ئي هئڻ سوچيا ڏئي ٿي.“ مون چيو:
توهين به اسانجي پرورار جا ئي آهيو، دراصل توهين اسانجي
پرورار جا ئي نه پر ڏيري جا به وڏا يا ڀرڪه آهيو، تنهنڪري

پارس مان پارس

سوال :- مهاراج جي، اسان ”پرمارتي پتر“ ڀاڱي ۱ ۾ بابا جئمل سنگھ مهاراج جن جا حضور وڌڻ مهاراج جن ڏانهن لکيل خط پڙهيا آهن. انهن مان ڪڇ خط ته تمام خوبصورت آهن.

مهاراج جي :- بابا جن جا اصلي خط (مول پاشا- پنجابيءَ ۾ لکيل) ته سچ پچ تمام سندر آهن. مان اڪثر حضور مهاراج جن کي بابا جن جا اهي خط پڙهندي ڏسندو هوس، خاص ڪري سندن آخري ڏينهن ۾. ان وقت مونکي ۶-۷ مهينا هنن سان گڏ رهڻ جو سؤ ڀاڱو پراپت ٿيو هو. هر ٻين يا ٽين ڏينهن مهاراج جن مونکي بابا جن جي خطن جي ڀيتري آڻڻ لاءِ چوندا هئا. انهن پراڻن خطن کي هٿ ۾ سنڀالڻ به مشڪل ڪم هو، پر تنهن هوندي به مهاراج جن پنهنجي پڙهڻ جو چشمو لڳائي اهي خط پڙهندا هئا. اهي خط پڙهندي، ڪڏهن سندن سروپ تي هلڪي مرڪ نظر ايندي هئي ۽ ڪڏهن سندن نيتري ڀرجي ايندا هئا. اهي خط نهايت سندر آهن.

پر اسانکي حضور مهاراج جن جا بابا جن ڏانهن لکيل خط نه ملي سگهيا آهن. انهن مان اسانکي هڪ به خط نه مليو آهي. انهن ڏينهن ۾ خط وغيره رڪارڊ طور سنڀالي نه رکيا ويندا هئا. ٿي سگهي ٿو ته بابا جن آيل خطن جو جواب لکڻ کانپوءِ اهي ٽاڙي ڇڏيندا هجن. آخر بابا جي مهاراج هڪ ننڍي ڪٽيا ۾ ٿي ته رهندا هئا. سندن نه ڪا آفيس هئي ۽ نه ڪو ڪلارڪ.

سوال :- ڇا، اهي سڀ خط بابا جي مهاراج جن جا پنهنجي هٿ سان لکيل آهن؟

مهاراج جي :- ڪيترا خط بابا جي مهاراج جن خود

آڌرنگه ٿي پيو ۽ ڪڇ ڏينهن بعد ئي چولو ڇڏيائين .
 لالامشيران مونکي تار ڏري پئي خبر ڏني ، پر منهنجي هتي ٻيڇڻ
 کان اڳ پر ئي هنجو سنڪار ڪيو ويو هو . مون لالامشيران
 کي چيو : ”جڏهن توهان مونکي تار ڏني ۽ مان اچي رهيو
 هوس ۽ ڪو خاص دور به ڪو نه هوس ته ڀرء توهان کي
 منهنجو انتشار ڪرڻ ڪهندو هو.“ هن جواب ڏنو : ”خبر ناهي
 جو ، اسانکي اها ڳالهه سمجهي ئي ڪونه ۽ اسان هنجو سنڪار
 ڪري ڇڏيو.“

اهڙيءَ طرح پاڻي شادي جنم کان مسلمان هو ، پيشي يا
 ڪم کان ڊاڪو هو ۽ حضور مهاراج جن جي ديا مهر سان
 هڪ ڀري پگه ٿي گذريو .

مون هڪي مذاق ۾ چيو: ”توڪي ته استرين کان نفرت
 هوندي هئي. تون اهو ڪيئن برداشت ڪندي ته توکان پوءِ
 تنهنجي چڪي ڪنهن استريءَ کي ڏني وڃي؟“ هن جواب
 ڏنو: ”بيبي رلي معمولي استري نه آهي. هوءَ منهنجي ڀيڻ
 آهي ۽ مون کي پياري آهي.“ هو ڪيترا دفعا بيبي رليءَ سان
 جهڳڙو به ڪندو رهندو هو. تڏهن به هن چيو: ”هوءَ نهايت
 اڻڄ آتما آهي ۽ مان چاهيان ٿو ته منهنجي ملڪيت هڪي
 ملي. جيڪڏهن هوءَ ان چڪيءَ جي آمدلي وٺڻ قبول ڪري
 ته مان سندس پاري احسان مڃيندس.“

مون کيس چيو: ”تون اهڙيون ڳالهيون چو ڪري رهيو
 آهين؟“ شاديءَ جواب ڏنو: ”هاڻي مان هن دنيا ۾ رهڻ
 نه چاهيان. مان واپس حضور مهاراج جن جي ڇرن ڪنولن ۾
 وڃڻ چاهيان ٿو.“

پوءِ وري هن مشڪي چيو: ”مان چاهي استرين سان
 ڪيتري به نفرت ڪندو رهيو آهيان، ڏيري وارا ته منهنجو
 آخري سنسڪار زناني گهات تي ئي ڪندا.“

هتي جو شمشان گهات، نديءَ جي ڪناري انهيءَ جڳهه
 تي هوندو هو، جتي استريون سنان وغيره لاءِ وينديون
 هيون. انهيءَ لاءِ ان کي زنانو گهات چيو ويندو هو. مون
 کيس چيو: ”جي تون چاهين ته مان تنهنجو سنسڪار ڪنهن
 ٻيءَ جڳهه تي ڪرائيندس.“ هن چيو: ”منهنجي سنسڪار
 وقت توهين ڏيري ۾ هوندا ئي ڪونه. انهيءَ ۾ توهان جي
 مرضي ڪانه هلندي.“ هو توهان جي سڙسي مان واپس اچڻ
 کان اڳ ۾ ئي منهنجو سنسڪار ڪري ڇڏيندا.“ مون کيس
 چيو: ”تون وڃڻ لاءِ ايتري جلدي چو ٿو ڪرڻ؟“ هن
 مشڪي، ٻيون ڳالهيون ڪرڻ شروع ڪيون.
 آخر لائين تي آيو، جيئن پاڻي شاديءَ ۾ چوڻو هو. هن کي

کس پوري زندگي لومل رهڻي. پر مڪرم وکير. اها مهاراج جن جي مڙج هئي، مهاراج جن جو طور طرڙو هو، جو سندس من ۾ اهڙا پاڙ پيدا ڪيائون، ڇاڪاڻ ته حضور جن پاڻي شاديءَ کان شيوا وٺڻ کي چاهي.

پاڻي شاديءَ جو ۸-۷ دفعا مڪڙو ٿيو. پر هر دفعي ڪنهن نه ڪنهن طرح اهڙو سبجوڳو ٿيندو هو، جو جنهن سان سندس مڪڙي ٿيندي هئي، اها مري ويندي هئي. مهاراج جن کيس چولندا هئا: ”منهنجي قسم ۾ شادي لکيل ڪونهي.“ شادي مهاراج جن کان پڇندو هو ته ڀاءُ ٽرهان منهنجو هيترين چوڪرين سان مڪڙو ڇو ڪرايو؟ مهاراج جن چولندا هئا: ”اوه نه ائين ئي ٿيڻو هو.“

شاديءَ جي پيٽ ۽ ٻيا رشتيدار دستسگي نه هئا. هڙ نه ته ائين سان ويهي ڪجهه کائيندو پيئندو هو ۽ نه ائين سان ملڻ ويندو هو. هن جو مهاراج جن کان سواءِ ٻيو ڪنهن سان ڪو لڳاءُ نه هو.

سوال :- شاديءَ ڪڏهن چولو ڇڏيو؟

مهاراج جي :- شايد هن سردار بهادر جن جي جرتي جوف سماجيت کان ۳۰ سال پوءِ چولو ڇڏيو. منهنجي خيال ۾ سندس ڏيپال ۱۹۵۲ع جي آخر ۾ ٿيو. مولڪي ياد آهي ته منهنجي موم کان اٽڪل ۱۵ ڏينهن اڳ، جنهن ڏينهن مان رسمي رڃي رهيو هوس، هڙ صبح جو سويل منهنجي ڪمري ۾ آيو. هن کي ٿوري ۾ هڪ اٺي ٻيٺڻ جي چڪي هئي، جا هاڻي پيٽي رليءَ نالي آهي. پيٽي رلي به حضور مهاراج جن جي شيوا ۾ رهندي هئي. شاديءَ مولڪي چيو: ”مولڪي ڪا خاص ملڪيت ڪونهي. مون وقت ڪڇ هزار روپيا آهن، جي مون کان پوءِ شيوا ۾ ٿينتي ڇڏجو ۽ منهنجي اٺي جي چڪي پيٽي رليءَ کي ٿينتي ڇڏجو.“

هوش رهيو ۽ ڪڇ ماڻهو سوچڻ لڳا ته هو مري ويو آهي.
 موت ڪيس تي لپٽيل زنجير سندس پٺاهن ۾ پيل هئي.
 مهاراج جن سندس پٺيان ويٺل هئا ۽ گانڌي سندس ڏنگ
 جي جاء تي نر جي ٽاري ڏيڙي رهيو هو. لڳ ڀڳ ٻن ڪلاڪن
 بعد زهر لڳو ۽ ڪيس هوش آيو. هو اٿيو، موت ڪيس مٿي
 تي رکيائين ۽ مهاراج جن جي پٺيان پٺيان هلاڻ لڳو.

شادي اسانڪي اها ۽ ٻيون به ڪيتريون ڳالهيون ٻڌائيندو
 هو. هو نهايت پريمي ۽ نرم آتما هو. هو اسان سڀني کي
 ڏاڍو پيار ڪندو هو ۽ صوفي سنتن ۽ درويشن جي جيون
 چتر، اُپديش ۽ ڪرامتن جون گهڻي ڪهاڻيون ٻڌائيندو
 هو. اسين ٻارپڻ کان ئي کائڻ لاهي ڪهاڻيون ٻڌندا هئاسين.
 اسين سندس آسپاس ويهي رهندا هئاسين ۽ ڪيس شمس تيرتو،
 مڙلانا روم، منصور ۽ ٻين صوفي درويشن جون ڪهاڻيون
 ٻڌائڻ لاءِ فرمائش ڪندا هئاسين. هو گهڻي پريم سان اسان کي
 اهي سڀ ٻڌائيندو هو.

پاڻي شادي پريم ۽ پگهتي ۽ سراسر پُرپور هو. هو قرآن
 شريف بلڪل چڱيءَ طرح پڙهي سگهندو هو ۽ ايران جي
 صوفي ۽ مسلم سنتن جا ڪلام به سٺي ۽ مٺي سر ۾ ڳائي
 سگهندو هو. هو پوري عمر حضور مهاراج جن جي سنگ ۾
 رهيو هو، تنهنڪري ڪيس مسلمان درويشن جون ڪيتريون
 ساڳيون ياد ٿي ويئون هيون.

سوال :- ڇا هو استرلين کان پري پهچندو هو؟

مهاراج جي :- مون اها ڳالهه چوڻ نه پئي چاهي.
 دراصل هو استرلين کان نفرت ڪندو هو. هو استرلين جي
 شڪل ڏسڻ به برداشت نه ڪري سگهندو هو. انهيءَ ڪري
 هڪ طرح هن جو بچاءُ به ٿي ويو، ڇاڪاڻ ته هن سڄي عمر
 شادي نه ڪئي. شايد استرلين ڏانهن سندس انهيءَ نفرت

ديوان صاحب:- هڪ دفعي ٻائي شاديءَ جا ڪج
 دستبدار هن کي سمجهائڻ لاءِ هڪ مڙهيءَ کي وٺي آيا، پر
 ٻائي شاديءَ صرف ايترو ئي چيو: ”منهنجي مرشد مولائي
 اندر سڀ ڪجهه ڏيکاري ڇڏيو آهي. مان توهان سان سمجھ
 ڪرڻ لاءِ پهچان.“

مهاراج چوي:- ڪير نه مهاراج جن لاءِ سندس ڀروڙ
 دشواس کي لوڏي نه سگهندو هو. اوهان ڏاڍي جي ڪنهن
 بستڪر ۾ پڙهيو هوندو ته هڪ دفعي هن کي نالڪو ڏيکيو
 هو. هو سڪندرو ڀروڙ کان سرسي اچي رهيو هو ۽ حضور جن
 جو سوت ڪمڻ سندس حوالي هو، جو سندس مٿي تي رکيل
 هو. مهاراج جن اڳيان اڳيان گهوڙي تي سوار هلي رهيا هئا،
 ٻائي شاديءَ ۽ ڪج ٻيا ماڻهو پنهنجن پنهنجن اچي رهيا هئا.
 رستي ۾ ٻائي شاديءَ کي نالڪو ڏيکيو. آهستي آهستي
 زهر سندس جسم ۾ گهٽڻ لڳو. انهن ماڻهن مان ڪنهن ساڻيءَ
 کيس چيو: ”زهر ڇڙهندو ٿو وڃي، تون لپتي پٽ.“ پر
 شاديءَ نه لپٽ منظور ڪيو ۽ نه مٿي کان سوت ڪمڻ ئي
 لالائين.

آخر ڪنهن مهاراج جن کي ٻڌايو ۽ انهن پنهنجو گهوڙو
 روڪيو. شاديءَ سوت ڪمڻ سان ٻڌل زنجير پنهنجي ٻانهن
 ۾ وجهي رکي هئي، جيئن اهو ڪو هڪڙو سوت ڪمڻ کسي
 نه وٺي. مهاراج جن شاديءَ وٽ اچي کيس لپٽ لاءِ چيو ۽
 هڪ ٻئي شيردار ڳالهيءَ کي لڙ جي وٽ مان هڪ ٽاريءَ
 ٻٽي اچڻ لاءِ چيو. شير لاهي توهين انگريزيءَ ۾ لڙ کي جا
 ٻولندا آهين، پر هتي اچي لڙ جا وٽ عام آهن ۽ انهن ۾ ننڍڙا
 ننڍڙا سارا ٻن ٽن آهن. پوءِ مهاراج جن فرمايو: ”لڙ جي
 ناري ڏيک جي مٿان ٽرائيندا رهو.“ ٻائيءَ وچ ۾ شادي
 پيهرڻ لڳي، ڇڪو هو، ڇاڪاڻ ته زهر ڀروڙي جسم ۾ ٽپائي
 ڇڪو هو. نالڪو ڪافي زهريلو هو ۽ شادي ڪافي وقت

مهارج جي :- هو سڌائين حضور مهارج جن سان گڏ
هندو هو ۽ هڪ طرح سندن دائمي ساٿي هو.

هو شيوا ۾ سڌائين تيار رهندو هو. هو پنهنجي ڪارخاني
۾ ڪم ڪندو رهندو هو، جتي اڄڪلهه پروفيسر ڀٽنگر جي
آفيس آهي. جڏهن مهارج جن آفيس مان واپس ڪوئي ۾
اڀندا هئا ته پاڻي شادي به لڳ ڀڳ ساڍي ۱۲ بجي ڪارخانو
بند ڪري ڪوئيءَ تي اچي ويندو هو. هو حضور مهارج جن
جي چورابن لاهڻ کي پنهنجي خاص شيوا سمجهندو هو.
جيڪڏهن اتفاق سان حضور مهارج جن خود چوراب لاهي
به ڇڏيندا هئا ته پاڻي شاديءَ جي اچڻ جي آهت ٻڌي،
وري پاڻي ڇڏيندا هئا ۽ پاڻي شاديءَ جي اچڻ تي حضور جن
پنهنجا چوڻ سندس اڳيان وڌائيندا هئا. اسين انهيءَ چوڻ کي
ڏسي مشڪندا هئاسين. مهارج جن کيس ناراض نه ڪندا هئا.
سندن چوراب لٽل ڏسي پاڻي شادي ڏکي ٿئي ها ۽ چوي
ها: ”حضور، توهان مون کان اڄ منهنجي شيوا کسي ورتي.“

هن جي سوچڻ جو اهڙو ئي طريقو هو.
هر روز رات جو حضور جن جو بستر وڃائيندو هو.
صبح جو ان کي چادر سان ڍڪي، ان جي سنڀال ڪندو
هو ۽ ضرورت موجب رضائي ۽ چادر وغيره بدليندو رهندو
هو. اهو سڀ سندس ڪم هو. هو اهڙي قسم جا ٻيا به ڪندا
ٿيا ڪم ڪندو رهندو هو، جن جي ڪري هو سڌائين

مهارج جن جي ويجهو رهندو هو.
انهن ڏينهن ۾ هن علائقي جي ڳوٺن يا قسبن (انڊن شهرن)
۾ بجلي ڪالهه هوندي هئي. شادي نهايت ئي ماهر مڪڻڪ
هو ۽ هن ئي ڏيري ۾ بجلي آندي هئي. هن ڏيري ۾ هڪ
ٻڙل اچڻ آندي ۽ وٽ ڪٿي. ان ذريعي لنگر ۽ مهارج جن
جي ڪوئيءَ کي بجلي ملڻ شروع ٿي وئي. اهو سڀ پاڻي
شاديءَ جي رٿا جو ئي ٿيل هو.

ٻئي ڏينهن صبح جو وري هليو ويندو هو ۽ رات جو مڙهيءَ
حضور جن وٽ اچي ويندو هو.

ڪرل سائروس ۽ ڌاري ايندڙ سڀ ماڻهو پاڻي شاديءَ
کي سڃاڻندا هئا. هو هميشه مهاراج جن جي حاضريءَ ۾ رهندو
هو ۽ سندن شخصي شورا ڪندو هو. هڪ ڏينهن حضور
مهاراج جن کيس چيو: ”تو کي پنهنجي روزي روڻي خود
ڪمائڻ گهرجي. لنگر جي روڻي ۽ ڌاريءَ جي خوراڪ تي
گذر ڪرڻ لڳو ناهي.“ هن چيو ته هو مشين جو ڪم ڄاڻندو
آهي، ڇاڪاڻ ته هو لوهار هو ۽ ماهر مٽري هو. هو هڪ
خراڊ (Lathe) مشين ۽ ڊائزل انجڻ خريد ڪري آيو ۽ انڊيون
انڊيون شيون لاهڻ شروع ڪيائين. انهيءَ مان سندس سٺو
گذارو ٿي ويندو هو. هن هتي هڪ ڪٽڪ پنهنجو جي چڪي
۾ لڳائي، جنهن ۾ اڄ تائين به هر روز اُٺو پليو ويندو آهي.
پوري زندگيءَ ۾ انهن سڀني مان سندس گذارو سڪيو ۽ آرام
سان ٿيندو رهيو ۽ هُو هميشه مهاراج جن سان گڏ رهندو
رهيو، ڪڏهن به کين ڇڏي نه وڃو.

سوال:- ڇا، هُو هميشه حضور وٽن مهاراج جن سان گڏ

سندن ڪار ۾ ئي ويندو هو؟

مهاراج جي:- هُو هميشه مهاراج جن سان گڏ رهندو

هو ۽ هن مان ٻيو ڇڏائڻ ناممڪن هو. هُو سدائين ڪار ۾
ڊرائيور سان گڏ ائينءَ سميت ئي رهندو هو. پروفيسر پٽاگر
جو پٽ، جيڪو ان وقت سيڪريٽري هو، پوئينءَ سميت ئي
مهاراج جن سان گڏ رهندو هو. جيڏاينهن به حضور مهاراج جن
ويندا هئا، اوڏاينهن پاڻي شادي سندن شخصي شورا لاءِ ائين
سان گڏ ويندو هو.

ديوان صاحب:- جڏهن اولياري ۾ حضور مهاراج جن،

منجهند جو آرام ڪرڻ لاءِ دروازو بند ڪندا هئا ته پاڻي
شادي دروازي جي اڳيان ئي ٻاهر ورائندي ۾ لٽيو رهندو هو.

نام دان بخشيدو. "مباراج جن فرمايو: "منهنجو نام دان ناهن،
 د وکي بازن ۽ ډاکن لٿيون لاء کونڀي. نه، مان توکي نام دان
 کونه ڏيندس. "ائين چئي هو پنهنجي کونڀي ۽ هر هليا ويا.
 پر شادي اتان وڃڻ لاء تيار نه ٿيو. هو اتي ئي ترسي
 پيو ۽ بي چٽي ۽ بر تڙ ٽنڊو ڦٽڪندو رهيو، ڇاڪاڻ ته اندران
 سگر و مباراج جن کيس کينجي رهيا هئا. هڪ ڏينهن هو وري
 مباراج جن جي چرڻ تي ڪري پيو ۽ چيائين: "مان وري
 ڪڏهن به اهڙا ڪم کونه ڪندس. "مباراج جن فرمايو:
 "جيڪي ڪجهه تون ڪري چڪو آهين، پٿرين وڃي انجو
 حساب ختم ڪر. جنهن جنهن جا به روپيا پيسا، ڳيٽا زبرد
 وغيره چورايا اٿئي، اهي ائينڪي واپس ڏيئي اچ. "

هو واپس پنهنجي ڳوٺ ويو ۽ پنهنجي سموري ملڪيت
 ۽ جيڪي ڪجهه به هن وٽ هو، سڀ ڪجهه ماڻهن پر ورهائي
 ڇڏيائين. جنهن کي به هن ڪجهه واپس ڪيو ٿي، انهيءَ
 کي چيائين ٿي ته هي مون پنهنجي گهران چورايو هو. يا مون
 کي پنهنجي چورايو ڳيٽن جي هيتري قيمت ملي هئي، تنهن
 ڪري تون هي قبول ڪر. اهڙيءَ طرح هن ڪنهن کي
 پنهنجو مڪان ڏيئي ڇڏيو ۽ ڪنهن کي بهي ملڪيت، سامان
 وغيره ڏيئي ڇڏيو.

سڀ ڪجهه ڏيئي هو مباراج جن وٽ اچي ويو ۽ وري
 ان بعد هو مباراج جن کي ڇڏي ڪڏهن به ڪيڏائين نه ويو.
 هو انت سمي تائين ڏوري پر ٿي رهيو ۽ تنهن سان پٿرين
 حضور مباراج جن جي ۽ پوءِ سردار بيبادر مباراج جن جي
 شيوا ڪندو رهيو. جي ڪنهن ڪم سان کيس ڏوري کان
 ٻاهر موڪليو ويندو هو ته هو جلد کان جلد واپس اچڻ جي
 ڪوشش ڪندو هو. هو مباراج جن کان دور رهڻ برداشت
 نه ڪري سگهندو هو. جيڪڏهن کيس ٻن ٽن ڏينهن لاء لاهور
 ۾ ڪم هوندو هو ته به رات جو واپس ڏوري موٽي ايندو هو.

ٻيو مهاراج جن جا وڃن سندس هڙدي ۾ ٻيٽي وٺا ۽
هر وقت هنڪي ۽ ٻي ڳالهه جو ويچار ايندو رهندو هو. آخر
هڪ ڏينهن کيس مهاراج جن ڏانهن اندرولي طرح ايتري
ڪشش محسوس ٿي، جو هو بي چئيءَ جي حالت ۾ سڙيل
صبوح جو ميلارام جي گهر ڏورندو ويو ۽ هن کي ڄاڻين:
”مولڪي هينئر تي مهاراج جن وٽ وٺي هلو.“ ميلارام کيس
چيو: ”مان توکي مهاراج جن وٽ ڪيئن وٺي هٽان؟ تون
ڊاڪو آهين ۽ سواءِ لت مار جي ٻيو ڪجهه به نٿو ڪريين.
تو ۾ ۽ مهاراج جن جي اپڏيس ۾ ڪابه سمائتا ڪونهي. تون
مهاراج جن وٽ چوڻو وڃڻ چاهين؟“ ميلارام کيس ڏسري
وڃڻ کان ۽ ٻي لاءِ روڪي رهيو هو ته متان اتي وڃي ڪو
ڊولر نه مچائي. پر شادي رد ٿي ۽ ويٺي ڪرڻ لڳو ۽
ميلارام کي آزي نيزاري ڪرڻ لڳو ته خدا جي واسطي
مولڪي مهاراج جن وٽ وٺي هلو. ٻيءَ ڪري ميلارام کيس
هاڻ سان گڏ ڏيڙي وٺي آيو.

ٻائي شادي اسانڪي ٻڌائيندو هو: ”مهاراج جن پهتجي
ڪمري مان لڪري ستنگ لاءِ وڃي ويٺا هئا، هنن مون
ڏانهن پهاريو ۽ بنا ڌيان ڏيڻ جي، وڃي ستنگ شروع
ڪيائون. ستنگ ۾ هنن ”ڪوم ۽ ڦل“ جو مضمون ڪيو ۽
پر ماڻا ٿيون: ”جيڪي ڪجهه اسين پوکينداسين، اهوئي اسانڪي
خود نظر ٻوڏو. جيڪي ماڻهو ڊاڪا ڏاڙا هٿن ٿا، لت مار
ڪن ٿا ۽ ٻين ماڻهن کي ڏيکارين يا ڏمڪائين ٿا، اهي ٻاجهي
ٿا وڃن ته کين انهن سڀني ڪارمن جو ڪهڙو نتيجو پونءِ
ٻوڏو.“

قدرتي طور ٻائي شاديءَ جي من ۾ اهڙي بي چئي اچي
ٿي وئي، جنهن کي هو برداشت ڪري نه سگهيو. جڏهن
مهاراج جن ستنگ ڪري اٿيا ته شادي سڌو وڃي سندن
چرڻ ۾ ڪريو ۽ ويٺي ڪيائين: ”خدا جي واسطي مولڪي

ويندو هو. سندس ڳوٺ جا ستسنگي ڏهري ايندا رهندا هئا. شادي نهايت طاقتور ۽ دلير هو ۽ ماڻهن سان جيڳڙي ڪرڻ، انهن کي ٻه ڀاڙ ٻا ڏاڪي ڄماڻڻ کان نه رهندو هو. ڳوٺ وارا هن کان ٻڌندا هئا. هو رستو روڪي پياس ويندڙ ستسنگين کان پڇندو هو: ”آئي توهين ڇا لاءِ ٿا وڃو؟“ اهڙيءَ طرح هو انهن کي پريشان ڪندو هو ۽ ڪڏهن ڪڏهن سندن مال ڦري وٺندو هو. ستسنگي مٿاراج جن وٽ اچي شڪايت ڪندا هئا: ”مٿاراج جي، جڏهن به اسين ڏهري اچون ٿا ته هو اچي رستو روڪي ٿو ٻيئي ۽ اسان کي ڏاڍو پريشان ڪري ٿو.“ مٿاراج جن مشڪي، خاموش ٿي ويندا هئا.

ان ڳوٺ ۾ ميللارام نالي هڪ ستسنگي رهندو هو. خبر ناهي ته هو اڃا زندهه آهي يا چولو ڇڏي ڇڪو آهي.

ديوان صاحب:- هو اڃا زندهه آهي.

مٿاراج جي:- ميللارام اڪثر حضور مٿاراج جن وٽ ايندو رهندو هو ۽ ڳوٺ ۾ به سندس ڪافي عزت هئي. هن ڀائي شاديءَ کي چيو: ”تون اسان کي ڇا لاءِ ٻه ڀاڙ ويندو وھين ٿو؟ اسين پياس ته سنتن جي درشن لاءِ وڃون ٿا.“ آهستي آهستي شاديءَ جي من ۾ هن طرف ڪجهه دلچسپي پيدا ٿيڻ لڳي. هڪ دفعي ڪشتين جي ملاڪڙي تان موٽندي هن ڏهري اچڻ جو فيصلو ڪيو. جڏهن هو هتي پهتو ته ان وقت حضور جن ستسنگي فرمائي رهيا هئا ۽ سندس ڪنن ۾ ڳوٺ جي ماڻهن جي پڇڻجڻي ڪيل حضور جن جا هي وچن ٻيا: ”هر ڪنهن کي پڇڻجڻي ڪيل ڪرڻ جو ڦل پوکڻو پوندو.“ اهي وچن شاديءَ جي اندر گونجڻ لڳا. هو انهيءَ کان پاڻ ڇڏائي نه سگهيو. هو مسلمان هو ۽ هن جو ان ڳالهه ۾ وشواس نه هو ته انسان کي ٻيتر ڇڏي وٺي پڇڻجڻي ڪيل ڪرڻ جو ڦل پوکڻو پوندو.

ڪنهن وقتن ۾ بازار ۾ جن جو هڪ ڀرپوري سلسلي

ڪونهت بازار ۾، هڪ ڏينهن ٿرڻا ٻڌاڻو هو ته
ڪنهن ڪنهن وقتن ۾ بازار ۾ ٻين جي ڪار روڪائي،
ڪنهن ڪنهن وقتن ۾ بازار ۾ ڪنهن ڪنهن وقتن ۾
ڪنهن ڪنهن وقتن ۾ بازار ۾ ڪنهن ڪنهن وقتن ۾
ڪنهن ڪنهن وقتن ۾ بازار ۾ ڪنهن ڪنهن وقتن ۾

ڪنهن ڪنهن وقتن ۾ بازار ۾ ڪنهن ڪنهن وقتن ۾

ڪنهن ڪنهن وقتن ۾ بازار ۾ ڪنهن ڪنهن وقتن ۾

ڪنهن ڪنهن وقتن ۾ بازار ۾ ڪنهن ڪنهن وقتن ۾
ڪنهن ڪنهن وقتن ۾ بازار ۾ ڪنهن ڪنهن وقتن ۾
ڪنهن ڪنهن وقتن ۾ بازار ۾ ڪنهن ڪنهن وقتن ۾
ڪنهن ڪنهن وقتن ۾ بازار ۾ ڪنهن ڪنهن وقتن ۾

ڪنهن ڪنهن وقتن ۾ بازار ۾ ڪنهن ڪنهن وقتن ۾
ڪنهن ڪنهن وقتن ۾ بازار ۾ ڪنهن ڪنهن وقتن ۾

ڪنهن ڪنهن وقتن ۾ بازار ۾ ڪنهن ڪنهن وقتن ۾
ڪنهن ڪنهن وقتن ۾ بازار ۾ ڪنهن ڪنهن وقتن ۾

ڪنهن ڪنهن وقتن ۾ بازار ۾ ڪنهن ڪنهن وقتن ۾
ڪنهن ڪنهن وقتن ۾ بازار ۾ ڪنهن ڪنهن وقتن ۾

ڪنهن ڪنهن وقتن ۾ بازار ۾ ڪنهن ڪنهن وقتن ۾
ڪنهن ڪنهن وقتن ۾ بازار ۾ ڪنهن ڪنهن وقتن ۾

ڪنهن ڪنهن وقتن ۾ بازار ۾ ڪنهن ڪنهن وقتن ۾
ڪنهن ڪنهن وقتن ۾ بازار ۾ ڪنهن ڪنهن وقتن ۾

ڪنهن ڪنهن وقتن ۾ بازار ۾ ڪنهن ڪنهن وقتن ۾
ڪنهن ڪنهن وقتن ۾ بازار ۾ ڪنهن ڪنهن وقتن ۾

ڪنهن ڪنهن وقتن ۾ بازار ۾ ڪنهن ڪنهن وقتن ۾
ڪنهن ڪنهن وقتن ۾ بازار ۾ ڪنهن ڪنهن وقتن ۾

جو ساڌن يا ذريعو آهي. ائين نه ٿيڻ گهرجي، جو اسين منزل کي ته ڀلجي وڃون ۽ صرف ساڌن جي پٺيان ئي ڊوڙندا رهون. اسانکي منزل تي پهچڻ لاءِ ساڌن جو استعمال ڪرڻ گهرجي. اهو مالڪ خود اسانکي انهيءَ ڪوشش ڪرڻ جي شڪتي بخشي ٿو.

سوال :- اسان جي هتان روانگي ۽ ستگروءَ کان جدائي نهايت دکدائي آهي. انهيءَ ۾ ڪابه خوشي ڪونهي.

مهاراج جي :- پريم ۾ پنهنجي ئي تڙف ۽ ٻيڙا هوندي آهي، تڏهن به اسين پريم کي نه ڇڏي سگهندا آهيون ۽ نه ئي ان پريم ٻيڙا مان چوٽڪارو ئي پائڻ چاهيندا آهيون. سچ نه اهو آهي ته ان حالت ۾ به اسين دراصل ستگروءَ کان ڪڏهن وڇڙون نٿا، جدا ڪونه ٿا ٿيون. اسين صرف انهيءَ سان وري ملڻ لاءِ وڇڙون ٿا، جيئن وري ڪڏهن به هن کان جدا ٿيڻو نه پوي، وڇڙڻو نه پوي. ڏيهه سڙوڻ کان جدا ٿيڻ تي به اسين ٺٽڪا نٿا ٿيون، ڇاڪاڻ ته اسان جو ٽٽي، اسانجو ستگرو سدائين اسان سان انڪه سنگهه رهي ٿو.

جيڪي ڪجهه به مالڪ ڪري ٿو، اهو اسانجي ٻلائيءَ لاءِ ئي ڪري ٿو. اسانڪي انهيءَ جي رضا به راضي رهڻ گهرجي ۽ جنهن حالت به رکي، انهيءَ جو اسانڪي ٻورو لاپ وٺڻ گهرجي.

سوال :- ڇا، انهيءَ جو مطلب اهو آهي ته اسانڪي دنيا سروب ستڪروءَ کان نروڙهي يا نرليپ ٿيڻ گهرجي؟

مهاراج جي :- نه. ايترو اهو مطلب ڪونهي ته ستڪروءَ جي دنيا سروب سان موهه پيار نه رکون ۽ ان کان نرليپ وڃون. ستڪروءَ جي دنيا سروب جو بهار ئي اسانڪي اندر وٺي ويندو. اهو اسانڪي سمورن ڀڄڻ ڪرڻ لاءِ متصور ڪندو، اسانڪي اندر اٽهي تلاش ڪري، پرڳهت ڪرڻ ۽ سدالين لاءِ ان به سمائتي وڃڻ جي ڀرڻا ڏيندو.

سوال :- جڏهن اسين ڏوري ايندا آهيون ته اسين لڳندو آهي ته ديران ساڻان يا وڃڻ ٻيٽ مان هڪ سرسبز ڏستان به پهچي ويا آهيون. هاڻي هتان وڃڻ، واپس ان بهان به وڃڻ وانگر لڳي ٿو. اها حالت اسين ڀيڻي محسوس ٿئي، جيئن ڪنهنڪي بهار تي چاڙهي هيٺ ڪيرائو وڃي. اميد نه منهنجو مطلب توهين سمجهي ويا هوندا.

مهاراج جي :- انهيءَ به اسانجو پنهنجو ئي فائدو آهي. آخر ته اسانڪي ستڪروءَ به سمائتي ان سان هڪ ئي وڃڻ آهي. جيئن حضرت عيسيٰ فرمائين ٿا، ”توهين منهنجي اندر سمايل آهيو، مان ڀرم ڀتا ڀرماتما به سمايل آهيان. تنهنڪري توهين به منهنجي ذريعي ڀرم ڀتا ڀرماتما به سمايل آهيو“ (جان، ۱۴: ۲۰). اسانڪي پنهنجو پاڻ کي ستڪروءَ به لڳن ڪرڻو آهي ۽ ستڪروءَ دوران ڀرماتما به لڳن ڪرڻو آهي. اهو سڀ صرف اندر ئي ٿي سگهي ٿو ۽ نه ٻاهر. اسٽول سرازير کي پنهنجو هڪ خاص مقصد هوندو آهي. اهو منزل ئي پهچڻ

آهي پر پوء وري اوچتو اسان ۾ گراوت اچي ويندي آهي .
 منهنجو خيال آهي ته اسان مان ڪيترا ئي انهيءَ ستگروءَ
 جي نزديڪيءَ واري سندر اوستا ۾ رهڻ چاهين ٿا .

مهاراج جي :- اسان کي خود پنهنجي آندڙ ستگروءَ
 لاءِ نواس اسٿان ٻڌائڻو آهي . ستگروءَ کي پنهنجي هردي
 آندڙ رکڻو آهي ۽ پنهنجي هردي کي هن جي رهڻ جوڳو
 اسٿان ٻڌائڻو آهي . سنت جان موجب حضرت عيسيٰ دواران
 ڏنل اُپديش ۾ آيل آهي ، ”اهو توهان لاءِ بهتر ٿيندو ته
 مان هيٺ توهان کان دُور هليو وڃان“ (جان ، ۱۶ : ۷) .

مان کي پنهنجي ستگروءَ کان اهڙي ڳالهه ٻڌي حيراني ٿئي
 ٿي ته اها ڳالهه سندس پلائيءَ جي ڪيئن ٿي سگهي ٿي ته
 سندس ستگرُو کيس ڇڏي وڃي يا کائنس دُور هليو وڃي ؟
 پر ان جي پٺيان گهري معنيٰ لڪل آهي . حضرت عيسيٰ جو
 مطلب آهي ته منهنجو ديهه ڌارڻ جو مقصد پورو ٿيو . مون
 توهان کي سڄي مارگ تي لڳايو آهي ، توهان جي آندڙ پُور
 ۽ پڳتي پاڻ پيدا ڪيو آهي ۽ توهان کي منزل جو اشارو ۽
 ڏنو آهي . هاڻي توهان کي ان منزل تي پهچڻ لاءِ محنت
 ڪرڻ گهرجي . جيستائين مان ديهه سڙو ۾ توهان جي
 سامهون آهيان ، تيستائين توهين روحاني مارگ تي هارڻ ۽
 آندڙوني سفر طءَ ڪرڻ جي ڪوشش ئي نٿا ڪريو . توهين
 ٻاهر ئي ٻاهر منهنجي اسٿول سرير پٺيان ڊوڙندا ڦرو ٿا . پر
 جڏهن مان توهان جي اڳيان نه هوندس ۽ توهين مون کان
 سواءِ رهي نه سگهندا ، تڏهن توهان لاءِ آندڙ منهنجي ڪوچ
 ڪري ، مون کي پرگهت ڪري ، روحاني ترقي ڪرڻ ،
 سدائين لاءِ مون ۾ سمائجي وڃڻ کانسواءِ ٻيو ڪو رستو ئي
 نه رهندو . تنهنڪري انهيءَ ۾ ئي توهانجي پلائي آهي ته
 مان توهان کان دُور هليو وڃان . اهو ئي حضرت عيسيٰ جي
 چوڻ جو معرڪو آهي .

جڏهن ڪو راهگير ان ساڳي ۾ چوڪريءَ کي ڏسي ٿو ته
ن تي ڪهڙو اثر ٿئي ٿو؟ ٻئي هڪ ئي منشن کي ڏسن
ٿا، پر ٻنهي جي ڏسڻ ۾، ڏسڻ واريءَ نظر ۾ ۽ ڏسڻ سان
انهن جي اندر پيدا ٿيندڙ احساسن ۽ پاورائن ۾ فرق ٿئي ٿو.
هزارين ماڻهو ان چوڪريءَ جي آڳيان لنگهن ٿا، پر پريءَ
کان پڇو ته سندس هردي ۾ ان چوڪريءَ کي ڏسندي
ڇا ٿو ٿئي ۽ ان چوڪريءَ جي پاسي مان لنگهندڙن راهگيرن
کان پڇو ته ان چوڪريءَ کي ڏسڻ سان انهن تي ڪهڙو اثر
ٿو پوي؟ ان چوڪريءَ کي ڏسي ته اهي سڀئي رهيا آهن
پر انهن تي اثر آڻڻ لڳو آڻڻ لڳو پوي ٿو. تنهن ڪري اها ڳالهه
سڀني سان ساڳئي روپ ۾ ڪيئن لاڳو ڪري سگهجي ٿي؟ اسين
لائين ڪيئن ڇڏي سگهنداسين ته سڀني تي هڪ جهڙو اثر ٿئي
ٿو؟ هر هڪ تي آڻڻ لڳو ئي اثر ٿئي ٿو، هر هڪ کي آڻڻ
لڳو، احساس ٿئي ٿو.

ڪلهه ستنسنگ ڪرڻ واري، ستنسنگ ۾ لٽلا مڃيونءَ جي
ڪهاڻي ٻڌائي هئي. اها هڪ پراچين عربي پريمر ڪهاڻي
آهي. مڃيون پريمر هو ۽ لٽلا پريمر هئي. لٽلا شهزادي

هئي ۽ مڃيون ان سان پريمر ڪندو هو.
هڪ دفعي لٽلا دڪاندارن کي حڪم ڪيو: ”مڃيون
جيڪا به چيز گهري، اها کيس مفت ڏني وڃي. انجا پئسا
مان پاڻ ادا ڪندس.“

راتو رات هزارين مڃيون پيدا ٿي ويا ۽ صبح جو سڀ
دڪاندارن وٽ وڃي پنهنجي من مرضيءَ جو سؤدو وٺي
آيا. انهيءَ ئي دڪاندار بادشاهه وٽ ويا ۽ کائڻس پڇيائون
ته مڃيون گهڻا آهن؟ بادشاهه چيو ته مڃيون ته هڪ آهي.
دڪاندارن پڇيو ته ڪيئن ڪيئن خبر پوي ته اصلي مڃيون
ڪهڙو آهي؟ بادشاهه لٽلا سان ڳالهه ڪئي. لٽلا چيو ته اهو
مسئلو مان ئي حل ڪريان. هن شهر ۾

مھاراج جي :- ڪڇ سال اڳ هڪ آمريڪي سائنس دان
 مون کي خط لکيو ته مون سمورن جي رڪني ۽ خشڪ سائن
 جي بدران هڪ تمام سٺو طريقو ڳولجي ڪڍار آهي. مون
 هڪ بجليءَ تي هلندڙ مشين لاءِ آهي. جڏهن مان ان مشين
 تي ريني پٽ ڊائيندو آهيان ته مشين جي هٿ سان گڏوگڏ
 مينجي سرت جي ڌارا هڪدم سميتجي مٿي اچي ويندي
 آهي. تنهن ڪري ۲ ڪلاڪ پي رس يا خشڪ سمورن ۾
 لڳائڻ بجاءِ مان ۱۰-۱۵ منٽ ئي مشين تي رهندو آهيان.
 هاڻي توهين ٻاڙ تي ڏسو ته من ڪيئن وڃي سگهي ٿو.
سوال :- مھاراج جي، جڏهن اسين سگرور جي سامهون
 وٺل هوندا آهون ته اسان کي ڇا ٿيندو آهي، اسان تي
 ڪٿڙو اثر ٿيندو آهي؟

مھاراج جي :- توهان کي اهو پڻ ٿهرجي ته جڏهن
 مان توهان جي سامهون وٺل هوندو آهيان ته مينڊر ڪٿڙو
 حال ٿيندو آهي؟ مان ڪنهن ٿر چئي سگهان ته جڏهن توهين
 منهنجي سامهون هوندا آهيو، تڏهن توهانجي ڪٿڙي حالت
 ٿيندي آهي، اهو ته توهين خود ئي چئي طرح سمجهي
 سگهو ٿا.

سوال :- ڪاش مون کي معلوم ٿئي ها ا مون کي اها
 ڄاڻ يا سمجهه ٿئي پئجي سگهي ا
مھاراج جي :- ڇا ٿيندو آهي؟ مون کي ته ڪجهه نه
 ٿيندو ڏسڻ ۾ نه ايندو آهي. ڪجهه ٿيو آهي ته زندگيءَ ۾
 سگرور جي هڪ ئي درشتي ڪائي ٿيندي آهي. پر اسان
 کي ڪجهه ٿئي ٿي ٿو ۽ انهيءَ ڪري ئي اسان کي هر روز
 سگرور جي سامهون وهڻو پري ٿو.

پر اها ڳالهه، اڪثر هر هڪ جيرو سان هڪ جهڙي ٿي ٿي
 ٿي سگهي. هر جيرو ئي الڳ الڳ اثر ٿئي ٿو. جڏهن هڪ
 پرهي پنهنجي اڀرڻ کي ڏسي ٿو ته انهيءَ کي چالو ٿئي؟

منهنڪري اسان ان کي ننڍيءَ ۾ ڦٽو ڪرائي ڇڏيو. هاڻي ڪرڻا ڪري اهو ٻڌايو ته ان ۾ ڇا هو؟

در اصل مان کيس انهيءَ باري ۾ ٻڌائڻ پئجي ويو هوس ۽ منهنجو اهو خيال هو ته هو منهنجي غير حاضريءَ ۾ ان کي نه کوليندو. عام طور منهنجا پارسل نه کوليا ويندا آهن. پر هن سوچيو هوندو ته متان ان ۾ ڪا ڪاٺ جي شئي هجي، جا خراب ٿي وڃي. آخر اسان کي پنهنجي آمير کي پرهمي ستسڪين کي لکڻو پيو ته هو ڪرڻا ڪري اسان کان اهڙي شيوا نه وٺن.

سوال:- مهاراج جي، ان شخص بليءَ کي وڻندو بڻائي ڇڏيو هو.

مهاراج جي:- ڇا، انهيءَ ڪري هن بليءَ کي هيڏانهن موڪليو هئو.

سوال:- هن سوچيو هوندو ته بلي به ٿوري گهڻي ستسڪڻ بڻجي ويئي هوندي.

مهاراج جي:- ڪيترو نه سٺو ٿئي ها، جي اهلواليا صاحب پنهنجي منهن زباني هيءَ ڪهاڻي توهان کي ٻڌائڻ لاءِ موجود هجي ها.

سوال:- مهاراج جي، روحاني ترقي ۾ انساني ڪوشش جي باري ۾ مان اهو ڄاڻڻ چاهيان ٿو ته ترقي صرف ڇهن سمون داران تي ٿي سگهي ٿي، يا ان جو ڪو ٻيو سول آپاءِ، ڪو وڌيڪ تڪڙو ۽ ترست پراپتيءَ جو رستو يا ساڌن به آهي؟

مهاراج جي:- ڇهن سمون ڪان وڌيڪ جلد ۽ ترست پهچائڻ يا پراپتي ڏيڻ وارو ساڌن؟

سوال:- نه. ڇهن سمون ڪان وڌيڪ جلديءَ وارو ساڌن نه، پر انهيءَ جي بجاءِ ڪو اهڙو آپاءِ ڪونهي، جنهن مان اسان کي ڪوشش ڪرڻ ۾ سهائتا ملي؟

پارسل موڪلندڙ پنهنجي مٿا ۾ ڪٽي به ”پلي“ لفظ جو استعمال نه ڪيو هو. هن صرف سندس ۽ ٻياري ٻنهي لکيو هو.

پنهنجي ڏهري مان وڃڻ بعد اهلواليا صاحب کي اهو پارسل مليو. هُو ڏاڍو خوش ٿيو، ڇاڪاڻ ته پارسل پنهنجي لملي بند ڪيو ويو هو ۽ اندر صندوق به تمام سٺي هئي. اهلواليا صاحب سوچيو هوندو ته مياوڇا هن جي اچڻ جي انتظار ڪرڻ جي ڪهڙي ضرورت آهي؟ تنهن ڪري هُو پارسل ڊنٽو ۾ ڪٽي ويو ته شايد هيءُ اميرڪا مان ستنسڪ لاءِ ڪو تحفو آيو آهي. هن مون پارسل کوليو ۽ جڏهن اندر هڪ وڏائين نه

توهين ڄاڻو ٿا ته اميرڪا مان سامونڊي جهاز رستي پارسل کي هتي پهچڻ ۾ لڳ ڀڳ ۲ مهينا لڳي ويندا آهن. توهين ڏاڍو لڳائي سگهو ٿا ته ٻن مهينن ۾ پليءَ جو سراسر ڪهڙو ٿورو نه ٿو ڳري سڙي ويو هوندو.

تنهن ڪري جڏهن اهلواليا صاحب ان پارسل ۾ هڪ وڏو نه رڳو ڪندي پنهنجي گهر طرف ڏوڙيو ۽ اهو به نه ڏٺائين ته پارسل ۾ ڇا آهي. پنهنجي نوڪر کي چيائين ته ڏس هن ۾ ڇا آهي. پارسل مان اها سندس ۽ ٻياري ٻنهي (پلي) لکڻي. اوه هن ڪنهنڪي چيو ته وڃي ان کي لڏيءَ ۾ وجهي اچ.

پارسل تي موڪلڻ واري جي آئڊريس لکيل هئي. اهلواليا صاحب ان کي هڪ ”ٻيٽر پٽر“ لکيو ۽ ان جي ڪاٻي مٿي موڪلائين. اٽليءَ سان گڏ موڪلي ڪمائين، ”مون کي آئرس آهي، جو توهان لاءِ آيل تحفي وارو پارسل مون کوليو آهي. مون لاءِ ۽ ڊنٽو جي ٻئي ڪنهن به ساٿيءَ لاءِ ان جي بددعا برداشت ڪرڻ کان ٻاهر هئي.

سوال :- هڪ اهڙو ماڻهو به هو، جنهن هڪ دفعي ٻلي
رکائي هئي؟

مهاراج جي :- ها، هو امريڪا وائي هو. هن مولڪي
لکيو هو ته منهنجي ٻلي مري وئي آهي، جنهنجو هو شاھانو
سنگار ڪرڻ چاهي ٿو. هن منهنجي ٻليءَ کي آئس باڪس ۾
رچي، ڇوڏاري سيل بند ڪري، انکي هيڏانهن ٽري
ڏانهن پارسل ڪري ڇڏيو ۽ مولڪي انکي ٻليءَ جي ڀاءُ ۾
درد ڀريو خط لکيو. ان خط ۾ اهو لکيل هو ته اها ٽيڊي
سندر ۽ ٻياري پُوسي (Pussy) هئي ۽ مهرباني ڪري مون تي
ايترو اعسان ڪندا ته جڏهن اها توهان وٽ پهچي ته انکي
ڀوريءَ وٽ رسر ۽ وڏيءَ الو سار ٻليءَ ۾ ڀروا ڪر
وڃي. اها چلي ٻڙهي، ٻڌڻي طور اسان سڻي کي ڪل آلي
۽ ڇهرس ۾ لڳي. اسين شيوا ڪرڻ لاءِ ضرور مشهور آهيون،
پر اهڙي عجيب شيوا لاءِ نه.

مان اهاڻ واليا صاحب کي ٻڌائڻ چئو ته هيءُ سوکڙي
منهنجي لاءِ اچي رهي آهي. جڏهن اهو پارسل دلهي
ڪسٽمر آفيس ۾ پهتو ته انهن مولڪي خط لکيو ته اها آئس باڪس
توهان امريڪا مان ڪڍڻ ۾ ڇو گهرايو آهي ۽ ان پارسل ۾ ٻيل
شين جي فهرست ڏيو، جنهن ان موجب ٻيل يا ٻوٽي لڳائي
سگهجي. مان ان وقت ۱۵-۲۰ ڏينهن لاءِ سٽنگهه جي دؤري
تي ڀڄي وڃي رهيو هوس. تنهنڪري مون ڪسٽمر آفيسر
کي لکي موڪليو ته مولڪي امريڪا مان هڪ ليڪ اسان
جي چلي آلي آهي. توهان پارسل هيڏانهن موڪلڻ جي
ٽڪيٽ وٺڻ بجاءِ، انکي جڏهن ٻليءَ ۾ ڀڄائي ڇڏيو. پر
انهن ٻيل ڪرڻ جي پارسل هيڏانهن موڪلي ڇڏيو. شايد پارسل
۾ ٻيل چلي ٻڙهي، ڪسٽمر آفيسر سمجهيو هوندو ته ٻيڙي
چلي لڪڻ جي ٻيڙي هوندي، ڇاڪاڻ ته ٻيڙي ۾ ماڻهو
منهنجي ٻيڙي کي ڪنهن به لاءِ سان سڏي سگهي ٿو.

سڀ ڪنڊيون ديش جي ورهاڱي ۽ آزاديءَ کانپوءِ دؤر پيش آيون آهن. هاڻي به ڪامنويلٿ ديشن مان ايندڙن لاءِ ڪا رڪارڊ ڪونهي. انهيءَ هتي اچڻ ۽ ڪم ڪار ڪرڻ جي اجازت ملي ويندي آهي. مون کي ان باري ۾ به وڏو پتو ڪونهي، پر منهنجو خيال آهي ته انهن کي هتي رهڻ ۽ ڪاروبار ڪرڻ ۾ ڪا به مشڪلات نه ٿيندي آهي. انهيءَ وڙا وٺڻ جي به ضرورت نه پوندي آهي.

سوال :- ڇا، اهي هتي اچي ڪو ٽنڊر وغيره ڪري سگهن ٿا؟

مهاراج جي :- ها. هو ٽنڊو يا ڪاروبار وغيره به ڪري سگهن ٿا. پر انهن تي به ٽبري ٽبري ڪيترن قسم جون پابنديون لڳايون پيون وڃن.

سوال :- ڇا، ڊاڪٽر جانسن امريڪا واپسي هون؟

مهاراج جي :- ها، هو امريڪا واپسي هون. پر انهن ڏينهن ۾ امريڪا واپس ڪي هتي اچي رهڻ جي کليل اجازت هئي. انگريز سرڪار انهن کي هتي اچي رهڻ کان ڪا رڪاوٽ ڪيندي هئي. اهي سندن پاس تي نه هئا، تنهنڪري انگريز سرڪار کي انهن مان ڪو به ڊپ نه هو. شايد انهن ڏينهن ۾ ڪو به يورپ واپسي بنا وڙا وغيره جي هتي اچي سگهندو هو. وڙا جو سرشتو گذريل ۳۰-۳۵ سالن کان، اتي مهاڀاري ٻڌائيءَ کانپوءِ شروع ٿيو آهي.

سوال :- مهاراج جي، هتي گيسٽ هائوس ۾ ڪي عجيبه سپاڙ جا ماڻهو به ايندا هوندا؟

مهاراج جي :- جيئن ته هيءُ الترواڻتره گيسٽ هائوس آهي، جتي سڀني ديشن ۽ قسمن جا ماڻهو اچي سگهن ٿا، تنهنڪري قدرتي طور ڪيترن قسم جا ۽ مختلف سپاڙ جا ماڻهو هتي ايندا رهن ٿا.

مہاراج حی:- نہ۔ اسن ہا عرون دیشن کان ایندڑ کینن
 ب شخص کان کاد بیت یا اڑی کاء شوا قول نہ کندا
 آعون۔ دؤ اسالتا میمان آعن؛ آئین سان اسن هتي مہمان
 وارو ورتاء ئي ڪرڻ چاهيون ٿا. دؤ ٻيھتي ملڪ مان ھڪي
 ڪٽيہ شوا طور موڪلڻ چاهين، موڪلي سگھن ٿا. پر اسن
 نعا چاهيون نہ هتي اچي دؤ آئین محسوس ڪن نہ ڪن هتي
 دھڻ؛ پرچن وغیرہ ڪرڻ هي عوض ڪٽيہ ٺہڻ لازمي
 آهي. اوهن سب اسالتا متڪار چوڳا مہمان آھو.

سوال:- مہاراج جي، موڪلي آئین لڳندو آهي نہ هتي
 مدرائي مستڪن؛ ھڪٻاسن سان این کان وڌيڪ متڪار وارو
 ورتاء ڪيو ويندو آهي. انهيءَ عنايت لاء ڪو خاص ڪارڻ
 آهي؟

مہاراج جي:- توھن هزارين مہلن کان هتي آيا آھو،
 انهيءَ ڪري قدرتي طور توھان سان اھڙو ورتاء وھمار ڪو
 ڪري سگھتي، ھڙو آئین ماڻھن سان ئي ٿو، ھڪي
 ھر روز، ھر ڏھتي یا ھڏن چاهين، هتي اچي سگھن ٿا.
 لي سگھي ٿو نہ توھن ٻيھتي ٻروڙي ڏاڳيءَ پر ھڪ يا ٻہ
 دندا ئي عتي اچي سگھو. انهيءَ ڪري جيڪڏھن توھان ڪي
 اھي سب سھولتون نہ ڏيون وينديون نہ توھن هتي آرام
 سان ڪمڻ رھي سگھندا؟

سوال:- مہاراج جي، ڇا وڌيڪن لاء بہ وٺايس ٿيڻ بعد
 هتي ٿوري بہ ھڪي طرح دھڻ ڪڏھن ممڪن ٿي سگھندو؟

مہاراج جي:- ٻڌ، ”وڌيڪن“ سان توھان جو ڇا
 مطلب آهي؟ اسان وٽ هتي ڪوبہ وڌيڪي ڪرڻي. ھڪو
 بہ مستڪي آهي، مستڪ نہ ان جو آهي. پر سرڪار ان
 ڪاليج کي انهيءَ درستيءَ کان ٿي ڏسي. سرڪار اسان جي
 اٽلي لٽر کان د ان معاملي کي ٿي ڏسي، تنھنڪري دؤ ٻاھرين

آهي ته هتي جڳه جي ڪيتري نه تنگي آهي. هتي ۵۰۰ - ۶۰۰ ڪهرا ته آهن ڪونه، جو سڀني کي اچڻ جي دعوت ڏيئي سگهجي. اچڻ ته ڪيترائي ستسنگي چاهين ٿا، پر جڳهه جي ڪميءَ ڪري انتظام اهڙيءَ طرح ڪيو ويندو آهي، جيئن واري سان سڀ ڪنهن کي هتي اچڻ جو موقعو ملي سگهي.

سوال :- مون ٻڌو آهي ته پهر اچڻ لاءِ ۵ سال انتظار

ڪرڻو پوندو آهي.

مهاراج جي :- نه، اهڙو ڪو مقرر نيم ڪونهي. پر اهو ته توهين ڄاڻو ئي ٿا ته جيڪڏهن هر سال ساڳيا ئي ماڻهو ايندا رهندا ته پوءِ ٻين کي ته ڪڏهن به اچڻ جو وارو ئي ڪونه ملندو. انهيءَ ڪري اسين هر سال اڪثر نون جڳهياسن کي وڌيڪ تعداد ۾ اچڻ جو موقعو ڏيندا آهيون. انهيءَ سان گڏوگڏ اسين ٻيون نيون عمارتون ٺهرائڻ جي ڪوشش به ڪندا رهون ٿا. توهان نئون ٺهيل ڊائيننگ هال ته ڏسو ئي آهي. * ان جي مٿان هڪ ٻيو هال ٺهرايو پيو وڃي، جنهن ۾ شام جي ستسنگ لاءِ گهڻي ۾ گهڻا ماڻهو ويهي سگهن. هڪ ٻي عمارت ٺهرائڻ جو ويچار به آهي، جنهن ۾ ۸۰-۹۰ ماڻهو ٻيا به رهي سگهن. اسين پنهنجي طرفان پوري پوري ڪوشش ڪري رهيا آهيون ته جيئن زياده ڪان زياده ماڻهن جي رهڻ جو پُر بند ڪري سگهجي. اسين پنهنجي وڏي شي مهمانن کي شيڊن ۾ ته موڪلي ٿا سگهون ۽ نه ئي کين سڙڪ جي ڪناري سمهڻ لاءِ چئي سگهون ٿا. اسانکي جڳهه جي تنگي نه آهي ئي، نه ته اسانجي دلي تمنا آهي ته جنهن جي به دل هجي، ڀلي خوشيءَ سان اچي.

سوال :- مهاراج جي، ڇا اسين هتي پنهنجي رهائش جي

خرچ ۾ پنهنجي طرفان ڪجهه ڏيئي سگهون ٿا؟

* (ها آڪٽوبر ۱۹۷۱ع جي ڳالهه آهي.)

مهارج جي :- دراصل اسين ۽ عمارتون ٻڌائڻ ٿا ڇاهيون.
 انهن مان هڪ گيسٽ هائوس جي سامهون لهندي ۽ ٽن منزلن
 واري هوندي. ان جو نقشو تيار ٿي چڪو آهي ۽ اڏاوت
 جو ڪم مئي کان شروع ٿيندو. آڪٽوبر ۾، گيسٽ هائوس
 جي ايندڙ پينڪ شروع ٿيڻ تائين، اها لڳ ڀڳ تيار ٿي
 ويندي. انهيءَ ۾ ۱۲ ڊبل بڊ روم، هڪ آفس، ڊائريڪشن
 لاءِ هڪ رهائشي ڪمرو، هڪ ايندڙ دروازو ۽ ڊاڪٽر لاءِ
 هڪ ڪمرو هوندو. انهيءَ جي لهن سان ڏهري جي مڪانن
 مان گيسٽ هائوس ۾ نگاه ڀرڻ به بند ٿيندي ۽ گيسٽ
 هائوس ۾ شانت جو واپاروڻ به رهندو.

ٻي اهڙي عمارت راڻيءَ جي ڪوٺيءَ جي اولهه ۾ لهندي.
 ان ۾ اٽڪل ۳۰ کان وڌيڪ ڪمره هوندا، اها به منزل
 هوندي. بولاڪاڻي انجنيئر صاحب جو خيال آهي ته ان جي
 مٿان هڪ منزل وڌيڪ لاهجي. ٻه لکين ڪروڙ سان گيسٽ
 هائوس ۾ ڪافي پڙ ٿي ويندي، جا ٻانهن مان نڪرڻ ڇاهيون.
 تنهن کانسواءِ اسين هڪ ٻيو وڏو ۽ ٻهراڻي رهيا آهيون.
 ڊائيننگ هال ۽ سائيٽو ٿي رهندو، ٻه وڏو ۽ اسٽور ٻهراڻن
 کان وڏا ڪراها ويندا ۽ ۴-۵ ڪولڙيون هتي ڪم ڪندڙ
 شيواڏارن لاءِ به هونديون. نئون وڏو ته هاڻي ٿي نئين
 آليڪسيءَ سان گڏوگڏ ٻهرايو ويندو، باقي شيواڏارن جون
 ڪولڙيون ٻن سالن بعد ٻهرايون وينديون.

سوال :- ڇا، ڪو اهڙو ٻيو مٿس ڪيو ويو آهي ته ٻاهرئين
 ديشن جا دستبنگي ڪجهه مٿس معياد يا مٿس سالن کان پوءِ
 ٿي ٻيو دفعو ڏهري ۾ اچي سگهن ٿا؟

مهارج جي :- ڪو ٻڪو ٻيو نه ڪونهي، پر اسانجي
 ڪوشش اها رهندي آهي ته سڀ ڪنهن جو وارو اچي.
 توهين گيسٽ هائوس ۾ رهي چڪا آهيو ۽ توهان کي معلوم

انهيءَ باري ۾ اسانجون ڪم مجبور يون به آهن. سنگت جي سهوليت لاءِ گهڻيئي اُڏاوت جا ڪم هلي رهيا آهن. توهان نئين سائيڪل اسٽنڊ ۽ سامان گهر جا شيڊ ۽ پاڻيءَ جي نئين ٽانڪي وغيره جا ڪم ڏنا هوندا. لنگر کي به وڌايو پيو وڃي ۽ ڪيتريون عمارتون به بڻايون پيون وڃن، جيئن سنگت کي وڌيڪ سڪه سهوليتون ڏيئي سگهجن. انهيءَ خيال کان سنگت جي سهولت لاءِ ۽ ٻين ضرورتن لاءِ ڪڇ پيا شيڊ به ٺهرايا پيا وڃن.

ان کانسواءِ ڏيري ۾ رهڻ جي خواهشمند ستسنگين لاءِ خانگي مڪان بڻائڻ جو ڪم به درپيش آهي. سوڀن ستسنگي هميشه لاءِ هتي ڏيري ۾ اچي رهڻ چاهين ٿا. ان بعد اسان کي موجوده گيسٽ هائوس جي ساعهون ٻاهرين ديشن جي ستسنگين لاءِ هڪ نئين بلڊنگ ٺهرائڻي آهي، جنهن کي گيسٽ هائوس جي ائڪسي (لاڳو جڳهه - وستار) چئي ٿو سگهجي.

ديوان صاحب:- حضور، صرف ائڪسي ئي ٺهرائي ويندي؟

مهاراج جي:- گيسٽ هائوس سان لاڳو ٺهندڙ سڀ نيون عمارتون هڪ قسم جون ائڪسيون ئي هونديون. اسان کي ضرورت اٿس ته اهڙيون ڪيتريون ائڪسيون ٺهرائيون پونديون.

ديوان صاحب:- اهي سڀ پڻ اڳتي هلي پوريون نه پونديون.

مهاراج جي:- (ڪلندي) ڇڳو، ته پوءِ انهن لاءِ اسين شيڊ ٺهرائينداسين.

سوال:- مهاراج جي، گيسٽ هائوس سان ڪڏ جيڪا نئين عمارت ٺهرائي ويندي، اها ڪهڙي جڳهه تي ٺهندي؟

لوئیس هليگرو:- اها ڪا ڪيائي ڪرڻي، ٺارڻ
 ههارج جي:- لوئیس الڪي ڪيائي ٺ، پر ساڪس
 حئيست ڪري مڃي ٿي. دراعل انهيءَ ڪوئي واري واقعي
 سبب ٿي مون بهر گيسٽ هائوس ٻڌائڻ جو فيصلو ڪيو هو.
 سوال:- مان انهيءَ واقع ٿي ٿي هوس.

ههارج جي:- مولڪي معلوم آهي. پهرين ترحين
 (الڪريزي ٻاڻايندڙ) مستسڪي منهنجي مڪان جي پينڪ ۾
 ٿي مستسڪ لاء ايندا هئا. اها پينڪ مستسڪ لاء لنڊي
 محسوس ٿيڻ لڳي، ان بعد ٻي وڏي پينڪ ٻڌائي وئي.
 اها به لنڊي ٻوڙ لڳي. هاڻي گيسٽ هائوس جي حال ۾
 مستسڪ لاء ڪڏ ٿيڻ لڳا آهن.

سوال:- ههارج جي، ڇا ترحين هڪ ٻئي گيسٽ هائوس
 لٽرائڻ جو وڻچار ڪري رهيا آهن؟

ههارج جي:- جيڪڏهن ترحين اهڙيءَ طرح وڌندڙ
 تعداد ۾ ايندا رهندا ته ٿي سگهي ٿو ته اسانکي بهر گيسٽ
 هائوس لٽرائڻ پوي.

مان ٿو چاهيان ته ڪنهن به ديش مان ايندڙ ماڻهن جي
 تعداد تي پابندي لڳائي وڃي. مان جڏهن سنه ۱۹۶۶ع ۾
 ڏکڻ آفريڪا جي دؤري تي ويو هوس ته مون اُتي جي
 مٿامي سنگم کي چيو هو ته هُو وڏي خوشيءَ سان ڏٺو ۽
 اچي سگهن ٿا. پر جڏهن هُو گهڻي تعداد ۾ اچڻ جو پروگرام
 ٺاهڻ لڳا ته مولڪي چوڻو بهر ته هڪ وقت ۾ صرف ۲۵
 مستسڪي ٿي اچي سگهن ٿا. مولڪي ائين چوڻ ۾ ڪاڏي
 اندوس جو احساس ٿيو. بهر ته جڏهن ٻاهرين ديشن جا
 مستسڪي هتي اچن ٿا ته ڪيترا دفعا ڪم چوڻو ٻولڻو آهي
 ته ۲-۳ ڇڏا هڪ ڪهري ۾ رهن. اها ٻاڻه به مولڪي پسند
 ڪرڻي. ننڍڪري اسانکي هڪ ٻئي گيسٽ هائوس لٽرائڻ
 ڪا اسراءِ خبر آهي ٿي ڪرڻي.

سوال :- ته ڇا حضور وڌن مٿاراج جن کي انگريزيءَ ۾
ڳالهائڻ جي ڪٽي اڀاس نه هئڻ ڪري، ترجمان ذريعي
ڳالهائڻ پوندو هو؟

مٿاراج جي :- عام طور پروفيسر جڳموهن لعل ۽ سردار
بيادار جن وڌشي مستڪن کي حضور مٿاراج جن جي ڳالهه
سمجهيائيندا هئا. حضور مٿاراج جن وچ وچ ۾ انگريزيءَ ۾
ڪج ستون ڳالهائيندا هئا، پر سندن مول سمجهائي پنهنجيءَ
۾ ئي هوندي هئي.

سوال :- ڇا، پرماتمي پتر - ڀاڱي ۲ ۾ ڇپيل خط پٿرين
حضور مٿاراج جن پنهنجيءَ ۾ لکائيندا هئا ۽ پوءِ اُنهن جو
انگريزيءَ ۾ ترجمو ڪيو ويندو هو؟

مٿاراج جي :- اُن وقت ڪٿو ڪري امريڪي مستڪن
کي ئي خط لکيا ويندا هئا. اُهي حضور جن لکائيندا هئا ۽
اُنهنجو انگريزي انوار سردار بيادار جن يا پروفيسر جڳموهن لعل
ڪندا هئا.

سوال :- مٿاراج جي، مان اُنهن ڏينهن جي باري ۾
سوچي رهي هيس، جڏهن هتي ڏسري ۾ ايندڙ وڌشي
مستڪن تعداد ۾ بلڪل ٿورا ئي هوندا هئا.

مٿاراج جي :- شايد چار يا پنج ئي هوندا هئا.
سوال :- ها.

مٿاراج جي :- ها. مون کي ياد آهي.

سوال :- خبر ناهي من لئيس هلڪو کي ڪوئي واري
ڪٽائيءَ ياد آهي يا نه؟

* ڪيترا دفعا مٿاراج جن جي ڪوئيءَ جي ڀينڪ ۾ هڪڙا
نڪري ايندا هئا ۽ من لئيس هلڪو ڏجي ويندي هئي ۽
پير کڻي ڪرسيءَ تي رکندي هئي. مٿين سوال ۾ اهڙي ئي
هڪ واقعي ڏانهن اشارو آهي، جنهن ۾ ڪوئي جي اڇل تي
لئيس ڏجي وڃي هئي.

سندس عت لکيل ٻيا ٻيرون جو ڪم ڪرڻ لاءِ حضور جن کي
 ٻڌايو ته ڪنهن به ڪم ۾ ڪم ڪندڙ کي ڏسڻ ڪرڻ ڪرڻ
 هئا، ڪم ڪندڙ کي ڏسڻ هئا ۽ ڪم ڪندڙ کي ڏسڻ
 جي ڏور ڏور تي ڏسڻ ۽ ڏسڻ ۽ ڏسڻ ۽ ڏسڻ.

منهنجو ڪم ڪرڻ آهي ته ان وقت هتي ڏاڪٽر جالن ۽
 مٿي ڏسڻ ۽ ڏسڻ ۽ ڏسڻ ۽ ڏسڻ ۽ ڏسڻ ۽ ڏسڻ
 سندس ڪم ڪرڻ جي ڏسڻ ۽ ڏسڻ ۽ ڏسڻ ۽ ڏسڻ.

ان ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ
 ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ
 ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ
 ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ
 ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ
 ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ
 ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ
 ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ

ان بعد ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ
 ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ
 ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ
 ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ
 ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ
 ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ
 ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ
 ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ

ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ
 ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ ڪارڻ

جي وياڪما ختم ڪندا هئا ۽ ٻائي ٻي ڪڙي ٻاٺ شروع ڪندو هو، ان وقت پروفيسر صاحب، مٿاراج جن جي ويچارن جو پاڻ اڌت ڪين انگريزيءَ ۾ سمجهائيندو هو. اسان کي اهو انگريزي ترجمو ٻڌڻ ۾ ايندو رهندو هو، خاص ڪري ان وقت جڏهن پروفيسر صاحب سمجهائڻ ۾ ڪجهه وڌيڪ وقت لڳائيندا هئا.

ان کان اڳ به، ڊاڪٽر جانسن ڏهري ۾ اڃا آيو ئي هو ته حضور مٿاراج جن ڊاڪٽر جانسن کي سندن ستنسنگ جو سار انگريزيءَ ۾ ٻڌائڻ لاءِ پروفيسر جڳموهن لعل کي مقرر ڪيو هو. پروفيسر صاحب انگريزيءَ ۾ ماهر هئا، ڪين سنت مت جو ڪافي سنو گمان هو، تنهنڪري هو ڪافي تڪڙو حضور جن جي وچن جو ترجمو ڪندا ويندا هئا. ۲-۳ ڏينهن تـ هاڻو سلسلو جاري رهيو، پر چوٿين ڏينهن پروفيسر صاحب محسوس ڪيو ته ڊاڪٽر جانسن کي سندس ٻاليه ٻڌڻ ۾ ڪا دلچسپي نه هئي، تنهنڪري هن کيس چيو: ”ڊاڪٽر صاحب! مون کي ائين محسوس ٿو ٿئي ته توهين پنهنجي ٻاليه ڏيان سان نه ٻڌي رهيا آهيو.“ ان تي ڊاڪٽر صاحب وراڻيو: ”پروفيسر صاحب، توهين جيڪڏهن خاموش رهو ته بهتر ٿيندو. مون کي شائعيءَ سان مٿاراج جن جا درشن ڪرڻ ڏيو.“

ڪيترا دفعا ڊاڪٽر جانسن حضور مٿاراج جن کان سنت مت جي مختلف پٽالن جي ڄاڻ پراپت ڪرڻ لاءِ ڪڏهن ڪڏهن ڪلاڪ ڪلاڪ جو وقت وٺندو هو، ڇاڪاڻ ته هو پنهنجو ٻستڪ ”Path of the Masters“ (سنتن جو مارگ) لکي رهيو هو. انهيءَ ڪري هو ڪڏهن پروفيسر جڳموهن لعل سان ۽ ڪڏهن سردار بيدار جن سان گڏ ايندو هو، جي باقي حضور مٿاراج جن جي ۽ ڊاڪٽر صاحب جي وچ ۾ ترجمان جو ڪم ڪندا هئا. ڊاڪٽر جانسن مٿاراج جن سان ٻاليه ٻولي ڪرڻ وقت لکندو ويندو هو ۽ اهي پنهنجي ٻستڪ لاءِ لکندو هو. انهيءَ کانپوءِ

ٺٻري ۾ وديشي جڳھاسو

سوال :- مٻاراج جي، ڇا حضور وڏا مٻاراج جن ڪڏهن
ٻائيل جي ناري ۾ ڪجهه ٻڌائيندا هئا؟

مٻاراج جي :- ٻائيل مان يا ٻائيل جي ناري ۾؟

سوال :- ڪيئن به طرح. منهنجي مڃال ۾ انهن ٺٻرين ۾
اڻڄڻ کان ڪيڏا ماڻهو ٺٻري ڪونه ايندا هوندا.

مٻاراج جي :- حضور مٻاراج جن شايد مسجد ۾ ٻائيل
مان هڪ يا ٻه حوالا ٻڌندا هئا. پر جيتري قدر مرڪزي ياد
آهي، اهو ٻائيل مان ڪيڏا مثال ڪونه ٻڌندا هئا.

سوال :- ڄڻ توهان ڪڏهن ڪڏهن ٻڌڻي سٽنگن
۾ ٺٻرين لڌيون ٺٻريون انگريزيءَ ۾ ڇولدا آهن، ڇا
حضور جن به انهن ڇولدا هئا؟

مٻاراج جي :- حضور جن ڪج انگريزي لفظن جو
استعمال ڪندا هئا، جن مان 'Unwritten Law' (اڻ لکيل
قانون) ۽ 'Unspoken Language' (اڻ ٻولي ٻولي) عام لفظ
هئا، جيڪي اهو لک ۽ لک ٻڌڻي ٺٻري ڏهرائيندا هئا.

سوال :- مٻاراج جي، اڻ لکيل ٻولي - ٻولي ۾ وديشي
سٽنگن ۽ ڪيڏا ٺٻرين لکيل لفظن ۾ حضور جن ٻائيل
مان ڪيڏي حوالا ڏنا آهن.

مٻاراج جي :- حضور مٻاراج جن کي وديشي سٽنگن
لاءِ مسجد نه ڪونه ٻولندا هئا، جيڪڏهن ڪن ها ته شايد
سروني وياڪيا ٻائيل مان ئي هجي ها.

مرڪزي ياد آهي ته جڏهن ڊاڪٽر جالن ۽ مٽر اڳاٽ
هئي هئا ته حضور مٻاراج جن جي آڳاٽ موجب ٻولي
مٽر جي لعل سندن مسجد جو انگريزيءَ ۾ ترجمو ڪري
هيءَ کي ٻڌائيندو هو. جڏهن حضور جن شيد جي هڪ ڪڙيءَ

بند ڪري ويندو آهي. اهڙي طرح مان پنهنجي ڪمري کان
ٻاهر نه نڪري سگهندو آهيان. جيسين چار ٽي تالا نه کڻ،
تيسين مان حضور مهاراج جن جي ڪوٺيءَ مان ٻاهر نه نڪري
سگهندو آهيان. منهنجو لوڪر صبح جو سويل اچي منهنجو
دروازو کوليندو آهي، انهيءَ وقت مان ٻاهر نڪرندو آهيان.
ٻوٽا جي هيٺ بٽي ڪمري ۾ رهندي هئي، انهيءَ ڪري
جيڪڏهن مان ڪنهن نموني دروازو پڇي به نڪران، ته به
ٻوٽا جي مونکي ٻاهر وڃڻ نه ڏيندي.

سوال :- ڇا، اڃا به ترهانڪي ڀڄڻ سمورن لاءِ ڪشمڪش
ڪرڻي پوندي آهي؟

مهاراج جي :- سڄي رات ڪشمڪش ڪرڻ ۾ لڳي
ويندي آهي. ٻاهران ڇٽن تالن ۾ بند هئڻ جي حالت ۾ ٻيو
ڪجهه ڪري به ڇاٿو سگهجي؟ چار ٽي تالا نه کولي نٿا سگهجن
تنهنڪري چاهي ننڊ لاءِ، چاهي ڀڄڻ سمورن لاءِ، پنهنجو پاڻ
سان جهڊو جهڊ نه ڪرڻي پوندي آهي.

سوال:- ڄا، اڙي طرح توھان کي ڏينھن ۾ ۳ ڏعا بند ڪيو ويندو هو؟

مھاراج چي:- صرف منجھند يا رات جي کاڌي کان اڳ اڙيءَ طرح ڪيو ويندو هو. عام طور رات جي کاڌي کان اڳ، ڇاڪاڻ تہ ڏينھن جو اسين اسڪول هوندا هئاسين. سوال:- اهو سلسلو توھان تي ۶ سالن جي عمر کان وٺي ڪيتراين ھلندو رھيو؟

مھاراج چي:- ها. مان هتي اٽڪل ساڍا ۵ سال جي عمر ۾ آيو هوس ۽ اهو سلسلو ۶ سالن جي عمر کان شروع ٿي ۱۹۳۳ع تائين (۱۷ سالن جي عمر تائين) جاري رهيو. اسين ڪاليج وڃڻ تي ئي آزاد ٿياسين، ڇاڪاڻ تہ اتي اسان کي بند ڪرڻ وارو ڪم نہ ڪرڻو هو.

سوال:- دروازو آڏ ڪٿاڪ ڪالپوءِ کولي ويندو هو؟

مھاراج چي:- ها، آڏ ڪٿاڪ ڪالپوءِ. دروازي تي ٻاهر تالو لڳايو ويندو هو، الهيءَ ڪري اهو کولي نہ سگهيو هو. ڪم لوڪر هئا جيڪي اسان کي ٻاهر ڪڍڻا هئا، اهي اسان کي موشيءَ سان مدد ڪن هئا، پر ٻاهران تالي هڻڻ سبب هو يوس هوندا هئا.

مولڪي بند ڪرڻ جي عادت پوئاجيءَ ۾ اڃا نہ ٿيل آهي. رات جو ڪمري ۾ وڃڻ بعد مولڪي چٽن تالن همڪ بند ڪيو ويندو آهي ۽ رات جو جيڪڏهن ڪوبه ملڻ چاهي تہ مون سان گڏجي نہ سگهندو آهي. پٿريون تالو ٻاهرئين گيت تي لڳل هوندو آهي. وري همڪ حضور مٿاراج جن جي چوڀاري واريءَ ڏاڪڻ جي دروازي تي تالو هوندو آهي. ان ڪالپوءِ منجهڙو لوڪر مٿن ورائڻ جي دروازي تي تالو لڳائي ويندو آهي ۽ منجهڙي ڪمري جو دروازو بہ ٻاهران

مهاراج جي:- مونکي نه هر روز ڪشمڪش ڪرڻي پوندي آهي.

سوال:- مون مستسگين کي اها ڳالهه ٻڌائي ته ڪيئن حضور مهاراج جن توهانکي ننڍي هوندي لهر ڇڏي بند ڪري رکندا هئا؟ ”ڏس هي پٽ تي جيڪو گهڙ بال آهي، انهيءَ ۾ هيٺر ست ٿيا آهن، جڏهن اڌ ڪلاڪ کان پوءِ، گهڙ بال جي وڏي سڙي چٽن تي اچي، تڏهن تون ٻاهر اچي سگهين ٿو.“ ۽ حضور مهاراج جن توهانکي ڪهري ۾ بند ڪري ڇڏيندا هئا.

مهاراج جي:- سڀ ماما پتا چاهيندا آهن ته سندن ٻار ڪجهه وقت لاءِ پرماتما جي پراڻا ڪن، جيئن اُنهن ۾ پڳتي پاڻ پيدا ٿئي. منهنجي پوڻا جي (بيبي رلي)، جنهن منهنجي پرورش ڪئي آهي ۽ جنهن سان مان اڃا تائين هتي ساڳئي مڪان* ۾ رهندو آهيان. هوءَ منهنجو زبان رکندي هئي. هوءَ اسانکي تيسين پوڄن نه ڏيندي هئي جيئن اسين ٿي. هوءَ ۲۵-۳۰ منٽن لاءِ پڄن نه ڪندا هئاسين. بند ڪمري ۾ ويهي ۲۵-۳۰ منٽن لاءِ پڄن نه ڪندي هئي ۽ نه هوءَ اسانکي الڳ الڳ ڪمري ۾ بند ڪندي هئي ۽ نه سڀني کي ڪنو ڪري، نه ته گڏ هئڻ ۾ نه هُج ٿي هئا. اها اسانجي مرضيءَ جي ڳالهه هئي ته اسين سڄ پڄ پڄن ڪريون يا ائين ئي ويٺا رهون.

سوال:- توهان کانسواءِ ٻيا ڪيڙا ٻار هوندا هئا؟
مهاراج جي:- ۲-۳ ٻيا ڇوڪرا به هوندا هئا. هڪ ته منهنجو ڀاءُ هو ۽ ٻه ڇوڪرا ٻيا به هئا، جيڪي اسان سان گڏ ئي رهندا هئا. حضور مهاراج جن ئي اُنهن جي سار سنهال ڪندا هئا ۽ سندن پڙهائي وغيره جو پڙهند ڪندا هئا.

* حضور مهاراج، وڏن مهاراج جن جي ڪوٺيءَ ۾ رهندا آهن ۽ بيبي رلي پڙهاري ڪهري ۾ رهندي آهي.

منهنجي اڙسان هڪ طرف هڪ ٽالڪي وارو ويٺل هو جنهنجو
نالو هري سنگهه آهي. ٻئي طرف هنجو پاءُ جهڙو سنگهه ويٺل
هو. اهي ٻئي اڃا زندهه آهن ۽ ٿوري جا سڀ کان اڳ
ٽالڪي وارا آهن. اهي ٻه واري ڳوٺ ۾ رهندا آهن ۽ اڃا
به ٽالڪو هائيندا آهن.

سوال :- ڇا، توھان کي ٻين ماڻھن سان گڏ لام دان ملو
هو؟

مٿاڇراج چي: - ها، ٽيون ٽيون لام ملڻ سان شروع ۾ ٿوري
طورو ٻن سرون ۾ وهڻ جو شوق ٿيندو آهي ۽ اسين سوچيندا
آهيون ته شايد هنجو ٿين ٻن ۾ واپسي سگهو. لام دان بعد
مان ۽ منهنجو هڪ دوست، جنهن کي توهين سڀ چڱي طرح
سڃاڻو، ٻه مان سندس نالو نه ڪندس، ٻئي گهٽ هائوس
۾ هليا وياسين. اتي اسين ٻن سرون ۾ وڃي ويٺاسين. شام
جو ۴ بجي سٺو لاءِ گهٽي وڃي. انهن ٿين ۾ اڃا
وانگر بجليءَ جو ٽهڪڙو ڪوٺ هوندو هو. هيءَ گهٽي ڊيول
ٻي گهٽي وانگر آواز ڪندي آهي. اڃا به ڪڏهن ڪڏهن
اٻيءَ گهٽيءَ کان ڪم ورتو ويندو آهي.

پڏس اسين ٻن سرون ٽان اڳاسين ته منهنجي دوست
مون کان پڇيو: ”تو کي ڪٿه ٻڌڻ ۾ آيو؟“
مون چيو: ”نه.“

هن جواب ڏنو: ”مٺڪي ته ڪٿه جو آواز ٻڌڻ ۾ آيو.“
مون پڇيو: ”ڪڏهن؟“
هن جواب ڏنو: ”مٺڪي ته اڃا هينئر ئي ڪٿه جو آواز
ٻڌڻ ۾ آيو هو.“

مون کيس چيو: ”تون مون کان وڌيڪ خوش قسمت آهين.
ڪٽي حل نه سٽسڪ ۾ هارون.“

سوال :- مٿاڇراج چي، ڇا توھان کي به ڪڏهن ٻن سرون
۾ ڪوئي پئي؟

نهن ڪسان به نام دان ۽ ڀڄن سمون جي باري ۾ ڪجهه به
لمور ڪرڻ جو موقعو ئي نه مليو هو. هن مونکي ۽ مڏهنجي
ڏني ۽ ڪي سڀ ڪجهه رستار سان ٻڌايو هو ۽ شالتيءَ سان
ٻولو ڇڏيو هو.

انهيءَ ڪري حضور مهاراج جن لاءِ ڪوبه پڪو لير نٿو
ٺاهي سگهنجي. سنت سم ڄا عام اصول بنا سڌانت ضرور
آهن، پر ستگرو پنهنجي دٻا مهر سان جيڪي ڪجهه چاهين،
اُهو ڪري سگهن ٿا.

سوال:- مهاراج جي، ڇا توهانکي ڪافي ننڍي عمر ۾
ئي نام دان مليو هو؟

مهاراج جي:- مونکي سنه ۱۹۳۳ع ۾ نام دان مليو هو.
منهنجو جنم سنه ۱۹۱۶ع ۾ ٿيو هو. باقي حساب توهين لڳايو.

سوال:- ۱۷ سالن جي عمر ۾.

مهاراج جي:- درآءِ اسين ۳-۴ ساڻي هٿاسين،
جي سڌائين پوٽا جي (پيپي ڊلي) کي چوندا هٿاسين ته حضور
مهاراج جن کي عرض ڪري ته اسانکي به نام دان بخشين.
پر حضور مهاراج جن فرمائيندا هئا: ”جيئن توهين مئٽرڪ
پاس نه ڪندا، تيئن توهانکي نام دان نه ڏيندس.“

انهيءَ ڪري مون ڏاڍي محنت ڪئي پر سيڪنڊ ڊويزن
ئي ڪٿي سگهيس. پر جڏهن حضور مهاراج جن مونکي نام دان
بخشيو ته مونکي بهترين ڊويزن ملي ويئي. جنهن ڏينهن
اسانجو نتيجو نڪتو ته اسين ڪٿي ٻاهر فوت ٻال راند ڪري
رهيا هٿاسين ۽ نام دان جي ڳالهه ئي پاڻي ويا هٿاسين.
پوٽا جي ۽ نياڻو موڪلي گهرايو: ”مهاراج جي توهانکي نام دان
لاءِ سڏي رهيا آهن.“ اسين ڊوڙ ڊوڙ ڏاڍا اچي پهتاسين.
اسانکي ”نام گهر“ ۾ نام دان مليو. ان وقت نام دان
اسانکي ”نام گهر“ ۾ گهٽ جيتو هوندا. نام دان جي وقت

لیندو آهي ته مولڪي لام دان نه مليو. حضور وڌن مباراج جن
مولڪي لام دان نه بشعرو، چاڪاڻا ته مان تڏهن تمام لنڊو
هوس. مون ٻڌو آهي ته نام نه ملڻ جي حالت ۾ اُٺڻ واري
سنبال لڻي لڻي. منهنجو جنم هن گهر ۾ ٿيو، ستگروءَ جي
پرورد ۾ ٿيو، پر ته به مولڪي لام دان نه مليو. اُٺي ۽ ٻالھ جو
مولڪي ڪيترا دنيا ٻڌو لڻي ٿو. باقي پيءُ حالت ۾ مولڪي
مؤمت جي ڪار پرورد ڪوٺي. منهنجي من ۾ به سنبال اچي
رهيو هو ته هن جي عمر ۱۳-۱۴ سال آهي. مباراج جن ٻارن
کي لام دان ٿا ڏين، پر هن جو اُٺڻ سمور ٿو ڏيکي اچي رهيو
آهي، ٿيندڙي مون کيس چيو: ”تون اندر ۾ مباراج جن
کي ٻار ٿا ڪر، هو پاڻي پي ٿيندڙي سنبال ڪندا. تون ان
ٻالھ جي چنبا چولو ڪون ته توکي لام مليل آهي يا نه.“

ٻئي ڏينهن هو مشڪي رهيو هو ۽ ايترو خوش نظر آيو.
هو مولڪي چوڻ لڳو: ”توهان کي خبر آهي، حضور مباراج جن
مولڪي لام دان بخشيو آهي؟“ مون چيو: ”اهو ڪهڙو؟“
توهان کي تعجب لڳندو ته هن مولڪي لام دان جون سڀ
پاڻيون ٻڌائي ڇڏيون، لام دان جو هڪ هڪ لفظ ٻڌائي
ڇڏيو. مباراج جن کيس چيو هو: ”تو کي ٻيو جنم وٺڻو ٿو ڏيو
۽ ايندڙ عمر هن کان ايترو ٿيندو، پر توکي نام وٺڻ جي ٻارڻ
اچي آهي، اُٺي ۽ ڪري مان توکي هن جنم ۾ ئي لام ڏيان
ٿو. هن عمر ۾ جيڪا ٿيندي پراڻو هئي، اها تون ٻيڻي
ڇڪو آهين ۽ هڻي توکي من ڏينهن بعد هلي وڃڻو آهي.“
هن ٻن ڏينهن کانپوءِ ايتاهه خوشيءَ سان چولو ٽهائيو.

سوال:- ڇا، اهو سڀ ڪجهه اندر ٿيو؟ حضور مباراج جن
نه ٻيڻن ئي ڏوڏام ڏياري هئا.

مباراج جي:- اهو سڀ ڪجهه اندر ئي ٿيو هوندو.
مباراج جن ته اڳ ۾ ئي چولو ٽهائي چڪا هئا. ان پالڪ کي

سوال :- ڏيڻ جي پستڪن ۾ ذڪر آيل آهي ته حضور
ڏن مهاراج جن پنهنجن ستسنگين جي غير ستسنگي رشتيدارن
جي به آنت وٺي درشن ڏيئي سندن سنڀال ڪئي. ڇا، اها
خاص ڏيا مهر انهيءَ لاءِ هئي، ڇاڪاڻ ته انهنجو مهاراج جن
لاءِ پريم ۽ يگتي پاڻ هو؟

مهاراج جي :- انهن ڳالهين ۾ ڪي به ڀڪا نير ڪونه
ٿيندا آهن. ستگرو پنهنجي مڙج جو مالڪ آهي ۽ جيڪي
چاهي ڪري سگهي ٿو. اها سڀ سندن ڏيا مهر آهي. جي
توهين ستسنگي آهيو، توهانجي رشتيدارن جو توهان سان
موهه پيار آهي ۽ توهان انهن کي حضور مهاراج جن جون
ڳالهيون ٻڌائيندا رهيا آهيو، ڪين سنت مت پستڪ پڙهڻ لاءِ
ڏيندا رهيا آهيو ۽ پُرساد ڏيندا رهيا آهيو ته انهن جي من
۾ مهاراج جن لاءِ گهرا سنسڪار پيدا ٿي ويندا. ٿي سگهي ٿو
ته انهن حضور مهاراج جن جا درشن ڪيا هجن، سندن ستسنگ
ٻڌا هجن يا ڪنهنڪان سندن مهما ٻڌي هجي. آهستي آهستي
اهي سنسڪار سندن من ۾، توهانجي ليڪه جيون کي ڏسي
۽ ٻين ڪيترن سڀين ڪري، ڀڪا ٿي وڃن ٿا، جن جو
اوهانجي انهن رشتيدارن کي به آنت وٺي لاپ پئجي ٿو.
ستگروءَ جا پنهنجا طور طريقا ٿيندا آهن، انهن سان ڪوبه
نير لاڳو ڪري نٿو سگهجي. مولڪي پنهنجي سڀ کان ننڍي
ڀاءُ جي باري ۾ معلوم آهي، جنهن سڀنيءَ ۱۹۴۸ع ۾ چولو
ڇڏيو. جنم کان ئي سندس طبيعت ليڪه نه رهندي هئي
سردار بهادر جن جي وقت ۾ هُو ڪافي ايمار ٿي پيو. ه
اسان وٽ سرسي ۾ رهندو هو ۽ مون سان بيحد پيار هوس
جڏهن به مان ڪورٽ کان موٽندو هوس ته هُو مولڪي
وٽ وهاري ڇڏيندو هو، ڪيڏانهن ٻاهر وڃڻ نه ڏيندو
هڪ ڏينهن هن مونکي چيو: ”مون وٽ سڀ ڪجهه آ
مان بلڪل خوش آهيان، پر مولڪي ڪڏهن ڪڏهن

ٿايندا آهن ته اسين ڪيڙا نه ٿي سمجهه هٿاسين جو سندن
 ذهن تي انهيءَ وقت ڌيان نه ڏنوسين ۽ اُن وقت سندن کان
 مر دان پراپت ڪرڻ جي اسان ضرورت نٿي محسوس نه
 ڪئي. وري به شڪر آهي، جو اسان کي سندن عيلاپ جو
 وڃاڻيجه نه پراپت ٿيو هو.

انهن جڳھياس جو تڏهن اڃا وقت نه آيو هو، جڏهن وقت
 اچي ٿو ته سڀ سوال ڪافور ٿي وڃن ٿا، ٻڌي ۽ جي تسلي
 ٿي وڃي ٿي ۽ هر هڪ ڳالهه خود بشود ٿين ٿا ۽ ٺيڪ ٿيندي
 وڃي ٿي جو اسين محسوس ڪرڻ لڳون ٿا ته اهي سڀ
 ڳالهيون اسين شروع کان ئي ڄاڻندا هئاسين. اُن وقت ڪابه
 ڳالهه نٿي يا عجيب ڪانه ٿي لڳي. پر جيسين وقت نٿو اچي
 تيسين ڪجهه نٿو ٿئي.

اسين انهيءَ خيال کان بيحد خوش قسمت آهيون جو اسان
 کي حضور مهراج جن دواران سنت مارڻ ۽ سنت مٽ جي
 اُپديش جي ڄاڻ پئي. اسان کي هر دستو پڪي پڪايل ۽
 ٽالهيءَ ۾ ٻڌل ملي.

سوال :- هاڻي ته ٿين ٿو لڳي ته دراصل ڪو مارڻ
 آهي ئي ڪونه، ڇو ته ستگرو خود شش کي پنهنجو بڻائي ٿو
 تنهنڪري شش ئي مارڻ آهي.

مهاراج جي :- ستگرو ئي مارڻ آهي.

سوال :- اهو ٺيڪ آهي ته ستگرو ئي مارڻ آهي، پر
 ٿين محسوس ٿيندو آهي ته هو جيڪي ڪجهه به آهي، مولڪي
 شش ذريعي ڪري ٿو. خير جيڪي ڪجهه به آهي، مولڪي
 خوشي آهي ته اصليت منهنجي ڪلپنا ۽ اُميد کان گهڻي ڪجهه
 بهتر نڪتي آهي.

مهاراج جي :- شايد ڪي ڳالهيون بابت چرچا نه ڪرڻ
 ئي ٺيڪ آهي، حالانڪ ڪڏهن ڪڏهن آهي بي اختيار منهن
 مان نڪري وينديون آهن.

سوال :- اسان مان ڪيترن جي اُڌ عمر تہ صحيح مارڻ جي ڪرڻ ۾ ئي لڳي وئي.

مهاراج چئي :- اهوئي تہ مان چئي رهيو آهيان. اسن پٽا تہ سڀ ساڳئي هڪ ئي مارڻ يا اسان ئي آهيون، پر اسانجي پيڙ جو طريقو الڳ الڳ آهي.

سوال :- جيڪڏهن اسن ستڙيءَ جي تلاش ٿا ڪريون ؟ ستڙي ئي اسانجي تلاش ڪري ٿو تہ هُو اسانجي تلاش يا ڳولڻا ڪيئن ٿو ڪري ؟

مهاراج چئي :- دراصل جيڪي ڪجهه ئي رهيو آهي يا لٽو آهي، انهيءَ جو فيصلو ئي چڪو آهي. سڀ ڪجهه پراڻن ارسارن ئي ئي رهيو آهي. اسن صرف پراڻن جون ڪٽ پٽيون آهنون. جڏهن وقت اچي ٿو تہ خالون اڏوڻ پالڻي اهڙو موڙ ٿيون ڪاٺن، جو اسان کي سندس صف جي هر هڪ ڳالھ لکي لکي ٿي ؛ انهن متوسن ٿي ٿو تہ هن اسان کي ان باري ۾ سڀ ڪجهه پڙهڻ ئي معلوم هو. اسن هڪدم ان مارڻ کي لکي ؛ ٽلي پٽش يا مڇن جوڳو سمجهي ان جي پٺو ڪرڻ شروع ڪريون ٿا ؛ انهن لکي ٿو تہ اسان کي سدائين ان تي وشواس رهيو آهي.

مولڪي اهڙن ڪيترن ئي ماڻهن جي مهر آهي جيڪي حضور مٿاهن جن جي صحبت ۾ ڪجهه وقت رهيا آهن ؛ جن کي مهاراج جن سان ملڻ جا ڪيترا موقعا مليا، پر سندن اندر ۾ سندس صف تي هلڻ يا نام دان ڏانهن ڪرڻ جي اڃا پيدا ڪانه ٿي. تنهن هوندي به هُو ڪنهن تہ ڪنهن سبب مهاراج جن جي صحبت ۾ اچي ويا. هيٺر، سالن جا سال گذرڻ بعد اهي ٺاهڻ ڀريجي سسڪي پڻجي ويا آهن. هاڻي انهن کي مهاراج جن جي ياد سڃاڻڻي آهي ؛ هُو حضور جن جي دٻا مهر ؛ اوتار کي ياد ڪري، پنهنجو پاڻ کي گهٽ وڌ

ماڻي ته مان ڪتاب صرف انهيءَ لاءِ پڙهندو آهيان جو
 ڪنهن کان اڳ مونکي انهن جون پابندولپيون (هٿ لکيل
 پڙهڻيون) پڙهڻيون ٻوندون آهن. اهي ٻه ڪٿي ڇپائيندو
 ۽ مان اهو ڄاڻ ٻنهنجو فرض سمجهندو آهيان ته انهن
 سنت مت سکيا جي ابتڙ ڪا ڳالهه نه اچي وڃي ۽ نه اچڻ
 وڃي. اهيءَ حالت ۾ ٻه ڪٿي منهنجي لاءِ نه جي برابر آهن
 مان شايد ئي ڪڏهن ڪنهن به ڪتاب پڙهڻ جي ڪوشش
 ڪريان ها.

سوال:- ڇا، ستگروءَ جي کوچ اسين ڪريون ٿا يا ستگرو
 اسانجي کوچ ڪري، اسانکي ڳولهي ٿا لهن؟

مهاراج جي:- هيءَ الڳ الڳ آهي. جيئن ئي ڇاپ
 ٿرڙام کان لڳل هوندي آهي. نه توهان ستگروءَ کي ڳولهي
 لڌو آهي ۽ نه مون ستگروءَ کي ڳولهي لڌو آهي، ستگرو خود
 ئي اسان سڀني کي ڳولهي ٿو لهي. جيتري قدر ٻاهرين حالتن
 ۽ طور طريقي جو واسطو آهي، ٻنهي ڳالهين ۾ فرق آهي.

اصلي ڳالهه ته اها آهي ته مونکي حضور مهاراج جن ۽
 سندن اڀڏيش کانسواءِ ٻيءَ ڪنهن به ڳالهه ڄاڻڻ جو موقعو ئي
 ڪونه مليو هو. الڳ الڳ سنتن مهاتمان جي اڀڏيش کي
 هڪ ٻئي سان ڀيٽ ڪري ڏسڻ جي جيڪا ڄاڻ مونکي
 آهي ۽ جيڪا ٿوري گهڻي ڪوشش مان هاڻي ڪريان ٿو،
 اهو سڀ صرف سنگت کي سمجهائڻ جي خيال کان ڪريان
 ٿو. نه ته مونکي ڪڏهن به مختلف ڌرم يا پنشن جي ڀيٽ
 يا مشابھت ڪرڻ جي ضرورت ئي محسوس ڪانه ٿي هئي.
 منهنجو جبر ئي انهيءَ روحاني واتارو ۾ ٿيو هو. منهنجو
 ڏاڏو ستسنگي هو، پتا صاحب ستسنگي ۽ مان به ستسنگي
 آهس. سڀ هڪ ئي ونش مان هئاسين، سڀ وڻندڙ، سڀ
 ستسنگي ۽ سڀ انهيءَ هڪ ئي راهه جا راهي هئاسين.

۾ ٿورو رهندو آهي ۽ ڪافي ٻرڪ ۽ ٻڙ ٿال بعد ئي سگرور
ٿال ۾ ٻڙ ۾ آهي. ٻيئي حالت ۾ مٿس ۽ منزل ۾ هڪ ئي
آهي، پر جيڪو آلمان جو هن طرف اچڻ جو طريقو الڳ الڳ
آهي.

مولڪي گورنالڪ صاحب جن جي باري ۾ ڪجهه به معلوم
نه هو. حضور مهاراج جن نه هڪ ها نه شايد مولڪي ڪڏهن
به ٻيهر نه ٻڙي ها نه گورنالڪ صاحب جن جو اڀڻاڻ ڪهڙو
هو. توهان کي اهو ٻڙي حيرت لڳندي ته جيستائين مان
هميشه لاءِ ٻڙي نه آيو هوس، تهن مون ڪوبه سبب
جو ٻهڪ نه ٻڙهيو هو. هتي اچي مون سڀ کان ٻيهرين
ڊاڪٽر جالنس جو ٻهڪ ٻڙهيو. ٻڙهيو جڳموهن لعل مولڪي
چيو: ”هيءُ ٻهڪ ختم ٿي وڃي آهي، هنکي وري ڇهانو
آهي ۽ منهنجو بحال آهي ته هن ۾ ڪي ڪي ڪجهه سڌارو
ڪرڻ گهرجي. توهن هيءُ ٻڙهي ٻڌايو ته هن ۾ ڪهڙيون
تبدليون ڪرڻ گهرجن.“ مون لاءِ اهو ڪافي وڏو ڪم هو،
ڇاڪاڻ ته هن کان اڳ به مون سبب جو ڪوبه ڪتاب نه
ٻڙهيو هو. مون ته صرف حضور مهاراج جن کي ئي ٻڙهيو
هو، بس انهن کي ئي سڃاتو هو. جيڪي ڪجهه مولڪي
انهن کان ماڻو هو، اهو ئي مون لاءِ اصلي ٻهڪ هو. اهو
ممڪن آهي ته ٻين ڪنهن سان به انهن ئي ٻڙهيو، مان
نٿو چوان ته صرف مون سان ئي انهن ٻڙهيو. اهڙيءَ طرح
مون ڊاڪٽر جالنس جو ٻهڪ ”پاتھ آف دي ماسٽرس“
(Path of the Masters - ستن جو مارڪ) ٻڙهيو. مولڪي ان
ٻهڪ کي سمجهڻ ۾ ڪابه مشڪل نه ڪانه ٿي. مان ٻهڪ
۾ لکيل سڀني ٻڙهين کان واقف هوس، ڇاڪاڻ ته اهي سڀ
منهنجن مهاراج جن جي دروازن اڳ ۾ ئي ٻڌل هيون.

راند روند جا عادي هئاسين ۽ اسانكي سنت مت، ستگرو ۽
برماتما جي پريم بابت ڪوبه خيال نه هو. پهرين مهاراج جن
سانهجي اندر ۾ اها اڪير ۽ تڙت پيدا ڪئي ۽ جڏهن ان
تڙت اندر جاڳرت ٿي زور پڪڙيو ته هنن اسانكي ٻاهر
موڪلي ڇڏيو ته وڃي دنيا جو مقابلو ڪريون.

سوال :- اهو ته واجب ڪونهي.

مهاراج جي :- ڪل مالڪ جو هر جيو کي سنت مت
يا سنت مارگ ڏانهن ڪڍڻ جو پنهنجو نيارو طريقو آهي. مان
ستگرو ذريعي سنت مت ۾ يا سنت مارگ تي آيس. عام طور
ماڻهو سنت مت يا سنت مارگ ذريعي ستگرو تائين پهچندا
آهن. ٻنهي گهالين ۾ ڪافي فرق آهي. حضور مهاراج جن
کانسواءِ مون کي سنت مت جو ڪڏهن به ڪيائين پر ايت نه ٿي
ها. منهنجي لاءِ حضور مهاراج جن ٿي سنت مت هئا ۽ حضور
مهاراج جن ٿي روحاني راه هئا. مون لاءِ انهن کانسواءِ نه ٿي
ڪو مارگ هو ۽ نه ئي ڪو اپدش هو. مون لاءِ سندن وچن
۽ سندن ستنگ ٿي اصلي سنت مت هئا، آخري ۽ اٺل ستنگ
هئا. مون لاءِ مهاراج جن کانسواءِ سنت مت جي اپدش جي
ڪا معنيٰ ئي نه هئي، سنت مت جي ڪا هستي ئي نه
هئي. مان مهاراج جن جي پرورد ۾ پيدا ٿيس، ان وائورد ۾
منهنجو نپاڄ ٿيو، انهيءَ ڪري مون سپاويڪ طور مهاراج جن
کي ۽ سندن وچن کي سنت مت ۽ سڄي روحانيت مڃيو.
عام طور ماڻهو گهڻي پستڪ پڙهندا آهن، الڳ الڳ
ڌرم، ويچار ڌارائن ۽ سنت مت جي سکيائين جي هڪ ٻئي
سان پيمت ڪري ڏسندا آهن ۽ هن مارگ ۽ سنتن جي اپدش
جي صحيح هئڻ جي باري ۾ ۽ مالڪ سان ملڻ جي ضرورت
بابت پنهنجي ٻڌي جي تسلي ڪندا آهن ۽ ان مارگ ذريعي ستگرو
يا سنت مارگ اختيار ڪندا آهن ۽ ان مارگ ذريعي ستگرو
تائين ايندا آهن. پوءِ به ستگرو کي پنهنجي عمل جي تارازي

ٽا ۽ سٽڪرو پنهنجو پاڻ کي لڪائي ٿا ڇڏين. اها هڪ قسم جي لڪڻ واري ڏاڍي ٿي ٿوري. سٽڪرو لڳا ڇاهين ۽ اٺين سندن ٻوٽو ۽ ايتري قدر ٿين ٿي وڃن، جو پنهنجا دليري ڪم ڪار يا ذميواريون ئي ڇڏي يا وساري رهن.

ٻانهن ۽ منهنجي ٻڙهائي هتي ئي اسڪول ۾ ٿي هئي. مان اٽڪل ۵-۶ ورهين جو هوس، ڇڏهن مولڪي حضور مهاراج جن ٽاري ۾ وڃي آيا. اسان جي پنهنجن دوستن ۽ والد وٽان سڙاويڪ مارو دلچسپي ٿيندي آهي. اسان ڪوبه والد ڪندا هئاسين، لڏي ڪناري ۽ سڄي ٽاري ۾ ڊوڙ ٿي ڏيندا هئا هئاسين. پر اسان جي ۽ هوندا هئاسين، اسان کي سٽنگ ۾ اچڻ لاءِ ماڻهو موڪليو ويندو هو. اسان کي سٽنگ ۾ راند هئي ۽ اڳيان وهاريو ويندو هو ۽ جيڪڏهن اسان مات ڪري نه رهندا هئاسين ته اسان کي پنهنجن وهاريو ويندو هو. پر اسان کي سٽنگ مان لڪري وڃڻ جي اجازت نه هئي.

ڇڏهن آهستي آهستي اسان ئي سٽنگ جو ٽار ٽهڻ شروع ٿيو ۽ اسان کي اهو محسوس ٿيڻ لڳو ته اسان کي ڪهڙي نه اهوڻ ٿاڻ ملي وڃي آهي ته اسان کي ٽاري کان ٻاهر موڪليو وڃي. مهاراج جن حڪم ڏيندا هئا ته پنهنجي وڪالت جو ڪم ٿيندو ڪري، روز روز ٽاري نه ايندو ڪري، هٿيون ڏينهن لاءِ ٽاري نه اچي. اهڙا حڪم ملندا هئا، مان هر مهيني سڀني کان ٽاري ايندو هوس. شايد ئي ڪو اهڙو ڏينهن گذرندو هو، جو حضور مهاراج جن مولڪي سڏائي اهو نه چوڻا هئا: ”تون اڃا وڌيڪ ڪونه آهين؟ سڀاڻي ضرور هاءِ وڃي.“ ڪيترن ڏينهن مولڪي محسوس ڪان لڪائي اچڻو ٿيندو هو ته ڪورٽ سڄي ڏيڻ ۽ ڏينهن بند آهي، جيئن مولڪي جيئن ڏينهن کان اڳ واپس نه موڪليو وڃي.

اها لڪڻ واري ڏاڍي ٿي ٿوري ٿيڻ لڳي آهي. اسان شروع شروع ۾ هتي پڪو خوش هئاسين، پنهنجي دوستن سان گڏ

موجوده سڱورو

سوال :- مٿاڙا جي، مون کي ائين محسوس ٿيندو آهي
۽ ڇڻ ڪرڻ سان زندگيءَ جو روزانو ڪم ڪار ڪرڻ مشڪل
ٿيڻي ٿو پوي. ڇاڪاڻ ته ڇڻ ۾ ايڪاگرتا اچڻ تي مون کي
ئين محسوس ٿيندو آهي ته منهنجو من ۽ آتما روزاني
ڪم ڪار طرف اداس ٿي وڃن ٿا. ڇا مان انهيءَ ڳالهه کي
ذبح سان قبول ڪريان؟ يا اها هڪ اهڙي رڪاوٽ آهي
جنهنجو مقابلو ڪرڻ گهرجي؟

مٿاڙا جي :- اسان کي ٻئي ڪم ڪرڻا آهن. دنيا ۾
ٻه رڪاوٽون آهن ۽ ان سان گڏوگڏ ڇڻ سمورن ۾ ڪرڻو آهي.
اسان کي ٻنهي ۾ جوڙ ميل رکڻو آهي. ڪيترائي ڪم اهڙا
آهن، جن کي دنيا ۾ هوندي ئي پوئڙو پوي ٿو، ڇاڪاڻ ته
ڇڻ سمورن دؤارن آهي چڪائي ٿي نٿا سگهجن. ڪيترائي
دنيا اسين ڇڻ سمورن ۾ نڀايت ٿي رهڻ ٿي ويندا آهيون ته
ڪڏهن ڪڏهن سڱورو پنهنجي دٻا مٿي جو هٿ پٽي هٿائي
ولندا آهن، جيئن اسين دنيا جو ڪم ڪار بلڪل ئي ڇڏي
نه ڏيون. انسان کي دنيا جي مثالي ڪرڻ لاءِ دنيا طرف
موڪڻو پوندو آهي.

اها نڀايت عجيب ڳالهه آهي. انهيءَ باري ۾ مان توهان کي
پنهنجي شخصي انيٽو مان ٻڌائي سگهان ٿو. شروع شروع ۾ ته
اسان کي نه سنت مت سان ۽ نه سڱورو سان پيار هوندو آهي.
سڱورو خود اسان ۾ پنهنجي لاءِ ۽ ڪل مالڪ لاءِ پيار پيدا
ڪندا آهن. هو اسان کي سٽنگ ٻڌائيندا آهن، هن مارڪ تي
هلڻ جي پڙهڻا ڏيندا آهن ۽ اسان کان شيوا ڪرائيندا آهن.
اهو سڀ ڪجهه هو انهيءَ لاءِ ڪندا آهن، جيئن اسانجي اندر
پر ماتا لاءِ پريم ۽ پڳڻي پاڻ پيدا ٿئي. جڏهن اسان ۾ اهو
پريم جاڳو ٿئي ٿو، جڏهن اسين ان پريم جا شڪار ٿيون

موجود آهن. ممڪن آهي ته سڀاڻي هُو اسانجي روح ۾ نه رهن. انهيءَ ڪري اسن انهنڪان ڏيڻي جو سچو رڪارڊ وٺي رهيا آهيون ۽ جيڪو جيڪو ٿي الڳ الڳ ڦوٽا لڳرائي رهيا آهيون. اهڙيءَ طرح ڪرڻ سان اسانجو مقصد صرف اهو ئي آهي ته اهي سڀ تصويرون ۽ ڦوٽا ايندڙ ڀڙهين لاءِ حضور مهراج جن جي اتهاڻ جي روپ ۾ بڻبا رهن.

سوال :- مهراج جي، جيڪي ڪجهه توهان ڦوٽا جي ٻاري ۾ نمايو آهي، انجي روشنيءَ ۾ توهين اڄو ڪهڙيءَ خارج استعمال ڪرڻ جي صلاح ڏيندا؟

مهراج جي :- تصويرون ۽ ڦوٽن کي اهڙي طرح رکڻ گهرجي، جيئن گهرن ۾ اسن پتي، پتلي، ڪڇ ڀارن دوستن يا سمنڊين جا ڦوٽا رکندا آهن. اهي ڦوٽا پنهنجن مٿن سمنڊين جي ياد ڏيارڻ لاءِ رکبا آهن ۽ نه ڀوجا ڪرڻ لاءِ. ڦوٽا يا تصويرون صرف يادگار جي روپ ۾ ئي رکڻ گهرجن. ڏيڻي ۾ ڪٿي به ڪنهن ڦوٽي جي ڀوجا نه ڪئي ويندي آهي.

اصلي مقصد يا رستو ته ڀڄن سمون آهي يا وري سسنگ ۽ شوا آهي، ڇاڪاڻ ته سسنگ ڀڄن جو لوڙهو يا واڙ آهي، جو ڀڄن کي مضبوط ۽ محفوظ رکي ٿو. شيوا سان ڀڄن سمون ۾ سڃاڻتا ملي ٿي. سسنگ مع ۾ صرف اهي ئي سڃاڻن ڪن ٿا. ڳالهيون آهن. باقي ٻيءَ ڪنهن به ڳالهه جي ضرورت نه ڪونهي.

باوجود به سنگت مهاراج جن جي ڪوئيءَ سامهون وڃي مٿو ٽيڪي ٿي. سمجهه ۾ نٿو اچي ته انجو ڪهڙو علاج ڪيو وڃي. انهيءَ ڪري اسان حضور جن جي شين جي نمائش يا پرورش ڪرڻ جو ويچار ڇڏي ڏنو. ماڻهو بلڪل جلد ڪرم ڪانڊ ۽ ريت رواج طرف هلي ٿا پون. انهن ڳالهين جو اثر ماڻهن تي جلدي پوي ٿو ۽ کين انهن ڳالهين مان ڪڍڻ تمام مشڪل ٿئي ٿو.

سوال :- اڄ، حضور وڏن مهاراج جن جي ڪمري جي ديوار جي سهاري هڪ نئون فوٽو رکيل هو، جنهنڪري اندر ڪمري ۾ ٽنگيو ويٺو. ڇا، توهين ان فوٽي جي باري ۾ ڪجهه ٻڌائيندا؟

مهاراج جي :- اهو فوٽو مهتا صاحب لڳائي رهيا آهن. مهتا پُروار وارن سنگت جي تمام وڏي شيوا ڪئي آهي. آلهنجو ڏند فوٽي ڪرائيءَ جو آهي ۽ هُو سڀ حضور مهاراج جن جا نهايت پريمي ستسنگي به آهن. انهن مهاراج جن جا ڪيترا ئي تمام خوبصورت فوٽا ڪڍيا آهن. گيسٽ هائوس ۾ لڳل سڀ فوٽا آلهنجا ئي ورتل آهن.

وقت گذرڻ سان پراڻيون يادگيريون ڏنڌليون ٿينديون پيئون وڃن ۽ سنگت جي نئين پيڙهي وڌي رهي آهي. اسين ٿڌا چاهيون ته اهي پراڻيون يادگيريون پلايون وڃن، تنهنڪري اسين انهن فوٽن دواران انهن کي قائم رکڻ جي ڪوشش ڪري رهيا آهيون. منهنجي چوڻ تي مهتا صاحب گيسٽ هائوس لاءِ اهي سڀ فوٽا تيار ڪيا آهن. انهن حضور مهاراج جن جا ٻيا به ۸-۹ وڏا وڏا فوٽا لاهيا آهن، جيڪي اسان لام گهر ۾ لڳايا آهن. اهي ڪالهه ئي اُتي لڳايا ويا آهن. ڪڇ ٻيا فوٽا به ٺهي رهيا آهن، ڇاڪاڻ ته اسين ٿڌا چاهيون ته اهي فوٽا هميشه لاءِ گم ٿي وڃن يا صرف مهتا پُروار ۾ ئي رهجي وڃن. اڄ هُو زندهه آهن ۽ اسانجي وچ ۾

انهيءَ ڪري اسان وڏي مستنگ ڳهر ۾ حضور مهاراج جن جو ڪوبه نوتو نه لڳايو آهي. اسان وقت ڪيترائي نونا آهن، جن سان حال اندر نهايت خوبصورت لڳندو. پر ان ۾ هميشه اهو خطرو آهي ته ڪير انهن کي چپ چاپ لاهي نه کڻي وڃي يا سنگت سڄو ڏينهن انهنجي سامهون ويهي نه رهي. اسين چاهيون ٿا ته عام سنگت انهن شين کي ڏسي سگهي ۽ جنهن نموني اسان گيسٽ هائوس ۾ نونا لڳايا آهن، انهيءَ طرح ئي ٻين جڳهن ۾ به لڳائي سگهون، پر اهو به ڏپ رهي ٿو ته ماڻهو انهنجي پوڄا ڪرڻ نه شروع ڪن.

سوال :- ڇا، انهيءَ جو ڪارڻ هن ديش ۾ هندو ڌرم جو ڀرپاءُ ڪونهي؟

مهاراج جي :- ها. اها ئي ڳالهه آهي، ڇاڪاڻ ته ماڻهن کي پن يا مروتين، گرلن پوئلڻن ۽ ڇاڪڙين جي ئي نه، بلڪ مهاتمان جي سماڏين جي پوڄا ڪرڻ جي به عادت پيل آهي. ماڻهن ۾ اهي سنسڪار شروع کان ئي موجود آهن. تنهنڪري هو آسانيءَ سان اهڙن ڪمن ۾ لڳي وڃن ٿا ۽ سٺ مهاتمان جي اصلي اُپديش کان ڳٺو دور نڪري وڃن ٿا.

هڪ دنعي مون اهلواليا صاحب سان صلاح ڪري، ڏيري ۾ هڪ اهڙي ڦسر جي اسٽان لهرائڻ جو واپار ڪيو، جنهن ۾ حضور مهاراج جن جون شيون جهڙوڪ اوڙو ڪوت، عينڪ، ٻسٽڪ، جوتيا ۽ ٻيون سندن شخصي شيون رکيون وڃن. ڇو ته اسين انهن شين کي شروع کان ڏسندا رهيا آهيون. مون سوچيو ته اهي سڀ وسيلو ٿاڻي ۾ بند آهن، ڇو ته سڄي سنگت انهن کي ڏسي سگهي. پر ڪڇ ماڻهن صلاح ڏني ته ٽي سگهي ٿو ته اهڙي طرح ڪرڻ سان هيءَ جڳهه پوڄا جو اسٽان بڻجي وڃي ۽ ماڻهو ستن جي اصلي سکيا کي ڀلجي وڃن. هاڻي به اسانجي پوري ڪوشش ۽ خبرداريءَ جي

سنه ۱۹۵۳ - ۱۹۵۴ع ۾ مون حضور مئارج جن جو هڪ تمام وڏو ٻار ڏوشي فوٽو تيار ڪرايو هو. حضور مئارج جن عام طور پنهنجي بالڪنيءَ جي ٻاهر ورائندي واري ڌريءَ مان هيٺ نام گهرو وٺي نيل سنگت کي ڏرڻ ڏيندا هئا. اهو نظارو سنگت کي تمام چڱيءَ طرح ياد آهي. انهيءَ ڪري مون سوچيو ته اهو فوٽو انهيءَ ڌريءَ ۾ لڳايو وڃي، جيئن انهيءَ کي ڏسي سنگت جي دل ۾ مئارج جن جي ياد ايندي رهي، تازي ٿيندي رهي. پر جيئن ڏينهن اهو فوٽو لڳايو ويو، ان ڏينهن سنگت مان سڄي رات ڪير به نه سميو، لڳ ڀڳ سڄو ڏيڍ پوري رات انهيءَ فوٽي کي ڏسندو رهيو. تنهنڪري ٻئي ڏينهن مون اهو فوٽو هٽائي ڇڏيو.

هڪ دفعي اميرڪا جي هڪ استري ڪشمير کان موٽندي هئي آئي. هوءَ سنگت تراشي يعني شلبي ڪلا ۾ ماهر هئي. ڪير ڪم هتي وٺي آيو؟ راء صاحب هر نارائڻ حضور جن کي عرض ڪيو: ”هيءَ ماني ڏاڍيون خوبصورت مورتون ٺاهي ڄاڻي ۽ اسين چاهيون ٿا ته ستنگ گهرو جي سامهون توهانجي هڪ سندر مورتِي لڳايون، ڇاڪاڻ ته انجي ٺاهڻ ۾ توهانجي ئي سڀ کان وڌيڪ محنت آهي.“ راء صاحب، مئارج جن کي اُن ڪلاڪار جي سامهون وهڻ لاءِ مڃايو. حضور جن هڪ ڏينهن ويٺا ۽ هن مورتِي ٺاهڻ شروع ڪئي، پر ٻئي ڏينهن ئي حضور جن فرمايو: ”نه، مان ڪابه مورتِي ٺهرائڻ نه چاهيان. سنگت اُن مورتِيءَ جي ٻوڄا ڪرڻ شروع ڪندي، مورتِيءَ جي کلي ۾ گلن جا هار وجهڻ ۽ پيٽا کڻڻ ڪرڻ شروع ڪندي. سنگت سنڌ جي اعليٰ اُپديش کي پلائي ڇڏيندي ۽ منهنجي سڄي زندگيءَ جي محنت اڃا ئي ويندي. جيڪو ٿورو گهڻو ڏانچو اُن مانيءَ ڪلاڪار تيار ڪيو هو، اُنکي به مئارج جن ٽوڙائي ڇڏيو. حضور جن کي معلوم هو ته ماڻهو ڪيترو جلدي مورتِي ٻوڄا جو شڪار ٿي سگهن ٿا.

تنهنڪري ستگرهه جي ٺٽي جي ڏيان جو خيال نٿا ٿئي. ان
کي صرف سڃاڻپ لاءِ ڪم آڻڻ ۾ ڪو هرج آهي ڇا؟

مهاراج جي :- چاهي ٻاهر ستگرهه جي ديهه سروب جا
دوشن ڪيل. به هجن، تڏهن به اندر سندن نوري سروب
جي ٻوڙهت ٿيڻ تي پنجن لامن جو سمون ڪري اها ڳالهه
ٻڪي ڪرڻ ضروري آهي ته اهو سروب سچ ۽ سچ ستگرهه
جو ئي آهي يا نه.

حضور جن جو ٺٽو ته صرف انهيءَ ڪري موڪليو ويو
هو، جو جو انهن جي من ۾ حضور مهاراج جن جي ديهه سروب
۾ ڏسڻ جي قدرتي اڃا هئي، خاص ڪري جڏهن ڊاڪٽر
جالن حضور جن جي ديهه سروب جي باري ۾ گهڻو ئي
ڪجهه لکيو هو. پر ان کان گهڻو اڳ سندن هڪ ٺٽو اميرڪا
موڪليو ويو هو.

ديوان صاحب :- اهو ٺٽو ڊاڪٽر ٽراڪ ۽ سندس
ڌرمپتيءَ کي موڪليو ويو هو، جيڪي اميرڪا ۾ پهريان
به سٽنگي هئا. جڏهن انهنڪي سردار ڪيهر سنگهه دوان
لام دان ڏٺو ويو ته انهن حضور مهاراج جن جي ٺٽي لاءِ ڏاڍو
ڀرو ٻڌو ۽ ٻار نار پنهنجي چلن ۾ اها گهر دهرائيندا رهيا.
ان وقت راءِ صاحب هرناراڻي جي حضور جن جا سيڪريٽري
هئا ۽ سندن هڪ دوست ٺٽو گرافو هو. تنهنڪري انهيءَ
کي هتي آندو ويو ۽ ۱۹۲۰ع جي لڳ ڀڳ سندن اهو پهريون
ٺٽو ڪڍايو ويو. پر ان ٺٽو جي صرف هڪ ئي ڪاپي
ڊاڪٽر ۽ شرمپتي ٽراڪ کي موڪلي وئي، ٻئي ڪنهن کي
نه. هتي هندستان ۾ ڪنهنڪي نه اهو ٺٽو نه ڏٺو ويو.

مهاراج جي :- ٺٽي هئڻ جي حالت ۾ هميشه انجي
پرڇا ٿيڻ جو خطر ٻڌو رهي ٿو. پر هاڻي ته ٺٽو گرافي
ٻيٽريءَ عام ٿي وئي آهي، جو اٽڪان پڻ ناممڪن آهي.

٦
گهڻي وقت تائين ته حضور مياراج جن جو نه فوٽو ڪو
عيرضيءَ لکيو ته اتي جا ستنگي پنهنجي سگروءَ جي سروب
ڏسڻ جا خواهشمند آهن، تڏهن چپ چاپ ۾ مياراج جن جو
فوٽو ڪڍايو ويو. هتي ڪنهنڪي به ان فوٽي جي ڪاپي وٺڻ
جي اجازت نه هئي، پر ستنگين ۾ ڪنهن نه ڪنهن ڪري
اهو فوٽو پرايٽ ڪرڻ لاءِ ڀڄ ڊورڙ مڃي ويئي.

اميرڪا جو ڪليو ويو ۽ هتي جي ڪڇ ستنگين
چنبرن لکيون. انهن مان ديوان صاحب به هڪ هو ۽ هنن
اهو فوٽو حاصل به ڪيو.

انهيءَ مان معلوم ٿئي ٿو ته حضور مياراج جن جو فوٽو به
آسانيءَ سان ملي نٿي سگهيو. سندن فوٽا انهيءَ وقت ملڻ
شروع ٿيا، جڏهن مڃتا سرور وارا ستنگي بڻيا، ڇاڪاڻ ته
انهن جو ڏندو ئي فوٽي گرائيءَ جو هو. ان ڪانسواءِ حضور
مياراج جن هڪ طرح مجبور نه ٿي پيا، ڇاڪاڻ ته فوٽو گرائيءَ
جي ٽن طوئن جي مدد سان، دور کان به فوٽو نڪري ٿي
سگهيو ۽ باقاعدي ڪئميرا جي سامهون ويٺي فوٽو ڪڍائڻ
بهرهه نه ضرورت نه هئي. تنهن نموني جي ڪئميرائن اچڻ بعد
١٩٦٦ع کان حضور جن جا فوٽا عام طور ملڻ شروع ٿي ويا.
کان اڳ جو شايد ئي ڪو سندن فوٽو هجي. سندن ٽوڪريءَ
ڏينهن جا ملٽري ورڊيءَ ۾ هڪ به فوٽو اسان وٽ آهن
ڪنهنڪي به آئينجي ڪاپي ڏيڻ جو حڪم ڪونه هو.

سوال:- وڏي ستنگين وٽ سگروءَ جو فوٽو نه هجڻ
حالت ۾ ڪي سندن سروب جي خبر نه پوندي. تنهنڪري
ڪي اندر فوري سروب جي روشن جو انتظار ڪرڻ
۽ پنهنجن ٿامن جي سرون دواران اُنڪي پرڳڻو به پوندو.

مهاراج جي :- ڪن ڪيترائي ڪم سڏي ٿا هئا. جڏهن هو رٽائر ٿي ڏيڙي آيا ته حضور مهاراج جن ڪن ڏيڙي جي سڄي اعظام جو انچارج بڻائي رکيو. ڪڏهن ڪڏهن ڪن لڪر جي يا ڪنهن ٻئي کاتي جي چارج به سپرد ڪئي ويندي هئي. پر هو ان ۾ نه گهٽ ڳالهائيندا هئا، باقي پنهنجو سمورو ڌيان پنهنجي ذمي لڳايل ڪم ۾ ئي رکندا هئا.

سوال :- توهان ڪڏهن حضور وڏن مهاراج جن کي پنهنجي سگرو بابا جن بابت ڳالهائيندي ٻڌو هو، خاص ڪري ان باري ۾ ته سندن مستنڪ ڪهڙي قسم جا هوندا هئا؟

مهاراج جي :- حضور مهاراج جن ڪيترا دفعا پنهنجي سگروءَ نانا جي مهاراج جن بابت ڳالهائون ڪندا هئا. اسان کي بابا جن جي زندگي، ان سان واسطو رکندڙ واقعا ۽ ڪرامتون، بابا جنس ڪنهن هتي آيا ۽ ڪيئن هنن جڳهه جو وڪاس ڪيائون، اهو سڀ حضور مهاراج جن کان ئي معلوم آيو آهي. انهن ڳالهين حاطو جو سو ڪو ڌريو ئي نه هو. حضور مهاراج جن مستنڪ ۾ ۽ پنهنجي بستڪن ۾ نه سڏائين انهن چوندا هئا ته جيڪي ڪجهه ٿي رهيو آهي، بابا جن جي ڏيا مهر سان ئي ٿي رهيو آهي.

سوال :- ڇا، نانا جن جو ڪو فوٽو ڪونهي؟

مهاراج جي :- دراصل انهن ڏينهن ۾ فوٽي گرافيءَ جو ڪنٽرول راج ڪونه هو. پر نانا جن نه پنهنجو فوٽو ڪڍائڻ نه چاهيندا هئا. هندستان ۾ مورتن ۽ تصويرون جي پوڄا جو اندر نه رواج آهي، جو نانا جن ڪنهن کي نه پنهنجي فوٽي جي پوڄا ڪرڻ جو موقعو ڏيڻ تي ٿئي چاهيو. انهيءَ ڪري سندن صاف حڪم هو ته ڪو مستنڪي سندن فوٽو نه رکي. هر گھٽ ڪي اهڙين ڏينهن رسمن ۽ وهمن ۾ من مان ڪڍڻ

بنا ڪنهن اکر ڳالھائڻ جي، ۽ ٻه يا ٽي ٽي ڪلاڪ اهڙيءَ طرح هڪ ڪند ۽ وري ٿڌو آهي. جيئن حضور مهاراج جن ٿوري لاء زمين خريد ڪرڻ ۽ ٿوري جي ٻين مسئلن بابت ماڻهن سان ڳالهه ٻولهه ڪرڻ ۾ لڳل رهندا هئا، تيئن سردار بهادر جن چپ چاپ دوش ڪندا رهندا هئا. هو نه ڪنهن ڳالهه ۾ داخل ٿيندا هئا، نه خود اڳيان وڌي ڪا راءِ ڏيندا هئا. جڏهن سڀ ماڻهو اُتي هليا ويندا هئا ته سردار بهادر جن به خاموشيءَ سان ٻاهر هليا ويندا هئا.

سوال:- ڇا، هو ڪنهن سان به ڪجهه به نه ڳالھائيندا هئا؟

مهاراج جي:- هو تڏهن ڳالھائيندا هئا، جڏهن ضروري هوندو هو، پر تمام ٿورن لفظن ۾ پنهنجي پوري ڳالهه چئي ڏيندا هئا. مون کين ڪڏهن به ڪا ڳالهه به دعا چوندي يا ضرورت کان وڌيڪ هڪ لفظ به ڳالھائيندي نه ٻڌو هو. هو هر ڳالهه مختصر ۽ مضمون جي حد يا دائري اندر ڪندا هئا.

جڏهن هو گرو گديءَ تي براجمان آيا، تڏهن کان ڪجهه ڪليءَ طرح ڳالهه ٻولهه ڪرڻ شروع ڪيائون ۽ ڪل مذاق به ڪرڻ لڳا، ڇاڪاڻ ته هنن سنگت کي آئت يا تسلي ڏيڻ ٿي چاهي. جيئن سنگت کي حضور وڏن مهاراج جن جي جوتي جو سمانڻ سبب گھڻي ڪمي محسوس نه ٿئي. پر سندن لاءِ اهو سڀ ڪرڻ تمام مشڪل هو، ڇاڪاڻ ته هو ان ڳالهه جا عادي نه هئا. گرو ٿيڻ بعد هو سنگت کي پُرسو ڏيڻ چاهيندا هئا ته هو کين ڪافي پيار ڪن ٿا ۽ انهن سان ڳالهه ٻولهه ڪرڻ پسند ڪن ٿا. باقي ٻيءَ حالت ۾ هو تمام گھٽ ڳالھائيندا هئا.

سوال:- سڱورو ٿيڻ کان پهرين، جن ڏينهن ۾ هو ٿوري ۾ رهندا هئا، تڏهن کين ڪيڙو ڪم سولهييل هو؟

هلندي رهندي هئي، چاڪاڻ ته مهاراج جن ڏيري جي ڪيترن ئي مسئلن جي باري ۾ هن سان واپارن جي ڏي وٺ ۽ صلاح مصلحت ڪندا هئا. گهرو ۽ ڏيري جي سڀني معاملن ۾ هو حضور جن جو مک صلاحڪار هو. ڪيترا دفعا رات جا ۲-۳ وڃي ويٺا هئا، چاڪاڻ ته سردار پگت سنگھ کي نه ته ڏيري اچڻ جي ۽ نه ئي ڏيري مان وڃڻ جي جلدِي هوندي هئي. حضور مهاراج جن کان موڪلائي، هو ٻيئي رليءَ وٽ ايندو هو ۽ پڇندو هو ته ڇا روئي تيار آهي؟ جي ٻيئي رلي جوندي هئي ته تيار ناهي ته پاڻ چونڊو هو: ”ڪا ڳالهه ناهي مان اعطار ڪريان ٿو، کاڌو ناهي وارو.“ ٻيو هو کاڌو کائيندا هئا ۽ آرام سان جلدو لاءِ روانا ٿيندا هئا.

راء صاحب سردار پگت سنگھ جي رليءَ ڳالهه کان ڪافي پريشان ٿيندا هئا. سندن سردار پگت سنگھ سان ايتري گهري دوستي هئي، جو کيس ڪجهه به چئي نه سگهندا هئا. پر اسان کي چوڻا هئا ته هو هميشه غلط وقت تي اچي ٿو ۽ حضور مهاراج جن جي آرام ۾ رڪاوٽ وجهي ٿو. پر حضور مهاراج جن سردار پگت سنگھ کي ملاڻ کان ڪڏهن به انڪار نه ڪندا هئا، چاهي هو ڪنهن به وقت اچي. حضور جن جو حڪم هو: ”جنهن به وقت هيءُ اچي، چاهي مان ڇڏندو هجان يا سمهل هجان، کيس سڌو مون وٽ اچڻ ڏيو، ڪوبه هڪي نه روڪي.“

جڏهن به ڪو ويجهو مستبڪي حضور مهاراج جن وٽ ويٺل هوندو هو ته سردار بهادر جن چپ چاپ هڪ ڪنڊ ۾ ويٺل رهندا هئا. هو پنهنجي ڪاري ۽ آڇي چؤنگڙن واري شال پائي رهندا هئا ۽ ڪنهن به ڳالهه ۾ هڻا يا نه ڪولو چوڻا هئا، بلڪل خاموش ويٺا هوندا هئا. ٻين ماڻهن جي ڳالهه ٻولهه ۾ کس ڪا به دلچسپي ڪولو هوندي هئي. هو ته صرف ٽڪڙي ٻڌائي حضور جن جا درس ڪندا رهندا هئا. مون کين

ڪٿان ۽ ڪيئن آيو؟ ” انهيءَ وقت تہ هُو خاموش رهيا پر
 ان بعد مون کان پڇيائون تہ شادي ڪيئن اندر آيو؟ مون
 جواب ڏنو تہ حضور مٿاراج جن مونکي پنهنجن دروازي کان
 پائي شاديءَ کي سڏي اچڻ لاءِ چيو هو. راء صاحب چيو:
 ”تو کي هن ڏيويءَ تان هٽايو ٿو وڃي. توکي ڪنهن کي به
 سڏي اچڻ نه ڪيندو هو، حضور جن کي آرام جي ضرورت
 هئي.“ مون جواب ڏنو تہ مان حضور جن جو حڪم ڪيئن
 بي ٿاري سگهيس. اهو ٻڌي راء صاحب پائي شاديءَ وٽ
 جي پهتا ۽ کيس چوڻ لڳا: ”جي تون وري اوڏائين وٺين،
 باهي توکي خود حضور مٿاراج جن به چوند سڏايو هجي تہ مان
 وڃي ڪدم ڏيوي کان ٻاهر ڪڍي ڇڏيندس.“ پائي شاديءَ
 جواب ڏنو: ”جناب، مان وري ائين ڪونه ڪندس.“

راء صاحب تمام سخت هئا. هُو چوندا هئا تہ جڏهن ڊاڪٽر
 حضور جن کي آرام لاءِ چون ٿا تہ اهو ضروري آهي تہ ڪير
 سندن آرام ۾ رڪاوٽ نه وڃي، ڪن بي آرام نه ڪري.
 راء صاحب کي پنهنجي فرض جو هميشه پورو ڏيان رهندو
 ٿو.

سردار بيهادر جن جو وڏو ڀاءُ سردار يگت سنگهه جلندو ۾
 رڪالت ڪندو هو. هُو سڀ ڪم بلڪل آرام طريقيءَ سان
 ڪندو هو ۽ ڪڏهن به ڪنهن ڳالهه ۾ جلد بازي نه ڪندو
 هو. عدالت کان موٽڻ بعد هو آرام سان پنهنجي اصيلن سان
 ناليون ڪندو رهندو هو، پوءِ گهر وڃي سنان ڪندو هو ۽
 ان کانپوءِ ٻيو ڪجهه ڪم ڪار ڪري، آرام سان ڪار ۾
 ڏيوي لاءِ روانو ٿيندو هو. ڪيترا دفعا هو ڏيوي ۾ رات
 جو ۱۱-۱۲ بجي پهچندو هو. جيئن ئي مٿاراج جن سندس ڪار
 جو هارن ٻڌندا هئا تہ دروازو کولي هن جي انتظار ۾ ويٺي
 رهندا هئا. ڪڏهن ڪڏهن سردار بيهادر جن به اچي ويندا
 هئا. جيسين سردار يگت سنگهه چاهيندو هو، تيسين ڳالهه ٻولي

بنا ڪنهن ڪم جي بستري ۾ لٽيو رهڻ تمام مشڪل هو. انهيءَ ڪري مهاراج جن ها سڪرٽري ۽ ويجهڙا شيواڌاري پاڻ ۾ ڊوڙي درهائي ڪندا هئا ۽ انهن مان هرڪو ڪم ڪلاڪن لاءِ ڏاڪڻ تي ويهي ڊوڙي ڏيندو هو، جيئن ڪم مٿي وڃي حضور جن جي آرام ۾ رڪاوٽ نه وجهي. جيڪڏهن توهان حضور مهاراج جن جي ڪوئي ڏلي آهي ته مٿي ويندڙ ڏاڪڻ نه توهان ضرور ڏلي هوندي.

هنڪه دنعي راء صاحب جي ٻهري ڏين جو وارو هو. هو شام کان ئي ڏاڪڻ جو دروازو بند ڪري ويهي رهيا، جيئن ڪو به مٿي حضور مهاراج جن وٽ نه وڃي سگهي. منهنجي ڊوڙي مٿي حضور مهاراج جن جي جهلي ڪڪڙ جي هئي. انهن ڏينهن ۾ اڃا ڏوڙي ۾ بجلي ڪانه آئي هئي. هڪ وڏو ٻنڪو يا جهلي چم ۾ ٽنگيل هوندي هئي، جنهن کي لوڙيءَ سان چڪرو ويندو هو. مان، منهنجو ڀاءُ ۽ ٻيا گهر جا ڀائي اهو ٻنڪو چڪندا هئاسين. مان ٻنڪو چڪي رهيو هوس ته مهاراج جن فرمايو: ”وڃ، شاديءَ کي سڏي آڃ. چم جاب تون پلٽين دروازي کان هليو وڃ، متان راء صاحب ڏسي نه وٺي.“ شادي هميشه مهاراج جن سان گڏ ئي رهندو هو، پر اٽڪي نه اندر اچڻ جي اجازت نه هئي.

راء صاحب ڏاڪڻ تي ويندو هو، تنهنڪري مان رٿڻ تي واري دروازي کان وٺس ۽ انهيءَ رستي کان ئي ڀائي شاديءَ کي مهاراج جن وٽ وٺي آيس. راء صاحب ٻاهر دروازو بند ڪري ويندو هو، جيئن ڪو به مٿي وڃي حضور جن کي ڀرسان نه ڪري. ڀائي شاديءَ حضور جن سان مشين جي باري ۾ ڳالهه ٻوله شروع ڪئي ۽ ڪجهه زور سان ڳالهائڻ لڳو. جڏهن راء صاحب آواز بند ته انهن مٿي اچي دروازو کولي ۽ ڏٺو ته مان ٻنڪو لوڙي رهيو هوس ۽ ڀائي شاديءَ مهاراج جن سان ڳالهائڻ ڪري رهيو هو. راء صاحب پڇيو: ”هيءُ هتي

ڪٿان ۽ ڪيئن آيو؟ ” انهيءَ وقت تہ هُو خاموش رهيا ۽
 اُن بعد مون کان پڇيائون تہ شادي ڪيئن اندر آيو؟ مون
 جواب ڏنو تہ حضور مهاراج جن مونکي پنهنجن دروازي کان
 پاڻي شاديءَ کي سڏي اچڻ لاءِ چيو هو. راءِ صاحب چيو:
 ”تو کي هن ڏيکاري تان هٽايو ٿو وڃي. توکي ڪنهن کي به
 سڏي اچڻ نه ڪيڻدو هو، حضور جن کي آرام جي ضرورت
 آهي.“ مون جواب ڏنو تہ مان حضور جن جو حڪم ڪيئن
 ٿي ٿاري سگهيس. اهو ٻڌي راءِ صاحب پاڻي شاديءَ وقت
 وڃي پهتا ۽ کيس چوڻ لڳا: ”جي تون وري اوتاهين وٺين،
 چاهي توکي خود حضور مهاراج جن به چوڻ سڏايو هجي تہ مان
 توکي ڪڍم ڏيکاري کان ٻاهر ڪڍي ڇڏيندس.“ پاڻي شاديءَ
 جواب ڏنو: ”جناب، مان وري لائين ڪونه ڪندس.“

راءِ صاحب تمام سخت هئا. هُو چوندا هئا تہ جڏهن ڊاڪٽر
 حضور جن کي آرام لاءِ چون ٿا تہ اهو ضروري آهي تہ ڪو
 به سندن آرام ۾ رڪاوٽ نه وجهي، ڪنهن به آرام نه ڪري.
 راءِ صاحب کي پنهنجي فرض جو هميشه پورو ڏيان رهندو
 هو.

سردار بهادر جن جو وڏو ڀاءُ سردار ڀڳت سنگهه جلدو ۾
 وڪالت ڪندو هو. هُو سڀ ڪم بلڪل آرام طلبيءَ سان
 ڪندو هو ۽ ڪڏهن به ڪنهن ڳالهه ۾ جلد بازي نه ڪندو
 هو. عدالت کان موٽڻ بعد هو آرام سان پنهنجي اصيلن سان
 الھيون ڪندو رهندو هو، پوءِ گھر وڃي سٺا ڪندو هو ۽
 ن ڪانهو ۽ ٻيو ڪجهه ڪم ڪار ڪري، آرام سان ڪار ۾
 پري لاءِ روانو ٿيندو هو. ڪيترا دفعا هو ڏيکاري ۾ راءِ
 ۱۱-۱۲ بجي پهچندو هو. جيئن ئي مهاراج جن سندس ڪار
 هارڻ ٻڌندا هئا تہ دروازو کولي هن جي انتظار ۾ ويٺي
 ايندا هئا. ڪڏهن ڪڏهن سردار بهادر جن به اچي ويندا
 . جيئين سردار ڀڳت سنگهه چاهيندو هو، تيئين ڳالهه ٻولي.

بنا ڪنهن ڪم جي بستري ۾ لٽيو رهڻ تمار مشڪل هو. انهيءَ ڪري مهاراج جن جا سبڪدوش ۽ ويجهڙا شيواندازي پاڻ ۾ ڏيئي ووهائي ڪٽندا هئا ۽ انهن مان هرڪو ڪج ڪلاڪن لاءِ ڏاڪڻ تي ويهي ڏيئي ڏيندو هو، جيئن ڪير مٿي وڃي حضور جن جي آرام ۾ رڪاوٽ نه وجهي. جيڪڏهن توهان حضور مهاراج جن جي ڪوئي ڏني آهي ته مٿي ويٺو ڏاڪڻ نه توهان ضرور ڏني هوندي.

هڪ دفعي راءِ صاحب جي بهري ڏيڻ جو وارو هو. هو شام کان ئي ڏاڪڻ جو دروازو بند ڪري ويهي رهيا، جيئن ڪو به مٿي حضور مهاراج جن وٽ نه وڃي سگهي. منهنجي ڏيئي مٿي حضور مهاراج جن جي جهلي چڪو هجي هئي. انهن ڏينهن ۾ اڃا ڏوري ۾ بجلي ڪانه آئي هئي. هڪ وڏو پنڪو يا جهلي چم ۾ ٽنگيل هوندي هئي، جنهن کي لوڙيءَ سان چڪرو ويٺو هو. مان، منهنجو ڀاءُ ۽ ٻيا گهر جا ڀائي اهو پنڪو چڪندا هئاسين. مان پنڪو چڪي رهيو هوس ته مهاراج جن فرمايو: ”وڃ، شاديءَ کي سڏي آڃ. چم ڇاپ تون پٺئين دروازي کان هليو وڃ، مٿان راءِ صاحب ڏسي نه وٺي.“ شادي هميشه مهاراج جن سان گڏ ئي رهندو هو، پر اُنکي نه اندر اچڻ جي اجازت نه هئي.

راءِ صاحب ڏاڪڻ تي ويٺو هو، تنهنڪري مان وٺڻي واري دروازي کان وٺس ۽ انهيءَ دستي کان ئي پاڻي شاديءَ کي مهاراج جن وٽ وٺي آيس. راءِ صاحب ٻاهر دروازو بند ڪري ويٺو هو، جيئن ڪو به مٿي وڃي حضور جن کي ڏسي نه ڪري. پاڻي شاديءَ حضور جن سان مشين جي ٻاري ۾ ڳالهه ٻوله شروع ڪئي ۽ ڪجهه زور سان ڳالهائڻ لڳو. جڏهن راءِ صاحب آواز ٻڌو ته انهن مٿي اچي دروازو کولي ۽ ڏٺو ته مان پنڪو لوڙي رهيو هوس ۽ پاڻي شادي مهاراج جن سان ڳالهائڻ ڪري رهيو هو. راءِ صاحب پڇيو: ”هيءُ هتي

راء صاحب کي پنهنجي فرض جو ايترو ڌيان رهندو هو، جو هو خود حضور جن سان گڏ وهندي ڪڏهن اُڪ به نه ڇڻيندا هئا. هو پنهنجي ڪم ۾ سدائين سجاڳ ۽ هوشيار رهندا هئا. پر گرميءَ جي مؤثر هٿيءَ مونکي ننڊ اچي ويئي. انهيءَ ڪري راء صاحب مونکي چيو: ”جيڪڏهن ٻيهر تو لائين ڪيو ته مان توکي ڪڏهن به ڪار ۾ نه وٺي هلندس. تون ۾ اچڻو پوندو. جي حضور مهاراج جن سان گڏ وهڻو اٿئي ته لائين وهڻ سڪ، جيئن ڪنهن شهنشاهه جي حضوريءَ ۾ ويهيو آهي.“ منهنجي لاءِ ايترو ئي ڪافي هو.

راء صاحب جن وقت جا نهايت پابند هئا. جيڪڏهن حضور مهاراج جن چيو ته صبح جو ۵ بجي هلنداسين ته راء صاحب تيار ٿي ۽ سڄو سامان چڱيءَ طرح بند ڪرائي، ساڍي ۴ بجي ئي مهاراج جن جي انتظار ۾ ڪرسي لڳائي ويهندا هئا. جيڪو به ڪم ڪين پڌايو ويندو هو، ائين هو ڀرور خيال رکندا هئا. پر ڪيترا دفعا حضور مهاراج جن آرام سان نڪرندا هئا. جي حضور جن ۶ بجي نڪرڻ لاءِ چيو هوندو، پر ڪو ملڻ وارو اچي وڃي ته ڪن ۷ به لڳي ويندا هئا. راء صاحب کان اهو برداشت نه ٿيندو هو ۽ هو چئي ڏيندا هئا: ”حضور! توهان مونکي ۶ بجي هلائڻ چيو هو ۽ مان تيار آهيان.“ هو هميشه وقت کان پهرين تيار ٿي اچي ويندا هئا ۽ حضور جن جي ڪوئيءَ مان صبح جو سندن آواز ٻڌڻ ۾ ايندو هو: ”حضور مان تيار آهيان.“ حضور مهاراج جن به اڪثر چئي ڏيندا هئا: ”ڀائي، راء صاحب ايندو ئي هوندو مونکي وقت سر وڃڻ ڏيو.“

ڪڏهن ڪڏهن مهاراج جن جي طبيعت نيڪ نه هوندي هئي ۽ ڊاڪٽر صلاح ڏيندا هئا ته حضور جن کي آرام جي ضرورت آهي ۽ ڪوبه سندن سان ملاقات لاءِ نه وڃي. پر سندن زندگي ايتري قدر معمول هوندي هئي جو سندن لاءِ

سوال:- مهاراج جي، مون ٻڌو آهي ته هڪ دفعي حضور وڏا مهاراج جن، سردار بهادر جن ۽ توهين، سڀ هڪ ئي ڪار ۾ ڪيڏانهن وڃي رهيا هئا ۽ توهان مان ڪنهن ڪار ۾ ٿيندڙ آهي؟

مهاراج جي:- نه، اهو واقعو سردار بهادر جن جي باري ۾ نه پر منهنجي باري ۾ آهي. توهان کي ته خبر آهي ته وڏياري جيون ۾ چوڪرا ڪرڻ ڪندا آهن، غريب والد روٽ ڪندا آهن. انهيءَ ڪري قدرتي طور انهن کي ڪار ۾ سفر ڪندي، جلدي ٿيندڙ آهي ويندي آهي. پر وڏي پئماني جو پتا صاحب، جنهن کي اسان راء صاحب چوندا هئاسين ۽ حضور مهاراج جن ڪار جي ٻولين سٺ ٿي ويندا هئا. انهن ٻنهي وڏياري جي پاسي واري سٺ ٿي پائي شادي رهندو هو. گرميءَ جا ڏينهن هئا، مون ٻوڙ ڪاڏو هو ۽ ٻولين سٺ ٿي حضور مهاراج جن ۽ راء صاحب جي وچ ۾ ويٺو هوس. جڏهن ڪار هلڻ شروع ٿي ته مون کي ٿيندڙ اچڻ لڳي. مان پنهنجو مٿو حضور مهاراج جن جي ڪلهي تي رکي سمهي پيس ۽ مهاراج جن ڪجهه به نه چيو.

راء صاحب کي اها ڳالهه نهايت گستاخيءَ ۽ بي ادبيءَ واري محسوس ٿي ۽ سوچڻ لڳو ته مون کي حضور مهاراج جن جي ڪلهي تي مٿو رکي سمهڻ جي جرئت ڪيئن ٿي؟ ان وقت ته هو ڪجهه چئي نه سگهيو، جو جو مهاراج جن سامهون هئا. پر جڏهن اسان سڄي پڙهائين ته راء صاحب مون کي پنهنجي ڪمري ۾ سڏائي چيو: ”تون حضور مهاراج جن سان گڏ سفر ڪرڻ جي لائق نه آهين.“ مون پڇيو ته مون کان ڪهڙو قصور ٿيو آهي؟ هن چيو: ”تو حضور جن جي ڪلهي تي مٿي رکڻ جي جرئت ڪيئن ڪئي؟ جيڪڏهن اڳتي توکي مهاراج جن سان گڏ سفر ڪرڻو آهي ته سڄاڻ رهڻو ٻوڏ.“

سوال :- ڇا، اها ڳالهه صحيح آهي ته سردار بھادر جن ڪار پر ان پاسي ڪڏهن ڪونه وھندا هئا، جنھن پاسي حضور مھاراج جن وھندا هئا؟

ديوان صاحب :- حضور مھاراج جن ڪار پر ساڄي پاسي وھندا هئا. سردار بھادر جن ڪڏهن ان طرف نه ويٺا، هو هميشه کاٻي پاسي وھندا هئا. مون پھرين ته ان ڳالهه ڏانھن ڏٺم ته سردار بھادر جن سدائين ڪار پر کاٻي طرف وھن ٿا. هڪ ڏينھن مون پاڻي شاديءَ کان، جيڪو پھرين مھاراج جن جو ۽ پوءِ سردار بھادر جن جو شخصي شيواردار هو، اهو پڇيو ته سردار بھادر جن هميشه ڪار پر ڪاٻي پاسي چوڻا وھن، ساڄي پاسي چوڻ ٿا وھن؟ هن جواب ڏنو: ”حضور مھاراج جن ساڄي پاسي وھندا هئا، تنھنڪري سردار بھادر جن ان پاسي نه وھندا آهن.“

جنھن ڪرسيءَ تي حضور مھاراج جن وھندا هئا، ان تي سردار بھادر جن ڪڏهن به نه ويٺا. جيتوڻيڪ ڪرسي خالي رھندي هئي، تڏھن به هو ڪرسيءَ جي ڀرسان فرش تي وھندا هئا. هو فرمائيندا هئا: ”منھنجي سڄي سرڪار هن ڪرسيءَ تي وھندا هئا، مان انهيءَ تي نٿو ويهي سگهان.“

ڊيو پرڪاش :- هڪ دفعي سردار بھادر جن لڏيانا پر اسانجي گھر آيا ته اسان سندن وهڻ لاءِ حضور وڏن مھاراج جن جي ڪرسي رکي ڇڏي. اها ڏاڍي خوبصورت ڪرسي هئي. سين سڀ باقي ڪرسين جي سامھون بيٺاسين ۽ صرف اھائي ڪرسي خالي رھڻ ڏٺي، جيئن هـ-و اُنهيءَ تي اچي وھن. من سرچي رھيا هئاسين ته هو ان ڪرسيءَ تي وھندا يا نه، ڏار بھادر جن ڪرسيءَ جي ويجهو آيا، ان ڏانھن نھاريو ۽ پ چاپ فرش تي ويهي رھيا. هنن فرمايو: ”حضور، مھاراج هن ڪرسيءَ تي وھندا هئا.“

کي حڪم ڏيئي ويا آهن ته ڪوبه ڏيرو ڇڏي ٻاهر نه وڃي. مان ته اهو سوچي ڏيڙي آيو هوس ته مهاراج جن هتي ئي هوندا. جيئن مولڪي معلوم ٿيو ته حضور جن علاج لاءِ امرتسر ويا آهن ته مون وڃي سردار بهادر جن کي چيو: ”توهين به مون سان گڏ ڪار ۾ هلو ته مهاراج جن جا دوشن ڪري اچون. مان توهان کي ڪار ۾ ئي واپس ڇڏيندو ويندس.“ هنن فرمايو: ”نه. مولڪي ڏيرو ڇڏي وڃڻ جو حڪم ناهي، تنهنڪري مان هلي نه سگهندس.“ مون ڪاٺن ڀڄيو ته لالا منفي رام، ٻاٻو گلاب سنگهه، سردار ڪرپال سنگهه ۽ باقي سڀ ڪٿي آهن؟ هنن جواب ڏنو: ”هتي نه ڪير نه ڪونهي. صرف مان ئي آهيان ۽ جيستائين حضور جن جو حڪم نه ٿيندو، مان ڏيڙي کان ٻاهر نه ويندس. مهاراج جن هتي رهڻ جو حڪم ڏنو آهي ۽ مان هتي ئي رهندس.“

امرتسر پهچڻ تي مون حضور جن کي ٻڌايو ته صرف سردار بهادر جن ئي ڏيڙي ۾ رهيل آهن. مهاراج جن جو ڳالو اڻوچي آيو ۽ فرمايائون: ”صرف جڳت سنگهه ئي منهنجو حڪم منجهن آهي.“ باقي سڀ ته ڪنهن نه ڪنهن ٻيالي امرتسر پهتل ئي هئا.

ٻئي ڏينهن حضور مهاراج جن مولڪي سڏائي چيو: ”تون ڏيڙي وڃي جڳت سنگهه کي مون وٽ وٺي اچ ۽ اهو کيس واپس ڏيڙي ڇڏي اچ.“ مون عرض ڪيو ته جيسين حضور جن لکي نه ڏيندا تيسن هوءَ ايندا. مهاراج جن لالا منجهرام کي سڏائي سردار بهادر جن ڏانهن چئي لکائي: ”مان چرون کي توڙي ڏانهن موڪلي رهيو آهيان، تون هن سان ڪار ۾ منڏانهن اچ ۽ اهو هوءَ ڪار ۾ ئي توکي واپس ڏيڙي ڇڏي ايندي.“ مون ڏيڙي وڃي سردار بهادر جن کي حلپي ڏيکاري. سان گڏ امرتسر آيا ۽ شام جو مان کين واپس

آهي. سندن اهو اشارو ۽ آگيا سردار بھادر جن لاء ٿي هئا، جو هو ڪين هميشه پنهنجي پتر سان ئي سمجهندي هئي. سردار بھادر جن ڏاکڻ ڪٿي آيا ۽ بيل گاڏيءَ سان لڳائي مٿي چڙهيا. ڏاڏي جن جي چرن ۾ مٿو ٽيڪيانون ۽ عرض ڪيائون: ”آمان جي، مان حضور مهاراج جن جي حڪم عدولي نه ٿي ڪري سگهيس. هاڻي اچو ته ترهائي هيت لاهيان.“ سردار بھادر جن هميشه حضور مهاراج جن جي لڳا ۽ آگيا جي پوريءَ طرح بجاوڙي ڪندا هئا.

جڏهن حضور مهاراج جن جي صحت نيڪ نه هئي ته پاڻ امرتسر رهي علاج ڪرائي رهيا هئا. ڏهري جو انتظام حضور جن ڪڇ مکيه ۽ معتبر ستسنگين کي سونپي رکيو هو. ڪنهن کي لنگر جي پرڀند جي، ڪنهن کي ستسنگ ڪرڻ جي، ڪنهن کي پاڪستان مان آيل شرٽارٽين جي ڊيڪ پال ڪرڻ جي ۽ ڪن کي ڏهري جي ٻين ڪمن ڪاربن جي ذميواري ڏني وئي هئي. سردار بھادر جن کي انهن سڀني جي ڪم ڪار جي نگرانيءَ جي ذميواري سونپي وئي هئي.

امرتسر وڃڻ وقت حضور مهاراج جن حڪم ڏنو هو ته هنن جن به شيوادارن کي ڏهري جي انتظام جو جيڪو به ڪم سونپيو آهي، تن مان ڪوبه ڪين ڏسڻ لاءِ امرتسر نه اچي ۽ سڀ پنهنجي پنهنجي ذميواري پوري ڏيان سان نباهين. پر جڏهن مان سرسي کان ڏهري آيس ته مون کي سردار بھادر جن کانسواءِ ٻيو ڪوبه ذميوار ستسنگي ڏهري ۾ ڪونه ڏسڻ ۾ آيو. مون سردار بھادر جن کان پڇيو ته باقي سڀ ماڻهو ڪٿي آهن؟ هنن جواب ڏنو ته ڪنهن نه ڪنهن بيماني سان سڀ حضور مهاراج جن وٽ امرتسر هليا ويا آهن، ڪو سندن صلاح وٺڻ لاءِ ۽ ڪو ڪين ڪا شيءِ ڏيڻ لاءِ. صرف سردار بھادر جن ئي پنهنجو فرض پوريءَ طرح پالي رهيا هئا. مون کي اها خبر نه هئي ته ڪو حضور مهاراج جن سڀني مکيه شيوادارن

”ها! مولڪي به حضور مهاراج جن فرمايو هو ته هوء رضائيء آئينديءَ ۾ تون اها نه وٺ.“

سوال:- سردار بهادر جن، حضور وڏن مهاراج جن جي حڪم جو پوريءَ طرح پالڻ ڪندا هئا. هڪ دفعي جڏهن وڏن مهاراج جن جي موٽرڪار جو انتظام سندن سپردگيءَ ۾ هو ۽ خود مهاراج جن جي ذميهپني اسٽيشن کان ٿوري اڇڻي هئي.....

مهاراج جي:- ها. حضور مهاراج جن جي ٻاهر وڃڻ تي ٿوري جو انتظام سردار بهادر جن جي سپرد هوندو هو. هڪ دفعي حضور مهاراج جن حڪم ڏنو ته ڪار جو غلط استعمال ڪيو اُڻ وڃي، تنهنڪري اسٽيشن تان ماڻهن کي وٺي اچڻ لاءِ ڪار ڪم ۾ نه آندڻ وڃي. ”لهيءَ ڪري جڏهن مهاراج جن جي پٽيءَ، منهنجي ڏاڏي ريل گاڏيءَ ۾ اچي رهي هئي؟ اُنهي سڄڻا به ملي چڪي هئي، تڏهن به کين وٺي اچڻ لاءِ ٿوري مان ڪار ڪانه موڪلي وئي.“

اُنهن ڏينهن ۾ اسين بياس ويلوي ڏيهو تان ڪالين جو پُورو آئيندا هئاسين. اڃا تائين به اُتان ئي آئيندا آهيون، پر هاڻي ٽرڪن تي آئيندا آهيون ۽ اُنهن ڏينهن ۾ بيل گاڏين تي آئيندا هئاسين ۽ انهنڪي ڪافي اوچائي تائين پُورو وڌندو هو. جڏهن منهنجي ڏاڏيءَ کي ٿوري وڃڻ لاءِ ڪا سواري نه ملي ته گاڏيءَ واري کين ڪالين جي پُوري سان پُريل گاڏيءَ جي مٿان وهاريو ۽ ٿوري وٺي ويو.

جڏهن هوءَ ٿوري پهتي ته هڪ عجيب نظارو ڏسڻ ۾ اچي رهيو هو. هوءَ ٿوري ۾ گاڏيءَ تي ويٺل اچي نه ويٺي پر هيٺ لهُڻ کان لڪار ڪيائين ۽ چيائين ته منهنجي پٽ کي چئو ته خود اچي مولڪي هيٺ لاهي، ڇاڪاڻ ته هن مولڪي اسٽيشن تان ٿوري اُٿڻ لاءِ ڪا سواري نه موڪلي.

اندر آيا آهيو، تيئن هڪ هڪ ڪري ٻاهر هليا وڃو ۽ قطارون
 ٺاهي اندر اچو. ” ڪڇ منهن ۾ ئي هال خالي ٿي ويو ۽ سڀ
 جڳياسو باقاعدي قطارون ٺاهي ٻاهر بيهي ويا. ان کان پوءِ
 سردار بهادر جن بنا ڪنهن پريشانئيءَ جي شانتيءَ سان انهن
 جي چوند شروع ڪئي .

مهاراج جي :- سردار بهادر جن نهايت ڪلمڪ هئا ۽
 هر حالت ۾ پنهنجي خوش مزاجي بڻائي رکندا هئا. هُو صبح
 جو اٿڻ تي کانءَ جو کير پيئندا هئا، ڇو ته مينهن جو کير گهاٽو
 ۽ ڀاري ٿيندو آهي. هڪ ڏينهن کانءَ جي کير اچڻ ۾ دير
 ٿي ويئي. سندن شيواڌار منوهر مينهن جي کير ۾ ٿورو پاڻي
 ملائي ڇڏيو، جيئن اهو کانءَ جو کير لڳي. جڏهن اهو کير
 سردار بهادر جن کي پيش ڪيو ويو ته هنن پڇيو: ”منوهر ا
 ڇا، هيءُ کير کانءَ جو آهي؟“ منوهر نهايت وشواس ڀرئي
 نوع ۾ جواب ڏنو: ”ها مهاراج جي، کانءَ جو ئي آهي.“
 سردار بهادر جن چپ چاپ کير پي ويا ۽ مشڪندي تمام
 ذمي آراز ۾ مولڪي اهو چوندا هليا: ”اڃا به هيءُ ماڻهو
 مولڪي ڄاڻي ڄاڻهار چوندا آهن.“

سوال :- مهاراج جي، مون ٻڌو آهي ته سردار بهادر
 مهاراج جن ڪنهن کان به ڪا شيءِ وٺڻ قبول نه ڪندا هئا.

مهاراج جي :- ها، اها ڳالهه صحيح آهي. هڪ دفعي
 هڪ مائي سندن لاءِ رضائي ٺاهي ڪڍي آئي، هن اها
 رضائي خاص سردار بهادر جن لاءِ ٺاهي هئي. هن چالاڪيءَ
 سان چيو: ”مولڪي حضور مهاراج جن درشن ڏيئي فرمايو
 آهي ته سردار بهادر جن جي رضائي پراڻي ٿي ويئي آهي
 تون کين نئين رضائي ٺاهي ڏيئي اچ. انهيءَ ڪري توهين
 هن رضائي وٺڻ کان انڪار نٿا ڪري سگهو.“ سردار بهادر جن
 خاموشيءَ سان سندس ڳالهه ٻڌندا رهيا ۽ آخر فرمايائون:

مهارج جي:- هو فرمائندا هئا ته اهڙن شرار تي
ڇو ڪرڻ ۾ زندگيءَ جو اتساه هوندو آهي ۽ هو سڄياري هوندا
آهن، ڪڏهن به ڪوڙ نه ڳالهائيندا آهن.

سردار بهادر جن جو دان ڏيڻ جو به پنهنجو ئي، نرالو
ڊنگ هو. هو وڊيارٽس جي نالن ڄاڻڻ بنا ئي سندن تعليم
جو خرچ ڪندا هئا. هنن پنهنجي ڀرو مٿر ڀندڻ لڳائيندڙن کي
چڻي رکيو هو: ”هي ڀسا آهن. انهن مان هيترا منهنجي ڀاءُ
کي موڪلي ڏجو، هيترا گهر خرچ لاءِ رکجو ۽ باقي ڀسا
غريب وڊيارٽس جي پڙهائيءَ تي خرچ ڪجو. ڪهڙن وڊيارٽس
کي مدد ڪرڻي آهي، ان جو فيصلو توهين ڀاڱو ڪجو ۽
وڊيارٽس کي پتو پوڻ نه ڏجو ته سندن خرچ مان ڪري
رهيو آهيان.“ هنن ڪيترن ئي غريب وڊيارٽس جي تعليم
جو خرچ ڀاڱو ٿي ڪيو، پر کين اها خبر پوڻ نه ڏني ته
سندن مدد ڪم ڪري رهيو آهي. هو چولدا هئا: ”انهيءَ
بڌاڻ جي ڪابه ضرورت ناهي. مان ته صرف چاهيان ٿو ته
هو پنهنجي تعليم ڀوري ڪري وٺن.“

ديو پرڪاش:- سردار بهادر مهارج جن بلڪل شائست
سڀاءُ، صاف ويچار وارا ۽ ضابطي (Discipline) جا پابند هئا.
هڪ دفعي نام دان جي چونڊ وقت، ڪيترا ئي نام دان جا
ابلاشي ستنگ گهر ۾ اندر وڃڻ جي ڪوشش ڪرڻ لڳا.
انهيءَ سان انهن ماڻهن ۽ شيوادارن جي وچ ۾ ڇڪتاڻ ٿيڻ
لڳي. سردار بهادر جن هڪدم شيوادارن کي چيو ته سڀني
کي اندر وڃڻ ڏيو. شيوادار تعجب مان هڪ طرف ٿي بيٺا،
پر حيران ٿي رهيا هئا ته اهڙيءَ طرح چونڊ ڪهڙي ٿيندي،
ڇاڪاڻ ته ڀرو حال پرچي چڪو هو.

جڏهن سڀ جڳياسو اندر اچي ويا ته سردار بهادر جن
پنهنجي سڀاويڪ شائست آواز ۾ سڀني کي وٺڻ لاءِ چيو. جڏهن
سڀ واهي ويا ته سردار بهادر جن فرمايو: ”جيئن توهين

عام طور سردار بھادر جن جا مهمان کين گھر ۾ نه، پر ڪاليج ۾ ئي وڃي ملندا هئا، ڇاڪاڻ ته صبح جو جڏهن پاڻ ڪاليج ويندا هئا ته ان وقت مهمان سمهيل هوندا هئا ۽ جڏهن ڪاليج کان واپس ايندا هئا ته مهمان شهر ۾ هوندا هئا. اهڙي طرح کين پنهنجي مهمانن سان گڏجڻ جو موقعو گهٽ ئي ملندو هو.

جڏهن اهو گھرو واقفڪار ڊڪ ڏينهن کين ڪاليج ۾ گڏيو ته سردار بھادر جن کيس چيو: ”تو کي هتي منهنجي گھر ۾ ئي رهڻ گھرجي.“ ان ماڻهوءَ جواب ڏنو: ”مان ته هڪ مهيني کان توهانجي گھر ۾ ئي رهيل آهيان.“

پروفيسر پوري:- ان شخص ڊڪ دفعي مونکي ٻڌايو هو ته ڪاليج ۾ سردار بھادر جن جو وڊيارٽين کي ڏاڍو سهارو هوندو هو. اهو خود ڪافي شرارتي وڊيارٽي هو. هن مونکي ٻڌايو ته جڏهن به هو ڪا شرارت ڪندو هو ته ان وقت ئي سردار بھادر جن وٽ وڃي سڄي سڄي ڳالهه ٻڌائي ايندو هو، ڇاڪاڻ ته کيس خبر هئي ته سردار بھادر جن ڪڏهن طرفداري يا پاسخطاري نه ڪندا.

هن هڪ واقعو ٻڌايو هو ته هڪ دفعي هن پنهنجي ڊمانسٽريٽر (Demonstrator) جي نئين سؤٽ تي مس ڇڙ ڪائي هئي. هن وڃي سردار بھادر جن کي شڪايت ڪئي ۽ کين چيائين: ”توهان هنکي بگاڙي ڇڏيو آهي ۽ ڏسو ته هن ڇا ڪيو آهي!“ سردار بھادر جن هنکي سڏائي کائڻس پڇيو: ”سچ پچ ٻڌاء ڳالهه ڇا آهي؟“ هن جواب ڏنو: ”مونکي هن جو سؤٽ اهڙو ته صاف سٿرو لڳو، جو مان ان تي مس هارڻ جي من هڻج کي روڪي نه سگهيس. توهين جيڪا به سزا ڏيندا، مونکي منظور آهي.“ نيٺ سردار بھادر جن ان ڇوڪري کان معافي وٺرائي، ٻنهي ۾ ميل ميلاپ ڪرايو.

پير ان وقت گهر ۾ هيون ۽ شادي ڪيل پنهنجي ساهون ۾ وٺل هيون. تنهن ڪري هنن فرمايو: ”هاڻي ته هتي به ٿي آهن، انهن پنهني جا نالا ٻڌاء.“ مون کين انهنجا نالا ٻڌايا. ان کانپوءِ سردار بهادر جن منهنجي ڀيڻون کي سندن نالا وٺي سڏيندا رهيا. ڪيترا دفعا هو ائين ئي سندن نالا وٺي انهن سان ڳالهائيندا هئا، جيئن کين سندن نالا ياد رهن. سردار بهادر جن جو اهڙو سرل سڀاءُ مونکي ڪافي وڻندو هو.

سردار بهادر جن بلڪل گهٽ ڳالهائيندا هئا ۽ بنا ڪنهن خاص سبب جي ڪنهن ۾ نه دلچسپي نه وٺندا هئا. کين نه ته پنهنجي گهر ڪٽنب جي پائين جي چنڊا هوندي هئي ۽ نه ڍواين پيسن يا ملڪيت جي. هو پنهنجي من کي ڪڏهن نه انهن ٻڌارڻن ڏانهن وڃڻ ڪرڻ ڏيندا هئا.

جڏهن اڃا سردار بهادر جن کي گورو گدي ڪانه ملي هئي، تڏهن جي هڪ ڳالهه آهي. سندن هڪ ويجهو واقعڪار لائبروري سندن گهر رهيل هو. سردار بهادر جن ڪاليج مان سڌو پنهنجي ڪمري ۾ ۽ ڪمري مان سڌو ڪاليج هليا ويندا هئا. سندن مڪان ۾ ۴-۵ ڪمرا هئا، پر هو سڀني ڪمرن ۾ نه نه ويندا هئا. جيڪڏهن ڪنهن سندن گهر اچي رهندو هو ته کين اهو پتو به نه ٻڌندو هو، ڇاڪاڻ ته هنن لوڪن کي هدايت ڪري ڇڏي هئي ته جيڪو به گهر ۾ اچي رهي، ان جي پوري سار سنڀال ڪئي وڃي. گهر ۾ ڪنهن کي به سندن سان ملڻ جو موقعو نه ملندو هو، ڇاڪاڻ ته هو گهر اچڻ شرط ڪمري جو دروازو اندران بند ڪري ڇڏيندا هئا ۽ رضائي ڪٽي يا ته پڙهڻ ۾ يا ته پڇڻ ۾ وهندا هئا. اڪثر هو پڇڻ ڪرڻ تي پسند ڪندا هئا. هو ڪمرو کوليدي سندن ڪاليج هليا ويندا هئا. سندن ڪمري بند ڪرڻ مٿس وقت هوندو هو.

عام طور سردار بھادر جن جا مهمان کين گھر ۾ نه، پر
 ڪاليج ۾ ئي وڃي ملندا هئا، ڇاڪاڻ ته صبح جو جڏهن
 پاڻ ڪاليج ويندا هئا ته ان وقت مهمان سمهيل هوندا هئا ۽
 جڏهن ڪاليج کان واپس ايندا هئا ته مهمان شهر ۾ هوندا هئا.
 اهڙي طرح کين پنهنجي مهمانن سان گڏجڻ جو موقعو گهٽ
 ئي ملندو هو.

جڏهن اهو گھرو واقفڪار ڊڪ ڏينهن کين ڪاليج ۾ گڏيو
 ته سردار بھادر جن کيس چيو: ”تو کي هتي منهنجي گھر ۾
 ئي رهڻ گھرجي.“ ان ماڻهوءَ جواب ڏنو: ”مان ته هڪ
 مهيني کان توهانجي گھر ۾ ئي رهيل آهيان.“

پروفيسر پوري:- ان شخص ڊڪ دفعي مونکي ٻڌايو
 هو ته ڪاليج ۾ سردار بھادر جن جو وڊيارٽين کي ڏاڍو
 سهارو هوندو هو. اهو خود ڪافي شرارتي وڊيارٽي هو.
 هن مونکي ٻڌايو ته جڏهن به هو ڪا شرارت ڪندو هو ته
 ان وقت ئي سردار بھادر جن وٽ وڃي سڄي سڄي ٻالھ
 ٻڌائي ايندو هو، ڇاڪاڻ ته کيس خبر هئي ته سردار بھادر جن
 ڪڏهن طرفداري يا پاسخطري نه ڪندا.

هن هڪ واقعو ٻڌايو هو ته هڪ دفعي هن پنهنجي
 ڊمانسٽريٽر (Demonstrator) جي نئين سؤت تي مس چڙ ڪائي
 هئي. هن وڃي سردار بھادر جن کي شڪايت ڪئي ۽ کين
 چيائين: ”توهان هنکي بگاڙي ڇڏيو آهي ۽ ڏسو ته هن ڇا
 ڪيو آهي!“ سردار بھادر جن هنکي سڏائي کائڻس پڇيو:
 ”سچ پچ ٻڌاء ٻالھ ڇا آهي؟“ هن جواب ڏنو: ”مونکي
 هن جو سؤت اهڙو ته صاف سٿرو لڳو، جو مان ان تي مس
 مارڻ جي من هئڻ کي روڪي نه سگهيس. توهين جيڪا به
 سڙا ڏيندا، مونکي منظور آهي.“ نيٺ سردار بھادر جن ان
 ڪري کان معافي وٺرائي، ٻنهي ۾ ميل ميلاپ ڪرايو.

پير ان وقت گهر ۾ هيون ۽ شادي ڪيل پنهنجي ساهون ۾ وٺل هيون. تنهن ڪري هنن فرمايو: ”هاڻي ته هتي به ئي آهن، انهن پٺي جا نالا ٻڌاء.“ مون کين ائينجا نالا ٻڌايا. ان کانپوءِ سردار بھادر جن منهنجي پيرن کي سندن نالا وٺي سڏيندا رهيا. ڪيترا دفعا هو ائين ئي سندن نالا وٺي انهن سان ڳالهائيندا هئا، جيئن کين سندن نالا ياد رهن. سردار بھادر جن جو اهڙو سرل سڀاءُ مونکي ڪافي وڻندو هو.

سردار بھادر جن بلڪل گهٽ ڳالهائيندا هئا ۽ بنا ڪنهن خاص سبب جي ڪنهن ۾ به دلچسپي نه وٺندا هئا. کين نه ته پنهنجي گهر ڪتب جي پائين جي چنعا هڻندي هئي ۽ نه روپين پيسن يا ملڪيت جي. هو پنهنجي من کي ڪڏهن به انهن ٻڌارن ڏانهن وڃڻ ڪونه ڏيندا هئا.

جڏهن اڃا سردار بھادر جن کي گرو گدڙي ڪانه ملي هئي، تڏهن جي هڪ ڳالهه آهي. سندن هڪ ويجهو واقفڪار لائپور ۾ سندن گهر رهيل هو. سردار بھادر جن ڪاليج مان سڌو پنهنجي ڪمري ۾ ۽ ڪمري مان سڌو ڪاليج هليا ويندا هئا. سندن مڪان ۾ ۴-۵ ڪمرا هئا، پر هو سڀني ڪمرن ۾ نه نه ويندا هئا. جيڪڏهن ڪير سندن گهر اچي رهندو هو ته کين ايترو پتو به نه ٻوندو هو، ڇاڪاڻ ته هنن لوڪن کي هدايت ڪري ڇڏي هئي ته جيڪو به گهر ۾ اچي رهي، ان جي پوري سار سنڀال ڪئي وڃي. گهر ۾ ڪنهن کي به سندن سان ملڻ جو موقعو نه ملندو هو، ڇاڪاڻ ته هو گهر اچڻ شرط ڪمري جو دروازو اندران بند ڪري ڇڏيندا هئا ۽ رضائي ڪٿي يا نه پڙهڻ ۾ يا ته پڙهڻ ۾ رهندا هئا. اڪثر هو پڙهڻ ڪرڻ تي پسند ڪندا هئا. هو ڪمرو کوليدي ئي سڌو ڪاليج هليا ويندا هئا. سندن ڪمري بند ڪرڻ کولڻ جو مٿو وقت هوندو هو.

ويس. هنن مون کان پڇيو: ”تو کي گھڻيون ڀيرا آهن؟“
 منهنجون ڀيرا روز کين مٿو ٽڪڻ لاء اينديون هيون. سردار
 بهادر جن انهن سان معصدي ملندا هئا، پر کين انهنجا نالا
 ياد نه هئا. اسانجي ڪٽنبين جا نالا ياد نه هئا، ڪن سٺو نه
 لڳندو هو. هو سندن نالا وٺي کين ڀار سان سڏڻ چاهيندا
 هئا، انهيءَ ڪري مون کان پڇيائون: ”تنهنجون ڪيتريون
 ڀيرا آهن؟“ مون جواب ڏنو: ”مهاراج جي، چار آهن.“
 وري پڇيائون: ”انهنجا نالا ڪهڙا آهن؟“ مون کين سندن
 نالا ٻڌايا ۽ هنن ياد ڪوڙ جي مڃال کان سندن نالا ۳-۴ دفعا
 دهرابا. وري پڇيائون: ”انهن مان پرتيل ڪيتريون آهن ۽
 ڪنواريون ڪيتريون؟“ مون کين ٻڌايو ته انهن مان صرف
 ٻن جي شادي ٿي چڪي آهي ۽ باقي ٻن جي ٿيڻي آهي.
 انهيءَ تي هنن فرمايو: ”ليڪ آهي، جڏهن سڀاڻي صبح
 جو هو مون سان ملڻ اچن ته تون منهنجي پاسي ۾ بيٺو ره.“
 جڏهن اتي ڏينهن اسانجي گهر جا ٻائي هڪ هڪ ٿي اچڻ
 لڳا ته سردار بهادر جن مولڪي چيو: ”ڌاري ڌاري سندن
 نالا ٻڌائيندو وڃ.“

مان معصدي انهيءَ ڳالهه جو آندو وٺي رهيو هوس،
 ڇاڪاڻ ته نه صرف منهنجون ڀيرا، پر گهر جو هر جيو لائين
 سوچيندو هو ته سردار بهادر جن کيس ٿي سڀ کان وڌيڪ
 ڀار ڪندا آهن. انهيءَ ڪري مان کين ٻڌائيندو ويس ته
 هن جو هيءُ نالو آهي ۽ هن جو هو نالو آهي. ڪجهه وقت
 کين اهي نالا ياد به رهيا.

پر جڏهن سردار بهادر جن سڀي آيا ته هو وري سندن
 نالا پڇي چڪا هئا. تنهن ڪري مولڪي سڏائي پڇيائون:
 ”مولڪي ياد آهي ته توکي چار ڀيرا آهن ۽ اهو به ياد آهي
 ته انهن مان ٻه پرتيل آهن ۽ ٻه ڪنواريون. پر شادي ڪيلن
 جا نالا ڇا آهن ۽ ڪنوارين جا ڇا آهن؟ منهنجون ڪنواريون.

وٻا. اسانجي ٻار جي لاهائي سڃاڻي آهي.“ سردار بهادر جن پنهنجي ڳالهه کليءَ طرح بنا ڪنهن لحاظ جي چئي ڏيندا هئا.

هڪ دفعي هڪ دستسگيءَ سندن رت اچي جهو: ”مان پنهنجي پٽ جي تعليم ۽ روزگار جي باري ۾ توهانجي راءِ وٺڻ چاهيان ٿو.“ ان وقت سردار بهادر جن اڃا متڪرر ڪوٺ بڻيا هئا. جڏهن هو لائپور کان ڏهري ايندا هئا ته مان اڪثر ساڻن ملڻ ويندو هوس. هو حضور مهاراج جن جي ڪمري ۾ جتي به جڳهه هوندي هئي، اتي چپ چاپ ويهي رهندا هئا. هو ڳالهائيندا تمام گهٽ هئا. جيستائين ضروري نه هوندو هو، ڪونه ڳالهائيندا هئا. جڏهن سندن لاءِ جواب ڏيڻ ضروري هوندو هو، تڏهن ئي ڳالهائيندا هئا. ان شخص پنهنجي پٽ بابت ڪن سڀ مسئلا پڙايا ۽ آخر ۾ چيائين: ”مون الاهيءَ باري ۾ حضور وڏن مهاراج جن کان به صلاح ورتي آهي.“ سردار بهادر جن فرمايو: ”توهان حضور مهاراج جن جي صلاح وٺڻ بعد مون کان صلاح وٺڻ جي همست ڪيئن ڪئي؟ ڇا، مان کائڻ بهتر راءِ ڏيئي سگهان ٿو؟ جيڪڏهن توهين حضور جن تي ڀروسو نه ڪري سگهيا ته مون ئي ڪيئن ڀروسو ڪندا؟“ انهن چئي هو خاموش ٿي ويا. سندن آهڙو ئي سواءِ هو.

سردار بهادر جن جا اسان جي ڀروار سان اڪل ويجهو سهند هئا. هو اسان سان گڏ ئي رهندا هئا ۽ اسان سان گڏ ئي ڀرڻ کائيندا هئا. هر ڀالڻ کان ئي اسان سڀني کي سڃاڻيندا هئا، ڇاڪاڻ ته سندن پنهنجي پٽ سان گهري دوستي هئي. ڀر ڳرو گديءَ تي اچڻ بعد به انهن کي اهو معلوم نه هو ته اسين ڪيترا ڀائر ڀينر آهيون. دليري ڳالهين ۾ سندن دلچسپي اڪل گهٽ هئي.

سندن ڳرو گديءَ تي اچڻ کان هڪ سال پوءِ جي ڳالهه آهي. مان هڪ ڏينهن سروي کان آس ۽ ڪن مڙ نيڪڙ

آهي ته ڪوبه شخص ۴۵ منٽن کان وڌيڪ تائين، ڪنهن به ڳالهه کي ڏيان سان ٻڌي نٿو سگهي. بلڪل ۴۵ منٽن ۾ نه جيڪا ڳالهه چئي وڃي ٿي، ان تي پوري ايڪاگرتا سان ڏيان ڌيان ڏيڻ مشڪل آهي. جيڪڏهن سنگهه جو ڏيان ئي نه هجي ته پوءِ ڪنهن به ڳالهه چوڻ جو مائدو ئي ڪهڙو؟ ڪيترا وڊيوارٽي ۴۵ منٽن لاءِ به ڪلاس ۾ ويهي ليڪچر ٻڌي نه سگهندا هئا ۽ ٻاهر لڪري ويندا هئا. مان چاهيان ٿو ته سنگهه منهنجي ڳالهه کي ڏيان سان ٻڌي. جيسين هُو ڏيان سان ٻڌندا رهندا، تيسين مان ڳالهائيندو رهندس، نه ته ٻيءَ حالت ۾ ڪهڙي ضرورت آهي؟ مستسڪ ڪا رس نه آهي ڪونه.“

مون چيو: ”پر توهانجو مستسڪ ٻڌڻ ڪير ٿو اچي؟ اسين ته درشن ڪرڻ لاءِ ايندا آهيون. مولڪي ته ايترو به ڏيان نه رهندو آهي ته توهين جا فرمائي رهيا آهيو.“

اهو ٻڌي سردار بهادر جن مشڪي ڏنو ۽ هليا ويا. توهان کي معلوم هوندو ته سندن ”وشي“ وڳبان هو ۽ سندن سڄو طور طربيز وڳبانڪ هو. هُو پنهنجي ڳالهه مختصر لفظن ۾ ئي چئي ڏيندا هئا ۽ ان ۾ ئي پنهنجو مطلب سمجهائي ڇڏيندا هئا. هر ٿوري ۾ ئي دليل پوري ڳالهه ڪندا هئا ۽ ان کي وري وري دهرائيندا نه هئا.

هُوَ کي نه ڪهاڻيون يا ساڪيون نه ٻڌائيندا هئا. سندن هر ڳالهه رڙندار هوندي هئي ۽ جيڪي ڪجهه نه هو چوڻ چاهيندا هئا، اهر بنا ڪنهن لحاظ جي، صاف صاف چئي ڏيندا هئا.

هڪ ڏينهن مان سندن سان گڏ بينو هوس ته هڪ مستسڪي اچي چوڻ لڳو: ”منهنجي سرع ڪوڏن تائين ته سميتجي ٿي پر مولڪي اندر ڪجهه نه ڏسڻ ۾ نٿو اچي.“ سردار بهادر جن کيس جواب ڏنو: ”اڪيون ڪوڏن ۾ لڳل ڪونه آهن.“ پوءِ پنهنجي اکين جي وچ تي هٿ رکي فرمايائون: ”توهان کي

منهنجي ڏيءَ کي چاڪ چڱو ڀلو ڪر. مان اڀدي آهيان،
 منهنجي زندگيءَ جا ڏينهن گذاري چڪي آهيان ۽ مرڻ لاءِ
 تيار آهيان. انهيءَ ڪري ڏيءَ جي بدران ڀلي منهنجي جان
 وٺ.

اڃا اها مائي مالڪ اڳيان اها ارداس ڪري ئي رهي
 هئي ته سندس گهر ۾ هڪ مينهن گهڙي آئي. توهان هندستاني
 مينهن ڏليون هونديون ته ڪيئن گهٽين ۾ گهمنديون رهنديون
 آهن. گرميءَ جي رات هئي. بيمار چوڪري اندر ڪوئيءَ
 ۾ سمهي پئي هئي ۽ ماءُ ٻاهر دالان ۾ هئي. هڪ ڊيگري ۾
 ڪڇ چٽا پيا هئا. مينهن ڇڻا نهايت پسند ڪنديون آهن،
 سو مينهن ڇڻا کائڻ لاءِ منهنجو منهن ڊيگري ۾ وڌو، پر انهيءَ
 جا سڱ ڊيگري ۾ ڦاسي پيا. ڊيگري جي پٺ ڪاري هئي.
 جڏهن اولداهي رات ۾ مينهن ڊيگري سميت منهنجو سر مٿي
 ڪيو ته ٻڌيءَ کي مينهن جو منهن ڏسڻ ۾ نه آيو. ان کي
 صرف ڊيگري جي ڪاري پٺ نظر آئي. مينهن گهٻرائجي
 هيڏانهن هوڏانهن گهمڻ شروع ڪيو ته ٻڌيءَ سوچيو ته هيءُ
 ته جمودت آهي. انهيءَ ڪري بڪدم ڪوٺڙيءَ ڏانهن اشارو
 ڪري چيائين: ”چوڪري ته هن ڪوٺڙيءَ ۾ سمهي پئي آهي،
 مان ته ٻڌي آهيان.“ ان وقت هوءَ مالڪ کي منهنجي ناز
 ڪيل ٻاراڻا، ته چوڪريءَ بدران منهنجي جان وٺ بلڪل
 ڀاڄي وئي. مهاراج جن فرمائيندا هئا: ”اسانجي سنساري
 رشتن جي به اهاڻي اصليت آهي. چوڻ لاءِ ته اسين ڏهڙو ئي
 ڪڇ چٽي ويندا آهيون، پر ان چوڻ ۾ ڪا سچائي ڪانه
 هوندي آهي.“

سردار بهادر مهاراج جن جو طريقو انهيءَ کان بلڪل برار
 هو. هو صرف ۴۵ منٽن لاءِ ستسنگ ڪندا هئا. هڪ ڏينهن
 مون کين چيو: ”توهانجو ستسنگ تمام ننڍو ٿئي ٿو.“ جواب
 ڏنائون: ”مان سڄي عمر پروفيسر رهيو آهيان. مولڪي خبر

حضور جن مشڪندي فرمايو: ”منهنجا ٻالڪ اڃا لڙهيءَ حد تائين ڪونه پهتا آهن. هو منهنجون ٽنگون ٽنڊن سان نه، پر صرف هٿن سان ئي ڪٽي رهيا آهن.“ اسين پڻي ان وقت سندن چوڻن ۾ وڃي اها ڪهاڻي ٻڌي رهيا هئاسين.

مهاراج جن جو لاهوئي طريقو هو. چاهي هو ستنڪ ڪندا هئا يا ڪو گهرولو مسئلو حل ڪندا هئا، اهڙين ڪهاڻين جي دروازن تي سڀ ڪجهه سمجهائيندا هئا.

ديؤ پرڪاش:- حضور مهاراج جن هڪ دفعي اسانکي هڪ نهن ۽ اُنهيءَ جي سس جي آکاڻي ٻڌائي هئي. هندستان ۾ عام طور نهن پنهنجي سس کي ”آمان“ يا ”ماتا جي“ ڪري سڏيندي آهي. هڪ سس جو پنهنجي نهن سان ڏاڍو پيار هو. هوءُ چاهيندي هئي ته نهن کيس ”آمان“ چئي پڪاري، پر نهن هنکي ”آمان“ يا ”ماتا جي“ نه سڏيندي هئي. هڪ دفعي گرمين ۾ سس ۽ نهن پنهنجي مڪان جي ڪڏ تي سميل هيون. گهر ۾ چور آيا ۽ نهن تائين پهچي هن جي ٻائين مان سون جون چوڙيون لاهڻ جي ڪوشش ڪرڻ لڳا. نهن جاڳي پئي ۽ گهٻراهت وچان ئي اختيار چئي اُٿي: ”آمان آمان! مولڪي بچايو، چور آيا آهن.“ سس، سندس کان گوروڻي ٻري سميل هئي، نهن جو آواز ٻڌي جاڳي پئي ۽ چورن کي چيائين: ”آها، جيڪي توهين چاهيو، سو ٻلي کڻي وڃو. اڄ مان خوش آهيان، جو منهنجي نهن مولڪي ”آمان“ چئي پڪاريو آهي.“

مهاراج جي:- هڪ ٻي ننڍي دلچسپ ڪهاڻي به حضور مهاراج جن ٻڌائيندا هئا. هڪ چوڪري ڪاٺي پيار هئي. هن جي ماءُ روز پگوان کي پوارا ٿا ڪندي هئي ته ”هي مالڪا ڏيما ڪر، جيئن منهنجي ڏيءَ لڪ لئي.“ روزي هڪڙي نهن هن پوارا ٿا ڪئي: ”هي پورا منهنجي ڏيءَ ۽ ٻلي منهنجي جان وٺ، پر ڪرڻا ڪري

هئا ته اسين سندن ٽنگن کي زور ڏيندا هئاسين. هڪ دفعي مان سندن هڪ ٽنگه کي دٻائي رهيو هوس ۽ منهنجو ڀاءُ سندن ٻي ٽنگه کي دٻائي رهيو هو. اسان ٻنهي هڪ هڪ ٽنگه ورهائي ڇڏي هئي. منهنجو ڀاءُ ننڍي هوندي ڪجهه وڌيڪ چنپل هو. هو پنهنجي مٿر ٽنگه کي زورن ڏيڻ جو ڪم پورو ڪري، منهنجي ذمي واري ٽنگه کي زور ڏيڻ لڳو. ڪيترا دفعا مون سندس ٻائين ڀڪڙي، منهنجي حسي ۾ آيل ٽنگه کي زور ڏيڻ کان کيس منع ڪئي. تڏهن به هو پنهنجي حرڪت کان باز نه آيو. انهيءَ طرح منع ڪندي، ڪيترا دفعا اسانجي هڪ ٻئي سان هاڻا ٻائي ٿيندي هئي ۽ اسانجا هٿ وڙهندي مهاراج جن جي ٽنگن کي به وڃي لڳندا هئا. حضور جن مات ميٺ ۾ سڀ ڪجهه ڏسندا رهيا. هو سردار پگت سنگهه ۽ ڪڇ ٻين ماڻهن سان ڏيري جي زمين جي باري ۾ ڳالهه ٻولي ڪري رهيا هئا. اها گرميءَ جي هوسر جي ڳالهه آهي، مهاراج جن مٿي چوڀاري ۾ لٽيل هئا. جڏهن مهاراج جن پنهنجي ٽنگن تي اسانجا حملا وڌندا ڏٺا ته اُتي ڪرسيءَ تي ويهي رهيا ۽ اُن وقت اُتي موجود ۴-۵ ماڻهن کي هيءَ ڪهاڻي ٻڌائڻ شروع ڪيائون:

”هڪ ساڌوءَ جا ٻه ڇيلا هئا، ٻئي هنجي هڪ هڪ ٽنگه دٻائي رهيا هئا. پر اُنهن مان هڪڙو تمام شرارتي هو. اهو پنهنجي حسي جي ٽنگه کي زور ڏيندي، ٻي ٽنگه کي به دٻائڻ جي ڪوشش ڪندو هو. ٻيو ڇيلو کيس ائين ڪرڻ کان روڪيندو هو. انهيءَ تان ٻئي ٻاڻ ۾ وڙهڻ لڳا. سو ٻئي، پنهنجي حسي واري ٽنگه کي ڇڏي، ٻي ٽنگه تي چوٽ ڪرڻ لڳا. پيرئين چيو: ”مان تنهنجي (حسي واري) ٽنگه کي ٽوڙي ڇڏيندس.“ ٻئي چيو: ”مان تنهنجي (حسي واري) ٽنگه کي ٽوڙي ڇڏيندس.“ نيڪ اُنهن سونئين ڪٿي ساڌوءَ جون ٻئي ٽنگون ٽوڙي ڇڏيون.“ ڪهاڻي پوري ڪري،

نيارو آهي، وڪيلن جيڙو آهي، ڇاڪاڻ ته مان وڪيل رهيو آهيان. وڪيل پنهنجي ڳالهه دليل ڏيئي سمجهائڻ جي ڪوشش ڪندا آهن. مان ڪافي حوالا ڏيئي سمجهائڻ پسند ڪندو آهيان. جيڙي طرح ڪورٽ ۾ ڪنهن ڳالهه کي ثابت ڪرڻ لاءِ هاءِ ڪورٽ يا سبرٽ ڪورٽ جا حوالا ڏنا ويندا آهن، اهڙي طرح سڀني جو پنهنجو پنهنجو الڳ طريقو ٿئي ٿو.

ٻائيل پڙهڻ سان، توهان کي ضرور عيسائي جو طريقو به ايران جي صوفي ستن جيڙو ٿي لڳندو، ڇاڪاڻ ته ايران ۽ عرب دڻمن جي سڀيتا ساڳي آهي. انهيءَ ڪري ضرور عيسائي به ساکين ۽ دروشتائن دوران پنهنجي سکيا ڏيندا هئا. جڏهن به هو ماڻهن کي پنهنجي اڀرڻ جي ڪا ڳالهه سمجهائڻ چاهيندا هئا ته هو ڪنهن دروشتائي جي مدد وٺندا هئا، ڇاڪاڻ ته سڌا سادا ماڻهو انهن ساکين ذريعي روحاني لحاظ تي آسانيءَ سان سمجهي ويندا آهن ۽ انهن جي من تي انهن ڳالهين جو گهرو اثر پيو رهندو آهي. اهڙيءَ طرح هر سنت ميانما جو وقت ۽ ماڻهن جي حالتن انوسار سکيا ڏيڻ جو پنهنجو پنهنجو نمونو هوندو آهي.

حضور مهاراج جن ته گهر جي ڀاتن سان ڳالهه ٻوله ڪندي ۽ انهن کي ڪابه ڳالهه سمجهائيندي ته انهن ڪرڻ لڳا آهي يا لڳ ڪونهي، هڪ ٻه ساکيون ٻڌائي سمجهائيندا هئا، جهڙن اسان کي سندن ڳالهه پوري طرح سمجهه ۾ اچي وڃي ۽ صحيح محسوس ٿئي. سندن ڳالهه ڪرڻ ۽ سمجهائڻ جو طريقو سدائين خوش مزاجيءَ وارو، مرڪ ۽ پيار پورو هوندو هو.

مولائي پنهنجي ۽ پنهنجي ننڍي ڀاءُ سان تعلق رکندڙ هڪ ڳالهه ياد آهي. هندستان ۾ اهو عام رواج آهي ته جڏهن گهر جا ٻه شام جو لڪل هوندا آهن ته ننڍا ٻار سندن لنگن کي زور ڏيندا آهن. اسان ٻئي ڀائر به ڪاليج کان واپس اچي انهن تي ڪندا هئاسين. جڏهن شام جو مهاراج جن لڻندا

ڪجهه انهيءَ لاءِ نونجي جو ئي هوندو هو. هو پنهنجي مستنگ ۾ ايراني فٽيون ۽ ستن جي ساڪن ۽ ڪلام جا حوالا ڏيندا هئا ۽ موصوفه روحاني رازن يا سچاين کي هميشه بلڪل آسان ۽ دلچسپ ڪيائين يا ساڪن ذريعي ورن کندا هئا، جيئن اسين انهن رازن يا سچاين کي آسانيءَ سان سمجهي سگهون. حضور جن جي مستنگن پڙهڻ مان پتو پوندو ته هو عام طور پنهنجي مستنگ ۾ ۲-۳ ڪيائون ضرور ٻڌائيندا هئا. اهو چوڻ مشڪل آهي ته انهن ساڪن جو انگريزي ترجمو اصلي روپ يا پاڻ ۾ ٿيل آهي يا نه. اسان کي ته اهي ڪيائون اکر به اکر پڙهڻ يا هونديون هيون. مون ڏيري ۾ اچڻ تي پهرين اهوئي پستڪ ڇپايو هو، ڇاڪاڻ ته مون کي اهي سڀ ساڪن ياد هيون. مون حضور جن جي مستنگن مان به اهي ساڪن ڪنهن ڪرائي، انهن جو انگريزي ترجمو (Tales of Mystic East) ڇپايو، ڇاڪاڻ ته انهن ۾ ميان گورڊون روحاني سچاين لکي آهن.

دراصل اهي ساڪن حضور وڏن مٿاڇا جن جي مستنگ جو هڪ حصو يا انگ هيون. پنهنجي ڳالهه سمجهاڻ جو اهو سندن هڪ طريقو هو. هو اهي ڪيائون صرف ڪيائين ٻڌائڻ جي عيال کان ڪونه ٻڌائيندا هئا، پر انهن ڪيائين دوران هو گهڻو روحاني ڳالهه سمجهاڻ جي ڪوشش ڪندا هئا. اهڙيءَ طرح ڏيري جي سنت مع ساهتيه ۾ ۽ اسان جي مستنگن ۾ ڪيتريون ساڪن اچي ويئون آهن، جيڪي حضور جن شايد فارسي صوفي ساهتيه تان ڪنهن آهن يا شايد پاڻ ئي وڃيون آهن. اهي سڀ ساڪن اسان جي پستڪن ۾ آيل آهن.

عام طور مان پنهنجي مستنگن ۾ ڪاهه ڪيائي نه ٻڌائيندو آهيان. مان جيئن رفتار سان مستنگ شروع ڪندو آهيان، اهيءَ رفتار سان ئي مٿي ڪندو آهيان، منهنجو طريقو بلڪل

۽ ٺرڪن جي سزا جو ذڪر ايندو آهي ته سڄي سنگت سڀني
 ويندي آهي ته ڪن به پنهنجي ڪرمن ڪارڻ ڪشت ڀڳتا
 ٻولندا. اهڙيون گيسر ڳالهيون ٻڌي ڪوبه کلي ڪيئن سگهندو؟
 انهيءَ ڪري جڏهن حضور مهراج جن ڏسندا هئا ته ماڻهو
 اداس ۽ گيسر ٿي ويا آهن ته انهن جي اداسي دور ڪرڻ
 لاءِ پنهنجي ڳالهه ڪنهن ڪلائيڊو آکاڻي يا درشتالڪ سان
 ڀوري ڪندا هئا يا ٻي ڪا اهڙي ڳالهه چولدا هئا، جو سنگت
 کل ۾ اچي چٽڪندي هئي ۽ سنگت جي سڄي اداسي دُور
 ٿي ويندي هئي.

مهراج جن کي جيڪي ڪجهه نه چوڻو هوندو هو، اهو
 نهايت ئي ڊگهيءَ سان چولدا هئا. ڪڏهن ڪڏهن هُو ٺرڪن
 ۽ انهن ۾ ملندڙ سڙائين بابت ڪافي ڊيٽا ڏيندڙ ڳالهيون به
 ڪندا هئا. سنگت ۾ جي اڀرڻ کي صحيح سمجهائڻ ۾ هو
 ڪوبه لحاظ نه ڪندا هئا، پر تڏهن نه چاهيندا هئا ته سنگت
 جي ڀوري ٿيڻ تي سنگت خروش ۽ ڀرسن ۾ ٿي اٿي. هو
 چاهيندا هئا ته سنگت مان ماڻهو سڀيل يا چنڊا جي حالت ۾
 نه وڃن ۽ انهن ڪرڻ ۾ حضور جن سدائين سٿل به ٿيندا هئا.
 مونکي ڪڏهن نه اهڙو ڪو شخص طور نه آيو، جو سندن
 سنگت مان منهن سڄائي، چنڊا ۾ ٻڌل حالت ۾ پنهنجي ٻاري
 ۾ ڪجهه گھٽ وڌ ڳالهايندو آيو هجي. اسين سنگت مان
 سڙائين مشڪدا آندا هئاسين.

مهراج جن سنگت ۾ ڪيتريون ئي ساڪيون ٻڌائيندا هئا.
 ”ٻڌائڻي ساڪيون“ ڪتاب ۾ جيبيل ساڪيون مهراج جن جون
 سڀئي ٻڌائڻي آهن. هو فارسيءَ جا وڏا ودوان هئا ۽ پنهنجي
 حڪمت ۾ انهن جي فطرت ۽ ستن جون ساڪيون ۽ ٻائيءَ جا
 حڪمت ۾ فارسي ماحيت ڀڄڻ سان توڙالڪي ڏسڻ ۾
 سڀئي ٻڌائڻي ڏوڏي درشتالڪن ۽ ڪيائين ذريعي
 آيا هئا. حضور مهراج جن جو سنگت به

جيئي باجهه بولجا اٿه جيوت مرڻ،
 ناک حکم پڄاڻڪي تہ خصمي ملڻا.

(آد گرنت، ۱۳۹)

ارتاٿ ان حڪم، شبد يا نلم کي اسين هنن (استول)
 اکين سان ڏسي ٿا سگهون، هنن ڪنن سان ٻڌي ٿا سگهون،
 نه هنن هٿن سان انکي چپي ٿا سگهون، نه هنن پيرن سان
 ان تائين پهچي ٿا سگهون ۽ نه ئي هن زبان سان ان بابت
 ڪجهه ذڪر ڪري سگهون ٿا. انکي اسين صرف جيئري ۽ ري
 ارتاٿ پنهنجي سرت کي ٽون ڏاران مان سميتي اکين پٺيان
 اڳاڳر ڪري ئي پراپت ڪري ٿا سگهون. صرف ان حڪم
 يا شبد سان چڙڻ تي ئي اسين ان ڪل مالڪ، برامتا سان
 ميلاپ ڪري ٿا سگهون. اها باڪل صاف تڪ آهي، جنهن
 جو مان عام طور ستسنگ ۾ ذڪر ڪندو آهيان.

حضرت عيسٰي به فرمائين ٿا: ”اکين هوندي به توهين
 ڏسي ٿا سگهو، ڪنن هوندي به توهين ٻڌي ٿا سگهو“
 (مارڪ ۸: ۱۸). سو انهيءَ ڳالهه جي پٺيرائيءَ ۾ مان ڪڏهن
 ڪڏهن حضرت عيسٰي جي وچن مان به حوالا ڏيندو آهيان.

سوال:- مهاراج جي، جهڙيءَ طرح اسان سان ڳالهيون
 ڪندي، توهين ڪڏهن ڪڏهن ٽهڪ ڏيئي ڪاندا آهيو،
 انهيءَ حالت ۾ جيڪڏهن حضور وڏا مهاراج جن توهانکي
 ڏسن ها ته ڇا فرمائين ها؟

مهاراج جي:- انهيءَ حالت ۾ حضور جن به مون سان
 گڏجي خوب ڪلن ها. ڪير به حضور جن جي خوش مزاجيءَ
 جي برابري نٿو ڪري سگهي. سندن ڪل نهايت نرالي ۽ اُنوکي
 هئي. جڏهن حضور جن ڏسندا هئا ته ستسنگ جو مضمون
 ڪنهن تي ويو آهي ته هو ڪا نه ڪا ڪلائيندڙ ڳالهه ٻڌائيندا
 هئا. توهانکي معلوم آهي ته جڏهن ستسنگ ۾ ڪرم جي ڦل

پر لکيل شبد ٺاهي، جنهنڪي اسين پڙهندا آهيون. اهو شبد نه تلائن يا نڌين پر ستان ڪرڻ سان ملي ٿو، نه ڪرڻن پوئڻن جي بابت ڪرڻ سان ملي ٿو ۽ نه ئي مندرن، مسجدن، گردوارن يا گرجا گهرن جي ڪزن لڳائڻ سان ملي ٿو. اهو ته صرف هن سرير جي اندر ڌيان کي آڻين ٻنهي: تيسري تل تي آڻي، ايڪاگر ڪرڻ سان ئي ملي سگهي ٿو.

صرف انهيءَ لفظي کي سمجهائڻ ۽ ثابت ڪرڻ لاءِ ئي مان ڪيترن سنتن جي بائيءَ مان مثال ڏيڻو آهيان، جيئن ٻڌن ڏهن کي پتو پوي ته سنتن مهاتمان جو شبد يا نام جو دراصل پاڻ يا اوت ڪهڙو آهي.

عام طور ماڻهو شبد يا نام جو اوت غلط سمجهن يا ڪڍن ٿا. انهن جي خيال موجب ته جيڪا بائي اسين زبان سان ڳالهائون يا پڙهون ٿا اهوئي شبد آهي. انهيءَ ڪري سمجهائڻو ٻوندو آهي ته اهو اصلي شبد ڪونهي، پر اهو ان سڃي يا اصلي شبد کي پرايٽ ڪرڻ جو صرف هڪ ساڌن آهي. جيئن حضور مٿاڇر جن فرمائيندا هئا ته شبد هڪ قدرتي قانون آهي ۽ لکڻ پڙهڻ ۽ ڳالهائڻ پر نه ايندو آهي. اهو اهو شبد ڪٿي ٻاهر ڪونهي، اسانجي پنهنجي سرير جي اندر ئي آهي.

سوال :- جيڪو ڪو لائق صاحب جن جي بائيءَ جو حوالو توهين دستر ۾ هميشه ڏيندا آهيو، اهو ڪهڙو آهي؟

مٿاڇر جي :- مون لاءِ اهو سمجهڻ مسئل آهي ته توهانجو اشارو خاص ڪري ڪهڙيءَ تڪ ناست آهي، ڇاڪاڻ ته مان بائيءَ مان هڪ نه، پر ڪيترن ئي تڪن جا حوالا ڏيڻو آهيان. پر هڪڙي تڪ جو مان اڪثر حوالو ڏيڻو ٿي رهندو آهيان ۽ اهو آهي :

”اُهي ٻاجهه ويڪڙا وڻ ڪنان سٺا،
پترا ٻاجهه چلڻا وڻ هئا ڪرڻا؛“

مھاراج جي :- ها. پاڻي پٿرين شبد پڙهندو هو ۽ جيڪا
تڪ هُو پڙهندو هو، اُن جي وياڪيا حضور مھاراج جن ڪندا
هئا. انهيءَ ۾ ڪوبه فرق نه آيو آهي. پر حضور مھاراج جن
جا مستسڪ ڪافي وڏا هوندا هئا. هُو مستسڪ ۾ به شبد ڪندا
هئا، جڏهن مان هڪ ئي شبد پورو ڪري ٿو سگهان. هو
ڪڇ روحاني ڳالهين کي سمجهڻ لاءِ ڪيتريون ساڳيون ۽
درشتانت ڏيندا هئا ۽ مان اُن جي بجاءِ مختلف سنتن جي
پاڻيءَ جا حوالا يا تڪون ڏيڻ جو شائق آهيان. بس، ايترو
ئي فرق مستسڪ جي طور طريقي ۾ آيو آهي.

سوال :- مھاراج جي، توهين گرو گيت (نانڪ صاحب) جي
پاڻيءَ مان هڪ تڪ فرمائيندا آهيو، جنهن ۾ ”انند شبد“
جو ذڪر ايندو آهي. ڇا توهين انهيءَ جو انگريزيءَ ۾ ترجمو
ڪري سمجهائڻ جي ڪرڻا ڪندا؟

مھاراج جي :- توهان کي معلوم آهي ته سموري
روحانيت جو اصلي آڌار شبد آهي. سنت مت جو اُپديش
به شبد يا نام تي ئي آڌار رکي ٿو. جي اُن مان شبد يا نام
ڪڍي ڇڏجي ته ڪجهه به باقي نه رهندو. انهيءَ ڪري مان
مستسڪ ۾ اها ڳالهه سمجهائڻ جي ڪوشش ڪندو آهيان ته
”نام ڇا آهي“، ”نام جي ضرورت ڪٿڙي آهي“ ۽ ”نام
جو اڀياس يا ڪمائي ڪرڻ جو ضروري آهي.“ مان سنتن
جي پاڻيءَ مان ڪيتريون تڪون دهرائي، انهن تي ڳالهين
تي زور ڏيڻ جي ڪوشش ڪندو آهيان، جيئن سنگت لاهو
چڪي طرح سمجهي سگهي ته ”شبد يا نام کانسواءِ ٻيو ڪوبه
اُٻاءُ ڪونهي“ ۽ ”شبد يا نام جي ڪمائي لازمي طور ڪرڻي
آهي.“

جنهن شبد يا نام جو اسين ذڪر ڪندا آهيون ۽ جنهنجي
باري ۾ سڀ سنت مڃاتما اشارو ڪندا آهن، اهو اسان جي
پنهنجي سرپر جي اندر آهي. اهو گرنتن پوئين يا وڊن شاسترن

۸۰ سيڪڙو سنگت انهن علائقن مان ايندي هئي. اسان جا گهڻا سنگت ڪهر ان طرف جي سڀني ضلعن ۽ وڏن شهرن ۾ حضور مهراج جن جي نگرانيءَ ۾ لهيل هئا. اهڙي طرح ڪن ڪافي مشغول رهڻو پوندو هو.

ان وقت مهراج جن جي سنگت ۾ گهڻا پڙهيل لکيل ۽ اوج يديءَ وارا ماڻهو ايندا هئا ۽ توهان کي معلوم آهي ته اهڙا وڏا ماڻهو عام سنگت جي بسبب ڪافي گهڻو وقت وندا آهن. مهراج جن جا گهڻو ڪري انهن سڀني سان شخصي گهريلو سڀڻو هوندا هئا. حضور جن کي سندن مسئلن جو پتو هوندو هو، اهي کائنات انهن مسئلن جي باري ۾ صلاح مصلحت وٺندا هئا ۽ حضور جن سندن ڳالهين ڏيان سان ٻڌندا هئا. انهن سڀني ڳالهين ۾ هر روز ڪافي وقت لڳي ويندو هو.

حضور جن سڀني ۾ پنهنجي ڪمن تي به ڪافي وقت گذاريندا هئا. هو ڪيتريءَ جي هر ڳالهه تي پورو ڌيان ڏيندا هئا. مان ته اتي تمام گهٽ ئي ويندو آهيان ۽ جڏهن به ويندو آهيان ته صرف سنگت لاءِ ئي ويندو آهيان. مهراج جن هميشه انهن سڀني ڪمن ۾ لڳا رهندا هئا. مان لڳو سمجهان ته ڪو به انهن جيترو ڪم ۽ انهن جيتري محنت ڪري سگهي ٿو. سوال:- هندستان ۾ سڀ ماڻهو منجهند جو ڪجهه دير لاءِ آرام ڪندا آهن. شايد حضور مهراج جن ان وقت به آرام نه ڪندا هئا.

مهراج جي:- حضور جن منجهند جي پوڄن کانسواءِ ضرور ڪجهه دير لاءِ آرام ڪندا هئا. هندستان جي آب هوا اهڙي آهي، جو هتي ڪاڏي کانسواءِ اٽڪل اڌ ڪلاڪ لاءِ آرام ڪرڻ ضروري آهي، خاص ڪري گرميءَ جي مؤثر ۾. سوال:- مهراج جي، ڇا سنگت جو روپ يا طريقو هميشه کان اهوئي رهيو آهي ته پهرين ٻائي شيد پڙهي ٿر ۽ پوءِ ان جي رٿا ڪئي وڃي ٿي؟

آئي به رڃي وهندا هئا. انهيءَ وقت ڏيري جو وڪاس ٿي رهيو هو ۽ مهاراج جن اڪثر انجنيرون ۽ ڏيري جي انتظام يا زمين سان واسطو رکندڙ ماڻهن سان گڏجندا هئا. اهي ميٽنگون ۱۲-۱ بجي رات تائين هلنديون هيون. ڪڏهن ڪڏهن سردار يگت سنگهه چلندو کان رات جو ۱۱، ۱۱-۳۰ بجي ايندو هو، چاڪاڻ ته هو سڄو ڏينهن ۽ شام جو ڪافي دير تائين پنهنجي وڪالت جي ڪم ڪار ۾ مصروف رهندو هو. جنهن وقت هو ڏيري پهچندو هو ته سڀ ماڻهو سهيل هوندا هئا. هو ڏيري جو قانوني صلاحڪار هو ۽ جڏهن به ايندو هو، ان وقت مهاراج جن اُٿي ساڻس ڳالهه ٻولي ۽ لڳي ويندا هئا. ڪيترا دفعا اهو سلسلو رات جو ٻي ٻي بجي تائين به هلندو هو. مهاراج جن حالتن مطابق ئي هلندا هئا.

اهڙي طرح مهاراج جن جو اهو پروگرام برابر هلندو رهندو هو ۽ هو هميشه ڪافي مشغول رهندا هئا. تنهن ڪانسواءِ مهاراج جن بيحد ڪومل دل هئا، هو ڪڏهن به ڪنهن کي ڪنهن به ڳالهه لاءِ انڪار نه ڪندا هئا. هو ستسنگهه جي لهن دڙن تي ويندا هئا، پر ڪنهن کي به مٿر وقت نه ڏيندا هئا. هو لائين نه چوندا هئا ته ”مان فلاڻي جڳهه تي فلاڻي وقت پهچندس.“ هو چوندا هئا: ”مان ڏهن ڏينهن جي دؤري تي ويندس.“ پر جي ستسنگهه واريءَ جڳهه تي سنگت ۱-۲ ڏينهن وڌيڪ ترسو لاءِ وينتي ڪئي ته هو پاڻ رهي ٻوندا هئا، ان ڪاٺيءَ پيءُ جڳهه لاءِ روانا ٿيندا هئا. اهڙي طرح اهو دؤر ۱۰ ڏينهن جو به ٿيندو هو، ۲۰ ڏينهن جو به ٿي ويندو هو يا مٿي جو به ٿي ويندو هو.

سوال :- ڇا، حضور مهاراج جن توهان جيترو ئي سفر ڪندا هئا يا ان کان به وڌيڪ؟

مهاراج جيي :- هو تمام گهڻو سفر ڪندا هئا، خاص ڪري انهن علائقن ۾ جيڪي هن وقت پاڪستان ۾ آهن. اٽڪل

سوال :- اها به هڪ سٺي ڳالهه هئي جو حضور مهراج جن جو پنهنجو شخصي ذريعي فارم هو.

مهراج جي :- ها، اها ڳالهه ئيڪ آهي. انهيءَ ڪري مهراج جن جي زسوني گهر ۾ ڪڏهن به راشن جي ڪمي ڪانه رهي. دراصل مهراج جن پراخدل ۽ ديالو هئا.

سوال :- جيئن ته انهن ڏينهن ۾ سنگت اڃا جي پست ۾ ڪپڙو گهٽ هئي، انهيءَ ڪري شايد حضور مهراج جن ايترو ڪم ۾ مشغول نه رهندا هوندا، هيٿرو توهين هاڻي ماڻهن کي ملاقاتون ڏيڻ ۾ مشغول رهو ٿا.

مهراج جي :- ان وقت ملاقاتين جي نه قطار لڳي رهندي هئي. حضور جن مون کان ڇاڻي وڌيڪ مشغول رهندا هئا، مون سندن روزانو پروگرام ڏٺو هو. صبح جو پاڻ ڪيئن جو چڪر لڳائي اتي ٿيندڙ ڪم جي لڳهائي ڪندا هئا ۽ هر کاتي جي ماڻهن جي سمورڪ ۾ رهندا هئا. ان کانپوءِ پنهنجي آفيس ۾ ويهي نبال ڏسندا هئا. پروفيسر پتنگر جو پتا لالا هر لارائڻ جي ان ڏينهن ۾ آفيس، لکڙهه ۽ حساب ڪتاب جي چارج ۾ رهندا هئا. ان بعد ماڻهو اچڻ شروع ٿيندا هئا ۽ منجهند جو ۱-۲ انهن سان ملاقات ڪرڻ ۾ ئي لڳي ويندو هو. روتا جي (بيبي ولي) ٻار ٻار اچي مهراج جن کي عرض ڪندي هئي ته کاڌي جو وقت ٿي ويو آهي. جيسين مهراج جن پوڄن نه ڪندا هئا، تيسين اسان کي کاڌو نه ملندو هو. انهيءَ ڪري اسان کي هميشه پتو پئجي ويندو هو ته مهراج جن ڪم ۾ مشغول آهن. اسان کي اهوئي خيال رهندو هو ته ڪڏهن مهراج جن آفيس مان واپس اچن ته اسان کي کاڌو ملي.

لما شام جو ۽ ڪڏهن ڪڏهن صبح جو به سٽسنگ ٿيندو هو. صبح جو جتي سنگت بيهو ڪندي هئي، مهراج جن

آئي نه وڃي وڃندا هئا. انهيءَ وقت ڏيري جو وڪاس
دهيو هو ۽ مهاراج جن اڪثر انجنيرون ۽ ڏيري جي انتظام
زمين سان واسطو رکندڙ ماڻهن سان گڏجندا هئا. اهي ميٽنگون
۱-۱۲ بجي رات تائين هلنديون هيون. ڪڏهن ڪڏهن سردا
ڇاڪاڻ ته هو سڄو ڏينهن ۽ شام جو ڪافي دؤر تائين پنهنجي
وڪالت جي ڪم ڪار ۾ مصروف رهندو هو. جنهن وقت
هو ڏيري پهچندو هو ته سڀ ماڻهو سهيل هوندا هئا. هو
ڏيري جو قانوني صلاحڪار هو ۽ جڏهن به ايندڙ هو، ان
وقت مهاراج جن اٿي ساڻس ڳالهه ٻوله ۾ لڳي ويندا هئا.
ڪيترا دفعا اهو سلسلو رات جو ٻي بجي تائين به هلندو
هو. مهاراج جن حالتن مطابق ئي هلندا هئا.

اهڙي طرح مهاراج جن جو اهو پروگرام برابر هلندو رهندو
هو ۽ هو هميشه ڪافي مشغول رهندا هئا. تنهن ڪاٺسواءِ
مهاراج جن بيحد ڪومل دل هئا، هو ڪڏهن به ڪنهن کي
ڪنهن به ڳالهه لاءِ انڪار نه ڪندا هئا. هو ستسنگ جي لئين
دؤرن تي ويندا هئا، پر ڪنهن کي به مٿر وقت نه ڏيندا
هئا. هو لئين نه چوندا هئا ته ”مان فلاڻي جڳهه تي فلاڻي وقت
پهچندس.“ هو چوندا هئا: ”مان ڏهن ڏينهن جي دؤري
تي ويندس.“ پر جي ستسنگ واريءَ جڳهه تي سنگت ۱-۲
ڏينهن وڌيڪ ترسڻ لاءِ وينتي ڪئي ته هو پاڻ وڃي پوندا
هئا، ان ڪاٺپوءِ ٻيءَ جڳهه لاءِ روانا ٿيندا هئا. اهڙي طرح
اهو دؤر ۱۰ ڏينهن جو به ٿيندو هو، ۲۰ ڏينهن جو به ٿي
يندو هو يا مهيني جو به ٿي ويندو هو.

سوال:- ڇا، حضور مهاراج جن توهان جيترو ئي سفر
ڪندا هئا يا ان کان به وڌيڪ؟

مهاراج جي:- هو تمام گهڻو سفر ڪندا هئا، خاص ڪري
علائقن ۾ جيڪي هن وقت پاڪستان ۾ آهن. اٽڪل

سوال :- اها به هڪ سٺي ڳالهه هئي جو حضور مهراج جن جو پنهنجو شخصي ذريعي مارجو هو.

مهراج جي :- ها، اها ڳالهه اچي آهي. انهيءَ ڪري مهراج جن جي زميني گهر ۾ ڪڏهن به راشن جي ڪمي ڪانه رهي. دراصل مهراج جن فرائڊل ۽ ڊيالو هئا.

سوال :- جيئن ته انهن ڏينهن ۾ سنگت اڄ جي پست ۾ ڪهڙو گهٽ هئي، انهيءَ ڪري شايد حضور مهراج جن ايترو ڪم ۾ مشغول نه رهندا هوندا، جيترو توهين هاڻي ماڻهن کي ملاقاتون ڏيڻ ۾ مشغول رهيو ٿا.

مهراج جي :- ان وقت ملاقاتن جي نه بظاير لڳي رهندي هئي. حضور جن مون کان ڪافي وڌيڪ مشغول رهندا هئا، مون سندن روزانو پروگرام ڏاڍو هو. صبح جو پاڻ ڪيئن جو چڪر لڳائي اتي ٿيندڙ ڪم جي لڳهائي ڪندا هئا ۽ هر کاتي جي ماڻهن جي سمورڪ ۾ رهندا هئا. ان کانپوءِ پنهنجي آفيس ۾ ويهي نبال ڏسندا هئا. پروفيسر ڀٽاگر جو پتا لالا هر نارائڻ جي ان ڏينهن ۾ آفيس، لڪوڙهه ۽ حساب ڪتاب جي چارج ۾ رهندا هئا. ان بعد ماڻهو اچڻ شروع ٿيندا هئا ۽ منجهند جو ۱-۲ انهن سان ملاقات ڪرڻ ۾ ئي لڳي ويندو هو. نوتا جي (بيبي وٺي) ٻار ٻار اچي مهراج جن کي عرض ڪندي هئي ته ڪاڏي جو وقت ٿي ويو آهي. جئين مهراج جن ۾ جن نه ڪندا هئا، تيسن اسان کي ڪاڏو نه ملندو هو. انهيءَ ڪري اسان کي هميشه پتو پئجي ويندو هو ته مهراج جن ڪم ۾ مشغول آهن. اسان کي اهوئي خيال رهندو هو ته ڪڏهن مهراج جن آفيس مان واپس اچن ته اسان کي ڪاڏو ملي.

نما شام جو ۽ ڪڏهن ڪڏهن صبح جو به ستسڪه ٿيندو هو. صبح جو جتي سنگت ٿيڻا ڪندي هئي، مهراج جن

ٻهاڙي اسٿانن جي دؤري تي ڪڏهن ڪڏهن مونکي سندن
 اوڀر ڪوٽ، ڇٽي يا بوسائي ڪٿي ساڻن گڏ هلاڻ جو موقعو
 ملندو هو. ان وقت سندن عمر قريب ۸۷ - ۸۸ سال هئي.
 انهيءَ عمر ۾ ڪوبه انهن وانگر تڪڙو نه هلي سگهندو هو.
 انهن سان گڏ، انهيءَ تيزيءَ سان هلاڻ ڏاڍو مشڪل هوندو
 هو. سندن ڪوئيءَ ۾ لفت لڳل نه هئي، مهاراج جن هميشه
 مٿينءَ منزل ۾ رهندا هئا. توهين خود ئي اندازو لڳائي سگهو
 ٿا ته ڪوئيءَ جي ڏاڪڻ تان بار بار چڙهڻ ۽ لهڻ ڪيترو نه
 مشڪل هوندو، جڏهن هر ڏاڪو ۱۰ انچن کان گهٽ اوچو
 ڪونه هو. پر مهاراج جن ڪافي ڦڙڙيءَ سان ڏاڪڻ تان چڙهي
 ويندا هئا. هاڻي اسين لفت لڳائي رهيا آهيون.

مهاراج جن جو پوڄن بلڪل سادو ۽ ٿورو هوندو هو. مون
 لڳ ڀڳ ۱۹۳۹ع کان انهن ڳالهين ڏانهن ڌيان ڏيڻ شروع ڪيو.
 پاڻ صبح جو کير يا سِيءَ جو آڌ يا هڪ گلاس نيرڻا طور،
 منجهند جي کاڌي ۾ هڪ ننڍو ٽڪرو، ٿوري پاڇي ۽ ٿورو
 ميوو ۽ رات جي کاڌي ۾ صرف هڪ گلاس کير يا ڪنهن
 ڏينهن هڪ ننڍو ٽڪرو وٺندا هئا. بس، اهائي سندن خوراڪ
 هئي.

پر مهاراج جن جو رنڌڻو هر ڪنهن لاءِ کليل هو. ڪو
 اهڙو ڏينهن نه هوندو هو، جڏهن ۳۰ - ۴۰ ماڻهن کان گهٽ
 سندن رنڌڻي ۾ پوڄن ڪيو هجي. ڪيترا وڏا گهراڻا ماڻهو
 پنهنجي ڪٽنب ڀرور، مٿن مائٽن ۽ ڀارن دوستن سميت
 حضور جن وٽ ڪاڌو کائيندا هئا، ڇاڪاڻ ته انهن ڏينهن ۾
 نه ته ڪو پوڄن ڀنڀار هو ۽ نه ڪنهنجو اتي شخصي رسوئي
 گهر هو. حضور جن جي ڀرور جا اسين سڀ ڀاتي به اتي ئي
 پوڄن ڪندا هئاسين. ماڻهو ٻن ٻن، ٽن ٽن ڏينهن لاءِ ايندا
 هئا ۽ مهاراج جن جي رسوئي گهر ۾ بنا ڪنهن حجاب جي،
 پنهنجي گهر والگر، کاڌو کائڻ لاءِ پهچي ويندا هئا.

سوال:- مهاراج جي، مون ٻڌو آهي ته گدي لڏينهيءَ بعد حضور وڌن مهاراج جن ڪجهه وقت تائين نام دان ڏيڻ شروع نه ڪيو هو ۽ ڏينهن رات ايتاسي پر لڳا رهندا هئا. ڇا اهو صحيح آهي؟

مهاراج جي:- ها، اها بلڪل صحيح ڳالهه آهي. پر ان وقت تائين، اڃا منهنجو جنم ئي ڪونه ٿيو هو.

سوال:- مان ان ٻاري ۾ پڙهندي، سڄي رهيو هوس ته ڇا مهاراج جن پاڻ کي اڃا به وڌيڪ تيار ڪري رهيا هئا.

مهاراج جي:- پنهنجون ڳالهون ۽ زمون ته هو پاڻ تي بهتر ڄاڻن ٿا. اسين تڄ ٻڌيءَ وارا جيءَ انهن ڳالهين کي سمجهي نٿا سگهون. ڪولهن جي سار ڪولهن تي ڄاڻن ٿيون. ڌرتيءَ تي ويند جيءَ انهنجي اڏاريءَ کي سمجهي نه سگهندا. سو اسين ڪيئن سمجهي سگهنداسين ته حضور مهاراج جن کي ان لاءِ ڪهڙا ڪارڻ هئا يا هو ڇا ڪري رهيا هئا يا ڪهڙي تباهي ڪري رهيا هئا. اسين حضور مهاراج جن جي ڪاره تي پنهنجو فيصلو ڪيئن ٿا ڏيئي سگهون، انهن کي ڪيئن ٿا سمجهي سگهون؟ اها ته ڪن ئي بهتر ڄاڻ هئي. ته نام دان ڪڏهن شروع ڪئي ۽ ڪهڙي شخص سان شروع ڪئي.

سوال:- ڇا، تنڪه جي هڏي ٽٽڻ ڪري، حضور مهاراج جن کي پاڻ چلڻ ۾ ڪجهه مشڪلات محسوس ٿيندي هئي؟

مهاراج جي:- ٺوڪريءَ جي ڏينهن ۾ ڪهڙي نان ڪرڻ ڪري حضور مهاراج جن جي تنڪه جي هڏي ٽٽي پئي هئي. ايتيءَ ڪري سندن هڪ تنڪه، ايتيءَ کان ٿوري سڀني تي پئي هئي. پر ڪن ان سبب گهمڻ ڦرڻ ۾ ڪابه تڪليف ڪانه ٿيندي هئي. دراصل اسين ساڻن قدم ملائي ڪڏهن به نوابيءَ ۾ هلي نه سگهندا هئاسين. حضور جن جي

ڪيترا نه ڏک سڻا پيا آهن. ”ائين چئي حضور جن اکيون بند ڪيون ۽ اسان کي ڪمري مان ٻاهر وڃڻ لاءِ چيو. انهيءَ موقعي کانسواءِ مون ڪڏهن به سندن اکين ۾ لڙڪ نه ڏٺا هئا.

سوال:- ڇا، هو سدائين گنپير نه رهندا هئا؟

مهاراج جي:- نه، نه. مون اڄ تائين حضور مهاراج جن جهڙو ڪلمڪ ۽ خوش مزاج شخص نه ڏٺو آهي. مهاراج جن صرف پنهنجي شخصي زندگيءَ ۾ ئي نه، پر سنگت سان ميل ميلاپ ۾ به نهايت ڪلمڪ هوندا هئا. ستسنگ ڪندڙ شخص لاءِ ۽ خاص ڪري سنت مت جهڙي گنپير مضمون تي ڳالهائيندڙ لاءِ ڪلندي ڪلندي ستسنگ ڪرڻ ڏاڍو مشڪل آهي. اهو مان پنهنجي شخصي انيڙ مان به چئي سگهان ٿو ۽ اهو ته سنت مت ۾ ڳالهه ٻولهه هميشه نرڪ سرڳ، ٻاپ ۽ ڪرم وغيره جهڙن گنپير وڻين جي باري ۾ ئي ٿيندي رهندي آهي. پر جيڪڏهن توهين سندن فلمون ۽ فوٽا ڏسندا ته توهان کي هو اڪثر ٽهڪ ڏيئي ڪلندا نظر ايندا. هو ستسنگ ۾ به پنهنجي خوشي ۽ مشڪ روڪي يا لڪائي نه سگهندا هئا. مهتا پرور ۽ ائين ڪيترن شخصن مهاراج جن جا ستسنگ ۾ ڪلندي هوندي جا فوٽا ڪڍيا آهن. ٿورن ماڻهن جي وچ ۾ به ڪلندي ڳالهائيندي پنهنجي ڳالهه چوڻ يا سمجهائڻ مشڪل ٿيندي آهي، پر مهاراج جن کليل ستسنگ ۾ به ڪلندي ڪلندي پنهنجي ڳالهه سمجهائي ڇڏيندا هئا.

جڏهن اسين اندر ۾ خوش هوندا آهيون ته سيارو ڪو طور ٻين سان به پنهنجي خوشي وٺيندا آهيون. جيڪڏهن توهين ڪنهن ڏکي شخص وٽ ويندا ته هو توهان کي به ڏکي ڪري ڇڏيندو ۽ جي ڪنهن خوش مزاج انسان وٽ ويندا ته توهان کي به خوشي ئي ملندي. سنتن جي اندر مان خوشيءَ جون ڌارا ٽون خود بخود وهي نڪرنديون آهن.

به هئا. منهنجو پيڻيو جو انيءَ پر ڪڍاري ويو، منهنجي ڏاڏي.
 ٻولڻ ڪي سڌاريءَ ۽ ٻيو به گهڻو ئي ڪجهه ٿيو، پر مون ڪڏهن
 به مهاراج جن جي نيتن پر لڙڪ ڪرڻ ڏنا. هُو هميشه
 منڪندا رهندا هئا، ڪلندا رهندا هئا، سواءِ سندن آخري
 ڏينهن پر جڏهن ديس جو ورهاڱو ٿيو هو. انهن ڏينهن پر
 حضور جن جي صحت بگڙي ويئي هئي ۽ کين علاج لاءِ امرتسر
 آندو ويو هو. امرتسر سرحد جي ويجهو آهي. انهيءَ ڪري
 پاڪستان مان آيل بيشمار شرٽارڻي مهاراج جن کي پنهنجن
 دڪ ڀريون ڪهاڻيون ٻڌائيندا هئا. انهن مان گهڻا مستسڪي
 هئا. اڏڙيءَ طرح هن طرف پنهنجي ڪتبن رشتيدارن کان
 وڃڻ، پاڪستان ويندڙ مسلمان به هندستان مان وڃڻ وقت
 امرتسر پر کين پنهنجن دردناڪ ڪهاڻيون ٻڌائيندا هئا. اهو
 ٻهريون موقعو هو، جڏهن مون مهاراج جن جي نيتن پر لڙڪ
 ڏنا هئا. مهاراج جن امرتسر مستسڪي گهر جي اڀي منزل جي
 وڌندي پر ويٺا هئا ۽ اتيڪ شرٽارڻي پنهنجي ننڍن ننڍن
 ٻچن سان هيٺ ميدان پر ويٺا هئا. ڪڇ ماڻهو اُن ئي، ڪڇ
 گڏهن ئي ۽ ڪڇ ماڻهو ٻڌڻا وٺي آيا هئا. جنهن غريب کي
 جيڪي ڪجهه ملند، اهو انهيءَ ئي جڙهي اچي پهتو. سڄو
 ميدان انهن جي ٻچن ۽ سامان سان ڀريو پيو هو. مهاراج جن
 کين مستسڪي گهر جي وڌندي تان درشن ڏيئي رهيا هئا.
 انهيءَ وقت مهاراج جن جا نيت پوڄي آيا. حضور جن ڏانهن
 لهاري مولڪي حيرت لڳي، ڇاڪاڻ ته مون پنهنجي سڄي
 زندگيءَ پر ڪڏهن به سندن نيتن پر لڙڪ نه ڏنا هئا.

مهاراج جن درشن ڏيئي واپس آيا ۽ پنهنجي بستري تي
 ويهي رهيا. پاڻي شادي هميشه سندن حاضريءَ پر رهندو
 هو. انهيءَ حضور جن کان پڇيو: ”حضور، توهين اداس لا
 لڳو.“ مهاراج جن فرمايو: ”مون کان انهن ماڻهن جو دڪ ڏار
 نٿو وڃي. هي اهڙا ليڪ ۽ پريمي جيت آهن، پر ٿور کين

ڪيترا نه ڏک سھڻا ٻيا آھن. ۴۰. لائين چڻي حضور جن اکيون
بند ڪيون ۽ اسان کي ڪمري مان ٻاهر وڃڻ لاءِ چيو. انهيءَ
موقعي کانسواءِ مون ڪڏهن به سندن اکين ۾ لڙڪ نه ڏٺا هئا.

سوال:- ڇا، هُو سدائين گنپير نه رهندا هئا؟

مھاراج جي:- نه، نه. مون اڄ تائين حضور مھاراج جن
جهڙو ڪلمڪ ۽ خوش مزاج شخص نه ڏٺو آهي. مھاراج جن صرف
پنهنجي شخصي زندگيءَ ۾ ئي نه، پر سنگت سان ميل ميلاپ
۾ به نهايت ڪلمڪ هوندا هئا. ستسنگ ڪندڙ شخص لاءِ ۽
خاص ڪري سنت مت جهڙي گنپير مضمون تي ڳالھائيندڙ لاءِ
ڪلندي ڪلندي ستسنگ ڪرڻ ڏاڍو مشڪل آهي. اهو مان
پنهنجي شخصي انيٽو مان به چڻي سگهان ٿو ۽ ٻيو ته سنت مت
۾ ڳالھ ٻولھ هميشه نرڪ سرڳ، پاپ ۽ ڪرم وغيره، جهڙن
گنپير وڻين جي ٻاري ۾ ئي ٿيندي رهندي آهي. پر
جيڪڏهن توهين سندن فلمون ۽ فوٽا ڏسندا ته توهان کي هُو
اڪثر ٽھڪ ڏيئي ڪلندا نظر ايندا. هُو ستسنگ ۾ به پنهنجي
خوشي ۽ مشڪ روڪي يا لڪائي نه سگھندا هئا. مهتا ٻروار
۽ ٻين ڪيترن شخصن مھاراج جن جا ستسنگ ۾ ڪلندي هوندي
جا فوٽا ڪڍيا آهن. ٿورن ماڻھن جي وچ ۾ به ڪلندي ڳالھائيندي
پنهنجي ڳالھ چوڻ يا سمجھائڻ مشڪل ٿيندي آهي، پر
مھاراج جن کليل ستسنگ ۾ به ڪلندي ڪلندي پنهنجي ڳالھ
سمجھائي ڇڏيندا هئا.

جڏهن اسين اندر ۾ خوش هوندا آھيون ته سپاويڪ طور
ٻين سان به پنهنجي خوشي وٺيندا آھيون. جيڪڏهن توهين
ڪنهن ڏکي شخص وٽ ويندا ته هُو توهان کي به ڏکي ڪري
ڇڏيندو ۽ جي ڪنهن خوش مزاج انسان وٽ ويندا ته توهان کي
به خوشي ئي ملندي. سنتن جي اندر مان خوشيءَ جون
ڌارا نئون خود بخود وهي نڪرنديون آهن.

به هئا. منهنجو پيڻيو جو رانيءَ ۾ گذاري ويو، منهنجي ڏاڏي
 ٻرلوڪ سڌاريءَ ۽ ٻيو به گهڻوئي ڪجهه ٿيو، پر مون ڪڏهن
 به مهاراج جن جي نيتون پر لڙڪ ڪولہ ڏٺا. هو هميشه
 منڪندا رهندا هئا، ڪلندا رهندا هئا، سواءِ سندن آخري
 ڏينهن ۾ جڏهن ديش جو ورهاڱو ٿيو هو. انهن ڏينهن ۾
 حضور جن جي صحت اڳڙي وڌي هئي ۽ کين علاج لاءِ امرتسر
 آندو ويو هو. امرتسر سرحد جي ويجهو آهي. انهيءَ ڪري
 پاڪستان مان آيل بيمار شرطداري مهاراج جن کي منهنجون
 دڪ پريون ڪهاڻيون ٻڌائيندا هئا. انهن مان گهڻا ستسنگي
 هئا. انهيءَ طرح هن طرف منهنجي ڪتبنين رشتيدارن کان
 وڃڻي، پاڪستان ويندڙ مسلمان به هندستان مان وڃڻ وقت
 امرتسر ۾ ڪن منهنجون دڙو لاک ڪهاڻيون ٻڌائيندا هئا، اهو
 پهريون موقعو هو، جڏهن مون مهاراج جن جي نيتون پر لڙڪ
 ڏٺا هئا. مهاراج جن امرتسر ستسنگ گهر جي اسي منزل جي
 وراڻدي ۾ ويٺا هئا ۽ اٽڪل شرطداري منهنجي ننڍين ننڍين
 ڳڙهن سان هيٺ ميدان ۾ ويٺا هئا. ڪڇ ماڻهو اٺن تي، ڪڇ
 گڏهن تي ۽ ڪڇ ماڻهو ٻڙن تي آيا هئا. جنهن طرف ڪي
 جيڪي ڪجهه مليو، اهو انهيءَ تي چڙهي اچي پهتو. سڄو
 ميدان انهن جي ڳڙهن ۽ سامان سان ڀريو پيو هو. مهاراج جن
 ڪن ستسنگ گهر جي وراڻدي تان درشن ڏيئي رهيا هئا.
 انهيءَ وقت مهاراج جن جا نيتو پڙجي آيا. حضور جن ڏانهن
 لهاري موٽي ڪيرت لڳي، ڇاڪاڻ ته مون منهنجي سڄي
 زندگيءَ ۾ ڪڏهن به سندن نيتون پر لڙڪ نه ڏٺا هئا.

مهاراج جن درشن ڏيئي واپس آيا ۽ منهنجي بستري تي
 ويهي رهيا. پاڻي شادي هميشه سندن حاضريءَ ۾ رهندو
 هو. انهيءَ حضور جن کان پڇيو: ”حضور، توهين اداس ٿا
 لڳو.“ مهاراج جن فرمايو: ”مون کان انهن ماڻهن جو دڪ ڏلو
 نٿو وڃي. هي اهڙا ٻيڪ ۽ پريمي جيو آهن، پر ٿورو ڪن.“

آهي. توهان کي معلوم ٿي آهي ته سنت ڪومل ڇت، ديارو
 سپاءَ ۽ پُرير سان پُرپور هوندا آهن، انهيءَ ڪري انهن ۾
 اهڙيون يارونائون هڻڻ سپاوڻڪ آهن. هڪ ديارو منش سدائين
 ٻين کي مدد ڪرڻ چاهيندو آهي ۽ ٻين کي ڏکي ڏسي
 سندس هردو پگهربو آهي. هُو موهه جي آڌين نه هوندو آهي.
 پُر سندس هردو ديا ۽ پُرير سان ايتري قدر پُرپور هوندو
 آهي، جو هُو ٻين جو ڏک برداشت نه ڪري سگهندو آهي.

اها خامي يا ڪمزوري نه، پر خاصيت آهي. سنتن کي
 پنهنجو ڏک سڪه نه هوندو آهي، قدرتي طور ٻين جي ڏک
 ڪشت کي ڏسي سندن هردي ۾ ديا ۽ زهر جا پاڻو اُڀرندا.
 سنتن تي ڏک سڪه جو ڪوبه اثر نه ٿيندو آهي، ڇاڪاڻ ته
 سندن ڪنهن به جيوڙ يا پڌارت سان نه ٿي ڪو موهه يا لڳاءُ
 هوندو آهي ۽ نه ئي کين ڪنهن منش يا پڌارت جي ڪمي
 محسوس ٿيندي آهي. پُر ديا ۽ پُرير پُرئي سپاوڻ سبب هُو
 ماڻهن جا ڏک درد وٺندڙ ۽ سندن مدد ڪندا آهن.

سوال:- مان نغو سمجهان ته سنتن مهاتمان مان هميشه
 گنجير رهڻ جي آشا ڇو رکي وڃي؟
پروفيسر ڀڳت گرو:- سدا گنجير رهندڙ ستگروءَ جي
 صحبت ۾ رهڻ ته ڏاڍو مشڪل ٿيندو.

مهाराڄ جي:- (مشڪندي) ان حالت ۾ ته ستنگي
 پنهنجي ستگروءَ کان پڇيندا: ”توهين ايترو گنجير ڇو ٿا رهو؟“

سوال:- اوه! مان سمجهي ويس. ستگرو چاهي خوش
 رهي يا گنجير. ٻنهي حالتن ۾ سندن آڻوچنا ڪئي ويندي.
مهाराڄ جي:- (ڪلندي) اها ڳالهه ليڪ آهي. مان
 گهڻي وقت تائين حضور مهाराڄ جن سان گڏ رهيو آهيان،
 ڇاڪاڻ ته هُو مون کي بالڻ ۾ ئي ڏيري وٺي آيا هئا. انهيءَ
 وقت ۾ گهر ۾ ڪيترن قسمن جا راععا ٿيا، جن ۾ ڪڇ ڏڪڏاني

سوال :- مهاراج جي، توهين پنهنجي ستڪروءَ جي سختيءَ جو ڪو مال ڏيئي سگهندا؟

مهاراج جي :- ٻهراڻن توهين مولڪي پنهنجي ستڪروءَ جي سختيءَ جو ڪو مثال ڏيو ته ٻيءَ مان توهانڪي ان جي بابت ۾ پنهنجي ستڪروءَ جي سختيءَ جو اُهو ئي مثال ڏيئي سگهندس.

سوال :- توهان ته ڪڏهن به اسان سان سختي ڪانه ڪئي آهي، اسانڪي ته اها ڳالهه سمجهه ۾ ئي اچي ته حضور مهاراج جن توهان سان ڪو سختيءَ سان ڀڃڻ ايندا هئا. مهاراج جي :- حضور مهاراج جن ته ٻارن جي ساڪايت موندڻي هئا، اهو منهنجو اهو آهي. هُو ٻارن جا ٻارن ساڳو هئا. مان توهان کان وڌيڪ خوش قسمت آهيان.

سوال :- مهاراج جي، توهين پنهنجي اندر ستڪروءَ لاءِ ٻارن ايندا ڪرڻ ۾ ڪيئن ڪامياب ٿيا؟

مهاراج جي :- ستڪروءَ لاءِ ٻارن ڪيئن ايندا ڪيو وڃي؟ دراصل جيئن ستڪرو خود پنهنجي ٻارن جي ذات لاءِ ڪشي، تيئن ڪوبه پنهنجو پاڻي هتي اهو ٻارن ايندا ڪرڻ ۾ سٺ لڳو ئي سگهي. اسين ته صرف ڀڄڻ سمجه ڪري، سندن هڪر جي ٻوٽاڙي ڪري، سندن اڃا انوسار جئون گذاري، سندن ٻارن جا بڪاري بڻجي، ان ٻارن جي بخشش پراپت ڪرڻ لائق بڻجي سگهون ٿا. پر ستڪروءَ جو ٻارن، ستڪروءَ جي پنهنجي بخشش ئي آهي.

سوال :- مهاراج جي، ٻارن سٺ يا ٻارن ستڪرو پاڻائين جي حد کان مٿي هوندا آهن، ٻوٽو هُو ڪلندا ۽ مشڪندا ڇو آهن، خوشي ۽ راضو ڇو ظاهر ڪندا آهن؟

مهاراج جي :- ڇاڪاڻ ته هُو ڏهه ۾ آهن ۽ کين من ڏهه ۾ ڪم ڪرڻو پوي ٿو ۽ انهن پاڻائين جو تعلق من سان

آهي. توهان کي معلوم ٿي آهي ته سنت ڪومل ڇت، ديارو
سياڻو ۽ پير سان پير وڌو هوندا آهن، انهيءَ ڪري انهن ۾
اهڙيون ڀاڙائون هڻڻ سيارو آهي. هڪ ديارو منش سدائين
پنهنجي مدد ڪرڻ چاهيندو آهي ۽ پنهنجي ڪي ڏسي
سندس هر دور پگهر ۾ آهي. هو موه جي آڏين نه هوندو آهي
پير سندس هر دور ديا ۽ پير سان ايتري قدر پير وڌو هوندو
آهي، جو هو پنهنجي جو دڪا برداشت نه ڪري سگهندو آهي.

اها خامي يا ڪمزوري نه، پر خاصيت آهي. سنتن کي
پنهنجو دڪا سڪ نه هوندو آهي، قدرتي طور پنهنجي دڪا
ڪشت کي ڏسي سندن هر دور ديا ۽ دهر جا پاڻ اڀرندا.
سنتن تي دڪا سڪ، جو ڪوبه اثر نه ٿيندو آهي، ڇاڪاڻ ته
سندن ڪنهن به جيو يا پڌارڪ سان نه ٿي ڪو موه يا لڳاءُ
هوندو آهي ۽ نه ئي ڪنهن ڪنهن منش يا پڌارڪ جي ڪهي
محسوس ٿيندي آهي. پير ديا ۽ پير پڙني سڀ سبب هون
ماڻهن جا دڪا درد وٺڻ ۾ سندن مدد ڪندا آهن.

سوال:- مان ٿو سمجهان ته سنتن مهاڻن مان هميشه
گهڻو رهڻ جي آشا ڇو رکي وڃي؟

پروفيسر پٽماگرو:- سدا گهڻو رهندڙ ستگروءَ جي
محبت ۾ رهڻ ته ڏاڍو مشڪل ٿيندو.

مهاراج جي:- (مشڪندي) ان حالت ۾ ته ستنگي
نهجي ستگروءَ کان پڇندا: ”توهين ايترو گهڻو ڇو ٿا رهو؟“

سوال:- اوھ! مان سمجهي ويس. ستگرو چاهي خوش
ٿي يا گهڻو. انهيءَ حالتن ۾ سندن آڻڻا ڪٿي ويندي.

مهاراج جي:- (ڪندي) اها ڄاڻهه ليڪ آهي. مان
ٿي وقت تائين حضور مهاراج جن سان گڏ رهيو آهيان،
ڪا به نه هو مون کي ٻالڻ ۾ ٿي ڏيڙي وئي آيا هئا. انهيءَ
۾ ڪو به ڪيترن قسمن جا واقعا آيا. جن ۾ ڪڇ دڪا ٿي

سوال :- مهاراج جي، توهين پنهنجي ستگروءَ جي سختيءَ جو ڪو مثال ڏيئي سگهندا؟

مهاراج جي :- ٻهريون توهين مولڪي پنهنجي ستگروءَ جي سختيءَ جو ڪو مثال ڏيو ته پوءِ مان توهان کي ان جي بابت ۾ پنهنجي ستگروءَ جي سختيءَ جو اهڙو ئي مثال ڏيئي سگهندس.

سوال :- توهان نه ڪڏهن به اسان سان سختي ڪانه ڪئي آهي. اسان کي ته اها ڳالهه سمجه ۾ ئي اچي ته حضور مهاراج جن توهان سان ڪو سختيءَ سان ٻيس ايندا هئا. مهاراج جي :- حضور مهاراج جن ته ٻيهر جي ساڪياپ مورتِي هئا، اهو منهنجو انڙو آهي. هو ٻيهر جا ٻيهر ساگر هئا. مان توهان کان وڌيڪ خوش قسمت آهيان.

سوال :- مهاراج جي، توهين پنهنجي اندر ستگروءَ لاءِ ٻيهر ايندا ڪرڻ ۾ ڪيئن ڪامياب ٿيا؟

مهاراج جي :- ستگروءَ لاءِ ٻيهر ڪيئن ايندا ڪيو وڃي؟ دراصل جيسين ستگرو خود پنهنجي ٻيهر جي ڏاڍو لڳو بڻهي، تيسين ڪوبه پنهنجو پاڻهه اهو ٻيهر ايندا ڪرڻ ۾ سٺ لڳو ئي سگهي. اسين ته صرف ٻين سمون ڪري، سندن حڪم جي ٻوٽاري ڪري، سندن اڃا اوسار جيون گذاري، سندن ٻيهر جا بڪاري بڻجي، ان ٻيهر جي بخشش پراپت ڪرڻ لائق بڻجي سگهون ٿا. ٻي ستگروءَ جو ٻيهر، ستگروءَ جي پنهنجي بخشش ئي آهي.

سوال :- مهاراج جي، ٻيون سنڌ يا ٻيون ستگرو پاڻان جي حد کان مٿي هوندا آهن، پوءِ هو ڪلندا ۽ مشڪدا ڇو آهن، خوشي ۽ راضو ڇو ظاهر ڪندا آهن؟

مهاراج جي :- ڇاڪاڻ ته هو ڏيهي ۾ آهن ۽ ڪن من ذريعي ڪم ڪرڻ ٻري ٿو ۽ انهن پاڻان جو تعلق من سان

ٽي مهان سٽگرڙو

سوال:- ڇا، توهين پنهنجي سٽگرڙو حضور مهاراج جن جي باري ۾ اسانکي ڪجهه ٻڌائيندا؟

مهاراج جي:- پنهنجي سٽگرڙو جي باري ۾؟ سندن باري ۾ ڇا ٻڌايان؟

سوال:- ائين توهانجي پرورش ڪيئن ڪئي؟ انهنجي سمند ۾ توهانجا ڪيڙا اٿيڻ آهن؟

مهاراج جي:- توهانکي خبر آهي ته اسانکي پنهنجا شخصي اٿيڻ ڪنهن کي به ٻڌائڻ نه گهرجن. باقي جيڪو سندن سنگت سان سمند هو، اٿيڻ جي سڀ ڪنهن کي ڄاڻ آهي.

سوال:- مهاراج جي، اسانکي هتان پنهنجي پنهنجي ديشن ۾ واپس وڃڻ وقت، توهان کان وڇڙ ٿاڍو مشڪل لڳندو. ڇا توهانکي ڪاليج وڃڻ وقت حضور مهاراج جن کان جدا ٿيڻ به ايترو مشڪل لڳندو هو؟

مهاراج جي:- پر توهين مون سان پنهنجي پيت چوڻا ڪرڻ چاهيو؟ منهنجي خيال ۾ توهين مون وانگر قيدي جڳهه ڪولہ پسند ڪندا.

سوال:- ڇا، توهان سان حضور مهاراج جن سختيءَ سان پيش ايندا هئا؟

مهاراج جي:- ”سختي“ لفظ سان توهانجو ڪيترو ارت ڪيو آهي، اهو ته مونکي معلوم ڪونهي. پر مهاراج جن پنهنجي وهنوار ۾ نهايت محڪم هئا. در اعل هو تمام نرم دل ۽ ديالو سپاڻو ٿا هئا. جيڪڏهن وقتي ڇڙپ ۽ چينپ ٿيندا به هئا ته پوءِ ڪنهن نه ڪنهن بياني سڏائيندا هئا ۽ پرڄاڻي خوش ڪري ڇڏيندا هئا. هو هڪدم اهڙو موقعو ڳوليندا هئا ۽ اسانکي ان مان ڪافي آندڻ پراپت ٿيندو هو.

ايماس کي ۲-۳ ڪلاڪ ڏيئي مڳين ٿا. ان کانپوءِ اندر دم گهٽجڻ شروع ٿئي ٿو ۽ ماڻهو دروازو کولي ٻاهر ڀڄڻ لاء تيار ٿئي ٿو. ڪجهه نه ڪجهه ڪرڻ جي ضرورت پوري ڪرڻ لاءِ شيوا هڪ منو ساڌن آهي. شيوا ۾ من مشغول رهي ٿو ۽ اسين ڪم ۾ مشغول رهڻ ڪري، مڙول گب شپ، لنڊا چيلي ڪرڻ، ٻين تي رعب ڄمائڻ يا ٻين جي بدنامي ڪرڻ کان بچيل رهن ٿا. الاهيءَ ڪري جي اسين هر دور ڀڄڻ سمورن، سسنگ ۽ شيوا کي پرور پرور وقت ڏيندا رهن ٿا اڃاين ڳالهين لاءِ ڪو وقت ئي نه ٿو پوندو.

صبح جا ۳-۴ ڪلاڪ ڀڄڻ سمورن، سنان وغيره ۽ ڪهڙا پاڻي تيار ٿيڻ ۾ ۽ ٻين ڪرڻ ۾ آسانيءَ سان گذري وڃن ٿا. ان کانپوءِ شيوا شروع ٿئي ٿي، جنهن جي ختم ٿيڻ سان ئي ٽوهين جلدي سسنگ ۾ ويندا آهن. سسنگ بعد ٽوهين مون وٽ اچو ٿا ۽ پوءِ وڃي ڪافي وغيره پيئو ٿا. ڪجهه ئي دير بعد منجهند جي ڀڄڻ جو وقت ٿئي ٿو. کاڌي کانپوءِ بعد ٽوهين اُڀرو ٿي وقت اُس ۾ رهو ٿا ته شام جي شيوا جي گهٽي وڃي ٿي. شيوا کان واپس اچي، سنان وغيره ڪري ۽ شام جو ڀوڄڻ ڪائي، ٽوهين سسنگ لاءِ گهٽ هائوس ۾ اچو ٿا. اسين مشغول رهڻ سان ئي ڀڄڻ رهن ٿا. جيڪڏهن ۲-۳ ڪلاڪ خالي وينا رهن ته عام طور گب شپ ڪندا رهنداسين، هڪ ٻئي جي رائي ۽ لنڊا چيلي ڪندا رهنداسين، ڇاڪاڻ ته ٻيو ڪجهه ڪرڻ لاءِ آهي ئي ڪرڻ. سسنگيءَ لاءِ وقت جو صحيح استعمال ڪرڻ ئي لازمي آهي.

مهارج جي:- نه، نه. شيوا ته بلڪل نشڪام ڀاڙ سان
 ڪرڻ گهرجي. انهيءَ ۾ ڪڏهن به شيوا نه ڪرڻ جي حالت
 ۾ سزا ملڻ جو ڊپ نه هئڻ گهرجي. ها، شيوا ڪرڻ سان
 رات جو ننڊ ڏاڍي سٺي ۽ گهري ايندي. صحت نيڪ رکڻ
 لاءِ ڏيوي ۾ ٻيو ڪهڙو ڪم ڪري ٿو سگهجي؟ هتي ماڻهو
 نه سڙ لاءِ وڃن ٿا ۽ نه ورزش ٿي ڪن ٿا. هتي نه ته ٽينس
 جو ٻرهند آهي ۽ نه ٻيءَ ڪنهن راند روند جو. شيوا ئي اسان
 جي راند آهي ته دل جي وندر به. هيءَ اسانجي ورزش به
 آهي، جنهنجي هر تندرست ماڻهوءَ کي ضرورت آهي. انهيءَ
 ڪري شيوا ڪرڻ سٺي ڳالهه آهي.

سوال:- مهارج جي، توهان اسان کي ٻڌايو هو ته هڪ
 دفعي ڪڇ ستسنگي حضور مهارج جن ڏانهن درشن لاءِ ڊوڙ ٿي
 اچي رهيا هئا. ان وقت مهارج جن پاڻي شاديءَ کي فرمايو
 ته سنگت جو اهو ڀيار ۽ ستگروءَ جي درشن لاءِ ڊوڙ ٿي
 کين واپس ڪل مالڪ سان ملائيندو.

مهارج جي:- ها، اها ڳالهه نيڪ آهي. پر ڪل مالڪ
 سان ملائڻ واري ڳالهه ٻيهر آهي ۽ نه ڊوڙ ٿي.

سوال:- وقتي، ٻيهر وڃان سنگت ستگروءَ لاءِ ڊوڙي
 سگهي ٿي.

مهارج جي:- ٻيهر کي ٻڌائي ٻيا هنر ڪري به
 سگهجي ٿو، ٻيهر جو ٻاهرڀون ڏيکاو به ڪري سگهجي ٿو ۽
 ٻيهر جو اندر ٿي اندر انڀڙ به ڪري سگهجي ٿو. ڊوڙ ٿي سان
 ڀيار پيدا نٿو ٿئي، پر ڀيار ڊوڙ ٿي لاءِ مجبور ڪري سگهي ٿو.
 هتي ڏيوي ۾ ٻن سمون يا ٻن روحاني ڳالهن کانسواءِ
 ٻيو آهي به ڇا؟ انهيءَ ڪري بنا ڪم جي منش سڄو ڏينهن
 واندرو ويهي ڇا ڪري؟ جي شيوا ۽ ستسنگ نه هجن ته اڀياس
 ۾ ستسنگي ڪيترو وقت ويهي سگهندو؟ پوري ڏينهن به

سوال :- اصليت کي توڙي موڙي پيش ڪرڻ ڪو مشڪل ناهي .

مهارج جي :- اصليت کي توڙي موڙي پيش ڪرڻ آسان هوندو آهي . جيئن اسان ڪلهه پڙهيو هو، حضرت عيسيٰ جو ڪٿڻ آهي ته ”گراوت جي راهه ڪليل ۽ آسان آهي، پر پريو پراپتيءَ جو مارگ ڏاڍو پيچيدو ۽ اٽانگو آهي.“* اسين ڪمري ۾ اڪيلا ويهي اڀياس ڪري نٿا سگهون، پر ڪنهن مڪان کي ڏسڻ ۾ ۽ جاءِ بجاءِ مٽي ٿيڪڻ ۾ به ڪلاڪ خوشيءَ سان گذاري سگهون ٿا. اسين لاهو محسوس نه ٿا ڪريون ته اهو وقت اسين برباد ڪري رهيا آهيون. پر چپ چاپ ويهي اندر ڌيان کي اڀڪار ڪرڻ ۾ اسين دمت جو نقصان سمجهون ٿا. اها آهي انساني من جي حالت.

ٻين ماڻهن جي ته اسين ڪهڙي ڳالهه ڪريون، پر پنهنجي ڪپڙ ۾ ئي، راندا سوامين ۾ ڇا ٿي رهيو آهي؟ سوامي جي مهاراج جن جي اوچي اُڀدش هئڻ جي باوجود به، ماڻهو سندن سماڌيءَ، ميز ڪرسي ۽ غيرهه جي پوڄا ڪرڻ ۾ لڳا پيا آهن. هن پوڄا ۽ پتي ڪنهن مندر ۾ ٿيندڙ ٻاهر مڪي پوڄا ۾ دراصل ڪوبه فرق نه رهيو آهي. سوامي جن ڪڏهن به ڪا ڳالهه گهٽ روپ ۾ نه فرمائي هئي. هنن هر ڳالهه صاف ۽ چٽيءَ طرح ڪولي فرمائي آهي. پر سندن جوتِي جو مفهمنائيجو کان صرف هڪ سؤ سالن بعد ئي منش سندن اُڀدش کي پلجي ويا آهن. جنهن ڪرم ڪانڊ مان سوامي جن ڪڍڻ جي ڪوشش ڪئي، انهن ۾ ڦاسجي ويا آهن.

سنت مت ۾ ڪنهن به قسم جي ڪرم ڪانڊ يا ريت دسر

* گرو امرداس جن به فرمائين ٿا: ”ڪنٺاهه تڪي واليه نڪي، اٻيه مارگه ڄاڻا.“ (ڪنڊي يا تلوار ڪان تڪي ۽ وار ڪان به سنهي مارگه تان هلي پريو ۽ دت پوڇڻو آهي).

هه راج جي :- ها ۱۱ جوڪڏهن سنگت انهيءَ ڪوليءَ
 کي عجائب گهر وانگر ڏسڻ وڃي ته ليڪ آهي، ان ۾ ڪوبه
 هرج ڪونهي. اسين اهو ڏسڻ لاءِ ڪوئيءَ ۾ وڃي سگهون ٿا
 ته هتي مهاراج جن رهندا هئا، هتي لهندا هئا. اها ڳالهه ليڪ
 آهي، ڇاڪاڻ ته ان مان من جي انشاءَ کي سنڌوش ملندو.
 ٻي راتين سڄي ته انهن ڇيڙن لاءِ شرڏا يا ڀڳتي پاڻ ڏيکارڻ
 سان ڪو روحاني لاڳ ملندو، اها وڻجڙاڙا بلڪل غلط آهي.
 اسان کي سنڌ مع جو اصلي يا مول اُڀرڻ ڪڏهن به
 وسارڻ نه گهرجي. جي اسين سنڌن مهاتمان جي ڪوهن،
 مڪان، ٿر، ڀنڀر، وسترون ۽ سندن سائين سنڌين سان ٻڌجي
 رهنداسين ته ڏيڙي ڏيڙي اسين اصليت يا روحانيت کان
 دور ٿي وينداسين ۽ ٻاهر مڪي ٻڌائڻ جا ڦهڙي ٻڌجي وينداسين.
 اهڙيءَ طرح ٿي ڪرم ڪالڊ شروع ٿيندو آهي. سنڌ
 مهاتما انهن ڳالهين کي ڪوبه مهڙو نه ڏيندا آهن. اهي صرف
 نام ڀڳتي يا سرف شبد جي اڀياس تي زور ڏيندا آهن. اهو
 ٿي سندن سکيا جو مول مقصد آهي ۽ ٻيءَ ڪنهن به ڳالهه
 جي سنڌ مع ۾ ضرورت ڪونهي. ٻاهرين ٻڌائڻ سان اسان
 جون شخصي يادگيريون جڙيل رهي سگهن ٿيون ۽ انهن مان
 اسان کي ٻين سمورن يا ڀڳتي پاڻ جي جاڳرتي ۾ سھائتا ملي
 سگهي ٿي، ايترو ئي ليڪ آهي، ان ۾ هرج ناهي.
 ٻي ڪا به وسر ٻين سمورن جي جاءِ وٺي ٿي سگهي.
 اسان کي پنهنجي ٻين سمورن ۾، پنهنجي اصلي مقصد ۾ ڪنهن
 به وسر ڪي رڪاوٽ خط يا ٿيڻ نه ڏيڻ گهرجي. سو اهي
 وسر صرف ٻاهر مڪي ڪريائڻ ۽ ڪرم ڪالڊ کانسواءِ ٻيو ڪجهه
 نه آهن. ٻاهر مڪي وسر وسر وغيره، چاهي هتي هتي يا
 ڪٿي ڪٿي هلي، منهنجو ان ۾ وشواس ڪونهي. ٻي
 اهو سنڌ مع سکيا ۾، سکيا کي آهستي آهستي وساري

جي ڪوئيءَ ۾ رکيل ڪرسي ۾ باري ۾ ماڻهو چولدا آهن ته هن ڪرسيءَ تي حضور مهراج جن وهندا هئا ۽ انهيءَ ڪرسيءَ جي اڳيان مٿو ٽيڪيندا آهن. هو انهيءَ کي جهندا به ڪونهن ته مٿان سندن هٿ لڳڻ سان اهي اڀرڻ نه ٿي سگهن.

مهراج جي:- جيئن ڪچ منش ٻين استائن تي ڪن ٿا، تيئن هتي به ڪن ٿا، انهيءَ ۾ ڪوبه فرق ڪونهي.

سوال:- منهنجو خيال هو ته هتي اها ڳالهه ڪڏهن به نه ٿي سگهندي. پر جيڪي ڪجهه ماڻهو ٻاهر ڪن ٻيا، اهوئي اسين هٿ ڏيڙي ۾ ڪري رهيا آهيون.

مهراج جي:- ڪيترا ئي ماڻهو هتي به اها ئي ڳالهه ڪري رهيا آهن. ماڻهن جون عادتون بدلڻ مشڪل ڪم آهي. مان ستسنگ ۾ انهن ڳالهين جو زوردار ڪندڙ ڪندڙ آهيان. جن ماڻهن حضور مهراج جن جو درشن به نه ڪيو هو، انهن کي حضور جن جي ڪوئيءَ ۾ وڃي انهن شين کي مٿو ٽيڪڻ مان ڪهڙو لاپ ملندو؟ ڪجهه به نه.

جن ستسنگين حضور مهراج جن کان نام ورتو هو، انهن جي ڳالهه الڳ آهي. انهن پنهنجي ستگروءَ جا درشن ڪيا آهن. سندن هردي ۾ انهن استائن سان گڏ مهراج جن جون ڀاڳيرون جڙيل آهن، جتي مهراج جن اٿندا وهندا هئا ۽ ساڻن ڳالهيون ڪندا هئا. انهن شين ۽ استائن جي ياد ۽ آدر سندن هردي ۾ پوي ۽ شرڏا جاڳڻ ڪن ٿا. انهن ستسنگين طرفان مهراج جن جي ڇيڙن لاءِ پاڻ ڏيکارڻ جي ڳالهه ته ڪنهن حد تائين سمجهه ۾ اچي ٿي، پر جن ماڻهن حضور مهراج جن جا درشن ٿي نه ڪيا آهن، انهن لاءِ هيءَ ڪوئي سرن پٿرن کان وڌيڪ ڪجهه به ناهي.

سوال:- پر اها ڪوئي هڪ ميوزيم (Museum) يا عجائب گهر جو روپ وٺي سگهي ٿي، جيئن اميرڪا ۾ واشنگٽن ناس ۽ ٻيا اسٽان آهن.

ڪنهن کي خبر ٻار ٿيڻ جي ؟ نه ڪنهن ڪرم ڪانڊ وغيره
 ڪرڻ جي ضرورت آهي. هر هڪ منش پنهنجون سهڻي
 ڏسواريون پورين ڪندي ۽ پنهنجي مذهب، ملڪ يا قوم
 ۾ رهندي، پنهنجي نڙو شد ۽ نام سان جوڙي، سنڀلي ٿي
 اڙساڪو ڪان ٻار ٿي سگهي ٿو. حضور سرامي جي مٿاڇا جن
 سمجھائين ٿا:

”ڪرڻ ڪنهن ڪرڻ ڪرڻ پائي لڪ شبد اناحد جالي،
 بن شد اٺاڙ نه درجا ڪائڻا ڪا چئي نه ڪرڻا.“
 (سار وچن، ۱۶۱)

سرامي جن دعويٰ سان فرمائين ٿا ته شبد يا نام جي
 ڪمائيءَ بنا، ڏيه جي ٻنڌڻ کي ٿوڙي، پرماتما سان ملاپ
 ڪرڻ جو ٻيو ڪو ساڌن يا آباء آهي ٿي ڪونه. ائين ڪري
 پاڻ اڀري ٿا:

”سرم شبد ڪمائي ڪرڻا، سڀ جتن دور آب ڏولا.“
 ارڻات سرم شبد جي ڪمائيءَ کانسواءِ ڪنهن ٻئي ساڌن
 ۾ پنهنجو وقت برباد ڪرڻ جي ضرورت ڪونهي.

سرم مهاتما پنهنجي سڄي زندگي ان هڪ ئي وڃاڙڌارا
 کي سمجهائڻ ۾ لڳائي ٿا ۽ چنن ته ”پرماتما اسان جي اندر
 آهي، ان سان ملاپ جو ساڌن شبد يا نام ۽ اسانجي اندر آهي
 ۽ ڪنهن ٻيون سڀ ستڪروءَ تان جهڙي وٺي، پنهنجي سرم
 ۽ نام جي اندر شبد يا نام سان جوڙڻ جهڙي.“ پر اسان
 سمجهون ٿا ته سرم جو ڪو اڻوڻي نٿو سگهي. اسان هن سڄي
 جهڙيءَ جي ڀڃڻ، اڻڪ ٻوڪار جي ڪرم ڪانڊ يا ڪوڙي
 جهڙيءَ جي ڀڃڻ، اڻڪ ٻوڪار جي ڪرم ڪانڊ يا ڪوڙي
 جهڙيءَ جي ڀڃڻ، اڻڪ ٻوڪار جي ڪرم ڪانڊ يا ڪوڙي

سرم شبد جي ڀڃڻ ۽ ٻيو ڪو شبد جي ڀڃڻ جو
 ڪو به فرق نٿو ٿئي. حضور وٽان ڇڏائج

جي ڪوئيءَ ۾ رکيل ڪرسي ۾ ٻاري ۾ ماڻهو چولدا آهن
 تہ هن ڪرسيءَ تي حضور مهاراج جن رهندا هئا ۽ انهيءَ
 ڪرسيءَ جي اڳيان مٿو ٽيڪيندا آهن. هو انهيءَ کي ڇهندا
 بہ ڪونهن تہ مٿان سندن هٿ لڳڻ سان اهي اڀرڻ نه ٿي سگهن.

مهاراج جي :- جيئن ڪچ ۾ منڇر ٻين استانهن تي ڪن
 ٿا، تيئن هتي بہ ڪن ٿا، انهيءَ ۾ ڪوبه فرق ڪونهي.

سوال :- منهنجو خيال هو تہ هتي اها ڳالهه ڪڏهن بہ نہ
 ٿي سگهندي. پر جيڪي ڪجهه ماڻهو ٻاهر ڪن پيا، اهوئي
 اسين هٿ ڏيڙي ۾ ڪري رهيا آهيون.

مهاراج جي :- ڪيترا ئي ماڻهو هتي بہ اها ئي ڳالهه
 ڪري رهيا آهن. ماڻهن جون عادتون بدلتا مشڪل ڪم
 آهي. مان ستسنگ ۾ انهن ڳالهين جو زوردار ڪندڙ ڪندو
 آهيان. جن ماڻهن حضور مهاراج جن جو درشن بہ نہ ڪيو هو،
 انهن کي حضور جن جي ڪوئيءَ ۾ وڃي انهن شين کي مٿو
 ٽيڪڻ مان ڪهڙو لاڀ ملندو؟ ڪجهه بہ نہ.

جن ستسنگين حضور مهاراج جن کان سام ورتو هو، انهن
 جي ڳالهه الڳ آهي. انهن پنهنجي ستگروءَ جا درشن ڪيا
 آهن. سندن هردي ۾ انهن استانهن سان گڏ مهاراج جن جون
 يسادگيريون جڙيل آهن، جتي مهاراج جن اٿندا رهندا هئا ۽
 ساڻن ڳالهيون ڪندا هئا. انهن شين ۽ استانهن جي ياد ۽ آدر
 سندن هردي ۾ پري ۽ شرڏا جاڳرت ڪن ٿا. انهن ستسنگين
 طرفان مهاراج جن جي ڇيڙن لاءِ پاڻ ڏيکارڻ جي ڳالهه نہ ڪنهن
 حد تائين سمجهه ۾ اچي ٿي، پر جن ماڻهن حضور مهاراج جن
 جا درشن ٿي نہ ڪيا آهن، انهن لاءِ هيءَ ڪوئي سرن پٿرن
 کان وڌيڪ ڪجهه بہ ناهي.

سوال :- پر اها ڪوئي هڪ ميوزيم (Museum) يا عجائب
 گهر جو روپ وٺي سگهي ٿي، جيئن اميرڪا ۾ واشنگٽن
 ناس ۽ ٻيا استانه آهن.

ڪنهن کي گهر ٻار ٿيائون جي ۽ نه ڪنهن ڪرم ڪالڊ وغيره ڪرڻ جي ضرورت آهي. هر هڪ منش پنهنجون سهڻي ذميواريون پوريون ڪندي ۽ پنهنجي مذهب، ملڪ يا قوم ۾ رهندي، پنهنجي نڙو شيد ۽ لام سان جوڙي، سهڻي ئي ٻڙسار کان ٻار ٿي سگهي ٿو. حضور سوامي جي مهاراج جن سمجهائين ٿا:

”گورو ڪنهن کول ڪر ڀائي لڳ شيد الاعد جالي،

هن شيد اٻاڙ نه دوجا ڪائڻا ڪا چئي نه ڪوڙا.“

(سار وچن، ۱۶۱)

سوامي جن دعويٰ سان فرمائين ٿا ته شيد يا لام جي ڪمائيءَ بنا، ديهه جي پنڌن کي ٽوڙي، ٻڙماتما سان مڀلاپ ڪرڻ جو ٻيو ڪو ساڌن يا اٻاءُ آهي ئي ڪونه. ڏلهيءَ ڪري پاڻ اُپديش ٿا:

”سرت شيد ڪمائي ڪرڻا، سڀ جتن دور آب ڏرڻا.“

اولاد سرت شيد جي ڪمائيءَ کانسواءِ ڪنهن ٻئي ساڌن ۾ پنهنجو وقت برباد ڪرڻ جي ضرورت ڪونهي.

سنت مهاتما پنهنجي سڄي زندگي ان هڪ ئي ويچار ڌارا کي سمجهائڻ ۾ لڳائي ٿا ڇڏين ته ”ٻڙماتما اسان جي اندر آهي، ان سان ملڻ جو ساڌن شيد يا لام نه اسانجي اندر آهي ۽ ڪنهن ٻڙون سنت متڪروءَ کان جهڳٽي وٺي، پنهنجي سرت يا آتما کي اندر شيد يا لام سان جوڙڻ گهرجي.“ ٻڙ اسان تي ڏلهيءَ اُپديش جو ڪو اثر ئي نٿو ٿئي. اسين هن سڄي ڀڳتيءَ کي ڇڏي، اليڪ ٻڙڪار جي ڪرم ڪالڊ يا ڪوڙي ڀڳتيءَ ۾ لڳا رهون ٿا، جيڪي ڪڏهن به ڪنهنڪي ٻڙماتما سان ملائي نٿا سگهن.

سوال:- مهاراج جي، ڇا ٿوري ۾ به آهڙيءَ طرح جون ڳالهون ٿيڻ شروع نه ٿي رهيون آهن؟ حضور وڏن مهاراج جن

جي ڪوئيءَ ۾ رکيل ڪرسي ۾ ٻاري ۾ ماڻهو چولدا آهن ته هن ڪرسيءَ تي حضور مهراج جن وهندا هئا ۽ انهيءَ ڪرسيءَ جي اڳيان مٿو ٽيڪيندا آهن. هُو انهيءَ کي ڇهندا به ڪونهن ته مٿان سندن هٿ لڳڻ سان اهي اُڀرڻ نه ٿي ڀون.

مهراج جي :- جيئن ڪڇ منڇن ٻين استالن تي ڪن ٿا، تيئن هتي به ڪن ٿا، انهيءَ ۾ ڪوبه فرق ڪونهي.

سوال :- منهنجو خيال هو ته هتي اها ڳالهه ڪڏهن به نه ٿي سگهندي. پر جيڪي ڪجهه ماڻهو ٻاهر ڪن پيا، اهوئي اسين هٿ ڏياري ۾ ڪري رهيا آهيون.

مهراج جي :- ڪيترا ئي ماڻهو هتي به اها ئي ڳالهه ڪري رهيا آهن. ماڻهن جون عادتون بدلڻ مشڪل ڪم آهي. مان سٽسنگ ۾ انهن ڳالهين جو زوردار ڪندڙ ڪندڙ آهيان. جن ماڻهن حضور مهراج جن جو درشن به نه ڪيو هو، انهن کي حضور جن جي ڪوئيءَ ۾ وڃي انهن شين کي مٿو ٽيڪڻ مان ڪهڙو لاپ ملندو؟ ڪجهه به نه.

جن سٽسنگين حضور مهراج جن کان سام ورتو هو، انهن جي ڳالهه الڳ آهي. انهن پنهنجي سٽگروءَ جا درشن ڪيا آهن. سندن هردي ۾ انهن استالن سان گڏ مهراج جن جون يادگيريون جڙيل آهن، جتي مهراج جن اُٿندا وهندا هئا ۽ ساڻن ڳالهيون ڪندا هئا. انهن شين ۽ استالن جي ياد ۽ آدر سندن هردي ۾ پُرير ۽ شردا جا ڳرمت ڪن ٿا. انهن سٽسنگين طرفان مهراج جن جي ڇيڙن لاءِ پاڻ ڏيکارڻ جي ڳالهه نه ڪنهن حد تائين سمجهه ۾ اچي ٿي، پر جن ماڻهن حضور مهراج جن جا درشن ٿي نه ڪيا آهن، انهن لاءِ هيءَ ڪوئي سرن پٿرن کان وڌيڪ ڪجهه به ناهي.

سوال :- پر اها ڪوئي هڪ ميوزيم (Museum) يا عجائب گهر جو روپ ڏئي سگهي ٿي، جيئن امريڪا ۾ راشن پٿري نواس ۽ ٻيا استالن آهن.

ڪنهن کي گهر ٻار تيار ڪرڻ جي ۽ نه ڪنهن ڪرم ڪانڊ وغيره ڪرڻ جي ضرورت آهي. هر هڪ منس پنهنجون سهڻي ذميواريون پوريون ڪندي ۽ پنهنجي مذهب، ملڪ يا قوم ۾ رهندي، پنهنجي لتو شيد ۽ نام سان جوڙي، سڄي ئي ٻڌاڪو کان ٻار ٿي سگهي ٿو. حضور سوامي جي مهاراج جن سمجهائين ٿا:

”ڪرو ڪنهن کول ڪر پائي لڪ شيد الاعد جائي،

بن شيد اهاؤ نه دوجا ڪائا ڪا چئي نه ڪرڙا.“

(سار وچن، ۱۶۱)

سوامي جن دعويٰ سان فرمائين ٿا ته شيد يا نام جي ڪمائيءَ بنا، ديهه جي ٻڌڻن کي ٿوڙي، فرمائا سان ميلاب ڪرڻ جو ٻيو ڪو ساڌن يا اٻاءُ آهي ئي ڪونه. انهيءَ ڪري پاڻ اڀدش ٿا:

”سرت شيد ڪمائي ڪرڻا، سب جتن دور آب ڏرڻا.“

ارڻا سرت شيد جي ڪمائيءَ کانسواءِ ڪنهن ٻئي ساڌن ۾ پنهنجو وقت برباد ڪرڻ جي ضرورت ڪونهي.

سنت مهاتما پنهنجي سڄي زندگي ان هڪ ئي ويچار ڌارا کي سمجهائڻ ۾ لڳائي ٿا ڇڏين ته ”فرمائا اسان جي اندر آهي، ان سان ملڻ جو ساڌن شيد يا نام به اسانجي اندر آهي ۽ ڪنهن پورن سنت ستگروءَ کان جڳتي وٺي، پنهنجي سرت يا آتما کي اندر شيد يا نام سان جوڙڻ گهرجي.“ پر اسان ئي انهيءَ اڀدش جو ڪو اثر ٿي نٿو ٿئي. اسين هن سڄي ڳڻتيءَ کي ڇڏي، اليڪ ٻرڪار جي ڪرم ڪانڊ يا ڪوڙي ڳڻتيءَ ۾ لڳا رهون ٿا، جيڪي ڪڏهن به ڪنهنڪي فرمائا سان ملائي نٿا سگهن.

سوال:- مهاراج جي، ڇا ٿوري ۾ به اهڙيءَ طرح جون ٻالهيون ٿيڻ شروع نه ٿي وڃن آهن؟ حضور وڏن مهاراج جن

جي ڪوئيءَ ۾ رکيل ڪرسي ۾ باري ۾ ماڻهو چولدا آهن ته هن ڪرسيءَ تي حضور مهراج جن وهندا هئا ۽ انهيءَ ڪرسيءَ جي اڳيان مٿو ٽيڪيندا آهن. هو انهيءَ کي جهندا به ڪونهن ته مٿان سندن هٿ لڳڻ سان اهي اڏوٽ نه ٿي پون.

مهراج جي :- جيئن ڪم منش ٻين استائن تي ڪن ٿا، تيئن هتي به ڪن ٿا، انهيءَ ۾ ڪوبه فرق ڪونهي.

سوال :- منهنجو خيال هو ته هتي اها ڳالهه ڪڏهن به نه ٿي سگهندي. پر جيڪي ڪجهه ماڻهو ٻاهر ڪن پيا، اهوئي اسين هٿ ڏيري ۾ ڪري رهيا آهيون.

مهراج جي :- ڪيترا ئي ماڻهو هتي به اها ئي ڳالهه ڪري رهيا آهن. ماڻهن جون عادتون بدلڻ مشڪل ڪم آهي. مان ستسنگ ۾ انهن ڳالهين جو زوردار ڪندڙ آهيان. جن ماڻهن حضور مهراج جن جو درشن به نه ڪيو هو، انهن کي حضور جن جي ڪوئيءَ ۾ وڃي انهن شين کي مٿو ٽيڪڻ مان ڪهڙو لاڀ ملندو؟ ڪجهه به نه.

جن ستسنگين حضور مهراج جن کان نام ورتو هو، انهن جي ڳالهه الڳ آهي. انهن پنهنجي ستگروءَ جا درشن ڪيا آهن. سندن هردي ۾ انهن استائن سان گڏ مهراج جن جون يادگيريون جڙيل آهن، جتي مهراج جن اُٿندا وهندا هئا ۽ ساڻن ڳالهيون ڪندا هئا. انهن شين ۽ استائن جي ياد ۽ آدر سندن هردي ۾ پزير ۽ شردا جاڳرت ڪن ٿا. انهن ستسنگين طرفان مهراج جن جي ڇهڙن لاءِ پاڻ ڏيکارڻ جي ڳالهه ته ڪنهن حد تائين سمجهه ۾ اچي ٿي، پر جن ماڻهن حضور مهراج جن جا درشن ٿي نه ڪيا آهن، انهن لاءِ هيءَ ڪوئي سرن پٿرن کان وڌيڪ ڪجهه به ناهي.

سوال :- پر اها ڪوئي هڪ ميوزيم (Museum) يا عجائب گھر جو روپ وٺي سگهي ٿي، جيئن اميرڪا ۾ راشٽرپتي واس ۽ ٻيا استائن آهن.

ڪنهن کي گهر ٻار ٿيڻ جي ۽ نه ڪنهن ڪرم ڪاند وغيره ڪرڻ جي ضرورت آهي. هر هڪ منهنجي سمجهڻ ۾ ميرابون پوريون ڪندي ۽ پنهنجي مذهب، ملڪ يا قوم ۾ رهندي، پنهنجي نڙو شيد ۽ لام سان جوڙي، پنهنجي ئي پاڻ سان ٻار ٿي سگهي ٿو. حضور سرامي جي مهاراج جن سمجهائين ٿا:

”ڪرو ڪنهن کول ڪر ڀائي لڳ شيد الاعد ڄاڻي،
 بن شيد اُٻاؤ نه دوجا ڪائڻا ڪا چئي نه ڪوڙا.“
 (سار وچن، ۱۶۱)

سرامي جن دعويٰ سان فرمائين ٿا ته شيد يا لام جي ڪمائيءَ بنا، ڏيهه جي پنڌن کي ٽوڙي، فرمائڻا سان مهلاپ ڪرڻ جو ٻيو ڪو ساڌن يا اُٻاءُ آهي ئي ڪونه. لاهيءَ ڪري پاڻ اُٻديش ٿا:

”سرم شيد ڪمائي ڪرنا، سڀ جتن دور آب ٿرنا.“
 ارڻات سرم شيد جي ڪمائيءَ کانسواءِ ڪنهن ٻئي ساڌن ۾ پنهنجو وقت برباد ڪرڻ جي ضرورت ڪونهي.

سنت مهاتما پنهنجي سڄي زندگي ان هڪ ئي ويچار ڏاڍا کي سمجهائڻ ۾ لڳائي ٿا ڇڏين ته ”فرمائڻا اسان جي اندر آهي، ان سان ملڻ جو ساڌن شيد يا لام نه اسانجي اندر آهي ۽ ڪنهن ٻرون سنت متگروءَ کان جڳتي وٺي، پنهنجي سرم يا آتما کي اندر شيد يا لام سان جوڙڻ گهرجي.“ پر اسان کي لاهيءَ اُٻديش جو ڪو اثر ئي نٿو ٿئي. اسين هن سڄي ڳڻتيءَ کي ڇڏي، انجڪ پرڪار جي ڪرم ڪاند يا ڪوڙي ڳڻتيءَ ۾ لڳا رهون ٿا، جيڪي ڪڏهن به ڪنهن ڳڻتي سان ملائي نٿا سگهن.

سوال:- مهاراج جي، ڇا ٿوري ۾ به اهڙيءَ طرح جون ڳالهون ٿيڻ شروع نه ٿي ويون آهن؟ حضور وڏن مهاراج جن

جي ڪوئيءَ ۾ رکيل ڪرسي ۾ ٻاري ۾ ماڻهو چولدا آهن ته هن ڪرسيءَ تي حضور مهراج جن وهندا هئا ۽ انهيءَ ڪرسيءَ جي اڳيان مٿو ٽيڪيندا آهن. هو انهيءَ کي جهندا به ڪونهن ته متان سندن هٿ لڳڻ سان اهي اڀرڻ نه ٿي پون.

مهراج جي: - جيئن ڪچ منش ٻين اسٽائن تي ڪن ٿا، تيئن هتي به ڪن ٿا، انهيءَ ۾ ڪوبه فرق ڪونهي.

سوال: - منهنجو خيال هو ته هتي اها ڳالهه ڪڏهن به نه ٿي سگهندي. پر جيڪي ڪجهه ماڻهو ٻاهر ڪن پيا، اهوئي اسين هٿ ڏيڙي ۾ ڪري رهيا آهيون.

مهراج جي: - ڪيترا ئي ماڻهو هتي به اها ئي ڳالهه ڪري رهيا آهن. ماڻهن جون عادتون بدلڻ مشڪل ڪم آهي. مان مستسنگ ۾ انهن ڳالهين جو زوردار ڪنڊن ڪندو آهيان. جن ماڻهن حضور مهراج جن جو درشن به نه ڪيو هو، انهن کي حضور جن جي ڪوئيءَ ۾ وڃي انهن شين کي مٿو ٽيڪڻ مان ڪهڙو لاپ ملندو؟ ڪجهه به نه.

جن مستسنگين حضور مهراج جن کان نام ورتو هو، انهن جي ڳالهه الڳ آهي. انهن پنهنجي ستگروءَ جا درشن ڪيا آهن. سندن هردي ۾ انهن اسٽائن سان گڏ مهراج جن جون يادگيريون جڙيل آهن، جتي مهراج جن آندا وهندا هئا ۽ ساڻن ڳالهيون ڪندا هئا. انهن شين ۽ اسٽائن جي ياد ۽ آدر سندن هردي ۾ پُرير ۽ شرڏا جاڳرت ڪن ٿا. انهن مستسنگين طرفان مهراج جن جي چوڙن لاءِ پاڻ ڏيکارڻ جي ڳالهه ته ڪنهن حد تائين سمجهه ۾ اچي ٿي، پر جن ماڻهن حضور مهراج جن جا درشن ٿي نه ڪيا آهن، انهن لاءِ هيءَ ڪوئي سرن پٿرن کان وڌيڪ ڪجهه به ناهي.

سوال: - پر اها ڪوئي هڪ ميوزيم (Museum) يا عجائب گهر جو روپ وٺي سگهي ٿي، جيئن اميرڪا ۾ واشنگٽن ناس ۽ ٻيا اسٽائن آهن.

ڪنهن کي گهر ٻار ٺاهڻ جي ۽ نه ڪنهن ڪرم ڪاند وغيره ڪرڻ جي ضرورت آهي. هر هڪ منش پنهنجن سڀني ذميوارين ڀرپور ڪندي ۽ پنهنجي مذهب، ملڪ يا قوم ۾ رهندي، پنهنجي نٽو شيد ۽ سام سان جوڙي، سڄي ئي ٻڙساگر کان پار ٿي سگهي ٿو. حضور سوامي جي مهاراج جن سمجهائين ٿا:

”ڪرو ڪنهن کول ڪر ڀائي لڪ شيد الاعد جالي،

بن شيد اٻاڙ نه دوجا ڪائڻا ڪا چٽي نه ڪورا.“

(سار وڃن، ۱۶۱)

سوامي جن دعويٰ سان فرمائين ٿا ته شيد يا سام جي ڪمائيءَ بنا، ڏيهه جي ٻڌڻن کي ٿوڙي، ڀرمائڻا سان مهلاپ ڪرڻ جو ٻيو ڪو ساڌن يا اُٻاءُ آهي ئي ڪونه. انهيءَ ڪري پاڻ اُٻديش ٿا:

”سرم شيد ڪمائي ڪرنا، سڀ جتن دور آب ڏرنا.“

ارڻات سرم شيد جي ڪمائيءَ کانسواءِ ڪنهن ٻئي ساڌن ۾ پنهنجو وقت ارباد ڪرڻ جي ضرورت ڪونهي.

سنت مهاتما پنهنجي سڄي زندگي ان هڪ ئي ويچار ڌارا کي سمجهائڻ ۾ لڳائي ٿا ڇڏين ته ”ڀرمائڻا سامان جي اندر آهي، ان سان ملڻ جو ساڌن شيد يا نام به اسانجي اندر آهي ۽ ڪنهن ٻورن سنت ستگروءَ کان جڳتي وٺي، پنهنجي سرم يا آتما کي اندر شيد يا نام سان جوڙڻ گهرجي.“ پر سامان تي انهيءَ اُٻديش جو ڪو اثر ئي نٿو ٿئي. اسين هن سڄي ڳڻتيءَ کي ڇڏي، البڪ پرڪار جي ڪرم ڪاند يا ڪوڙي ڳڻتيءَ ۾ لڳا رهون ٿا، جيڪي ڪڏهن نه ڪنهن کي ڀرمائڻا سان ملائي نٿا سگهن.

سوال:- مهاراج جي، ڇا ٿوري ۾ به اهڙيءَ طرح جون ٻالهيون ٿيڻ شروع نه ٿي ويئون آهن؟ حضور وڏن مهاراج جن

هڪ پرماتما سان ملڻ لاءِ ڪن ٿا، اهو نٿا سوچين ته سنڌ
 مٿان اسان کي سمجهائين ڇا ٿا؟ اسين ڪري ڇا رهيا آهيون!
 حضرت عيسيٰ فرمائين ٿا ته هڪ ئي ڀڳتي جيڪا پرماتما
 شيد يا نام جي ڀڳتي آهي، شيد يا نام جي ڪمائي آهي.
 (Worship of the Spirit or Holy Ghost). ٻي ڪا به ڀڳتي
 پرماتما کي پسند ڪونهي. هرو فرمائين ٿا ته هر ڀاڻ جي
 معافي ملي سگهي ٿي، هر شيد يا نام کي وسارڻ جي ڀاڻ
 جي معافي ڪڏهن به نٿي ملي سگهي. مندن پاڻ آهي ته
 هر ڀاڻ جي ناس ڪرڻ وارو شيد يا نام آهي. جيڪڏهن
 اسين انهيءَ کان ٿي منهن موڙينداسين ته اسان جي ڀاڻ جو
 ناس ڪيئن ٿي سگهندو؟ جيئن ڀاڻ جو ناس نه ٿيندو،
 تيئن پرماتما سان ميلاپ ڪيئن ڪري سگهنداسين؟ گرو
 نانڪ صاحب فرمائين ٿا:

”بن ٿاويءَ هرو پوڄ نه هروي، پوءِ ڀلي لوڪاڻي.“
 مطلب ته شيد يا نام کانسواءِ پرماتما جي ٻي ڪا به پوڄا
 ڪونهي.

گرو صاحب وڌيڪ فرمائين ٿا:

”هر نامي تل نه ڀڄي، سب ڊني ٿوڪ ٻيٽاء.“
 يعني شيد يا نام جي ڀڳتيءَ يا ڪمائيءَ سان ٻي ڪا به
 ڀڳتي برابر ڪري نٿي سگهي.
 گرو صاحب جن فرمائين ٿا:

”جڏي جل ميه ڪمل ٿاير مرغائي نساڻي،
 سرف سبد ڀوساگر ترينجي نانڪ نام وکاڻي.“

(ع ۱، ۹۳۸)

مندن مطلب آهي ته پرماتما سان ميلاپ ڪرڻ لاءِ ڪنهن
 به قوم، مذهب، ملڪ، بدعت جي ضرورت ناهي؛ نه

هڪ دعي مان هڪ عصائي سند جي باري ۾ پڙهي رهيو هوس. ماڻهن اڃا به هنجي سرور کي مرم جامي ذريعي سنهالي رکيو آهي. دنيا ۾ ڪيترين جڳهن کان هوائي جهاز رستي ماڻهو صرف ان کي مٿو ٽيڪڻ لاءِ ايندا آهن. ماڻهو ايتري ڀر، متڪار ۽ شرڏا سان، ڪاٺي ٽڪليفون ۽ ڪشت مهي، دور دور کان ايندا آهن. انهن کي هوائي مشر جي پاڙي ۽ ٻئي خرچ لاءِ پيسا گڏ ڪرڻ لاءِ ڪيتري نه محتسب ڪرڻي ٻوندي هوندي. انهن کي انهيءَ مان پراپت ڇانو ٿئي؟ ڪڏهن ڪڏهن اهڙن ماڻهن تي ترس ايندو آهي ته ڪهڙيءَ طرح ماڻهن کي پيرن ۾ وڌو وڃي ٿو. انهيءَ مان ڪن ڇا پراپت ٿيندو؟ ڪجهه به نه!

مان اڪثر چوندو آهيان ته اسان کي گذاري ويل مهانمان جي ڀوجا ڪرڻ جو شوق آهي. انهيءَ ڪري حضرت عيسيٰ فرمائن ٿا: ”توهين ڀوجا نه ڪريو ٿا، پر اهو ٿا ڇانو ته ڪنهن جي ڀوجا ڪري رهيا آهيو“ (جان ۴: ۲۲، ۲۴). اسان کي ڀوجا صرف زندهه ڀرمانا جي، ساڪس ڀرڻ جي ٿي ڪرڻ چڱائي ۽ اها ڀوجا صرف ڪنهن زندهه يا ساڪس ڀرون ڀوش ذريعي ئي ڪري سگهجي ٿي.

سڀني ڏورن جا ماڻهو جب تب، ڀوجا پات، دان ڀج، تيرت ورت وغيره تي زور ڏين ٿا. ماڻهو گرهين شاسترن جي پڙهڻ پڙهائڻ کي ئي ڀرمانا جي سڃي پگڙي سمجهن ٿا. هڙمندرن، مستدين، گردوارن، گرجا گهرن، ترٿ اسٿان وغيره ۾ وڃن ٿا ۽ مورتن جي ڀوجا ڪن ٿا. ڪنهن ڏور ۾ ته رڙي ڪنهن خاص پوشاڪ تي زور ڏنو وڃي ٿو. ماڻهو سمنڊ ڪپڙا لاهي، ليرا، پيلا يا ڪڙورتا ڪپڙا پائڻ تي زور ڏين ٿا. ڪي لنگا رهن ٿا، ڪي جتانون رکائن ٿا ۽ ڪي ڪن ٽوپائين ٿا. ڪج ماڻهو گهر ۽ ٻار ڀڄا ڇڏي جهنگلن ۽ ٻيڙن ۾ هلڻا وڃن ٿا. اهي سڀ ساڌن ماڻهو پنهنجي طرفان ان

هڪ پرماتما سان ملڻ لاءِ ڪن ٿا، اهو ٿا سوچين ته سنت
مٿاتما اسان کي سمجهائين ڇا ٿا ۽ اسين ڪري ڇا رهيا آهيون!
حضرت عيسيٰ فرمائين ٿا ته هڪ ئي ڀڳتي جيڪا پرماتما
کي منظور آهي ۽ جنهن ذريعي پرماتما ملي سگهي ٿو، اها
شيد يا نام جي ڀڳتي آهي، شيد يا نام جي ڪمائي آهي.
(Worship of the Spirit or Holy Ghost). ٻي ڪا به ڀڳتي
پرماتما کي پسند ڪونهي. هو فرمائين ٿا ته هر ڀاپ جي
معافي ملي سگهي ٿي، پر شيد يا نام کي وسارڻ جي ڀاپ
جي معافي ڪڏهن به نٿي ملي سگهي. سندن پاڻ آهي ته
هر ڀاپ جي ناس ڪرڻ وارو شيد يا نام آهي. جيڪڏهن
اسين الهيءَ کان ٿي منهن موڙينداسين ته اسان جي ڀاڻ جو
ناس ڪيئن ٿي سگهندو؟ جيئن ڀاڻ جو ناس نه ٿيندو،
تيسين پرماتما سان ميلاب ڪيئن ڪري سگهنداسين؟ گرو
نالڪ صاحب فرمائين ٿا:

”بن لاريءَ هورو ڀوج نه هوري، ڀرم ڀلي لوڪائي.“
مطلب ته شيد يا نام کانسواءِ پرماتما جي ٻي ڪا به ڀوجا
ڪونهي.

گرو صاحب وڌيڪ فرمائين ٿا:

”هر نامي تل نه ڀڄي، سب ڏلي نوڪ بڄاء.“
يعني شيد يا نام جي ڀڳتيءَ يا ڪمائيءَ سان ٻي ڪا به
ڀڳتي برابر ڪري نٿي سگهي.
گرو صاحب جن فرمائين ٿا:

”جڏي جل مه ڪمل نرال مرغائي نساڻي،
سرت سيد ڀڙساگر تريپي نالڪ نام وڪاڻي.“

(م ۱، ۹۳۸)

سندن مطلب آهي ته پرماتما سان ميلاب ڪرڻ لاءِ ڪنهن
کي به قوم، مذهب، ملڪ بدلتا جي ضرورت ناهي ۽ نه

هڪ دلي مان هڪ عيسائي سند جي پاڙي ۾ پڙهي رهيو هوس. ماڻهن اڃا نه هنجي سرار کي موم جامي ذريعي سنڀالي رکيو آهي. دنيا ۾ ڪيترين جڳهن کان هوائي جهاز دستي ماڻهو صرف ان کي مٿو ٽيڪڻ لاء ايندا آهن. ماڻهو ايتري ڀرل، ستڪار ۽ شردا سان، ڪاٺي ٽڪيلون ۽ ڪشت سهي، دور دور کان ايندا آهن. انهن کي هوائي سٽر جي پاڙي ۽ ٻئي خرچ لاء پيسا گڏ ڪرڻ لاء ڪيتري نه محنت ڪرڻي ٻوڏي هوندي. انهن کي انهيءَ مان ڀراپت ڇانو ٿئي؟ ڪڏهن ڪڏهن اهڙن ماڻهن تي ترس ايندو آهي ته ڪهڙيءَ طرح ماڻهن کي ڀرمن ۾ وڌو وڃي ٿو. انهيءَ مان ڪن ڇا ڀراپت ٿيندو؟ ڪجهه به نه!

مان اڪثر چوندو آهيان ته اسان کي گذاري ويل مهاتمان جي پوڄا ڪرڻ جو شوق آهي. انهيءَ ڪري حضرت عيسيٰ فرمائين ٿا: ”توهين پوڄا نه ڪريو ٿا، پر اهو ٿا ڇاڻو ته ڪنهن جي پوڄا ڪري رهيا آهيو“ (جان ۴: ۲۲، ۲۴). اسان کي پوڄا صرف زندهه پرماتما جي، ساڪسات ڀرپور جي ٿي ڪرڻ چڱائي ۽ اها پوڄا صرف ڪنهن زندهه يا ساڪسات ٻڙن ڀرڻ ذريعي ٿي ڪري سگهجي ٿي.

سڀني ڌرمن جا ماڻهو چپ ٽپ، پوڄا ڀاڻ، دان ڀڄ، تيرت ورت وغيره تي زور ڏين ٿا. ماڻهو گولڻ شاسترن جي پڙهڻ پڙهائڻ کي ئي پرماتما جي سچي ڀڳتي سمجهن ٿا. هو مدرن، مسجدن، گردوارن، گرجا گهرن، تيرت اسٽالن وغيره ۾ وڃن ٿا ۽ مورتين جي پوڄا ڪن ٿا. ڪنهن ڌرم ۾ ته وري ڪنهن خاص پوشاڪ تي زور ڏنو وڃي ٿو. ماڻهو سفيد ڪهڙا لاهي، ليرا، پبلا يا گجروڙا ڪهڙا پائڻ تي زور ڏين ٿا. ڪي لنگا رهن ٿا، ڪي جتانون رکائين ٿا ۽ ڪي ڪن ٽوپائين ٿا. ڪج ماڻهو گهر ۽ ٻار ٻچا ڇڏي جهنگلن ۽ ٻاڙن ۾ هليا وڃن ٿا. اهي سڀ ساڌن ماڻهو پنهنجي طرفان ان

لڳي ويندا آهن. انجي باوجود به اتي ڪارا ڦهلجندي آهي، حادثا ۽ موٽ ٿيندا آهن ۽ ٻيو به ڪجهه نه ڪجهه هميشه ٿيندو ئي آهي.

پر حضور مهراج جن جي ديا مهر سان، جيتوڻيڪ پندارن جي ڏينهن ۾ هتي ڏيري ۾ ڪافي تعداد ۾ سنگت گڏ ٿيندي آهي، تڏهن به نه ڪڏهن هتي ڪارا ڦهلي آهي ۽ نه گندگي يا اهڙو ڪو ٻيو مسئلو درپيش آيو آهي. اهو سڀ صرف حضور مهراج جن جي ديا مهر ۽ بخشش جو ڦل آهي.

هتي ستسنگي ڪافي تعداد ۾ اچن ضرور ٿا، پر اهي ڏيري کي صاف سٿرو رکڻ ٿا. صبح جو سويل ۳-۴ بجي موٽڻ جي شبد ٻاڻ جا آواز شروع ٿيندا آهن، جي توهان نه ٻڌا ئي هوندا. هو شبد ٻائيندي رستن تي بهاري پائينديون وهنديون آهن. ڪير به کين الهيه شيوا لاءِ ڪونه چوندو آهي. هو خود ئي صبح جو سويل اُٿي ڏيري جي صفائي ڪرڻ شروع ڪنديون آهن. هو خود ئي پنهنجو الڳ الڳ ڪم پاڻ ۾ ورهائي ڪنديون آهن. ڏيري جي ڪرمچارين کي اهو به پتو نه ٻڌندو آهي ته ڪهڙي سڙڪ صاف ٿي وهي آهي ۽ ڪير ڪري رهيو آهي. جڏهن هو صبح جو گهر مان نڪرندا آهن ته ڏسندا آهن ته ڏيرو صاف ٿي چڪو آهي.

سوال :- مهراج جي، ڪپ جي ميلي ۾ ڪئين لوڪ پيڙ ۾ ماڻهن جي ٻنن هيٺان ڊبهي مري ويندا آهن.

مهاراج جي :- ها. ڪيترا ٻيرا اهڙيون دردناڪ خبرون به ملنديون آهن. پر تڏهن به ماڻهن کي اتي وڃڻ مان ڇا ملندو آهي؟ صرف ٻاڻي ۾ هڪ ٽپي، جيڪا کين پنهنجي گهر، غسالخاني ۾ هر روز ملندي آهي. سڀني ڌرمن جو اهو ئي حال آهي. صرف هندستان ۾ ئي ائين ڪونهي، عيسائي ڌرم جو به اهوئي حال آهي.

اسين لڳ ڀڳ هڪ سؤ، ٻه ماڙ ۽ نه ماڙ مڪان لهرائڻ
چاهيون ٿا، جيڪي مستسڪن کي سندن شخصي رهائش لاءِ
ڏيئي سگهبا. هاڻي جڳهه بچائڻ جو اهوئي هڪ رستو باقي
بيچو آهي. نه ته جيڪڏهن هڪ منزل مڪان لهندا رهبا ته
ايندڙ ۵-۶ سالن ۾ ڪابه خالي جڳهه نه بچندي.

سوال:- مهاراج جي، اهو سارو ڪم ڇا هن ئي سال
(جنوري ۱۹۶۹ع) ۾ ٻورو ٿي ويندو؟

مهاراج جي:- گهڻو ڪجهه هن سال ئي ٻورو ٿي ويندو.
اسين پاڻيءَ جي ٻي هڪ وڏي ٽاڪي لهرائي رهبا آهيون،
جتي سنڪ جي استعمال لاءِ ٻن کان ٻيڻو پاڻي گڏ ڪري
سگهجي. ٻن ٽاڪي لڻا بعد سڀ خرش آيا هئا ته پاڻيءَ
جو مسئلو حل ٿي وڃي. پر ڪڏهن ڪڏهن، خاص ڪري
اونهاري جي مهيني ۾، بجلي ٽري طرح ٺيل ٿي ويندي آهي.
ڪنهن مان پاڻي ڇڪي مٿي آڻڻ لاءِ بجليءَ جي پمپ جي
ضرورت پوندي آهي. انهيءَ لاءِ اڃا به وڌيڪ آڏاڻ ۾ پاڻي
گڏ ڪرڻ جي ضرورت آهي. حال اسان لنگر ۾ اهو ٻڌند
ڪبو آهي. اتي ڪافي وڏيون وڏيون ٽاڪيون لهرايون
وڌيون آهن، پر تڏهن به اڃا اسان کي هڪ ٽاڪي ۽ هڪ
پمپنگ اسٽيشن جي گهرج آهي. اهي ٽئين سائيڪل اسٽيشن
جي ڀرسان لاهيا پيا وڃن ۽ هڪ مهيني جي اندر تيار ٿي
ويندا. انهيءَ لڻا سان، منهنجي خيال ۾، اسانجو پاڻيءَ جو
مسئلو گهڻي قدر حل ٿي ويندو.

توهان ٻڌو هوندو ته ڪوڪٽر ۾ هر ٻارنهن سالن بعد ڪمپ
جو ميلو لڳندو آهي، جنهن ۾ تقريب ۴-۵ لک ٻاٿري گڏ
ٿيندا آهن. مان خود نه ڪڏهن ارڏانهن ڪوٺو وڃو آهيان،
پر اخبارن ۾ ائين ايندو آهي. سرڪار جي سڃي ٻڌند ڪ
مٿي ۽ هزارين ڪروڙن ٿوري ته ڪم ۾ اچي ويندا آهن ۽
تڏهن جي پئڙ کي ٽارو ۽ رڪڻ ۽ انهيءَ ڏي ڪرڻ ۾

سنڪ به ڪري سگهجي ٿو. اسان کي سنڪ جي
ب اهڙا شيد* ٻڌائڻا پوندا.

سوال:- مهاراج جي، ڇا توهان کي اهو خيال نٿو
ڪڍڻ ماڻهو هن جڳهه جو نالو ڏاندرو ڏئي رهيا آهن؟
مهاراج جي:- نالو ڏاندرو ڪٿڙي طرح؟
سوال:- هو لنگر به صرف کاڌو کائڻ لاءِ ئي اچن ٿا

اهو نالو ڏاندرو استعمال آهي يا جائز. پر اها حيثيت آهي
ڪڍڻ ماڻهو صرف مفت ڀرجڻ ڪرڻ لاءِ ئي لنگر به اچن ٿا
لنگر سڀني لاءِ کليل آهي. اها ڇاڇ ڪرڻ ممڪن ناهي ته
ڪير مستسڪي آهي، ڪير جڳياسر آهي؟ ڪير صرف مفت
ڀرجڻ لاءِ لنگر به اچي ٿو. ٿي سگهي ٿو ته هڪ اڌ سيڪڙو
اهڙا ماڻهو به هجن، پر باقي سڀ مستسڪي يا جڳياسر هوندا
آهن.

دو اصل اسين ته سنڪ کي صرف سهوليتون ئي ڏيون
ٿا. سڄو ڪم ته سنڪ خود ئي ڪري ٿي، اسين ته ائين لاءِ
ڪجهه به نٿا ڪريون. شيواڌاري اچن ٿا ۽ لنگر جو ڪم
سنڀالين ٿا. هو خود ئي ڀرجڻ تيار ڪن ٿا، خود ئي کائين ٿا
۽ ڪارائين ٿا. وڃڻ وقت سڀ شيون سنڀالي رکن ٿا ۽ ڪمرا
بند ڪري ڇڏيون اسان کي ڏيئي ٿا وڃن. ڏيوي جا پوڄنڊڪ
ته صرف سندن ڪم جي نگراني ۽ سندن سهائتا ڪن ٿا.
ڪڏهن ماڻهو پاڻ شڪايت نٿا ڪن ۽ سمورو ڪم ڪرڻ
۽ تيار رهن ٿا ته پوءِ اسين کين گهربل سهوليتون نه ڏيئي،
شيوا ڪان چو محروم ڏکون؟

* هيءَ ۱۹۷۰ع جي ڳالهه آهي. انهيءَ شيد کانپوءِ ۱۹۸۶ع
پيا به وصال شيد ٺهرايا ويا آهن، جن به سنڪ رهي
ٿي، مستسڪ ٿي سگهي ٿو ۽ لنگر به ورتائي سگهجي ٿو.

آخر اسن اهلواليا صاحب کي مڃاڻڻ ۾ ڪاهه ماڻھو ٿياسين
۽ لنگر وغيره سڀ ٻيهرئين وانگر هلندا رهيا ۽ ڪوبه ٻڌارو
ٻڌ نه ڪيو ويو.

سوال :- مهاراج جي، توهان ٻڌايو هو ته هڪ دفعي پوري
ستسنگ جي دؤران مينهن پوندو رهيو هو. سنگت وسندي
مينهن ۾ ٻڌندي رهڻ جي باوجود به شاعريءَ سان ستسنگ
ٻڌندي رهي. توهانجو خيال جولاھ جو ٻڌارو ٻڌ ڪرڻ جو
هو، پر سنگت جو نه ڪن نه بارش ۾ ڪا به تڪليف ڪانه
ٿي ۽ نه ئي ڪن ڪا شڪايت آهي.

مهاراج جي :- ها، جولاھ جي ٻڌاري ۾ اها تڪليف
درييش ٻڌي آهي، ڇاڪاڻ ته اولهاري جي بارش جو
ڪوبه ڀروسو نه هوندو آهي. اسانجي برسات جي مؤسرم ۱۶
جولاھ کان سيپٽمبر جي پڇاڙيءَ تائين هوندي آهي ۽ ڪنهن
به وقت ڪيتري به برسات پئجي سگهي ٿي. ڪڏهن ڪڏهن
لڳاتار ٻن ٽن ڏينهن تائين زوردار مينهن وسندو رهندو آهي
۽ سنگت لاءِ آرام سان ويهي ستسنگ ٻڌڻ لاءِ ڪا به
سڪل جڳهه نه رهندي آهي. پر جيڪڏهن هڪ ڪلاڪ لاءِ
به بارش بند ٿيندي آهي ته سنگت خبر ناهي ته ڪيئن واري
۽ مٽي وجهي ستسنگ لاءِ تمام جلد زمين تيار ڪري وٺندي
آهي. پوءِ ٻڌي ٻيهر سان سنگت ويهي ستسنگ ٻڌندي
آهي. ماڻهو ڪڏهن به شڪايت نه ڪندا آهن ته جڳهه آلي
آهي ۽ سندن رهڻ جي جاءِ تي گپ آهي يا ڪن رهڻ لاءِ
ليڪه جڳهه نه ملي آهي ۽ نه ڪڏهن ائين چولدا آهن ته بارش
ڪارڻ ڪن لنگر ۾ وقت ئي روئي نه ملي آهي. هُو سڀ ڪم
خوشيءَ سان سوڳار ڪندا آهن.

انهيءَ ڪري ئي اسين لنگر ۾ تمام وڏي لوهه جي چٽ
ٺيرائي رهيا آهيون، جيئن هزارين ماڻهو انجي هيٺان رهي
کڏو کائي سگهن. ڪڏهن گرمي يا سردِيءَ ۾ انجي هيٺان

ٻين جڳھين تان ماڻھن جو اچڻ ته واجب ٿي سگھي ٿو،
جتي جتي مان ستسنگ لاءِ وڃان ٿو، ان علائقي مان ئي ايندڙ
پنڊاري تي اڃا به وڌيڪ ماڻهو ڏٺري ۽ اچن ٿا. سو لاءِ
اُڀاءُ به اسٽل ٿي رهيو.

سوال:- مٿاراج جي، توهين ٻڌائي رهيا هئا ته توهانجو
خيال هڪ پنڊاري بند ڪرڻ جو هو، ڇاڪاڻ ته ان وقت
سخت بارش پوندي هئي.

مهارج جي:- هڪ دفعي سالياني ميٽنگ ۾، جنهن ۾
ديوان صاحب به موجود هو، ان وقت جي سيڪريٽري
اهلو واليا صاحب هڪ رٿ ڏني ته سڀ پنڊارا بند ڪيا
وڃن ۽ سنگت واسطي ڏٺري ۽ اچڻ لاءِ مهيني ۾ ڪڇ خاص
ڏينهن مقرر ڪيا وڃن ۽ پنڊارا نه رکيا وڃن. اهڙيءَ طرح
سنگت کي اها ڄاڻ هجي ته انهن ڏينهن ۾ جڏهن به چاهي
ڏٺري ۽ اچي سگھي ٿي. پر مون محسوس ڪيو ته هاڻي
صرف ۴-۵ ڏينهن لاءِ پنڊارو ٿئي ٿو، پر انهيءَ حالت ۾
ڏي مهيني لاءِ ئي پنڊارو رهندو ۽ اسانجو مسئلو جيئن جو
ان بظير رهندو.

وڏي اهلواليا صاحب ٺهراءُ پيش ڪيو ته جنهن حساب
لنگر هلي رهيو آهي، انکي انهيءَ طرح جاري رکڻ
نٿا هجي. سو هر شخص کي لنگر ۾ صرف ٻه روپون ٿي
گهرجن. مون چيو: ”سنگت کي ڇو تڪليف ڏجي؟
گهرجي ته کين لازمي طور سندن ضرورت مطابق
جهڙ ڏيون. اسين هتي ڇا لاءِ آهيون؟ اسين سنگت
ڪيئن ڇڏون ته ڏٺري ۽ نه اچو، ڇاڪاڻ ته اسين
روپي نقا ڪرائي سگھون؟ اسانکي موقعي شناسيءَ
وڏي حالتن کي منهن ڏيڻ گهرجي ۽ سنگت جي
لاءِ بيشتر اُڀاءُ سوچڻ گهرجن.“

ٺي مشڪل آهي*.

هڪ ڳالهه مان ضرور چوندس ته چاهي ڪهڙي به ۽
ڪيتري به تڪليف چوڻ سهڻي ٿي، سنگت ڪا به شڪايت
نه ڪندي آهي. هاڻي هن دسمبر جي پڊاري ۾ جڏهن
ڪڙاڪيدار سردي پئي ۽ پاري ڀرڻ جي لوت نه آئي،
تڏهن به مون وقت ڪنهن نه اچي شڪايت نه ڪئي ته کيس
سجهڻ لاء يا مٿي ڊڪڻ لاء ڇت يا ڊڪيل آجهر نه مليو.
غير لاهي ڪيئن ماڻهن پاڻ ۾ ڀلي يا گڏجي مڃي
گذارو ڪيو هوندو. پر ڪهڙي به طرح انهن سرديءَ جا ڏينهن
گذاريا. ڏيوي ۾ جاءِ بجاء سنگت ٽڙيل پکڙيل ڏسڻ ۾ ايندي
آهي. ڪڇ ماڻهو وڙاندن ۾، ڪڇ مڪانن ۾، ڪڇ شيڊن
۾، ڪڇ سٽسنگ گهر ۾، ڪڇ ٽينن ۽ شاميلن ۾ ۽ ڪيترا
ڪلڀل ميدانن ۾ وقت گذاريندا آهن. هو رات جو کليل ميدانن
۾ اُڀر ٿي ڏڪندا ٿيڪندا رهندا آهن، ان هولدي به ڪڏهن
ڪا شڪايت نه ڪندا آهن ۽ نه ڪو افسوس ظاهر ڪندا
آهن.

اسين ڏيوي ۾ ايندڙ سنگت جو تعداد ڪوٺائڻ لاء ڪنهن
اسڪيمون ۽ آپاز سڄي چڪا آهيون. مان سيارڻي ۾ سٽسنگ
جي ٽينن ڏورن تي ويهندو آهيان، جيئن ماڻهن کي ڏيوي ۾
اچڻ نه ٿي. پر نتيجو اهو نڪرندو آهي جو اڳئين کان به
وڌيڪ ماڻهو هتي ڏيوي ۾ ايندا آهن ۽ خاص ڪري انهن
جڳهن تان، جتان مان سٽسنگ جي ڏورن تان ئي ايندو آهيان.

* هيءُ ۱۹۷۱ع جي ڳالهه آهي. ان سال ۱۴ وڏيون
ميهان سرابون ٺاهيون ويون آهن، جن ۾ هزارين ماڻهو رهي
سگهن ٿا. هاڻي ۱۹۸۶ع ۾ به وصال سٽ ٺاهيا ويا آهن، جن
مان هڪ لک سترين لاء آهي. هڪ شيد ۾ ۵۰-۶۰ هزار ماڻهو
ريندي سگهن ٿا ۽ ۲۰-۲۵ هزار آرام ڪري سگهن ٿا.

آهڙيءَ طرح ڏيري ۾ اڃا به ڪيترا ئي ڪم ڪرڻا پيا آهن. منهنجو خيال آهي ته جيڪڏهن اهي ڪم پورا ٿيندا ته ٽيڪس لنگر کي وڌائڻ جي ضرورت پئجي ويندي. ڪافي تعداد ۾ سنگت کي لنگر ۾ ڪارائتو پوي ٿو ۽ هر سال سنگت ۲۵ هزار وڌي رهي آهي. جيڪڏهن ۲۰ هزار جڳياسو نام وٺڻ اچن ٿا ته انهن سان گڏ گهٽ ۾ گهٽ ۳۰ هزار پيا به ٻارن ۽ ٻچن ۽ ٻين سڀندين جي روپ ۾ اچڻ لڳن ٿا. آهڙيءَ طرح سنگت جي سنڀال ڪرڻ ۽ انهن جون ضرورتون پوريون ڪرڻ جو ڪم لڳاتار وڌندو رهي ٿو.

جڏهن مان ۵-۶ سالن جي عمر ۾ ڏيري ۾ آيس ته ان وقت اسين ضروري حاجت لاءِ ٻاهر ويندا هئاسين ۽ نديءَ ۾ سنان ڪندا هئاسين. سڄي ڏيري ۾ ڪوبه ڪاڪوس يا سنان گهر نه هو. ديوان صاحب جي عمر ۷۴-۷۵ ورهيه آهي ۽ گذريل ۵۰ سالن کان هو هتي ايندو رهيو آهي. شايد ان کان به اڳ ۾ ايندو رهيو هجي. هو انهن سڀني حالتن کي ڏسندو رهيو آهي ۽ ان دؤر مان لنگهندو رهيو آهي. ان سمي نه ته ڏيري ۾ پلنگه يا ڪتون هونديون هيون ۽ نه بسترا. ماڻهو چٽائي يا ٽڏن توڙين تي سمهيا پيا هوندا هئا ۽ ورائڊي ۾ سمهڻ لاءِ جڳهه ملڻ، خوشقسمتي سمجهيو ويندو هو. نه ته ٻاهر ڪليل زمين ۾ يا وڻن هيٺان سمهڻو پوندو هو. برسات پوڻ جي حالت ۾ آهستي آهستي وڻن جي پنن تان پاڻي هيٺ ڪڪڙ شروع ڪندو هو. انهيءَ وقت ماڻهو هيڏانهن هوڏانهن سر بدلائي وٺندا هئا. ڪيترا دفعا ته پورا پاڻيءَ ۾ پئجي پيا هئا، ڇاڪاڻ ته برسات کان بچڻ لاءِ ڪابه جڳهه نه هئي. به جڏهن پنداري جي ڏينهن ۾ سنگت ڪافي تعداد ۾ ٿي ته برسات جي دؤران ڪيترن کي سر لڪائڻ لاءِ نه ملي سگهندي آهي. نيٺ به هن ڪالونيءَ ۾ ۲ لک جي رهن ڪرڻ جو پوريءَ طرح پُر بند ڪرڻ نهايت

گهڻو نه وڃڻ گهرجي. (سٿر بوسا کي) توهين مون سان گڏ
 مهينو کن رهيا آهيو. اسين ٽيڙي مان ۱۰ نومبر جي لڪتاسن
 ۽ ۱۰-۱۱ نومبر جي هتي واپس پهتاسين. پورو مهينو لڳاتار
 جاءِ بچاءِ، دؤرو جاري رهيو ۽ شايد ئي ڪنهن جڳهه تي بن
 ٿيڻ کان مٿي رهيا هوندا سين.

سٿر بوسا:- مهاراج جي، مان ڳڻيندو رهيس. ڪل ۱۴
 الڳ الڳ جڳهن تي اسان راس گذاري هئي.

مهاراج جي:- توهين ته ۱۴ جڳهن تي رهيا. مون ان
 کان وڌيڪ جڳهن تي راس گذاري، ڇاڪاڻ ته مان دهليءَ
 مان ٿيندو هتي واپس آيو هوس.

سٿر بوسا:- ها، اها صحيح ڳالهه آهي. منهنجي خيال ۾
 هيءُ توهانجو هندستان ۾ سڀ کان لنڊو دؤرو هو.

مهاراج جي:- منهنجو به اهوئي خيال آهي. يا ته هيءُ
 يا اڳيون هماغل ڀرديش جو دؤرو لنڊو هو. ان ۾ به مولڪي
 ۲۰-۲۵ ٿيڻ لڳا هئا. ڀرهن سال ته لڳ ڀڳ پوري گرميءَ
 جي مؤثر مان ٽيڙي ۾ ئي گذاريندس. سنگت وڌندي ئي
 رهي ۽ اسان کي انهنجي سهنج سهوليت لاءِ گهڻو ڪجهه لهرائڻو
 آهي. سنگت لاءِ ٻاٻل سڀ جڳهون گهرج کان گهٽ ئي
 رهيون آهن. اسان کي سائيڪلن لاءِ ۽ بسترن لاءِ ٿيون شيون،
 ڪار ۽ بسن لاءِ بئرن استعمال لهرائڻا آهن. ڪنهن نلش جا
 ڪاڪوس، سنان گهر، سنگت جي رهڻ لاءِ ميدان ۽ گيسٽ
 هائوس سامهون ڇپر جو مرسيز ميدان تيار ڪرائڻو آهي.

مان مستنگهن جي شخصي رهائش لاءِ ڪجھه مڪان به
 نيراڻو چاغيان ٿو. ڪيترا ماڻهو پنهنجي رهڻ لاءِ الڳ شخصي
 ڪان ولڻ چاهين ٿا. ان ڪالهه سنگت لاءِ وڌيڪ شيون ۽
 ٽيڙي ۾ وڌيڪ دستا لهرائڻا آهن. مٽيءَ کي اڏامڻ کان
 بچڻ لاءِ ۽ گرميءَ جي وقت ڇانو ميسر ڪرڻ لاءِ وڻن جي
 استعمال آهي.

هئا ۽ ڏيڊ به سڙ پوء به رهجي ويا. انهن کي چيو ويو ته
نام دان لاء پئي مئرد اسٿان تي اچن، جتي ستسنگه ٿيڻو آهي
ديوان صاحب:- حضور، هڪ جڳهه تي توهان ڦريو
۱۵۰۰ جيون کي نام دان بخشيو هو.

مهراج جي:- هڪ ڏينهن به نه، پر ٻن ڏينهن به. اها
ٻوٽا جي ڳالهه آهي. مون کي پنهنجو پوٽا جو دؤر هڪ
ڏينهن لاء وڌائڻو پيو ۽ ٻن ڏينهن به، تن بئڪن يا شستن به
۱۶۸۰ جڳياس کي نام ڏنو ويو.

سٿم بوسا:- حضور، ڪوٽ ڳڙهه به ته هڪ اُنڙي ڳالهه
ٿي گذري هئي. دراصل اُتي توهان جو نام دان ڏيڻ جو
پروگرام ڪونه هو، پر سنگت جي رهنمائي تي توهان نام دان
ڏيڻ قبول ڪيو ۽ هڪ ستسنگي جي هڪ ڳالهه جي ٻي منزل
جي ماڙيءَ تي، جنهن کي هن سڀڪندڙ ڳالهه جي ٻي منزل
۴۰-۵۰ ماڻهو ويهي ٿي سگهيا، ان لاء ڪم آڻڻ ٿي چاهيو.
پر نيٺ اسڪول جي ڪمري به توهان ۴۰۰ جڳياس کي
نام دان بخشيو. انهيءَ ڪمري به ان کان وڌيڪ ماڻهو ماڻهي
ٿي سگهيا. مون کي اُندر جاء نه ملي سگهي، تنهنڪري
ڪي ٻاهر بيٺو پيو. اها جڳهه ڪافي پُريل هئي، تر چڻ
جاء به نه هئي. ماڻهو ديوار سان لڳا بيٺا هئا.

مهراج جي:- انهن لاء راتين تي ٿيڪ هو، ٻاهر زبردست
هوا. پر ڪمرو اُندر وڌندڙ نمولي گرم هو، ڇاڪاڻ ته
جي اُندر ايترا ماڻهو ساڻه گڏي رهيا هئا ۽ ڪمري
ي اچڻ وڃڻ لاء ڪوبه سائڻ ڪونه هو.
بوسا:- سچ ٻچ ايئن سردِي هئي.

ج جي:- منهنجي ڊاڪٽرن مون کي سنڀال لاء
آهي ته مون کي پنهنجن دؤرن جي رفتار ڳڻائڻ
ڪري ايترو نيس ۽ دور دراز دؤرن تي

سنت مت پر آيا آهن.*

جڏهن به مان ستسنگ جي دڙون تي ويندو آهيان ته گهڻي جڳههسو نام ولڻ لاء ايندا آهن. انهن مان سڀ ڏيري اچڻ جو خرح ڪري نه سگهندا آهن ۽ ٻيون تڪليفون برداشت نه ڪري سگهندا آهن. هڪ طرح ته اهو ليڪ ئي آهي، ڇاڪاڻ ته ڏيري پر اسان وقت ايترو ماڻهن جي رهائش لاء ۽ انهن جي ديمڪ پال ڪرڻ لاء ڀورو ڀرپڻ ڪونه آهي. اصل ۾ اهو خرح منڪل آهي ته اڏي ٿڌي ٻيڙي ۽ ٻي ايتري گهڻي سنڪت آرام سان ساهه نه کڻي سگهندي يا نه. انهيءَ ڪري مان پنهنجن نين دڙون تي انهن نام جي اڻلاشي جيئن ڪي اتي ئي نام ڏيندو آهيان ته جيئن هو ڏيري اچڻ جي تڪليف کان بچي سگهن.

ديوان صاحب:- هن سال ستسنگ جي دڙون ۸ هزارن کان به وڌيڪ جيئن ڪي نام دان مليو آهي.

مهارج جي:- ها. ۹ هزارن جي دڙون ۱۱۴ هزارن جي هتي ڏيري ۾. اهي سڀ آنگهه اکر سالياني رپورٽ ۾ ڇپايا ويندا آهن، جيئن سڀ ستسنگي اهي پڙهي سگهن. منهنجي مهال ۾ پنهنجي پوئين دڙي ۾ سڀني کان وڌيڪ جيئن ڪي مون سنڀرو ۾ نام ڏنو هو. هڪ ٻئيڪ ۾ ۷۱۶ ڇٽا

* ۱۹۸۶ع تائين اها حالت ئي وڃي آهي، جو صرف ميروري، مارچ ۽ اپريل ۾ ممبئي، دهلي، احمدآباد، ٻورو ۽ ڏيري جي قريب ۴۰ هزار جيئن ڪي نام ملي چڪو آهي. ۱۹۸۵ع ۾ صرف اپريل جي پيڊاري ۾ ۱۸ هزارن کان به وڌيڪ پريمي ڪي نام مليو هو. ۱۹۸۵ع جي سڄي سال ۾ ڪل هڪ لک جيئن ڪي نام دان مليو. نام دان جا آنگهه اکر هن ريت آهن - ۱۹۷۰ع تائين ۱,۹۵,۸۲۷، ۱۹۷۱ع کان ۱۹۸۵ع تائين ۸,۵۶,۶۰۴، آگسٽ ۱۹۸۶ع تائين ۹,۳۶,۹۱۲.

۾ پوري سال جي سڀني ڳالهين جو ذڪر هوندو آهي.
ديوان صاحب:- مان توهان کي هڪ اهڙي ڳالهه ۽
چاهيان ٿو، جيڪا سڄي سنسار ۾ ڪنهن به ديش ۽ ڪنهن
وقت يا جڳ ۾، سنت مت جي لاتهاست ۾ ڪڏهن به نه
هوندي.

سڀ ستسنگي:- ها، ضرور ٻڌايو.

ديوان صاحب:- ڪلهه يعني ۳۱ ڊسمبر ۱۹۶۸ع تائين
موجوده سرڪار ٽن لکن جيتون کي نام دان جي بخشش
ڪري چڪا آهن. جيتون جيتون کي بابا جڻمل سنگهه مهاراج
جن، حضور مهاراج ساون سنگهه جن ۽ حضور سردار بهادر
مهاراج جن، ٽنهي سنگون ملائي نام ڏنو هوندو، انهن کان پيشن
جيون کي هيلٽائين موجوده مهاراج جن دوان نام دان ملي
چڪو آهي. اڄ تائين دنيا جي لاتهاست ۾ ڪڏهن به، ڪنهن
به سنت، ڪنهن به جڳ ۾، شايد وچا جي شروع کان اڄ تائين
ايترون جيتون کي نام نه بخشيو هوندو.

مهاراج جي:- منهنجي خيال ۾ اها ڳالهه صحيح ناهي.
مان سمجهان ٿو ته بابا جن جي وقت کان وٺي اڄ تائين ڪل
مٿايل جيتون جو تعداد ٽي لک هوندو. ديوان صاحب نه اتهاست
پيار ۾ اچي ڪجهه وڌيڪ اڇو چالو لڳائي رهيا آهن.

ديوان صاحب:- چڱو، جيڪڏهن انهن ٽن لکن ۾
ع کان وٺي اڄ تائين جا سڀ ستسنگي شامل به آهن، ته
منهنجي ڳالهه غلط ڪانهي. صرف هن سال ۾ ئي ۲۰ هزارن
جيتون کي نام دان مليو آهي.

مهاراج جي:- پر ۲۰ هزار جيتون کي نام دان صرف
ٽي مليو آهي. هن سال سڀ کان وڌيڪ جيتون

۽ ڪڏهن ته منهنجي هتي نه هئڻ جي حالت ۾ صرف ۲۰۰-۳۰۰
 ٽي رهجي ويندا آهن. * دراصل مون لاءِ اهو چوڻ مشڪل
 آهي ته منهنجي غير موجودگيءَ ۾ هتي ڪيترا ماڻهو رهندا
 آهن، ڇاڪاڻ ته منهنجي واپس ايندي ئي ماڻهو ڪافي تعداد
 ۾ بياس، امرتسر، جلدور ۽ ٻين اسٽالن تان ڊورڊا هليا ايندا
 آهن. پر منهنجي خيال ۾ هتي لڳ ڀڳ ۵۰۰-۶۰۰ ستنگي
 دائمي طور رهندا آهن، باقي ماڻهو ته ايندا ويندا ئي رهندا
 آهن. سرديءَ جي مهينن ۾ جڏهن مان اڪثر هتي رهندو
 آهيان يا جڏهن به مان هتي هوندو آهيان ته ان وقت تمام
 گهڻا ماڻهو اچي ويندا آهن. ڪيترا ته مهيني، ٻن مهينن يا ٽن
 مهينن تائين اچي رهندا آهن. جيڪي لسي عرصي تائين رهندا
 آهن، انهن مان گهڻن جا ته هتي پنهنجا مڪان آهن، تنهن
 ڪري انهن کي هتي سڀ ٽين زماني جون سهولتون ميسر
 آهن.

سوال:- ستنگين جو ڪل تعداد ڪيترو آهي؟ *
 لاء به ماڻهن جو الڳ الڳ راپر يا انداز آهي.

مهاوڙاڃ جي:- ڏاڍي جي هر سالاني راپورت ۾ رهي
 سڀ ٻالهيون ڏليون وينديون آهن. توهين سيڪريٽريءَ کان
 راپورت جي ڪاٻي وٺي سگهو ٿا. ٻاهرين ڏينهن جي عيوض
 کي راپورت جون ڪاٻيون هر سال موڪليون وينديون آهن
 ۽ ان ۾ ٽرسٽ، سرمائيتي ۽ ڪالونيءَ جي وڪاس ۽ ڪم ڪار
 جي پوري ڄاڻ ۽ انگ اکر ڏنل هوندا آهن، جيئن اتي جي
 ستنگين کي ڏهري جي ڪم ڪار بابت خبر پوندي رهي.
 ايتري قدر جو حساب ڪتاب ۽ آڊيٽر جي راپورت به

* ۱۹۷۱ع جا هيءَ سوال جواب آهن.

** ۱۹۸۱ع ۾ ڪل ستنگي ۷,۵۰,۴۱۶ هئا ۽ اپريل ۱۹۸۶ع
 ۾ ۱۰,۸۰,۷۰۳

انوسار ڪمائي ڪرڻ سان ئي سگهي ٿو. انهن جي اُڀر
يعني برهر يا ترڪي ۾ پئجي ٿو ۽ آتما سدا لاءِ ڏيهه جو
بندن کان مڪت ٿئي ٿي.
اهڙي پوري شبد جو سار آهي.

سوال :- مهاراج جي، ڪهڙي پنداري ۾ گهڻي کان گهڻي
سنگت ايندي آهي، ان باري ۾ الڳ الڳ انومان آهن.
اڄڪلهه ڊسمهر جي پنداري ۾ عام طور ڪيتري سنگت ايندي
آهي؟

مهاراج جي :- خوشقسمتيءَ سان پنداري جي ڏينهن
۾ توهين هتي ئي هوندا، ان وقت توهين پاڻ ئي ڏسي ۽
ڳڻي وٺجو. منهنجي خيال ۾ ستسنگ گهر جي ديوار کان ٻاهر
وارد وڌو ميدان پوريءَ طرح پُر جي ويندو. منهنجو ڌيان ته
ستسنگ ۾ هوندو آهي، تنهن ڪري مون کان سنگت جي
نمبر شماري نه ٿي سگهندي. جي مان سنگت ڳڻڻ شروع
ڪندس ته ستسنگ ڪري نه سگهندس. انهيءَ ڪري منهنجي
مال ۾ اها ذميواري هن دفعي توهان کي ڪڍڻ گهرجي.
توهين حساب لڳائي وٺجو ته جنهن جڳهه تي سنگت ڪئي
ٿي، اها ڪيتري لنبي ۽ ڪيتري چوڙي آهي. ان
ب ستسنگ ۾ اچڻ وارن جي تعداد جي خبر پئجي ويندي.
اصل ستسنگ ۾ آيل سنگت کي ڳڻڻ بجاءِ يا لئين چوڻ
ستسنگ ۾ ڪيترا ماڻهو آيا آهن، ستسنگ ۾ آيل مڙ
۽ وشال هجڻ چوڻ ئي بهتر ٿيندو، ڇاڪاڻ ته ايترو
ي ڳڻڻ ڪرڻ نهايت مشڪل آهي.

ج جي :- ڏيڙي جي آبادي وڌندي گهٽجندي
ڪڏهن هتي لڳ ڀڳ ۲ لک ماڻهو ٿي ويندا آهن

”هر مندرو مه نام لڏان هٿ، لا بوجيهه مڪڙ گوار.“

يعني شبد يا نام روڻي خزانو، سرار روڻي هري مندرو
پر آهي ۽ اسان کي سرار جي اندر ئي ان جي کوج ڪرڻ
گهرجي. اڳتي ڪرو صاحب فرمائين ٿا:

”هر مندرو هر ڪا هات هٿ، وڪٽا سبد سوار.“

مطلب ته اسانجو سرار اهو دڪان آهي، جتي هري يا
شبد روڻي سڌو وڃي ڪري سگهجي ٿو. اها ڳالهه ساڳي
يا هڪ ئي آهي، پر ڪرو صاحب اتي ٻيءَ طرح سمجهائي
دهيا آهن. شبد جي آخر ۾ ڪرو صاحب فرمائين ٿا:

”هر مندرو مڙ من لوهٽ هٿ، موهٽا دوجي پاءُ“

پارس بيمٽي ڪڍڻ پٽا، سميت ڪهي نه جاءِ.“

مطلب ته پارس ۽ لوهٽ هٿي سرار جي اندر آهن، پر جيئن
لوهٽ جو پارس سان سرس لٿو ٿئي، تڏهن اهو سون لوهٽ
هجي سگهي. پاڙ اهو آهي ته من روڻي لوهٽ ۽ شبد روڻي
پارس هٿي سرار جي اندر آهن، پر من ڪڏهن اندر شبد سان
ڇڙندو، تڏهن ئي ان جي ڪاٺا پٽ ٿيندي. پر مائتا جي
پڳي ڪرڻ سان يعني سرف کي اندر شبد سان جوڙي رکڻ
سان اسانجو سرار سون ڇڙو ٿي ٻڙي ٿو، من لوهٽ تي ٻڙي
ٿو ۽ اسانجو سوار پر منس جنر پر اچڻ سڌو ٿئي ٿو. شبد سان
ڇڙو بنا من ڪڏهن به لوهٽ لٿو ٿئي. جيئن من لوهٽ لٿو
ٿئي، تڏهن آتما به ڪڏهن لوهٽ لٿي ٿئي ۽ ڪڏهن به آتما
ٻي ڀيڻجو وڃايل پر ڪاش واپس لوهٽ ملي سگهي ۽ نه ڪڏهن
انهن واپس وڃي پر مائتا سان ملاپ ڪري ٿي سگهي.

من روڻي لوهٽ جو شبد روڻي پارس سان ڇهه ڪٽڻ
ٿئي؟ ڪرو صاحب فرمائين ٿا: ”ڪر پر سادي“ يعني ته اهو
سرف ڪرڻ جي دٻا مٿس سان ئي ٿي سگهي ٿو. ڪرڻ جي
دٻا مٿس پر اهو ڪرڻ لاءِ انهن جي شرن ۾، انهن جي سنگت
صحت ۾ اچڻو ٻڌندو. انهن جي صحبت ۾ ئي اسان جو من

اسان لاء سارو سنسار هري مندر بطجي ٿو، ڇاڪاڻ ته وقت جيڏانهن به نگاهه ڪريون ٿا، اوڏانهن اهو هري، ٻرماتما روپي سڄي ئي ساڪيات سامهون ڏسجي ٿو. ان کالسي ڪٿي ڪٿي به، ٻن ٻن به سمايل آهي، ٻرماتما ته وچنا جي سرويوارڪ يا هر جاءِ حاضر تڏهن ڏسي سگهنداسين، جڏهن پهرين اسان کي اندر ٻرماتما نظر ايندو. اهڙي ڪرڻ صاحب منمڪ جي اوستا بيان ڪن ٿا:

منمڪ آهي آهن، ماڻس هر مندر نه هوءَ. ”
هميشه اهو سوال ڪندا آهن ته هيڏو وڏو ٻرماتما، جو سڀني جو داتا ۽ بادشاهه آهي، جي من جي تابع يا آڏين آهن. آهي آهي، اهو منش جي ننڍڙي سرور به ڪيئن سمائجي سگهي ٿو. هو سمجهن ٿا ته اهو ٻرماتما ڪيئن وڏي مندر، گردواري، گرجا گهر، مسجد وغيره ۾ هوندو يا ڪيئن ٻهاري پٺيان يا مٿي آسمان ۾ سمٽيل هوندو. انهيءَ ڪري هو ان ٻرماتما جي هميشه ٻاهر ئي تلاش ڪندا رهن ٿا، ان کي ڪڏهن سرور ۾ اندر ڳولهن جي ڪوشش ٿي نٿا ڪن. اهڙيءَ طرح دنيا جا منش اهو سمجهڻ جي ڪوشش ٿي ڪن ته ٻرماتما جيڪو اسان سڀني جي اندر ويٺو آهي، سڀ ڏسي رهيو آهي. اسين دنيا کي ته دوکو ڏيئي ٿا، پر پنهنجي اندر ويٺل ٻرماتما کي ڪيئن ٿا دوکو ڏيئي؟ جي اسين انهن سوچون ٿا ته ٻرماتما اسانجي ڀاڱي ۽ هو اسانجي ڪيل ڪرم کي نظر ڏسي ته اهو ڀاڱي ڪي دوکو ڏيئي آهي. اڀريش کي ٻئي طرفي سان سمجهائيندي، ڪرڻ فرمائين ٿا:

فرمائين ٿا:

اھر ليڪ آھي تہ اھو مالڪ اسانھي اندر آھي ۽ اھوئي
 اسانھي سار سنڀال لھي رھيو آھي، پر هن سرور پر ويھي،
 جيڪي ڪرم اسين ڪري رھيا آھيون، انهن سڀني جو
 حساب اسانکي ڏيڻو ئي ٿو، ڇو جو به ۽ ٻين جو به.
 جيڪڏهن اسين ان ڪرم جي ٻڌڻ مان چونڪارو ڇاھيون
 ٿا تہ انجو هڪ ئي اڀاءُ آھي، هڪ ئي ساڌن آھي ۽ اھو
 آھي پنھنجي سرڪ کي اندر شيد يا لام سان جوڙڻ. شيد
 يا لام سان جوڙڻ بعد اسين هر قسم جي ڪرمن کان مٿي اٿون
 ٿا، اندر ڀرمانا سان مڃاڻ ڪرڻ جي لائق بڻجن ٿا ۽
 هميشه لاءِ ڏيھ جي ٻڌڻن کان آزاد ٿيون ٿا.

اسانکي منس جو چولو ڏلو ئي ڏيھ لاءِ ويندو آھي تہ
 جيئن اسين پنھنجي اندر ڀرمانا سان مڃاڻ ڪري سگھون.
 منس کي سرشتيءَ جو سرور مڃو ويو آھي، ڇاڪاڻ تہ ٻي
 ڪنهن به جوڙ يا جامي ۾ ڀرمانا جي ڀڳتي ڪري نٿي
 سگھجي، ڀرمانا سان مڃاڻ ڪري نٿو سگھجي. ڏيھ ڪري
 جيئن اسين منس چولي ۾ آھيون، اسانکي ان موقعي جو
 ڀورو لاپ وٺڻ گھرجي ۽ مالڪ جي ڀڳتيءَ ڏانهن ڀورو ڏيان
 ڏيڻ گھرجي. جڏهن اسين مالڪ جي ڀڳتي ڪري، اندر
 لام يا شيد سان جوڙي وڃون ٿا تہ اسانجو منس چولي ٻاڻڻ
 جو مقصد ڀورو ٿئي ٿو، اسانجو دنيا ۾ اچڻ سٺو ٿئي ٿو،
 سڃاڻو ٿئي ٿو.

جڏهن اسين اندر شيد سان جوڙي، ڀرمانا سان مڃاڻ
 ڪريون ٿا تہ ڪپڙو ٺاڻندو ٿئي ٿو؟ گرو صاحب فرمائين ٿا:
 ”هر مندر ايھ جڪت هٿ، گر بن گھور انداز.“

انهيءَ ارشاد ۾ صرف اسانجو سرور ئي هري مندر نٿو
 رھي، پر سڄو سنسار ئي هريءَ جو مندر متوس ٿئي ٿو.
 پھرين سرور هري مندر بڻجي ٿو، ڇو تہ اسين سرور ۾ ئي
 ڀرمانا سان مڃاڻ ڪريون ٿا. اندر ڀرمانا سان مڃاڻ ڪلڀوءَ

سان ڏسي سگهجي ٿو ۽ نه انساني ڪنن سان ٻڌي سگهجي ٿو. يعني اُنکي ڏسڻ لاءِ ۽ ٻڌڻ لاءِ اندروني يا دونه اکين ۽ ڪنن جي ضرورت آهي. انهيءَ باري ۾ گرو انگد صاحب جن فرمائين ٿا:

اڪي باجهه ويڪڙا وڻ ڪنڊا سٺا،
پترا باجهه چٽا وڻ هٿا ڪرڻا،
جهڙي باجهه ٻوٽا اءِ جيوت مرڻا،
نالڪ ڪم ڀڄاڻڪي ته خصمي ملڻا.

(ع ۲، ۱۳۹)

اڌاڪ توهين اُن ڪم، نام يا شبد کي ڀڳڙي ٿي پنهنجي اُن ڪم يعني مالڪ سان ملي سگهندا، جنهن کي نه ڪنهن جون اکيون ڏسي ٿيون سگهن، نه ڪنهن جا ڪن ٻڌي ٿا سگهن، جنهن تائين نه ڪنهن جا هٿ پير پهچي ٿا سگهن ۽ جنهن جو نه زبان بيان ڪري ٿي سگهي، پر جنهن کي جيئري ٿي مرڻ سان هر هڪ پنهنجي اندر ۾ پراپت ڪري سگهي ٿو. جيئري ٿي مرڻ جو مطلب آهي پنهنجي سرت يا خيال کي نون دوارن مان ڪڍي اکين پٺيان آڻي، اُن شبد يا نام سان جوڙي، پريو پرماتما کي پراپت ڪرڻ. انهيءَ اڀياس کي ستن مهاتمان جيئري مرڻ ڪوٺيو آهي، ڇاڪاڻ ته جڏهن ڪنهن جو مُٿ ٿيندو آهي ته پهرين اُنجا پير ٿڌا ٿيندا آهن، پوءِ ٽنگون ٿڌيون ٿينديون آهن ۽ پوءِ ڏڙ ٿڌو ٿيندو آهي. اُنهي اندر آتما به هوندي آهي ۽ اُنکي ڪيترا دفعا پنهنجي پاڻ جو به هوش هوندو آهي. پر جڏهن اُنهي آتما سمجهي اڪين تائين ايندي آهي ۽ سرير کي ڇڏي هڪ طرف ٿي ويندي آهي ته اسين چوندا آهيون ته هو مري ويو. گرو صاحب فرمائين ٿا ته اهڙيءَ طرح جيئري ٿي مري. جيڪڏهن توهين سڄي شبد کي ڀڳڙا چاهيو ٿا، سڄي نام سان پنهنجي خيال کي جوڙڻ چاهيو ٿا ته سمن ۽ زبان ذريعي جيئري ٿي

اندر پنهنجي گهر جو رخ قائم ڪرڻو آهي ۽ انهيءَ پرڪاش
ذريعي پنهنجي گهر جو دستو ڏسڻو آهي. اهڙيءَ طرح اسان
کي پنهنجي گهر ڏانهن هلاڻ شروع ڪرڻو آهي. پرماتما هر
جيو جي اندر اکين جي پويان اها شيد جي ڌن ۽ اهو شيد
جو پرڪاش رکيا آهن. انهيءَ ڪري گرو نانڪ صاحب جن
فرمائين ٿا:

”انتر جوت نرنتر باڻي، ساچي صاحب سته لو لائي.“

مطلب ته سڀني جي اکين پٺيان جوت ٻڙي رهي آهي ۽
جوت جي اندر ان منو ۽ سريلو آواز اچي رهيو آهي. جيڪي
ڀاڳوان جيو اکين جي مرڪز تي پهچي، ان جوت جا درشن
ڪن ٿا ۽ ان آواز کي پڪڙين ٿا، انهنجي سڄي صاحب سان
ان گل مالڪ سان لتو لڳي ٿي وڃي ۽ انهن جو دنياوي
وه پيار نودت ٿي وڃي ٿو. حضرت عيسيٰ فرمائين ٿا:

“If thy eye be single, thy whole body shall be full of Light

جي توهين هڪ اک وارا ٿيندا ته توهان جو سڄو جسم
پرڪاش سان ڀرجي پوندو. سندن پاڻو آهي ته جي اسين
کي نون دواڻن مان سميتي اکين پٺيان ايڪاگر ڪنداسين
انڪي پنهنجي اندر نور يا پرڪاش نظر ايندو.

امي جن به فرمائين ٿا ته جڏهن اسين سمون دواڻن
خيال کي سميتي اکين پٺيان آڻينداسين ۽ من کي ان
ي آڻي جوت ۾ ٽڪائينداسين ته اسين دويت مان
يڪتا ۾ اچي وينداسين:

سر آءِ نئسن ۾ سميت ڪر ايڪه پيمان هون،
مان دور هو جاوي درشتي جوت ۾ ڌرنا.

(سار وچن، ۱۵۲)

اس جن فرمائين ٿا:

سمن ۽ ڏيان اهو موھ ڀٻار پيدا ڪيو، جيڪي لاسوت
 آهن، فنا آهن. انهيءَ ڪري سمن مهاتما سمجھائين ٿا ته
 من کي سمن ۽ ڏيان ڪرڻ جي قدرتي عادت پھتي چڪي
 آهي. تنھنڪري من جي ان عادت جو مائڊر وٺي، ان کي
 اهڙي رستو جي سمن ۽ ڏيان ۾ لڳايو، جيڪا ناس يا فنا
 نه ٿيندي، جيڪا ست ۽ امر آهي. اها ڪهڙي رستو آهي؟
 اهو آهي صرف هڪ پر ماتما، اڪال ڀرڪ، ڀرميسور، سمن
 مهاتما اسان کي انجي نام جي سمن ۽ ڏيان ڪرڻ جو ساڌن
 سمجھائيندا آهن، جنهن ذريعي اسان کي پنهنجي ڦهلل خيال
 کي نون دوارن مان واپس کڻجي، اکين جي پٺيان آڻي
 اڳاڳر ڪرڻو آهي. ڪرڻو امر داس جن فرمائين ٿا:-

”ٺڌو در لاکي ڏاوت رهائي، دسويءَ ڀڄ ڳهر واسا پائي،
 اوليٰ الحد سبد وجهه دن رائي، ڪومتِي سبد سڦاوڻا.“
 (م ٣، ١٢٤)

ارٿاٽ جڏهن توهين نون دوارن مان خيال کي ڪڍي،
 اکين پويان ڪنڊ ڪندا ته پنهنجي ڳهر جي دروازي تي
 پهچي ويندا. ان ڳهر جي دروازي جي ڪهڙي لسالي آهي؟
 لسالي اها آهي ته انهيءَ ٽٽي يا مرڪز تي سڀني جي اندر
 الحد شبد ڏينهن رات وڃي رهيو آهي، ڏڪارون ڏٻي
 رهيو آهي. اها مني کان مني، سڀنيءَ کان سڀني شبد جي
 ڏن، جيڪا مالڪ جي درگاه کان اچي رهي آهي، اها
 ساڌرستن، چورن لڳن مطلب ته سڀني جنهن جي اندر
 آهي. اتي نه ڪنهن قوم جو سوال آهي ۽ نه ڪنهن مذهب
 يا ملڪ جو. ڪو هندو ٻڌي اندر وڃي، سکر، عيسائي
 ٻڌي اندر وڃي. جيڪو به خوش قسمت انسان پنهنجي خيال
 کي اکين پٺيان، نئين تل تي اڳاڳر ڪري ٿو، اهو پنهنجي
 اندر انهيءَ شبد جي ڏن کي ٻڌڻ شروع ڪري ٿو، شبد جي
 ڀرڪاش کي ڏٺڻ شروع ڪري ٿو. انهيءَ ڏن دوارن اسان کي

”سنگل آء“ (Single Eye), ”ٿرڊ آء“ (Third Eye) ۽ ”گهر ڏر“ ”نقطا-ي-سر“
خيال هيٺ لهي ۽ سرڙ جي ٽون ڊوارن ذريعي سڄي ڏ
ڦهلاجي رهيو آهي. اُتي وٺي اسان کي ڪڏهن ڪڏهن ٻارن ٻچن ڏ
جو خيال ايندو آهي. من ڪڏهن ٺهڻ يا اسٽر ٿي نٿو رهي
ڪنهن نه ڪنهن پڌارت جي سوچ وڃي ۽ لڳو ٿي رهي ٿو
اها جيڪا من کي ڏينهن رات سوچ وڃي ڪرڻ جي عادت
پيل آهي، ان کي مهاتما ”سمرن ڪرڻ“ چوندا آهن.
سوچيندا وڃي ايندا آهيون، انهن جون شڪليون به اسين
اکين اڳيان اچي وينديون آهن. جي اسين ٻارن ٻچن جو
سوچيندا آهيون ته ٻار ٻچا اکين سامهون اچي ويندا آهن ۽
جي گھرو ڪاروبار بابت سوچيون ٿا ته ڪاروبار اکين جي
سامهون اچي وڃي ٿو. ان کي سنت مهاتما ”ڌيان ڪرڻ“
چوندا آهن. جنهنجو به ڪير سمرن ڪري ٿو ته اُنجو ڌيان
ڪرڻ به شروع ڪري ٿو. جن جو به اسين سمرن ۽ ڌيان
ڪريون ٿا، تن سان پنهنجو ايترو موهه پيار پيدا ٿئي ٿو، جو
رات جو سڀنا به اسان کي اُنهن جا ئي اچڻ لڳن ٿا ۽ موٽ
وقت اُنهنجن ئي شڪليون سڻيما جي تصورن وانگر سامهون
جي ٿيون ٿيون. پوءِ ”جهان آسا تهان پاسا“ جي چوڻي ۽
”سنساري جيو اُهيءَ ڌارا ۾ ٿي وهڻ شروع ڪندا آهيون.“
هاڻي، اهو ڇا آهي جيڪو اسان کي ٻار ٻار سنسار ۾
پيدا ڪيو؟ سمرن ۽ ڌيان پيدا ڪيو. ڪنهن جي
۽ ڌيان اهو موهه پيار پيدا ڪيو؟ اُنهن پڌارتن جي

ٻا اڳتي ۾ 47 ي طرح مڪرڻي آهي؟ گورو صاحب فرمائين ٿا:
 ”هر دور سڀني کي سمجهڻ هر سامو نه، سمهال.“ اوتاس ان
 هر دور ۾ اندر وڃي، شهد يا لام جي ڪمائيءَ ذريعي
 ان ازماعا ۾ کوج مڪري ٿي سگهجي، پرماتما جي پوڄا
 مڪري ٿي سگهجي.

شهد يا لام جي ڪمائيءَ جو ارمڻ ڇا آهي؟ توهين ڏسو،
 هي دور ۾ امانت ڏور مذهب آهن، ائين سڀني جا دسر
 وڃن، مڪرم ڪائنات يا شريف پديجا پديجا يا الڳ الڳ آهن،
 ڀاڪرڻ نه آهن اسان انسانن جا ٻڌايل آهن. پوڄڪا روحانيت
 آهي، مذهب يا اهلڪ آهي، سا هرڪو مذهب جي تپ
 اندر ساڻي سا عڪس ٿي آهي. انهيءَ عڪس ٿي روحانيت کي
 مذهب ۾ ڀاڄائي، مذهب قوم، مذهب ۽ ملڪن ۾ اچي،
 مذهب ڏانهن ڏوڙ ۾ سڄاڻي عي ڪوشش ڪئي آهي. گورو
 ڏسڻ مذهب ۾ اُنکي ”تريائي“، ”نڌ جي ٻائي“، ”چي
 وڻي“، ”اڀر“، ”مڪر“، ”اڪت ڪنا“، ”ڪيرتن“ يا
 ”مهد“ ۽ ”نام“ وڃي بيان ڪيو آهي. وڃين منهن ان کي
 ”آڪرڻ وڃي“، ”نام نام“، ”نام ڏن“، ”نور ڏن“ ۽
 ”نور ڏن“ ڪوٺيو آهي. مسلمان مڃن اُنکي ”بالڪي
 آسماني“، ”ڪتاب آسماني“، ”ندائي سلطان“ وغيره نالن
 سان ياد ڪيو آهي. حضرت عيسيٰ ان کي ”ورڊ“ (Word)
 يا ”لوگس“ ۽ ٻين نالن ۾ سڃاڻي مڃيائين ان کي ”تائو“ (Tao)
 جي بڻ ڪيو آهي. لاسڪي لفظن جي بحث مباحثي ۾
 مڃين ۽ اڻ مڃين جي ڪري، لاسڪي نه ڀڃينتي سرور جي اندر
 ان روحانيت جي، ان شهد يا لام جي کوج ڪرڻ چڱو جي.
 لاسڪي روحانيت شريعت جي ترين ڪان وڻي سر جي
 عي ۽ نور آهي. انهيءَ شريعت ۾ منزلون آهن. ڪا ائين
 ۽ نه ائين ڪان مڃي. لاسڪي سرور ۾ جيڪا آتما ۽ من
 آهي، سا ائين پنهنجي تپري ٿي ٿي ٿي آهي. اُنکي

پر ماتما جيڪو اسٽان پنهنجي رهن لاءِ بڻايو آهي، جنهن
سريرو ڏيئي جڳهه ۾ اهو پاڻ پر ماتما ويٺو آهي، ان ۾ ڪڏهن
ماس، ڪڏهن شراب وڃيون ٿا، ڪڏهن برا يا کوٽا ڪرڻ
ڪرڻ شروع ڪريون ٿا ۽ ڪڏهن هڪ ٻئي جي گلي ڪٽڻ
جون رٿون سوچيندا رهون ٿا ۽ اهڙيءَ طرح اُنکي گندو ۽
اُٻو تر ڪريون ٿا. پنهنجي بڻايل شين جو ته قدر ڪريون ٿا،
پر اُنسوس اهو آهي، جو پر ماتما جي بڻايل وسٽوءَ جو قدر
ئي نٿا ڪريون.

ڪيترا دفعا لاتماس پڙهندي شرم ايندو آهي ته جيڪڏهن
انساني هٿن سان ٺاهيل مندرون، مسجدين، گردوارن وغيره
جي ديوار جي سر به غلطيءَ يا اتفاق سان ڪري پوي ٿي،
ته اسين انهن پر ماتما جي بڻايل هري مندرون (انساني سريرون)
ڪي هزارن جي تعداد ۾ ڪيرائڻ لاءِ وڃون ٿا. انسان، انسان
سان نفرت ڪري ٿو، پر سرن ۽ پٿرن سان پيار ڪري ٿو.
پر جيڪڏهن ڪير ڪنهن سان نفرت ڪري ٿو، ته اهو پر ماتما
سان نفرت ڪري رهيو آهي. جيڪڏهن ڪا قوم، ڪنهن
اُٻيءَ قوم کي نفرت جي نگاهه سان ڏسي ٿي، جيڪڏهن
ڪو مذهب، ڪنهن ٻئي مذهب جي گلي ڪٽڻ جون رٿون
بڻائي رهيو آهي ته اُن مان صاف ظاهر آهي ته ان قوم ۽
اُن مذهب ۾ اڃا مالڪ سان ملڻ جو پيار ئي پيدا نه ٿيو آهي،
شوڪ ئي پيدا نه ٿيو آهي.

انهيءَ ڪري گرو صاحب سمجهائين ٿا ته اُن مالڪ سان
ملڻ جو اسٽان، اصلي هري مندر تو هائجو سريرو آهي، پر
”گرو سادي ويڪه تون“ يعني اُن ڳالهه جو گمان يا سمجهه،
انهي تو هان کي گرمڪن وٽ وڃڻ سان ٿيندو، ساڌو سنتن جي
سنگت صحبت ۾ وڃڻ سان پراپت ٿيندو، انهن جي ديا مهر
سان ٿيندو.

ان سريرو ڏيئي هومندر ۾ وينل پر ماتما جي کوچ، پوڄا

اھوئي ٻٽو ٻولدو ته ڀرماتما اسانجي سرور جي اندر ئي آھي .
 دشمن منجن اسانجي سرور کي ”لارائڻي ڏيھ“ چئي سمجھايو
 آھي، يعني هيءُ اُعا ڏيھ آھي، جنھنکي لارائڻ پاڻ ٻڌا
 ڪيو آھي، جنهن ۾ لارائڻ خود تراجمان آھي ۽ جنھن جي
 اندر اسانجي آتما خود لارائڻ ٻڌجڻ جو فشر حاصل ڪري
 سگھي ٿي. حضرت عيسيٰ السالي سرور کي ”زندھ ڀرماتما
 جو مندر چئي ياد ڪيو آھي. مطلب ته هيءُ اھر مندر آھي
 جنھن ۾ مالڪ ملي سگھي ٿو. ڪرو صاحب الھيءَ ئي شبد ۾
 اڳتي هلي سمجھائين ٿا:

”ھر مندر اڀر سرور ھن ڳيان رتن ڀرگت ھو.“

(م ۳، ۱۳۴۶)

مطلب ته توهانجو سرور ئي مالڪ جي ماڻھ جي اصلي
 جڳھ آھي. جڏھن به توهانکي مالڪ جي ملڻ جو ڳيان ۽
 آڻڻ ٿيندو ته اهو صرف سرور جي آندڙ، وجود جي آندڙ
 ئي ٿيندو. پر اسن ڏينھن رات ٻاهر، پنهنجي هٿان لاهيل
 سرن پٿرن جي مندڙن، مسجدن، گودراڻن وغيره ۾ ڀرماتما
 جي ڪوچ ۾ لڳا رھون ٿا. اسين انهيءَ جڳھ ۾ ڀرماتما جي
 ڪوچ ڪرڻ جي ڪوشش ٿي ٿا ڪريون، جيڪا پاڻ ڀرماتما
 پنھنجي رھڻ لاءِ لڳائي آھي، جنھن ۾ پاڻ ڀرماتما تراجمان
 آھي. اسن پنھنجي سرور جي آندڙ وڃي، انجي ڪوچ ڪرڻ
 جي ڪوشش ٿي ٿا ڪريون، ٻاهر ئي پڪندا رھون ٿا.
 اسين انهن ٻاهرين، انساني هٿن سان ٻڌل مندڙن،
 مسجدن، گرجاڳهرن وغيره کي ڪيترو نه صاف سٺو وڌون
 ٿا، انهن ۾ دُؤب ٻاريون ٿا، سنگمرمر جا فرش لڳايون ٿا،
 قيمتي ڄاليجا رڍايون ٿا، انهن ۾ آندڙ وڃي ڪوئي نرو يا
 کوٽو ڪم ٿا ڪريون، زور سان ڳالھايون ٿا، ڇاڪاڻ ته
 اسن چئون ٿا ته اهي مالڪ جي رھڻ جا اسٽان آهن، تنهن
 ي اسانکي انهن جي ڀرتو ٿا ٿاڻو رکڻ گھرجي، پر پاڻ

پر ماتا جيڪو اسٽان پنهنجي رهن لاءِ بڻايو آهي، جنهن سربر روپي جڳهه پر اهو پاڻ پر ماتا ويٺو آهي، ان ۾ ڪڏهن ماس، ڪڏهن شراب وجهون ٿا، ڪڏهن ٻرا يا کوٽا ڪرم ڪرڻ شروع ڪريون ٿا ۽ ڪڏهن هڪ ٻئي جي گلي ڪٽڻ جون رٿون سوچيندا رهون ٿا ۽ اهڙيءَ طرح اٽڪي گندو ۽ اڳوٺر ڪريون ٿا. پنهنجي بڻايل شين جو ته قدر ڪريون ٿا، پر افسوس اهو آهي، جو پر ماتا جي بڻايل وستوءَ جو قدر ئي نٿا ڪريون.

ڪيترا دفعا ايتھاس پڙهندي شرم ايندو آهي ته جيڪڏهن انساني هٿن سان ٺاهيل مندرون، مسجدون، گردوارن وغيره جي ديوار جي سر به غلطيءَ يا اتفاق سان ڪري پوي ٿي، ته اسين انهن پر ماتا جي بڻايل هري مندرون (انسالي سربرن) کي هزارن جي تعداد ۾ ڪيرائڻ لاءِ وجهون ٿا. انسان، انسان سان نفرت ڪري ٿو، پر سرن ۽ پٿرن سان پيار ڪري ٿو. پر جيڪڏهن ڪير ڪنهن سان نفرت ڪري ٿو، ته اهو پر ماتا سان نفرت ڪري رهيو آهي. جيڪڏهن ڪا قوم، ڪنهن ٻيءَ قوم کي نفرت جي نگاهه سان ڏسي ٿي، جيڪڏهن ڪو مذهب، ڪنهن ٻئي مذهب جي گلي ڪٽڻ جون رٿون بڻائي رهيو آهي ته ان مان صاف ظاهر آهي ته ان قوم ۽ ان مذهب ۾ اڃا مالڪ سان ملڻ جو پيار ئي پيدا نه ٿيو آهي. شوق ئي پيدا نه ٿيو آهي.

انهيءَ ڪري گرو صاحب سمجهائين ٿا ته ان مالڪ سان ملڻ جو اسٽان، اصلي هري مندر توھانجو سربر آهي، پر ”گرو پر سادي ويڪه تون“ يعني ان ڳالهه جو گمان يا سمجهه اٿي توھان کي گرمڪن وٽ وڃڻ سان ٿيندو، ساڌو سنتن جي سنگت صحبت ۾ وڃڻ سان پراپت ٿيندو، انهن جي دٻا مهر سان ٿيندو.

ان سربر روپي هر مندر ۾ ويٺل پر ماتا جي کوچ، ٻوڙ

اهوئي ڀتو ڀوندو ته ڀرماتما اسانجي سرڀر جي اندر ئي آهي. روشن منهن اسانجي سرڀر کي ”نارائڻي ديهه“ چئي سمجهبو آهي، يعني هيءُ آها ديهه آهي، جنهنکي نارائڻ ڀاڻ ڀندا ڪيو آهي، جنهن ۾ نارائڻ خود ڀراجمان آهي ۽ جنهن جي اندر اسانجي آتما خود نارائڻ بطبع جو فخر حاصل ڪري سگهي ٿي. حضرت عيسٰيٰ (س) انساني سرڀر کي ”زندھ، ڀرماتما جو مندر چئي ياد ڪيو آهي. مطلب ته هيءُ اهو مندر آهي جنهن ۾ مالڪ ملي سگهي ٿو. ڪرو صاحب انهيءَ ئي شبد ۾ اڳتي هلي سمجهائين ٿا:

”هر مندر ايه سرڀر هئ، گمان وتن ڀرگت هوء.“

(م ۳، ۱۳۴۶)

مطلب ته توهانجو سرڀر ئي مالڪ جي ملڻ جي اصلي جڳهه آهي. جڏهن به توهانکي مالڪ جي ملڻ جو گمان ۽ آئينو ٿيندو نه اهو صرف سرڀر جي اندر، وجود جي اندر ئي ٿيندو. ڀر اسين ٽنهن واس باهر، پنهنجي هٿان لاهيل سرن ڀٽن جي مندرون، مسجدن، گردوارن وغيره ۾ ڀرماتما جي ڪوچ ۾ لڳا رهون ٿا. اسين انهيءَ جڳهه ۾ ڀرماتما جي ڪوچ ڪرڻ جي ڪوشش ئي ٿا ڪريون، جيڪا ڀاڻ ڀرماتما پنهنجي رهڻ لاءِ ٺاهي آهي، جنهن ۾ ڀاڻ ڀرماتما ڀراجمان آهي. اسين پنهنجي سرڀر جي اندر وڃي، انجي ڪوچ ڪرڻ جي ڪوشش ئي ٿا ڪريون، باهر ئي ڀڙڪندا رهون ٿا. اسين انهن ٻاهرين، انساني هٿن سان ٺهيل مندرون، مسجدن، گرجاگهرن وغيره کي ڪيترو نه صاف سترو رکون ٿا، انهن ۾ ڏوٻ ڀاريون ٿا، سنگمرمر جا فرش لڳايون ٿا، قيمتي غاليجا وڇايون ٿا، انهن ۾ اندر وڃي ڪوئي ڀرو يا ڪوئي ڪم ٿا ڪريون، زور سان ڳالهايون ٿا، ڇاڪاڻ ته اسين چئون ٿا ته اهي مالڪ جي رهڻ جا اسٽان آهن، تنهن ڪري اسانکي انهن جي ڀرتو ٿا ٿاڻم رکڻ گهرجي، ڀر ڀاڻ

مان اڄوڪي ڏينهن، بابا جن جي پنداري تي اها ضرور
 پايان. مان سندس ڳالهه ٿاري نٿو سگهان. سو مونکي اڄوڪي
 ڏينهن تي اها پاڻي پوندي آهي. انهيءَ شال ۾ مان ڪنٺ
 لڳندو آهيان، انهيءَ ڪري نه، جو اها گرم ناهي، پر انهيءَ
 ڪارڻ جو اها اهڙين ميان هستين جو ورڻو آهي، جنهن لائق
 مان پاڻ کي نٿو سمجهان.

سوال:- مهاراج جي، اڄ جو ستسنگ ڪهڙو هو؟

مهاراج جي:- (مشڪندي) مونکي سڄي ڳالهه سمجهائڻ
 ۾ ڏيڍ ڪلاڪ لڳو هو. هاڻي توهين ٻڌايو ته توهانکي اها
 ڳالهه ڪيترن منٽن ۾ سمجهيائون؟

اڄوڪو ستسنگ سري آڊ گرنٽ جي هڪ شبد جي وياڪيا
 هو، جنهن ۾ گرو امرداس صاحب جن سمجهائين ٿا ته پرماٿما
 اسانجي پنهنجي سرير جي اندر آهي. پاڻ فرمائين ٿا:
 ”گرو پرسادي ويڪه تو هري مندر تيري نال.“

اسين ان پرماٿما کي انيڪ جڳهين تي ڳولڻ جي ڪوشش
 ڪندا آهيون. اُنکي اسين مندرون، مسجدن ۽ گردوارن ۾
 ڳوليندا آهيون، هماليه پربت ۾ هندي ڪوچ ڪندا آهيون،
 اُنکي پراڻت ڪرڻ لاءِ ساڌو سنتن، مهاٿمائن جا ستسنگ به
 ٻڌندا آهيون، جڻائون رکندا آهيون، جسر تي پيوٽ به
 لڳائيندا آهيون، ڪن به ٿوبائيندا آهيون. اهي سڀ طريقا
 سڀ ساڌن اسين مالڪ کي پاڻ لاءِ اختيار ڪندا آهيون.
 پر هن شبد ۾ گرو صاحب جن پيار سان سمجهائين ٿا ته پرماٿما
 ڪٿي به ٻاهر ڪونهي، اسانجي سرير جي اندر آهي، ديهِه
 جي اندر آهي.

سنت مهاٿما فرمائين ٿا ته جيڪڏهن ڪو سڄي ۾ سڄو
 گردوارو، مندر، مسجد، ناڪرد وارو يا گرجا گهر آهي ته اهو
 سڄو اسانجو سرير آهي، اسانجي ديهِه يا وجود آهي. ڪنهن
 - مهاٿما جي پاڻي تي ڪليءَ دل سان ويچار ڪنداسين ته

٢٢
٢٣
٢٤
٢٥
٢٦
٢٧
٢٨
٢٩
٣٠
٣١
٣٢
٣٣
٣٤
٣٥
٣٦
٣٧
٣٨
٣٩
٤٠
٤١
٤٢
٤٣
٤٤
٤٥
٤٦
٤٧
٤٨
٤٩
٥٠
٥١
٥٢
٥٣
٥٤
٥٥
٥٦
٥٧
٥٨
٥٩
٦٠
٦١
٦٢
٦٣
٦٤
٦٥
٦٦
٦٧
٦٨
٦٩
٧٠
٧١
٧٢
٧٣
٧٤
٧٥
٧٦
٧٧
٧٨
٧٩
٨٠
٨١
٨٢
٨٣
٨٤
٨٥
٨٦
٨٧
٨٨
٨٩
٩٠
٩١
٩٢
٩٣
٩٤
٩٥
٩٦
٩٧
٩٨
٩٩
١٠٠

١٠١
١٠٢
١٠٣
١٠٤
١٠٥
١٠٦
١٠٧
١٠٨
١٠٩
١١٠
١١١
١١٢
١١٣
١١٤
١١٥
١١٦
١١٧
١١٨
١١٩
١٢٠
١٢١
١٢٢
١٢٣
١٢٤
١٢٥
١٢٦
١٢٧
١٢٨
١٢٩
١٣٠
١٣١
١٣٢
١٣٣
١٣٤
١٣٥
١٣٦
١٣٧
١٣٨
١٣٩
١٤٠
١٤١
١٤٢
١٤٣
١٤٤
١٤٥
١٤٦
١٤٧
١٤٨
١٤٩
١٥٠
١٥١
١٥٢
١٥٣
١٥٤
١٥٥
١٥٦
١٥٧
١٥٨
١٥٩
١٦٠
١٦١
١٦٢
١٦٣
١٦٤
١٦٥
١٦٦
١٦٧
١٦٨
١٦٩
١٧٠
١٧١
١٧٢
١٧٣
١٧٤
١٧٥
١٧٦
١٧٧
١٧٨
١٧٩
١٨٠
١٨١
١٨٢
١٨٣
١٨٤
١٨٥
١٨٦
١٨٧
١٨٨
١٨٩
١٩٠
١٩١
١٩٢
١٩٣
١٩٤
١٩٥
١٩٦
١٩٧
١٩٨
١٩٩
٢٠٠

٢٠١
٢٠٢
٢٠٣
٢٠٤
٢٠٥
٢٠٦
٢٠٧
٢٠٨
٢٠٩
٢١٠
٢١١
٢١٢
٢١٣
٢١٤
٢١٥
٢١٦
٢١٧
٢١٨
٢١٩
٢٢٠
٢٢١
٢٢٢
٢٢٣
٢٢٤
٢٢٥
٢٢٦
٢٢٧
٢٢٨
٢٢٩
٢٣٠
٢٣١
٢٣٢
٢٣٣
٢٣٤
٢٣٥
٢٣٦
٢٣٧
٢٣٨
٢٣٩
٢٤٠
٢٤١
٢٤٢
٢٤٣
٢٤٤
٢٤٥
٢٤٦
٢٤٧
٢٤٨
٢٤٩
٢٥٠
٢٥١
٢٥٢
٢٥٣
٢٥٤
٢٥٥
٢٥٦
٢٥٧
٢٥٨
٢٥٩
٢٦٠
٢٦١
٢٦٢
٢٦٣
٢٦٤
٢٦٥
٢٦٦
٢٦٧
٢٦٨
٢٦٩
٢٧٠
٢٧١
٢٧٢
٢٧٣
٢٧٤
٢٧٥
٢٧٦
٢٧٧
٢٧٨
٢٧٩
٢٨٠
٢٨١
٢٨٢
٢٨٣
٢٨٤
٢٨٥
٢٨٦
٢٨٧
٢٨٨
٢٨٩
٢٩٠
٢٩١
٢٩٢
٢٩٣
٢٩٤
٢٩٥
٢٩٦
٢٩٧
٢٩٨
٢٩٩
٣٠٠

٣٠١
٣٠٢
٣٠٣
٣٠٤
٣٠٥
٣٠٦
٣٠٧
٣٠٨
٣٠٩
٣١٠
٣١١
٣١٢
٣١٣
٣١٤
٣١٥
٣١٦
٣١٧
٣١٨
٣١٩
٣٢٠
٣٢١
٣٢٢
٣٢٣
٣٢٤
٣٢٥
٣٢٦
٣٢٧
٣٢٨
٣٢٩
٣٣٠
٣٣١
٣٣٢
٣٣٣
٣٣٤
٣٣٥
٣٣٦
٣٣٧
٣٣٨
٣٣٩
٣٤٠
٣٤١
٣٤٢
٣٤٣
٣٤٤
٣٤٥
٣٤٦
٣٤٧
٣٤٨
٣٤٩
٣٥٠
٣٥١
٣٥٢
٣٥٣
٣٥٤
٣٥٥
٣٥٦
٣٥٧
٣٥٨
٣٥٩
٣٦٠
٣٦١
٣٦٢
٣٦٣
٣٦٤
٣٦٥
٣٦٦
٣٦٧
٣٦٨
٣٦٩
٣٧٠
٣٧١
٣٧٢
٣٧٣
٣٧٤
٣٧٥
٣٧٦
٣٧٧
٣٧٨
٣٧٩
٣٨٠
٣٨١
٣٨٢
٣٨٣
٣٨٤
٣٨٥
٣٨٦
٣٨٧
٣٨٨
٣٨٩
٣٩٠
٣٩١
٣٩٢
٣٩٣
٣٩٤
٣٩٥
٣٩٦
٣٩٧
٣٩٨
٣٩٩
٤٠٠

هئا. مهني جي آخري ڏينهن تي هتي ستسنگ رکڻ
شروعات اصل ۾ انهيءَ ڪري ٿي هئي.
انهيءَ ڪانسواءِ آرٽوار هميشه موڪل جو ڏينهن هو
هو ۽ عام طور مهني جي چنڊ تي به پوري ڏينهن سان
ڏينهن جي موڪل هوندي هئي. انهيءَ ڪري سنگت آساني
چاڪا ته ڪين معلوم هو ته ان ڏينهن حضور مهراج جن ضرور
ڏيڻي ۾ هوندا.

ان کانپوءِ ڪڇ ماهواري ستسنگن کي پنداري جو نالو
ڏنو ويو، چاڪا ته انهن کي بابا جن، حضور مهراج جن
۽ سردار بهادر جن جي جنم ڏينهن يا جوتي جوت سمائجڻ
جي ڏينهن سان جوڙيو ويو. مثال طور، ۲۹ ڊسمبر حضور
مهراج جن لاءِ هڪ خاص اهميت پريو ڏينهن هو، چاڪا ته
ان ڏينهن بابا جن جوتي جوت سمايا هئا. اهو ڏينهن مهني جي
پڇاڙيءَ جي ايترو ويجهو آهي، جو ان ڏينهن چاهي آرٽوار
هجي يا نه هجي، انکي مقرر روپ ۾ پنداري لاءِ طئه ڪيو
ويو آهي. انکي بابا جن جو پندارو سڏيو ويندو آهي. پر ان
ڏينهن به اسانجو سڄو پروگرام، روزاني پروگرام جهڙو ئي
وندو آهي. صبح جو ستسنگ، شام جو شيوا ۽ پٽي وقت لنگر.
ان بعد فيروري جي آخر ۾ ماهواري ستسنگ ٿيندو
ٿئي، ڊسمبر جي پنداري جي وڃڻ تي هوندي آهي ۽
مهراج جن شروع ۾ جنوريءَ جي آخري آرٽوار تي به
ڪندا هئا، پر پوءِ اهو بند ڪيو ويو، جو ڪين محسوس
ماهواري ستسنگ جو تعداد گهٽو وڌي ويو آهي.
ڪري ڪڏهن جنوريءَ جي آخر ۾ ڪڏهن فيروريءَ
۾ ستسنگ رکڻ لڳا.
مهراج جن جي وقت ۾ مارچ جي پڇاڙيءَ ۾ به

پندارا ۽ سنگت

سوال :- مهاراج جي، توهن ڪرپا ڪري اسان کي پندارن جي باري ۾ ڪجهه ٻڌائيندا ته اهي پندارا شروع ڪيئن ٿيا؟
 مهاراج جي :- توهان جو مطلب آهي ته پنداري جو ارت ڇا آهي؟ هي ۲۹ دسمبر جو پندارو، راڌا سوامي ستسنگ، بهاس جي ٻائي وڃهندڙ بابا جمل سنگهه مهاراج جن جي جنم ڌيءَ جي ڄمڻ جي سال جي سالاني ورسيءَ جو ڏينهن آهي. هن ڏينهن تي بابا جن جنم جي وقت سمايا هئا ۽ اسين سندن ياد ۾ ستسنگ ڪندا آهيون. اس، انبيءَ ڏينهن جي اهميت صرف انساني آهي. اسين انبيءَ ڏينهن کي پندارو ڇو ٿا ڄاڻو. پنداري جو لفظي ارت آهي اٿا جڳهه جتي مشق لنگر يا کاڌ ورتڻ يا استعمال ۾ ايندو هجي. پر ٿوري ۾ نه هر روز مشق ڪڍڻ ڏنو ويندو آهي، ڇاڪاڻ ته گهٽ هالوس ۾ ڇاڪاڻ ته لنگر ۾. سو هتي نه هر روز ئي پندارو آهي.

عام طور تي هتي ۽ هوار ۾ سنگهه ٿيندا آهن. ماهوار ۾ سنگهه ۽ پنداري جي ڏينهن ۾ ڪوبه فرق ناهي. ماهوار ۾ سنگهه حضور: مڃيل جن جي وقت ۾ شروع ٿيا هئا. بابا جن ڪنهن به حضور: جن جي ڏينهن جي بعد به اڃا ملوث ۽ جي نوڪريءَ ۾ هئا ۽ ڪن شين يا مشورن ڏينهن تي هتي ستسنگ ڪرڻ ۽ ايندا هئا. انهي طرح آمباس جي سڄي سنگت کي هر شين تي هتي نه حضور: جن جي ڏينهن ڏاري ۾ ئي چوندا. حضور: مهاراج جن سال جي نون ڏينهن ۾ جي آخري آڌر سوار ۾ سنگهه ۽ مشور ڪري ڇڏيو هو. ٻائي عمر ۾ ڀاڱو نه هجي، ائين آياڪ يا ڪيئن ٿي ۽ جڳهه تي پهتجي نوڪريءَ تي رهندا هئا. اهي سڀ اسان هالي پاڪستان ۾ آهن، اتي ڪنهن به مهاراج جن ڏانهن ٿي هتي آيا نه سڄي ڪيترا ئي نه هئا، پر وڏو پتو سنگهه جي ڏاري تي رهندا

مھاراج جن جي ستسنگ ٻڌڻ لاءِ آئي. هوشيار پور ۾ ستسنگ
ٿورا آهن. سڄو شهر ستسنگ ۾ ايتري سنگت کي ڏسي دن
دهجي ويو. شهر وارن ان کان اڳ ڪڏهن به اتي ايندو وڌو
ميڙ نه ڏٺو هو.

سوال:- ديوان صاحب! حضور وڏن مھاراج جن اسانجي
ستگرڙ* (موجوده سرڪار گادي نشين) جي باري ۾ ڇا چيو
هو، جنهنجو ذڪر توهانجي ڀڳت ”سنت سماگر“ ۾ آيل
آهي؟

مھاراج جي:- ان باري ۾ سڀاڻي ڳالھائينداسين.

حضور وڏن مھاراج جن (ساون سنگهه جن) موجوده
جي لاءِ فرمايو هو: ”منهنجو جانشين مونکان ڏھوڻي
ديا مهر کڻي ايندو. ستسنگ ۽ ڏيرو اڃا به گھڻي
و.“

پنهنجي ڪراچيءَ جي دؤري ۾ اتي ۹-۱۰ ستنڪ ڪيا. حضور جن فرمايو: ”ڏسو، منهنجي اشتهار ڪاميٽي پهچي وئي آهي. توهان کي منهنجي ستنڪ جي پرچار ڪرڻ جي ضرورت ناهي. هي ماڻهو خود ان ڪم لاءِ پهچي ٿا وڃن.“ هاڻي ته توهين پاڻ ڏسي رهيا آهيو ته هزارين سنڌي ستنڪي ٻڌجي ويا آهن. پهرين صرف ديوان پارناڻي ۽ سندس ڌرمپني ئي ستنڪي هئا، پوءِ دادا ليلارام ستنڪي ٻڌيو ۽ اهڙيءَ طرح ڪل ۳ سنڌي ستنڪي آيا. ان بعد ڪولهاڻو مان هڪ سنڌي ستنڪي آيو ۽ ۲-۳ ٻيا به ستنڪ ۾ اچڻ لڳا، هينئر هزارين سنڌي ستنڪي آهن.

ديوان صاحب:- حضور وڏن مهاراج جن ڪراچيءَ ۾ پهريون ستنڪ ديوان پارناڻي جي بنگلي جي اڳ ۾ ڪيو هو. پر ستنڪ ۾ اچڻ وارن جو تعداد ايترو وڌي ويا، جو ستنڪ سمنڊ جي ڪناري ”ڪلفٽن بيج“ تي ڪرڻو پيو.

مهاراج جي:- ڪيترن ڌرمن جا ماڻهو مهاراج جن جي خلاف اخبارن ۾ ليک لکندا رهندا هئا، پر حضور جن پنهنجا ستنڪ جاري رکيا.

هاڻي توهين ڪٿي نه وڃو، ڪا به مخالفت ڪانه ٿي. ڪيترن ئي ڌرمن جا ليٽا يا اڳواڻ هتي اچي ستنڪ ٻڌندا آهن. کين هيءَ مارڪ صحيح لڳندو آهي، پر هو پنهنجي ڌارمڪ ريت رواج ۾ ايتري قدر ڦاٿل آهن، جو پنهنجي روايتي عقيدن يا ويچارن جا بڌن ٿوڙي ڦٽا سگهن. ڏاڏو بواڏيءَ جي صدين کان هلندڙ ريمبر ۽ وشواس کي تياڳڻ ۾ ڪافي همٿ ۽ دليريءَ جي ضرورت آهي.

ديوان صاحب:- گذريل آرٽوار تي مهاراج جن ستنڪ ڪرڻ لاءِ هوشيار پور ٻڌاريا. منهنجي ڏيءَ اڄ اٺان اتي آهي. هو ٻڌائي رهي هئي ته اتي لڳ ڀڳ هڪ لک ستنڪ

ڪٽر پنٿي، جن لاءِ زنده يا ديه ڌاري گروءَ ۾ وشواس رکڻ مهال هو، اُهي پوءِ مهاراج جن جا ستسنگي پٽيا ۽ انهن سنت مت جي پستڪن لکڻ ۾ به سهائتا ڪئي. اهو سڀ حضور مهاراج جن جي ان اُٻار ڀرير ۽ ديا جو ڦل آهي، جنهن ذريعي هنن سنت مت جو پرچار ڪيو.

مولڪي ياد آهي ته ڪراچيءَ ۾ هڪ سنڌي ستسنگي ديوان پاوناڻي هوندو هو. شايد سندس ڌيءَ اڃا به ڏيري ۾ رهندي آهي. هڪ ڀيرو ستسنگي دادا ليلارام به انهن ڏينهن ۾ ڪراچيءَ رهندو هو، تنهن اسانڪي ٻڌايو ته مهاراج جن ڪراچيءَ اچڻ وقت ديوان پاوناڻيءَ کي لکيو: ”ستسنگه جي باري ۾ اخبارن ۾ ڪوبه اشتهار نه ڏجو. مان ته صرف توهان جي ڌيءَ جي شاديءَ ۾ شريڪ ٿيڻ لاءِ اچان ٿو ۽ شايد ستسنگه ڪري سگهان يا نه. انهيءَ ڪري اخبارن ۾ انهيءَ باري ۾ ڪابه خبر نه ڏجو.“

جڏهن مهاراج جن ڪراچيءَ پهتا ته اتي جي ۱۵-۲۰ ستسنگين کين ستسنگه ڪرڻ لاءِ وينتي ڪئي. پر ديوان پاوناڻي صاحب چيو ته ستسنگه ڪونه ٿيندو، ڇاڪاڻ ته مون اخبارن ۾ ان باري ۾ ڪابه خبر ڪانه ڏني آهي. سو نڪو ڪنهن کي پتو آهي ۽ نه ڪو ستسنگه ٻڌڻ ايندو. مهاراج جن فرمايو: ”توهين هڪ ڏينهن انتظار ڪريو، ڪڇ نيڪ منش پاڻيهي اچي منهنجي ستسنگه جو ڍنڍورو ٻڌيندا.“ انهن ئي ٿيو. مهاراج جن جا وروڌي اچي پهتا ۽ انهن دهل وڄائي اعلان ڪيو: ”فلاڻو آدمي شهر ۾ آيل آهي، نه ڪير ان سان ملڻ دجي، نه ڪو انجو ستسنگه ٻڌي. هو گرو نانڪ صاحب جي ٻاڻيءَ جو غلط ارت ڪري ٿو ۽ ماڻهن کي گمراهه ڪري رهيو آهي.“ نتيجو اهو نڪتو جو هزارين ماڻهو ستسنگه ٻڌڻ لاءِ آيا.

دادا ليلارام ۽ پاوناڻي صاحب ٻڌائيندا هئا ته مهاراج جن

عام انسان سٽسنگن کي وڃواس ڇڙڇو سمجهن ٿا.

توهان ڊاڪٽر جالن جي بڻسڪ ”منهنجو سٽسنگر“
(With a Great Master in India) ۾ پڙهيو هوندو ته ڪٿڙي
طرح جڏهن حضور مهاراج جن راولپنڊي ۽ ۾ سٽسنگ فرمائي
رهيا هئا ته ڪڇ وروڙين انهن تي حملي ڪرڻ جي ڪوشش
ڪئي. ڊاڪٽر جالن خود به ان وقت اتي حاضر هو.

ديوان صاحب:- ٿوري ۾ سوال صبح جو ۳ بجي،
جڏهن ڀڄن جي گهٽي وڃندي هئي ته ڪڇ ماڻهو سٽسنگن
جي ڏيان ۾ رڪاوٽ وجهڻ لاءِ ڏي-ي جي آس پاس پٽيه
وڃائڻ، آئس نازي بارڻ ۽ ٻيا اهڙا ڪارو ڪرڻ شروع ڪندا
هئا.

مهاراج جي:- ڇا توهن ڪابينا ڪري سگهندا ته حضور
مهاراج جن ٿوري ۾ ”سام گهر“ جي سامهون سٽسنگ ڪندا
هئا. مون پنهنجي پڙهائيءَ جي ڏينهن ۾ اتي سٽسنگ آندو
ڏٺو هو. اڪلهه جتي ٻارن جو اسڪول آهي، اها جڳهه
پهرين ٿوري کان ٻاهر هوندي هئي. انهيءَ جڳهه تي راڌاسوامي
ماڻه جا ڪڇ وروڙي سڳ، ٿوريون لاهي ڪشتيون لڙڻ لاءِ
ڪافي ماڻهو ڪندا هئا ۽ سڳ جو سٽسنگ مان ڏيان
هٽائڻ لاءِ دهل وغيره به وڃائيندا هئا.

هو ڪاڏي ڪاٺ لاءِ ٿوري جي لنگر ۾ ئي ايندا هئا.
حضور مهاراج جن ڪڏهن به ڪن لنگر ۾ اچڻ کان نه روڪيندا
هئا. حضور جن فرمائيندا هئا: ”لنگر سڀني لاءِ کليل آهي،
توهين وڏي خوشيءَ سان کائي سگهو ٿا.“

حضور وڏا مهاراج جن ڪڏهن به ڪنهن شخص جي يا
ڌرم جي نندا نه ڪندا هئا، پر پنهنجا وڻاڪڻا ۽ سٽسنگ هر
حالت ۾ جاري رکندا هئا. هنن ڀرير، ڌيرج ۽ ڪومل هردي
سان سڀني کي سٽسنگ ۾ ڏانهن مائل ڪيو. آخر اهي وروڙ
چڏي، مهاراج جن جا شرڏالو شش بڻجي پيا. ڪيترا ئي

بيڪڏهن سنسار جي اتباس جي ڪوڙ ڪٽي وڃي،
منهنجي خيال ۾، ٻيو ڪوبه اهڙو سنت مڃاتو نه ملي سگهندو
جنهن حضور وڏن مٿاراج جن جيتري تڪليف ۽ جاڳوڙ سڀ
سنت مت جي اُپديش جو ايتري قدر ٻرچار ۽ ڦٽلاؤ ڪيو
هجي. حضور جن ته ڪٿي سان شروع ڪري انبار ڪيا آهن
توهان کي معلوم آهي ته جڏهن بابا جي مٿاراج جن پٿرين
هتي آيا، تڏهن سندن صرف هڪ ڪچهري ڪوٺي هئي، پر
هاڻي توهين هن مڃمان گهر (Guest House) ۾ آرام سان رهيا
ٻيا آهيو، جنهن ۾ سڀ سهوليتون ميسر آهن. هيءُ اهائي
جڳهه آهي.

ان کانپوءِ حضور مٿاراج جن کي ماڻهن جي ڀاري وڌو
ڪي به منهن ڏيڻو پيو. ڪڇ سڪ. ڀائر ۽ ڪڇ آريه سماجي
سندن خلاف هئا. اُنهن جو چوڻ هو ته حضور جن ماڻهن کي
گمراهه ڪري رهيا آهن. جتي به مٿاراج جن ستنه ڪرڻ
ويندا هئا، اُتي اهي وڌوڏي گڏ ٿي دهل وغيره وڄائڻ
شروع ڪندا هئا. هو اشتياق وراهندا هئا ته حضور جن جي
ستنه ۾ ڪير به نه وڃي، ڇاڪاڻ ته هو لوڪن کي غلط
مارگ تي لڳائي رهيا آهن. پر حضور مٿاراج جن بلڪل ذبڙج
همت سان پنهنجي ڪاريه ۾ محڪم رهيا. انجو نتيجو اهو
ڪيو، جو اهي سڀ منهن جيڪي ڪنهن وقت سندن مخالفت
ڪندا هئا، هيئن سندن پريمي ستنگي آهن.

هيءُ اُن وقت جي ڳالهه آهي، جڏهن ستنگي پاڻ کي
سوامي سڏائڻ کان ڇڙ ڪندا هئا، ملڻ وقت هڪ ٻئي کي
جي سامهون، رڏا سوامي چئي نه کيڪاريندا هئا، حجاب
هئا ۽ پاڻ کي لڪائي رکندا هئا. اهو سڀ لائيءَ ڪري
تعداد ۾ هو ٿورا هئا، ٻيا ماڻهو سندن مذاق اڏائيندا
ن طعني بازي ڪندا هئا ۽ سندن نرادر ڪندا هئا.
ستنگي هٿ جي ڳالهه کي لڪائڻ ڪونه ٿا ۽

مهاراج جي:- ها، انهيءَ باري ۾ سوچيندي، حيراني سرور ٿئي ٿي، ڇاڪاڻ ته اڄ نه آڏجهڙا ماڻهو پٿرن، مورتين وغيره کي پگهران مڃي، انهنجي پوڄا ڪندا آهن. هي سڀ به پوڄا يا مورتِي پوڄا ناهي ته ٻيو ڇا آهي؟ پرڏين، مهاڻا ٻڌ جون مورتيون لاهيون آهن. جيئين، مهاڻو سوامي جون مورتيون ٻڌايون آهن ۽ ڪوشن پگهران جي پگهرن جي به ساڳي حالت آهي.

پروفيسر پٽناگر:- حضور، عيسائين جي به ساڳي حالت آهي. انهن به حضرت عيسيٰ جون مورتيون ۽ ڪراس جون لٽاليون لاهيون آهن.

مهاراج جي:- ها، حضرت عيسيٰ جون مورتون به پوڄيون وڃن ٿيون. مورتيون ته صرف پٿر ٿي آهن. اسين انهن کي پنهنجي مرضيءَ موجب روپ ۽ رنگ ڏيئي، انهن جي پوڄا ڪرڻ شروع ڪريون ٿا. اهو سڀ ڇا آهي؟ مندر، مسجدون، گردوارا، گرجا گهر وغيره آخر آهن ڇا؟ صرف پٿر ٿي ته آهن. پٿرن جي ئي پوڄا ٿي رهي آهي.

سوال:- جا، اهي پٿر ڪنهنجي نالي نه آهن؟

مهاراج جي:- اهي ٻئي ڪنهن جون به مورتون يا لٽائون جهڙو هجن، پر سڀ اسانجي ڪلمنا آهي. پٿر نه آخر پٿر ئي آهي، جڙ ۽ بيجان آهي، ان ۾ جان نه ٿي ٿئي سگهي. عام طور دنيا جا لوڪ يا ته گذريل مهاڻائن جي پوڄا ڪندا آهن يا پٿرن جي. انهيءَ ڪري حضرت عيسيٰ پرمانن ٿا ته ”توهين پوڄا نه ڪريو ٿا، پر توهان کي خبر ناهي ته ڪنهنجي پوڄا ٿا ڪريو“ (جان ۴: ۲۲). توهين چئو ٿا ته پرمانا جي پوڄا ڪري رهيا آهيو، پر توهان کي اها خبر ناهي ته توهانجو پرمانا ڪر آهي. ”پرمانا جي پوڄا ڪرڻ جو اصلي يا سچو طريقو آهي، شبد يا نام روپي ستره جي پوڄا ڪرڻ“ (جان ۴: ۲۳).

ڪنهن پوري ڀر ٻنڌ ڪرڻ جي، مهاراج جن کي رهڻ لاءِ عرض ڪن ٿا ۽ اهو به خيال نٿا ڪن ته کين ڪيتري نه تڪليف ۽ پریشاني ٿئي ٿي. پر مهاراج جن پاڻ ان باري ۾ هڪ اکر به نه چيو.

اهڙيءَ طرح مهاراج جن انيڪ ڪشت سهي سنت مت جو پرچار ڪيو. اهي اهڙا اٽلنڪا اسٽان هئا، جتي پهچڻ ڏاڍو مشڪل هو. هاڻي مون کي ۲-۳ سالن ۾ هڪ دفعو انهن جڳهين تي وڃڻ جو موقعو ملندو آهي ۽ مان پنهنجي ڪار ۾ به ڪافي مشڪلات سان اتي پهچندو آهيان. حضور جن جا قائم ٿيل اهي ستسنگ سينئر به نهايت خوبصورت آهن. اڄڪلهه بهوڻا ۾ ستسنگ جي وقت ۱۵-۲۰ هزار سنگت ڪئي ٿي ويندي آهي. پنهنجي پوئين دؤري ۾ مون اٽڪل ۸۰۰ جڳهاسن کي نام ڏنو هو. جيڪڏهن مون کي اتي رهڻ جو وڌيڪ وقت هجي ها ته اڃا به وڌيڪ جيون کي نام ملي وڃي ها. بهوڻا جي اڀرڻ ۾ ڪوبه ڳوٺ ڪونهي. سنگت دور دور جي ٻهاڙين کان صرف ستسنگ ٻڌڻ لاءِ ئي اتي ايندي آهي. اهي بلڪل سڌا سادا ۽ سرل سپاڙ وارا منڃ آهن، جن جا هرڊا پير، ڀڳتي ڀاڙ ۽ شرڏا سان ڀرپور آهن. اهو سڀ حضور وڏن مهاراج جن جي پوکيل ٻج جو ڦل آهي. دراصل هيءُ آهي ئي ماڻهو آهن، جيڪي پهرين پٿرن کي، ڏيوي ديوتائن ۽ مورتين کي پوڄيندا هئا، اڪير جا فقير ۽ ڪرم ڪانڊ ۾ وشواس رکندڙ هئا. آهستي آهستي حضور مهاراج جن پنهنجي ستسنگ ۽ ديا مهر دواران سندن دليون جيتي ورتيون ۽ هاڻي هي سڄو ٻهاڙي علائقو سندن مهما جا گيت ڳائي رهيو آهي. مهاراج جن جو پوکيل ٻج هيئن وڌي ڦل ڏيڻ لڳو آهي.

سوال :- مهاراج جي، ماڻهو ايتري قدر اندر وشواسي ڪيئن ٿيا آيا، جو پٿرن کي اشت مڃي، انهن جي پوڄا ڪن ٿا؟

ڪوبه انتظام نه ٿي سگهيو. گهر جو مالڪ ڪنهن ٻئي جي گهر
۾ هليو ويو ۽ رات اتي ڪاٽيائين. ٻهاڙن ۾ ته رات جو ڪاٺي
ٿڌ ٻولندي آهي، سو لالا مشيرام ۽ ٻائي شادي هيٺ دڪان
۾ سمهيا. مهاراج جن مٿين ڪمري ۾ کٽ تي سمهيا ۽ مان
سندن کٽ جي هيٺان سمهيس.

حضور جن جتي به ويندا هئا ته پنهنجو رسو ٻو ساڻ وٺي
ويندا هئا، ڇاڪاڻ ته هو ڪڏهن به ڪنهن وٽ بوجھ نه ڪندا
هئا. دراصل مهاراج جن جا سڀ ساٿي سندن رسوئيءَ ۾ ئي
کاڌو کائيندا هئا. تنهنڪري مهاراج جن جو رسو ٻو گالڙي ۽
لالا منشي رام جو لوڪر ڪرما، سڙڪ جي ڪناري کاڌو
تيار ڪرڻ لڳي ويا. انهن به سرون رکي ڇلهر ٺاهيو ۽ ان ۾
ڪالهن ٻارڻ لاءِ وجهي ڏني تي روٽيون وغيره ڀڄائڻ لڳا.
جڏهن کاڌو تيار ٿي ويو ته لالا منشي رام اچي مون کان
پڇيو ته سويل صبح جو مهاراج جن لاءِ سنان جو ٻوڙ ڪيئن
ڪيو وڃي؟ اتي ڪاڪوس يا سنان گهر وغيره نه هئا ئي
ڪونه. اسان چار ڏنڊا ڪروڙي، انهنجي چؤطرف چادر ٻڌي
ڇڏي، ٻن بالڪن ۾ ٻائي آڏوسين ۽ ڪنڇ پٿر جوڙي حضور
جن لاءِ ويهي سنان ڪرڻ جي جڳهه ٺاهي ورتسمن. اهڙيءَ
طرح ۲-۳ پٿر جوڙي ڪاڪوس تيار ڪيوسين. پر اسان
سوئي لاءِ اهڙو ڪوبه انتظام نه ٿي سگهيو. اسانجي سنان لاءِ
ڪا جڳهه ئي نه هئي ۽ ضروري حاجت لاءِ اسانکي ٻاهر
ڪيئن ۾ وڃڻو پيو.

حضور وڏن مهاراج جن پنهنجي تڪليف جي ڪا شڪايت
نه ڪئي. هنن روزاني سر موجب سويل صبح جو اُٿي ٿڌي
ٻائيءَ سان سنان ڪيو ۽ ڪپڙا ٻائي تيار ٿي ويا. حضور جن
انڪل لڙيسن جي سسنگ ڪيو ۽ ٻوڙ ٻهونڻا لاءِ روانا ٿيا.
اسين حضور جن جي ٻرپواليءَ جو خيال ڪري اُڌ رات تائين
نه سوئي نه سگهياسين ۽ سوچيندا رهياسين ته هي منس بنا

”حضور، هتي ستسنگ فرمائڻ جي ضرور ڪرڻا ڪريو.“
 مٿاراج جن سندن عرض سويڪار ڪيو.

انهيءَ ڪري اتي ڪافي دير ٿي ويئي ۽ اسين انڌري
 ٿيل کان اڳ پهتو ٻنهي نه سگهياسين. اسين قريب سڄ لهر
 وقت اتان روانا ٿياسين ۽ جلد ئي انڌرو ٿي ويو. اڃا
 هڪ ٻه ميل ئي هليا هونداسين، جو ڪڇ ڇپر ۽ ڪچا مڪان
 نظر آيا. اتي سڙڪ جي ڪناري ۲۰-۳۰ ستسنگي حضور جن
 جو انتظار ڪري رهيا هئا. انهن بنا ڪنهن سوچ وڀار جي،
 ته مٿاراج جن کي ڪٿي رهائيندا، کين عرض ڪيو: ”مٿاراج
 جي، اڄ هتي ئي رهي پئو.“

مٿاراج جن آس پاس ڏسي چيو: ”نيڪ آهي، مان رات
 هتي ئي رهندس. توهين سڀ ڪٿا ٿيو ته مان ستسنگ
 ڪندس.“ اهي سڀ ويهي رهيا ۽ مٿاراج جن ڪرسيءَ تي
 ويهي ستسنگ شروع ڪيو. جڏهن حضور مٿاراج جن اسان کي
 ٻڌايو ته پاڻ اڄ رات هتي ترسڻ جو فيصلو ڪيو اٿن، ته
 اسان کي ڏاڍي چٽا ٿي پئي. سون، مٿاراج جن جي
 سيڪريٽري لالا منشي رام ۽ ڀائي شادي، جيڪو مٿاراج جن
 سان هميشه گڏ رهندو هو، ٺٽي پاڻ ۾ صلاح ڪئي ته
 مٿاراج جن کي ڪٿي رهاريو ويندو، ڇاڪاڻ ته اتي سندن
 رهڻ لائق ڪا جڳهه ئي ڏسڻ ۾ ڪانه پئي اچي. نيڪ هڪ
 ستسنگيءَ پنهنجو مڪان حضور جن جي رهائش لاءِ آڇيو.
 هيڪ سندس ڪپڙي جو دڪان هو، جو ڪپڙي جي تانگين
 ۽ ٻين قسمين قسمين شين سان ڀريل هو ۽ مٿي هڪ ڪمرو
 هو، جنهن ۾ هو پاڻ، پنهنجي پٽيءَ، ۴-۵ ٻارن ۽ هڪ
 نوڪريائيءَ سميت رهندو هو. انهيءَ ستسنگيءَ چيو: ”توهين
 چٽا نه ڪريو، مان مڪان خالي ڪري ٿو ڏيان.“ ان مڪان
 خالي ڪيو ۽ اسان سندس مٿين ڪمري ۾ مٿاراج جن جي
 رهڻ جو پڙهند ڪيو. پر سندن باقي ساٿين جي رهڻ لاءِ

لاء سندن قائم ڪيل سببتون کي ڏسڻ سان حيراني لڳندي آهي ته حضور جن انهن جڳهن تي ڀيٽا ڪيئن؟ ستم نوسا ۽ ڪج ببا وڌيڪي ستنگي مون سان گڏ مستسڪه جي دڙي تي هماچل ڀرديس جي انهن علائقن ۾ ويا آهن، جي ان وقت ڪالنگڙي ضلعي ۾ هئا. اهي تببت جي سرحد جي لڳو لڳو ۽ سمي جي ڀرسان آهن. هاڻي وري نه اتي ڪج رستا نه آهن، جاهي کڙ ٻڙ وارا ئي، پر حضور مهاراج جن جي وقت ۾ ته ڪا به سڙڪ ڪانه هئي. حضور مهاراج جن ڪڏهن گهوڙي تي سوار ٿي ويندا هئا ۽ ڪڏهن پيدل ويندا هئا. سندن شهادت مٿي تي سامان ڪئي سندن پٺيان پٺيان هلندا هئا. مهاراج جن جي رهڻ لاءِ ڪا جڳهه ڪانه هوندي هئي. ان پاسي نه ڪو وشرام گهر (Rest House) هو ۽ نه سنان يا ضروري حاجت وگرهه لاءِ ڪا جڳهه هوندي هئي. راسه اُٻڻ تي حضور مهاراج جن ۽ سندن ساٿي ڪنهن به گهر جي معمولي ڪچي مڪان ۾ ڀڄي ويندا هئا، جتي هيٺان نه مالڪ جو دڪان هوندو هو ۽ مٿي هوندي هئي رهائشي ڪوٺڙي، جنهنڪي حضور مهاراج جن جي رهڻ لاءِ خالي ڪيو ويندو هو.

مولڪي ياد آهي ته هڪ دفعو جڏهن منهنجي ڪاليج ۾ گرمين جون موڪلون هيون، مان حضور مهاراج جن سان گڏ ٻهڻا ويو هوس. آخري ۹-۱۰ ميل حضور جن کي گهوڙي تي سوار ڪرڻي پئي، ڇاڪاڻ ته اتي ڪا سڙڪ ئي نه هئي. ۽ نڪر رستي ۾ ڪٿي سندن رهڻ جو ڀرپند ئي ڪيل هو. حضور جن پاڻ گهوڙي تي هئا ۽ اسين سڀ سندن پٺيان پٺيان پيدل هلي رهيا هئاسين. رستي ۾ هڪ جڳهه تي ڪيترا ئي ستنگي گڏ ٿيل هئا ۽ انهن اُتي لائونڊ اسريڪر جو ڀرپند به ڪري رکيو هو. حضور مهاراج جن جو اُتي ستنسڪه ڪرڻ جو ڪو پروگرام ئي نه هو. پر انهن ستنسڪن وٺي ڪئي:

هن پاسي، ڏکڻ طرف اچي ويا. اتيءَ ڪري ئي جلندڙ،
 لڏيا ۽ ڪپورن ۾ ايترا ستسنگي آهن. هڙ انهن شهرن جا
 اعليٰ دعواسي ڪوٺين. اهي پاڪستان مان اچي اتي وسيا
 يا آباد ٿيا آهن. انهن هتي اچي ستسنگ ڪرڻ شروع ڪيا،
 جن ۾ ڪافي ماڻهو اچڻ لڳا. سر انهن شرٽلارٽي ستسنگن
 ذريعي سٺ سٺ شهرن ۾ ايترو ڦيلو آهي. حضور
 مهراج جن کانپوءِ سردار بهادر صاحب جن ستسنگ جا دؤرا
 ڪيا ۽ ان بعد مان به ستسنگ جا دؤرا ڪرڻ لڳس.

سر وڏن مهراج جن جا مڪه دؤرا اتر طرف چترال،
 لنڊي ڪوٽل، پشاور، ڪوھات ۽ ڪوئٽا وغيره ڏانهن هوندا
 هئا. حضور جن انهن علائقن جي آسپاس وارن شهرن ۾ ستسنگ
 لاءِ ويندا رهندا هئا.

درهائي کانپوءِ اسين هند-پاڪ سرحد جي لوديڪ ٿي
 ويا آهنون. هتان سرحد ۳۰-۴۰ ميل ٿي دور آهي. اتيءَ
 ڪري امرنر ضلع کي ڇڏي، اسان جي ستسنگ جون سڀ
 ڪارگزاريون ڏهري جي هن پاسي جلندڙ ۽ اتيءَ جي اڳيان
 واري علائقي طرف آهن.

سوال:- ڇا، ان وقت بمبئي ۽ ڪلڪتي جا دؤرا ڪرا
 ٿيندا هئا؟

مهراج جي:- حضور مهراج جن سانگي ويندي
 بمبئيءَ ۾ هڪ ٻه دفعا ستسنگ فرمايا هئا. سندن مول مٿس
 سانگي وڃڻ جو هوندو هو، ڇاڪاڻ ته اتي جو راجا ۽
 سندس پرار جا ڪج ماڻهو ستسنگي هئا ۽ پر واري علائقي
 ۾ به ڪج ستسنگي هئا. ان وقت بمبئيءَ ۾ ٿورا ئي ستسنگي
 هئا. منهنجي خيال ۾ هڪ سؤ کان وڌيڪ نه هئا، شايد اٽڪان
 گهٽ ئي هئا.

ڪلڪتي ۾ شايد حضور مهراج جن صرف هڪ دفعو ئي
 ستسنگ ڪيو هو. حضور جن هڪ ليڪيدار ۽ هڪ انجنير

ٿيندو هو. ديوان صاحب کي انجي جاڻا آهي.
ديوان صاحب! ان وقت ڪپور ٿلا ۾ ڪيترا ستسنگي
هوندا هئا؟

ديوان صاحب:- حضور مهاراج جن اپريل ۱۹۱۱ع ۾
رٽائر ٿيا ۽ مون ۱۹۱۲ع ۾ جلندر ۾ وڪالت شروع ڪئي. ان
وقت جلندر ۾ ستسنگين جا صرف ۲ يا ۳ پروار هئا. اڄ اتي
ويهن هزارن کان مٿي ستسنگي آهن. مان ڪپور ٿلا رهندو
هوس ۽ اتي صرف منشي چانڊ مل جو پروار ئي ستسنگي هو.
هاڻي اتي ٽن هزارن کان وڌيڪ ستسنگي آهن.

مهاراج جي:- مون کي ياد آهي ته ڪپور ٿلا جي هڪ
ستسنگي ۾ صرف ديوان صاحب، پروفيسر جگموهن لعل، ڊاڪٽر
ايشور سنگهه ۽ ڊاڪٽر گلزار سنگهه جن جا پروار هئا ۽ شايد
هڪ يا ٻه سنڌي پروار به هئا. انهن ڏينهن ۾ اتي صرف
۶-۷ پروار ئي ستسنگي هئا. هڪ طرح اها سٺي ڄاڻ هئي،
ڇاڪاڻ ته سڀ ستسنگي هڪ ٻئي کي ڄاڻندا سڃاڻندا هئا ۽
هڪ ٻئي جي ويجهو هئا. ڪنهن به شهر ۾ ستسنگي ٻڌڻ وارن
جي پيڙ جو ڪوبه مسئلو ڪونه هو. بلڪه مان ته راتين چونڊس
ته تن ڏينهن ۾ ستسنگين جو هڪ ٻئي ۾ ڪافي برسرِ بيمار،
ميل ميلاپ هو. سنگت جي وڌڻ سان هڪ ٻئي کي سڃاڻڻ
ئي مشڪل ٿيو پوي.

پر امرتسر ۽ انجي آسپاس واري علائقي ۾ انهن ڏينهن
۾ به مهاراج جن جا ڪافي ستسنگي هئا ۽ سندن اتي ٺهرايل
ستسنگهه گهر به چڱو وڏو ۽ ڪشادو هو، جيئن ۾ ڪافي سنگت
ماڻهي سگهندي هئي. تنهن کان سواءِ لاهور، راولپنڊي،
گجراتن والا، وزير آباد، شيخوپورا، ملتان ۽ انهنجي لڳو لڳ
علائقن ۾، جيڪي هاڻي پاڪستان ۾ آهن، هزارين ستسنگي
هئا. پر ڏيري جي ڏاکڻي علائقن ۾ بلڪل ٿورا ستسنگي هئا.
پاڪستان وارا لڳ ڀڳ سڀ ستسنگي پروار ورهائي پوءِ

ان وقت ستسنگ پراڻي ڏيڙي ۾ لائبرريءَ جي سامهون
 ٿيندو هو ۽ اها جڳهه ڪڏهن به پوريءَ طرح نه پوري هئي.
 ستسنگ به هڪ قسم جي ڳالهه بولڻ وانگر ٿيندو هو. ڪئين
 دفعا ڪو به جڳاسو يا ستسنگي ستسنگ جي هلندي ئي، وڃ
 ۾ اٿي ڪو سوال پڇندو هو ۽ مهاراج جن جواب ڏيندا هئا.
 ڪڏهن ڪير اٿي رامايڻ، گرو نانڪ يا ڪير وغيره جي
 ٻائيءَ مان حوالا ڏيئي، اهو ثابت ڪرڻ جي ڪوشش ڪندو
 هو ته ائين جو اُپديس به ساڳيو ئي هو ۽ مهاراج جن حامي
 پري فرمائيندا هئا ته برابر ائين نه آهي ۽ روحانيت جو ئي
 اُپديس ڏنو آهي. اهو مهاراج جن جو ستسنگ هڪ طرح جي
 ڳالهه بولڻ وانگر هوندو هو ۽ ساڳئي وقت ستسنگ نه هوندو
 هو. پاڻ عام طور سوامي جن جي ٻائيءَ مان ڪيئن شد جو
 ستسنگ ڪندا هئا ۽ پوءِ ٻيو شد سري آڌ گرنٽ جو ڪندا
 هئا. سندن ستسنگ ٻن ڪلاڪن يا ڪڏهن ڪڏهن ان کان
 وڌيڪ وقت تائين به هلندو هو.

انهن ڏينهن ۾ هندستان جي هن حصي ۾ زياده ستسنگي
 ڪونه هئا. جلندور، ڪورڙلا، لڌيانا، انبالا ۽ دهليءَ جي
 شهرن ۾ تمام ٿورا ستسنگي هئا. لڌيانا ۾ حضور مهاراج جن
 ديو پوکاش جي گهر جي اڳڻ ۾ ستسنگ ڪندا هئا. توهين
 خود ئي اندازو لڳائي سگهو ٿا ته ان ۾ ڪيترائي ماڻهو ماري
 مڃيندا هوندا، وڌ ۾ وڌ ۲۰۰-۳۰۰ ماڻهو. جلندور ۾ حضور جن
 سردار پگت سنگهه جي هڪ ڪمري ۾ ستسنگ ڪندا هئا ۽
 ۸-۱۰ ستسنگي ئي هوندا هئا. دهليءَ ۾ دريا گنج ستسنگ گهر
 جي اڳڻ ۾ ستسنگ ٿيندو هو ۽ اتي به مون ڪڏهن ۱۰۰-۲۰۰
 ماڻهن کان وڌيڪ ڪونه ڏٺا. اهو حاظو به ڪڏهن پورو نه
 پورو هو. سڀني ۾ ستسنگين جي حاضري منڪل سان ۱۰۰-۱۵۰
 جي هوندي هئي، هاڻي تعداد هزارن تائين پهچي وڌي آهي.
 ڪورڙلا ۾ ستسنگ پروفيسر جڳموهن لعل جي گهر جي اڳڻ ۾

هوندو هو، اُتي پئجي ويندا هئا. ڪيترا مستنگي سامان
کڻي سندن پٺيان پٺيان هلندا هئا. مٿاراج جن جا ڪيترا ئي
ڦوٽا آهن، جن ۾ مستنگي سندن پٺيان هلندا نظر ايندا آهن.
توهان اهڙا ڪڇ ڦوٽا ڏٺا هوندا. اسان وٽ مٿاراج جن جي
اُنهيءَ علائقي جي دؤري جي هڪ ڦلر به آهي. مون خود
ڪالا باغ ڏسڻ چاهيو ٿي، پر بدقسمتيءَ سان ڏسي نه سگهيس.
مان ان دؤري ۾ هنن سان گڏ هوس، ڇاڪاڻ جو منينجو
ڪو مسئلو هو، جنهنجي ڪمن خبر پئجي ويئي هئي ۽ مون کي
تار ڏيئي گهرايو هئائون. پر مان حضور جن وٽ پشاور تڏهن
پهتس، جڏهن هو اُبت آباد ۾ به ڏينهن رهي واپس موٽي
چڪا هئا.

حضور مٿاراج جن پنهنجي مستنگ جا وڏا دؤرا لڳ ڀڳ
۱۹۳۰ع کان شروع ڪيا. * انکان اڳ به حضور جن لاهور ۽ ٻين
شهرن ۽ ڳوٺن ۾، جي هاڻي پاڪستان ۾ آهن، مستنگ لاءِ
ويندا هئا. پر ۱۹۴۰ع کان ۱۹۴۵-۴۶ تائين پاڻ باقاعدي هماچل
پرديش ۽ هندستان جي اُنهن ڪيترن ئي حصن ۾، جيڪي
هاڻي پاڪستان ۾ آهن، مستنگ جي وڏن دؤرن تي ويندا
رهيا، جنهن ڪري هتي ڏوري ۾ حضور جن جي مستنگ ۾
حشام ماڻهن جا اچڻ لڳا. ان کان اڳ ڏوري ۾ سندن مستنگن
۾ مشڪل سان ئي چار سؤ مستنگين جي حاضري هوندي هئي.

* ڊاڪٽر جانسن جي ٻسٽڪ ”مينجو سگرو“ ۾ انهن
شروعاتي دؤرن جو احوال درج آهي. ۱۹۰۶ع کان مٿاراج جن
نئين ڪيترن استادن جا ننڍا دؤرا شروع ڪيا هئا، جي
هاڻي پاڪستان ۾ آهن. سندن شروعاتي دؤرن جو احوال
سر ناهي، پر ڏوري جي ۱۹۶۸ع جي سالياني رپورٽ ۾
حضور جن جي ۱۹۱۵ع کان ۱۹۴۶ع تائين دؤرن جو ڪجهه
نن ڏنل آهي.

ڪن ڊري وسائڻ يا آباد ڪرڻ ۾ پنهنجي طرفان ڊري ڊري ڪوشش ڪئي. هاڻي هُو بلڪل خوش آهن ۽ ڇنڊڇڙهه جي نڙديڪه چڱيءَ طرح وسيل آهن. انهنجا سڀ ڪٽنب مستنگي آهن. انهن مان لڳ ڀڳ سڀيئي ڊسمبر جي بنداري تي هتي ڏري ۾ ايندا.

سو اها حضور جن جي خاص ڏيڻا مهر هئي. مهاراج جن فرمائيندا هئا: ”ٿي سگهي ٿو، انهن مان ڪڇ ماريا وڃن، ڪڇ هندستان نه پهچي سگهن. اهي سڀ مستنگي ڊروارن جا ليڪه بالڪ آهن.“ تنهنڪري مهاراج جن خاص طرح انهن تي اها شه ڏن جي بخشش ڪئي هئي. هُو شهشاھ هئا ۽ پنهنجي مرضيءَ موجب ڪنهن کي نه پنهنجي دولت مان مالا مال ڪري ٿي سگهيا، انهنکي ڪير ٿي روڪي سگهيو؟ پر اهو موقعو درلي ايندا هئا. منهنجي ڄاڻ موجب حضور جن آخري دفعو ڪالا باغ ۾ نندن ٻارن کي اهڙيءَ طرح لام جي بخشش ڪئي هئي.

شايد توهانکي خبر نه هوندي ته ان بعد اُتي ڇا ٿيو، ڇا وهيو واپريو. پاڪستان ٺهيو ۽ ماڻهن کي ڪافي مصيبتن مان لنگهڻو پيو. انهن تي حملو ٿيو ۽ ڪن راتو رات گهر ٻار ڇڏي ڀڄڻو پيو. ڪڇ ماڻهو ماريا ويا، پر لڳ ڀڳ سڀ مستنگي صحيح سلامت هندستان پهچي ويا. ڪالا باغ ۾ مهاراج جن جو شخصي مڪان، جيڪو هنن خود اُتي ڏوڪريءَ جي وقت ٺهرايو هو، ان کي ڇاپو ويو ۽ ان جي ٻڏي چوڪيدار کي مارڻ ويو. حضور جن کي دل ۾ انهن لاءِ ڪافي ٻار هو. جڏهن ٻار ۱۹۴۵ع ۾ اُتي ويا ته ان وقت سندن عمر اٽڪل ۹۰ سال هئي. انهيءَ عمر ۾ حضور جن انهن ٻهاڙن تي ويا، جتي نه ريل ويندي هئي، نه موٽر ۽ نه هوائي جهاز. انهيءَ عمر ۾ به مهاراج جن گهوڙي تي نه ويندا هئا. هُو ٻيڊل تي اوجھن ٻهاڙين تي، چار پنج ميل پنڌ ڪري، جتي ڪن وڃڻو

٢٠
٢٠-٢٢ سال اُتي گذاريا هئا. ميجراج جن کي رانبيءَ علائقي جا ٻوڏ جو هائي پاڪستان ۾ آهي. ان علائقي کي ڪالا باغ سڏيو ويندو هو. حضور جن پنهنجي ٢٥ سالن جي نوڪريءَ جي مائٽن لاءِ بيحد پور هو ۽ هو به ميجراج جن کي ششسي طر ڄاڻندا سڃاڻندا هئا. بيماس اچي گرو گڏيءَ جي ذميوار ٿي دؤرن تي ويندا هئا. هو اُتي جي جگياسين کي نام دان ڏيندا هئا ۽ ڪڏهن ڪڏهن ٻارن کي شيد ڏن به پيشيندا هئا.

حضور جن کي ڄاڻ هئي ته پاڪستان ٺهندو ۽ اُهي ماڻهو اُتان بي گهر ٿي نڪرندا. ڪوبه نٿي چئي سگهيو ته اُهي رانبيءَ ڪري ١٩٤٥ع ۾ ڪالا باغ جي پنهنجي آخري دؤري ۾، ميجراج جن ستسنگين جي ٻارن کي گڏ ڪري کين شيد ڏن جي پيشيش ڪئي. اُنهن ستسنگين کي ڪوبه پروسو نه هو ته هو اُتي رهي سگهندا يا نه. هر طرف رانبيءَ ٻالھ جي چرچا هئي ته هندستان جو ورهاڻو ٿيندو ۽ پاڪستان ٺهندو. پر ميجراج جن کي اڳيئي معلوم هو ۽ رانبيءَ ڪري هنن ستسنگين جي ٻارن کي شيد ڏن پيشي.

ديوان صاحب:- حضور وڏا ميجراج جن اُن پاسي نويسر ١٩٤٥ع ۾ ويا هئا.

ميجراج جي:- ها، اها رانبيءَ وقت جي ٻالھ آهي. ڪجهه وقت کانپوءِ اُنهن مائٽن کي اُتان نڪرڻو پيو. هو هندستان ۾ آيا ۽ جاءِ بچاءُ ٽري پکڙي ويا. ميجراج جن کين ڪافي پيسا ڪپڙا ڏنا ۽ ٻي به حرقس جي سڃاڻ ڪئي ۽

حضور مهاراج جي

سوال :- مهاراج جي، اسانکي نهايت موشلي ٿيندي، جيڪڏهن توهين حضور مهاراج جن جي باري ۾ ڪجهه ٻڌائيندا.

مهاراج جي :- حضور مهاراج جن جي باري ۾؟ اسين نه هر روز مهاراج جن جون ئي ڳالهيون ڪندا آهيون، ڇاڪاڻ ته جيڪي ڪجهه مان ڀوندو آهيان، اهو سڀ مون انهن کان ئي نه ٻڌو آهي ۽ انهن جي ٻن مان ٻڌو ٿا ٻائي، اسين اهي ڳالهيون روز ڏهرائيندا آهيون. هن اسٽان جي ڌري ڌري مان سندن سڳندا اچي رهي آهي. جيڪي ڪجهه به هنن هن بستيءَ ۾ ڪيو آهي، انهيءَ مان سندن ٻن ۽ پڪڙي پاڻ جي موشوءَ ٿيلجي رهي آهي.

حضور مهاراج جن جي باري ۾ سهج وڌيڪ ۾ ته ڳالهيون ڪري سگهجن ٿيون، پر جيڪڏهن خاص سندن باري ۾ ٻڌائڻ لاءِ چيو وڃي ته پوءِ ڪجهه به چوڻ نهايت مسئل ٿيو پوي. مهاراج جن ته مهاراج جن ئي هئا. هو بي مل، بي نظير ۽ لائالي آهن. انهيءَ کان وڌيڪ سندن باري ۾ ٻيو ڇا ٿو چئي سگهجي؟

سوال :- مهاراج جي، ڊاڪٽر جانسن جي بستي ”مينٽر سٽگرڊ“ (With a Great Master in India) ۾ ذڪر آيل آهي ته هڪ دفعي مهاراج جن ستسگين جي ٻارن کي، پنجن نامن جي سمن ڏيڻ بنا ئي ڪن سڌو شيد ڏن ٻڌڻ جي چڱي سيکاري هئي. ڇا ائين عام طرح ڪيو ويندو آهي؟

مهاراج جي :- توهين هتي بن ٿن مهينن کان رحيل آهيو. ڇا، توهان ڪٿي اهڙي ڳالهه ٿيندي ڏٺي آهي؟

سوال :- نه.

سوال :- ڇا ڇپائي ويا؟ جي آفيس ۾ اتي هوندي؟
مهراج جي :- ڇپائي ويا؟ جتي هيٺ آهي، اتي ئي
رهندو، ڇاڪاڻ ته ائين ڪي ڪتابن رکڻ لاءِ اسٽور جي ۾
ضرورت رهي ٿي. ڪتابن رکڻ لاءِ هڪ ٻئي گدام بڻائڻ
جي اسڪير ۾ زبردست ڀڃڪڙي آهي.

سوال :- ۽ ان کانپوءِ ڇا ٿيندو؟

مهراج جي :- اهو فرماڻ ۽ وڪاس ڪارڻ هوندو ئي
رهندو. اسان جون اسڪيمون ته گهڻو ئي ڪجهه ڪرڻ جون
آهن، پر اسين ڪيترو ڪجهه ڪري سگهنداسين، سو نه
مالڪ ئي پتو ٿئي ٿو. اسان کان پنهنجي طرفان جيڪو
ڪجهه به وڌيڪ ٿي سگهندو، اهو ڪندا رهنداسين.

لاء ٺهرائي رهيا آهيون. انهن مان ڪيترا پراڻا ستسنگي آهن، جن کي سوسائٽيءَ اهي مڪان اڳيئي وراهي ڇڏيا آهن. هر مڪان ۾ هڪ ڪهرو ۽ لاڳو غلخانو آهي. هتي ستسنگن کي بس ايتري ئي ضرورت آهي.

نئين سال ۾ اسين نئين سيڪريٽريٽ (سچيواليه) جي اڏاوت جو ڪم شروع ڪري رهيا آهيون، جنهن ۾ ڏيري جون سڀ آفيسون گڏ هڪ اسٽان تي ڪيون وينديون. هن وقت ڪا آفيس ڪٿي آهي ته ڪا ڪٿي، دادا ليلارام جي آفيس هڪ هنڌ آهي ته ڪنا صاحب جي ڪنهن ٻئي هنڌ. بولاڪاڻي صاحب جو دفتر ڪنهن ٻيءَ جڳهه تي آهي ۽ منهنجو دفتر اڃا به ڪنهن ٻيءَ جڳهه تي. ان ڪري هڪ سيڪريٽريٽ بڻائي رهيا آهيون، جنهن ۾ سڀ آفيسون هڪ ئي جڳهه تي ڪنهن ئي وينديون. ڪنا صاحب (سيڪريٽريءَ) ۽ اسٽنٽ سيڪريٽريءَ جي رهائش به اتي ئي ٿيندي. هيٺ گرائونڊ فلور تي سڀ دفتر هوندا ۽ مٿين منزل تي ٻنهي لاءِ رهائشي مڪان هوندا.

سوال:- سيڪريٽريٽ ڪٿي ٺهرايو ويندو؟

مهاراج جي:- اسپتال جي سامهون، جتي اڄڪلهه انڪراري يا ٻچا ٻچا جي آفيس آهي، اتي سيڪريٽريٽ ٺهرايو ويندو. انهيءَ ڪري ئي اسين وڏي ستسنگه گهر جي حاٽي کي خرچي بڻائڻ جي ڪوشش ڪري رهيا آهيون، جيئن سڀ جڳهين ۾ ملي هڪ سرڪو ۽ دلڪش اثر پيدا ڪن. اسان ستسنگه گهر جي اوچي ديوار هٽائي ڇڏي آهي ۽ ان جي بجاءِ لوهي جهنگلي واري ننڍي ديوار ٺهرائي رهيا آهيون.

سوال:- سو اهو سيڪريٽريٽ ڏيري جي وچ تي ٿيندو؟

مهاراج جي:- اهو ڪالونيءَ جي وچ ۾ ٿيندو، جيئن ڏيري ۾ ايندڙن کي آفيس ٻولين ۾ تڪليف نه ٿئي ۽ موٽي

انهيءَ حساب سان اڃا منجهند جو کاڌو مختار ٿي نٿو ٿئي ته شام جو کاڌو شروع ٿئي ٿو. سو مان چاهيان ٿو ته لنگر کي وڌائي ٻيڻو ڪم وڃي ته جيئن هڪ دفعي ۾ ئي ۵۰-۶۰ هزار ماڻهو ويهي کاڌو کائي سگهن. انهيءَ ڪري ماڻهن جي واسطي زمين تي ويهي کاڌي کائڻ لاءِ ڪافي جڳهه جي ضرورت آهي.

انهيءَ کانسواءِ وڌندڙ ضرورت انوسار اسانکي پرتڻ به ضرور ڪرڻا پوندا ۽ وڌيڪ روٽيون، دالون وغيره لاءِ وڌيڪ پچائڻ جو پريڻ به ڪرڻو پوندو. اسان وڌيڪ روٽيون پچائڻ لاءِ ڪافي تعداد ۾ وڏا لوهي ترا ميسر ڪبا آهن ۽ دالين، سبزين وڌيڪ جي جڳهه به اڳ کان گهڻي قدر وڌائي آهي. باقي ضرورت صرف خالي زمين جي آهي، جتي گهڻي ۾ گهڻي سنگت ويهي کاڌو کائي سگهي. اسين زمين کي سڌو ڪري، انجي چوڌاري دٻار کڻائي، ڊسمبر جي آخر تائين اهو ڪم پورو ڪري وٺنداسين.

سوال :- ڪڇ ماڻهو سڄو ڏينهن ڪم ڪندا نظر اچن ٿا. ڇا، اهي سهڻي ستنگي آهن؟

هه راج جي :- نه. اسانکي ڪڇ مزدور به ڪم تي لڳائڻ نه سٺا آهن. اهي مزدور سڄو ڏينهن راتن ۽ ڪارڊگرن سان ڪم ڪندا آهن ۽ پر راتن ڳولن مان روزاني مزدوريءَ تي ڪم ڪندا آهن. ٿي سگهي ٿو ته اهي ستنگي ڪم ڪندا آهن ۽ ڪم لاءِ روزانو مزدوري ڏئي ويندي.

سوال :- جيڪڏهن اسان انهن جي استعمال اڳيان ڪم ڪندا آهن، ته ڇو ڏيوي نواسين لاءِ آهن؟

هه راج جي :- اهي ڪم ڪندا آهن ۽ وڃي ڇڏيا ويا آهن. سڄي دنيا ۾ ڪم ڪندڙن کي ڪم ڏيارڻ جي دعائون

سوال:- هيءُ سمور و تعميري يا فرماڻ ڪاريه ڏاڍي سٺي ۽ ساجڻيل طريقي سان ٿي رهيو آهي. توهان لنگر کي وڌائي وڌو ڪرڻ بابت فرمايو هو؟*

هاراج جي:- منهنجو ويچار آهي ته اسين ڊسمبر جي آخر تائين اهو ڪم پورو ڪري وٺنداسين. مان چاهيان ٿو ته نديءَ ڏانهن ويندڙ سڙڪ تائين سڄي زمين لنگر سان ماڻي ڇڏجي. اسين لنگر کي اڃا جي ايراضيءَ کان ٻيڻي ايراضي ڏيئي، ان جي چؤگرد دٻار ٺهرائي ڇڏينداسين. جنهن وقت اهو ڪم چالو ٿيندو ته ان وقت توهان مان ڪچ ستسڪي هتي هوندا.

سوال:- ان لاءِ لوه جو ڍانچو ٺهي ويو آهي، يا اڃا ٺيڻو آهي؟

هاراج جي:- اهو لوه جو ڍانچو دراصل هڪ تمام وڏو شيڊ آهي. انهيءَ جي ڪاٺي وڏي ڇت آهي، جيڪا خاص طريقي مطابق لوهي ڍانچي جي سناري بيماري ويندي. اهو ڪم جلدي شروع ٿيو ڪري سگهجي، ڇو ته انهيءَ جو ڪنهن نرم کي ٺيڪو ڏيڻو آهي. تنهنڪري ان ۾ ڪجهه وقت لڳندو. اهي نرم وارا خود اچي شيڊ بڻائيندا. اسين اهڙو ڀاري ڪم خود پنهنجي سر ٺاڪري سگهون. پر اسانجو وڌيڪ ڌيان ته کليل جڳهه ڏانهن آهي، جنهن ۾ وڌيڪ لنگر کائي سگهي.

موجوده لنگر ۾ لڳ ڀڳ ۳۰ هزار سنڪٽ هڪ وقت وڌيڪ يسوجن ڪري سگهجي ٿي ۽ ايترو ماڻهن کي هڪ دفعي ۾ کاڌي ڪارائتو ۾ اڌ ڪلاڪ لڳي ٿو وڃي. جي اڌ ڪلاڪ ۾ ۳۰ هزار ماڻهو کاڌو کائين، ته توهين پاڻ اندازو لڳائي سگهو ٿا ته ٻن لکن ماڻهن کي کاڌي ڪارائتو ۾ ڪيترو وقت لڳندو.

* هيءُ سوال آڪٽوبر ۱۹۷۱ع ۾ ڇپيو ويو هو.

ٻاڻي ۽ جي ٽانگين ۾ ڀرڻ وٺندو آهي، جتان مڃي ڪالونيءَ کي ڀڄڻو وٺندو آهي.

سوال:- ڇا، هيءَ ٻاڻي ڳرو يا سست آهي؟

مهاراج جي:- هيءَ ٻاڻي صحت بخش آهي.

سوال:- ڪلهه جي ڪجهه توهان واريءَ تي اڏاوت

ڪرڻ جي باري ۾ فرمايو هو، انهيءَ بابت مان سوچي رهيو آهيان ته هيءَ ڏوري جي ڇوڏ باريءَ جي ارساريءَ جا ٻاڪل واريءَ تي ٻيٺل آهي، اها بناوت ڪيتري قدر ليڪ آهي؟

مهاراج جي:- ها. برابر اها دٻار واريءَ تي ڪنڊل

آهي پر انهيءَ ڀرڻ تي رکيل آهي. اهو بنياد ڪافي ڊيپو ڪوئيل آهي، تنهنڪري اها ڪرندي ڪانه. انهيءَ چٽا نه ڪريو، ڇاڪاڻ ته ڀرڻ ۽ شرڏا ڀڳتيءَ سان انهيءَ اڏاوت تي رهي آهي، تنهنڪري انهيءَ ڀرڻ ۽ شرڏا ڀڳتيءَ تي ئي اهو بنياد آهي، جيڪو ٻيڙيءَ مل آهي.

توهين ڄاڻو ٿا ته دنيا ۾ ڪا به ڇوڏ دائر قائم نٿي رهي. جيڪڏهن مصر جا ڀرڻد ۽ چمن جي وڏي دٻار سڌا قائم نٿا رهي سگهن ته ڀرڻ هن دٻار جو ٺڪر ڇو ڪجي؟ هيءَ ڇوڏ باري ۾ پنهنجو ڪارڊ ڪري رهي آهي پر آخر ان جي عمر جي به حد ۽ معياد ته آهي ئي.

سوال:- مهاراج جي، ڇا هتي جي سموري وڪاس ۽

نرمان (اڏاوت) جون پوجنائون توهين ٻاڻ ٻڌائيندا آهيو؟

مهاراج جي:- نه. اسان وٽ ڪيٽيڪي سياڻا ۽ قابل انجنيئر

آهن. ٻولاڪاڻي صاحب ۽ لعل صاحب ڏاڍا تجربا ڪار انجنيئر آهن. اهي ئي ساري نرمان ڪارڊ جون پوجنائون ٺاهيندا آهن. اسين سڀ گڏجي ڪم ڪندا آهيون، پر هو ماهر آهن ۽ کين انهيءَ ڪم جي سهڻي ٻارڻگين جي ڄاڻ آهي.

هيٺ ٻاڻيءَ جي سطح تائين پهچي ويندي آهي ۽ ڪو
ٿي ويندو آهي. اهو تمام پراڻو ۽ ڪجهه مشڪل طريقو
سوال :- ڇا، هتي جي زمين پٿريلو ڪانهي؟

مهاراج جي :- نه. هتي زمين ۾ پٿر ڪونهي. هتي
زمين ۾ يا واري آهي يا مٽي. ڪٿي ڪٿي مٽي تمام سخت
آهي، پر پٿريلو ڪونهي. هاڻي ته اسين ٽيوب ويل لڳاڻا
رهيما آهيون، جنڪي مشين ذريعي ڪوئو ويندو آهي. انهي
طريقي سان ٻن ڏينهن ۾ ئي پاڻيءَ جي سطح تائين پهچي
ويندا آهيون ۽ پاڻي ڪڍڻ شروع ڪندا آهيون. رواجي
طور ڪوھ لاءِ هتي ۶۰-۷۰ فوٽن تائين ڪوئائي ڪرڻي پوندي
آهي ۽ ٽيوب ويل لاءِ اٽڪل ۳۰۰ فوٽن جي گهرائي تائين وڃڻو
پوندو آهي، ڇاڪاڻ ته ٽيوب ويل مان تمام گهڻو پاڻي ڪينچيو
ويندو آهي. ٽيوب ويل جي سرائيءَ تي تختو رکي، ان تي
هٿ سان يا بجليءَ تي هلندڙ پمپ لڳايو ويندو آهي.

سوال :- گهري يا اونهي ڪوھ ۾ پاڻي مٿي ڌرتيءَ جي
سطح تائين چڙهي ايندو آهي، يا هيٺ ئي رهندو آهي؟

مهاراج جي :- عام ڪوھ لاءِ نه، پر صرف ٽيوب ويل
لاءِ ئي ۳۰۰ فوٽ گهري ڪوئائي ڪرڻي پوندي آهي. رواجي
ڪوھ ته ۶۰-۷۰ فوٽ يا وڌيڪ ۾ وڌيڪ ۱۰۰-۱۵۰ فوٽ ئي گهرو
هوندو آهي. بس، ان کان وڌيڪ نه.

سوال :- ڇا، ٽيوب ويل ۾ پاڻي مٿي زمين جي سطح
تائين ايندو آهي يا هيٺان کان مٿي پمپ ذريعي اُٿلڻ پوندو
آهي؟

مهاراج جي :- تمام هيٺان کان مٿي ڇڪڻو پوندو آهي.
تيءَ جي سطح کان اٽڪل ۳۰۰ فوٽ هيٺ وڃي، پوءِ
۴۰ ڪي زمين جي سطح کان اٽڪل ۸۰ فوٽ مٿي ڇڪي.

الڪي زمين سان ملائي ڇڏجي. اسين ٻهريون ۽ ۴ ڪوھ اهڙي طرح ٻوري، انهن تي هڪ يا ٻن ڪمرن وارا ڪرائر ٻڌائي ڇڪا آهيون. ساڳيءَ طرح انهن ڪوھن کي به ٻرائڻو ٻوندرو. مون ٽاري جي لٽن سان صلاح ڪئي آهي. انهنجو بهال آهي ته مالي ڪوھن کي مٿان بند ڪرڻ بدران ڪي به ڪم ٿي سگهي ٿو. ديوان صاحب:- حضور، هڪ دفعي ڪوھ ٿا ۾ هڪ ڪوھ جو ٻڪڻ ٿي ٻوھو ۽ ان ۾ هڪ هائي ڪري ٻوھو. مهاراج جي:- ڪوھ جي مٿان لڳايل ٻڪڻ مان پاڻي سمي سگهي ٿو ۽ ٻڪڻ ٻڌي ۽ سگهي ٿو، الڪي ڪجهه ۽ ٿي سگهي ٿو. سمي ڪڍرائي، جڏهن ماڻهن کي ٻوھو لڳو رهي ته اندر ڪوھ ٻيل آهي، ته ڪنهن قسم جا حادثا ٿي سگهن ٿا. انهيءَ ڪري ڪوھ کي پري ڇڏڻ ئي بهتر آهي. سوال:- مهاراج جي، مولڪي اها ڳالهه سمجهه ۾ نٿي اچي ته توهين ڪوھ جي اندر ديوار ڪيئن ٿا ٺهرايو؟

مهاراج جي:- منهنجو بهال آهي ته اسين اهو هنر اڀران کان سکيا آهيون. هيءَ نهايت پراڻو طريقو آهي. شايد هنجي ٻوري ڪاوڙ ڪري ته مان توهان کي سمجهائي نه سگهان، پر جيترو مون ٿو ٿو آهي، اهو ٻڌائڻ جي ڪوشش ڪندس. ڪوھ کي ٻوھو ٿو ٿو، اهو ٻوھو ڪڍڻ ڪوئي، پاڻيءَ جي سطح تائين پهچندا آهن. انهيءَ کانپوءِ ڪاٺ جو هڪ وڏو، موڙ گول چڪر يا چڪرو ٿو ٿو، الڪي ڪوھ جي اندر واريءَ تي رکندا آهن ۽ انهيءَ سان ڪوھ جي ديوار لاهڻ شروع ڪندا آهن. ان کانپوءِ ديوار ڪوھ جي چڪري هٿان واري ڪوئي ٻوھو ڪندا آهن، انهيءَ ڪري هٿان ٻوھو ڪوئي رکندا آهن. انهيءَ ڪري هٿان واريءَ سان ٻوھو جي طرح ڪاٺ جي چڪر جي چڪر ۽ واريءَ جي آهي. اهڙي طرح چڪر جي چڪر ۽ چڪر جي چڪر وٺي وٺندا آهن ۽ انهيءَ هٿان واريءَ وٺي وٺندا آهن. انهيءَ ڪري ديوار

آهي، ٻيو ٿيوب ويل آهي ۽ ٽئين تي ڪجهه به نه آهي، انهيءَ ڪري مان ٽئين ڪوهه کي پورائي ڇڏڻ چاهيان ٿو. اهي ٽيئي ڪوهه زمين سان گڏ ڪسان جي ذاتي ملڪيت هئا، ڇاڪاڻ ته هر ڪسان کي پنهنجي فصل کي پاڻي ڏيڻ لاءِ خانگي يا شخصي ڪوهه هوندو هو. اسان کي اها زمين ڪوهن سميت، مربع بنديءَ ڪرائڻ جي وقت خريد ڪرڻي پئي. ايترو ڪوهن جي اسان کي ضرورت ڪونهي، ڇاڪاڻ ته اسان وقت اول ئي ٻه ٻيا ڪوهه آهن. تنهنڪري انهن ٽن ڪوهن مان شايد ٻن کي بند ڪرايو ويندو، باقي هڪ ئي رکيو ويندو. سائڪل اسٽنڊ جي پٺيان اسين هڪ ٻي وڏي پاڻيءَ جي ٽانڪي ٺهرائي رهيا آهيون، جنهن کي ٻوڙ لاءِ هڪ ٽين نموني جو ٿيوب ويل تيار ڪيو ويندو.

سوال :- مهاراج جي، انهن ڪوهن کي بند ڪرائڻ جي بجاءِ انهن کي ٻئي ڪم ۾ لٿو آئي سگهجي ڇا؟ مثال طور، انهن ۾ ڪنهيون ٻوڙي سگهجن؟

مهاراج جي :- (ڪلندي). مان توهان کي انهن مان هڪ ڪوهه ڏيئي ٿو ڇڏيان ۽ توهين ان ۾ ڪنهيون ٻوڙي جي ڪوشش ڪري ڏسو. توهان کي خبر هوندي ته جي ڪوهه مان پاڻي نه ڪڍيو وڃي ته ان ۾ بدبوءِ اچڻ شروع ٿيندي آهي ۽ ڪوهه ۾ زهريلي گئس پيدا ٿيندي آهي. ڪيترا ماڻهو ٻوڙن ڪوهن ۾ ڪرڻ سان زهريلي گئس ڪارڻ مري ويندا آهن، ڇاڪاڻ ته انهن ۾ تازي هوا نٿي پهچي.

سوال :- ڇا، ڪوهه کي ڪنهن به طريقي، هيٺان تري کان ئي بند لٿو ڪري سگهجي؟

مهاراج جي :- ڪوهه کي مٿان بند ڪري سگهجي ٿو، پر گئس تڏهن به اندر رهندي ۽ ڪنهن به وقت ڏکڻ ٿوڙي ٻاهر نڪري سگهندي. تنهنڪري بهتر ائين آهي ته ڪوهه کي واريءَ سان ڀري، زمين جي سطح تي آڻي، سڌو ڪري،

مولڪي ياد آهي تہ ۱۹۲۰-۱۹۲۱ع ۾ جڏهن مان هتي آيو
درس تہ لڏي ڏيڙي جي لڳو لڳ ئي وهندي هئي، جتي
هيئر ديوار آهي. ٻين ڳولن مان ماڻهو هتي بڙي ۾ ايندا
هئا. ديوان صاحب کي انهيءَ ڌاري ۾ سڀ ڪجهه معلوم آهي.
ديوان صاحب:- اسين هتي نڌيءَ جي ڪناري تي
ٽي سنان ڪندا ۽ ڪپڙا ڏندا هئاسين.

مهاراج جي:- ها. انهن ڏينهن ۾ هتي (نيرو وٺل)
وغره تہ ٻولدا ئي ڪونه هئا. ماڻهو نڌي ڪناري تي ضروري
حاجت لاءِ ويندا هئا ۽ نڌيءَ ۾ ئي سنان وغره ڪندا هئا.
نڌي ڏيڙي سان بلڪل لڳي وهندي هئي ۽ رات جو اچو
آواز ڏيڙي ۾ صاف ٻڌڻ ۾ ايندو هو، خاص طور جڏهن نڌيءَ
۾ ٻوڏ اچڻ واري هوندي هئي، پر آهستي آهستي اها ٻلتِي
ٻئي طرف هيندي وڃي ۽ هاڻي لڳ ڀڳ ٽن ميلن جي ڊورِيءَ
تي وهي ٿي.

سوال:- هاڻي اسن جنهن ڪوه جو پاڻي استعمال ڪيون.
ٺا، سر ڪٿي آهي؟

مهاراج جي:- هاڻي تہ ڪيترا ئي ڪوه آهن. هڪ
تہ توهانجي گيسٽ هائوس جي ٻاهران، گيسٽ جي ڀرسان آهي.
انهيءَ ڪري گيسٽ هائوس جي حاٽي جي ديوار سڌي نه
آهي. وچ ۾ ڪوه جي ڪارڻ ڪجهه مڙيل آهي. هڪ ٻيو
ڪوه گيسٽ هائوس جي ٻئي پاسي واريءَ ڪنڊ ۾ آهي.
انهن ٻنهي ڪوهن مان پاڻيءَ جون ٽالڪيون ڀريون وينديون
آهن ۽ سڄي ڪالونيءَ کي پاڻي پهچندو آهي. ڏيڙي ۾
هڪ ٻيو ڪوه به آهي، جيڪو حضور مهاراج جن کڻايو هو
۽ جنهن ڌاري ۾ اڪثر چرچا ٿيندي رهندي آهي. ان ڪوه
۾ به پاڻي ڪوڙ لاءِ ڀسڻ لڳل آهي.

ڏيڙي ۾ ٻيا به ڪوه آهن. اهي انهيءَ جڳهه تي آهن.
جتي اڪيليءَ ڌار جو شيوا ٿيندي آهي. هڪ ٻي نار لڳل.

آهي، ٻيو آيوڊ ويل آهي ۽ ٽئين تي ڪجهه به نه آهي، انهيءَ ڪري مان ٽئين ڪوھ کي پورائي ڇڏڻ چاهيان ٿو. اهي ٽيئي ڪوھ زمين سان گڏ ڪسان جي ذاتي ملڪيت هئا، ڇاڪاڻ ته هر ڪسان کي پنهنجي فصل کي پاڻي ڏيڻ لاءِ خانگي يا شخصي ڪوھ هوندو هو. اسان کي اها زمين ڪوھن سميت، مريع بنديءَ ڪرائڻ جي وقت خريد ڪرڻي پئجي. ايترو ڪوھن جي اسان کي ضرورت ڪونهي، ڇاڪاڻ ته اسان وقت اول ئي ٻه ٻيا ڪوھ آهن. تنهنڪري انهن ٽن ڪوھن مان شايد ٻن کي بند ڪرايو ويندو، باقي هڪ ئي رکيو ويندو. سائیکل اسٽنڊ جي پٺيان اسين هڪ ٻي وڏي پاڻيءَ جي ٽانڪي ٺهرائي رهيا آهيون، جنهن کي ڀرڻ لاءِ هڪ ٽين نموني جو آيوڊ ويل تيار ڪيو ويندو.

سوال:- مهاراج جي، انهن ڪوھن کي بند ڪرائڻ جي بجاءِ انهن کي ٻئي ڪم ۾ لٽو آڻي سگهجي ڇا؟ مثال طور، انهن ۾ ڪنهيون ٻوڪي سگهجن؟

مهاراج جي:- (ڪلندي). مان توهان کي انهن مان هڪ ڪوھ ڏيئي ٿو ڇڏيان ۽ توهين ان ۾ ڪنهيون ٻوڪڻ جي ڪوشش ڪري ڏسو. توهان کي خبر هوندي ته جي ڪوھ مان پاڻي نه ڪڍيو وڃي ته ان ۾ بدبوءِ اچڻ شروع ٿيندي آهي ۽ ڪوھ ۾ زهريلي گئس پيدا ٿيندي آهي. ڪيترا ماڻهو ٻرائڻ ڪوھن ۾ ڪرڻ سان زهريلي گئس ڪارڻ مري ويندا آهن، ڇاڪاڻ ته انهن ۾ تازي هوا نٿي پهچي.

سوال:- ڇا، ڪوھ کي ڪنهن به طريقي، هيٺان تري کان ئي بند لٽو ڪري سگهجي؟

مهاراج جي:- ڪوھ کي مٿان بند ڪري سگهجي ٿو، پر گئس تڏهن به اندر رهندي ۽ ڪنهن به وقت ڍڪڻ ٿوڙي ٻاهر نڪري سگهندي. تنهنڪري بئترائين آهي ته ڪوھ کي واريءَ سان ڀري، زمين جي سطح تي آڻي، سڌو ڪري،

مولڪي ياد آهي تہ ۱۹۲۰-۱۹۲۱ع ۾ جڏهن مان هتي آيو هوس تہ لڏي ڏيري جي لڳو لڳ ئي وهندي هئي، جتي هينئر ديوار آهي. ٻين ڳوٺن مان ماڻهو هتي ٻڙيءَ ۾ ايندا هئا. ديوان صاحب کي انهيءَ ڀاري ۾ سڀ ڪجهه معلوم آهي. **ديوان صاحب:-** اسين هتي لڏيءَ جي ڪناري تي ئي سنان ڪندا ۽ ڪڙا ڏيندا هئاسين.

مهراج جي:- ها. انهن ڏينهن ۾ هتي (نورب ويل) وغيره تہ ٺولدا ئي ڪونه هئا. ماڻهو لڏي ڪناري تي ضروري حاجت لاءِ ويندا هئا ۽ لڏيءَ ۾ ئي سنان وغيره ڪندا هئا. لڏي ڏيري سان بلڪل لڳي وهندي هئي ۽ راس جو اٽو آواز ڏيري ۾ صاف ٻڌڻ ۾ ايندو هو، خاص طور جڏهن لڏيءَ ۾ ٻوڏ اچڻ واري هوندي هئي، ٻر آهستي آهستي اها ٻلتِي ٻئي طرف هيندي ويئي ۽ هاڻي لڳ ڀڳ تن ملن هي دوريءَ تي رهي ٿي.

سوال:- هاڻي اسين جنهن ڪوهه جو ٻاڻي استعمال ڪريون ٿا، سو ڪٿي آهي؟

مهراج جي:- هاڻي تہ ڪيترا ئي ڪوهه آهن. هڪ تہ توهانجي گيسٽ هائوس جي ٻاهران، گيت جي ڀرسان آهي. انهيءَ ڪري گيسٽ هائوس جي حاٽي جي ديوار سڌي نه آهي. وچ ۾ ڪوهه جي ڪارڻ ڪجهه مڙيل آهي. هڪ ٻيو ڪوهه گيسٽ هائوس جي ٻئي پاسي واريءَ ڪنڊ ۾ آهي. انهن ٻنهي ڪوهن مان ٻاڻيءَ جون ٽالڪيون ڀريون وينديون آهن ۽ سڄي ڪالونيءَ کي ٻاڻي پهچندو آهي. ڏيري ۾ هڪ ٻيو ڪوهه به آهي، جيڪو حضور مهراج جن کونابو هو ۽ جنهن ٻاري ۾ اڪثر چرچا ٿيندي رهندي آهي. ان ڪوهه ۾ به ٻاڻي ڇڪڻ لاءِ بمب لڳل آهي.

ڏيري ۾ ٽي ٻيا به ڪوهه آهن. اهي انهيءَ جڳهه تي آهن. جتي اڄڪلهه شام جو شوا ٿيندي آهي. هڪ ۾ نار لڳل.

۱
اها سڀ زمين ڏيڙي جي آهي. ڏيڙي کان ٻاهر پنهنجا
جي زمين آهي، جنهن کي ڳوٺ جي گڏيل زمين يا شاملات
زمين سڏيو ويندو آهي، اها زمين ڏيڙي جي ڏست جي
ملڪيت ناهي. اها ڏيڙي نواسين جي گڏيل ملڪيت آهي.
پنهنجا جي چونڊ ۾ چار پنج ميمبر پنهنجن طور چونڊيا ويندا
آهن، جن جي ڪاميٽي ٺهندي آهي ۽ اهي ئي شاملات زمين
جي صحيح استعمال جي باري ۾ فيصلو ڪندا آهن. ڇاڪاڻ
تہ اسين سڀ مستنڪي آهيون ۽ هيءَ سڄي بستي مستنڪين
جي آهي. انهيءَ ڪري ئي اسين اُتان ڪافيءَ جو ڪاٺ ڪٽي
ابندا آهيون، جو ڏيڙي ۾ لنگر واسطي ٻارڻ لاءِ ڪر ايندو
آهي. وقت اچڻ تي اسين ان زمين کي سڌاري، اڻڄاتو ٻڌائو
جي ڪوشش ڪنداسين ۽ ڪيتيءَ لاءِ ڪر آڻي، انجو به
ڏيڙي ڏيڙي استعمال ڪنداسين.

سوال:- مون اهو سوال انهيءَ ڪري پڇيو هو جو مون
ڪنهن بستڪ ۾ پڙهيو آهي تہ حضور ميناراج جن زمين خريد
ڪرڻ چاهي ٿي ۽ انهن ڏينهن ۾ ننڍي بلڪل ڏيڙي سان
لڳو لڳ وهندي هئي پر پوءِ نديءَ پنهنجو رخ بدلائي ڇڏيو.
هينئر ندي ڏيڙي کان ڪافي پري ٿي ويئي آهي.

مهاراج جي:- ها، پراڻن ٿي ٿيو آهي، باباجن جي
جوتڻي جو تہ سماج بعد، حضور ميناراج جن پنهنجي مڪان
جي پٺيان اُستري لاءِ ڪوٺڙيون ٺهرائي رهيا هئا. حضور جن
کوڏ ۽ ٻئي ننڍا مستنڪ ٿيو اڄ به ئي ٺهرائي چڪا هئا.
مستنڪ ميناراج جن کي چيو تہ هتي جڳتيون ٺهرائڻ ۾ ٻيا
برباد ڪرڻا آهن، ڇاڪاڻ تہ ان وقت ندي ڏيڙي واري
پاسي، زمين کي ڍاهي رهي هئي. ميناراج جن فرمايو، ”نه،
نندي اسانجو ڪجهه نه بگاڙيندي.“ ان وقت کان وٺي، ندي
ٻئي طرف، پري هڻندي پئي وڃي ۽ اسان کي ڪافي گهڻي
زمين ملي رهي آهي.

جيڪا نئين سڙڪ اسين هن وقت لهرائي رهيا آهيون،
جنهن تي سنگت شيوا ڪري رهي آهي، دراصل اها ڳوٺ
جي سڙڪ هئي ۽ صرف ۱۵ ڳوٺ ڇڏي هئي. پر اسين ان
کي وڌائي ۲۲ ڳوٺ واپس ڪري رهيا آهيون. اسان ان
لاءِ پري واري ڪم جو ڪجهه حصو ڪيو آهي، جيڪو ڪم
جي مالڪ خوشيءَ سان ڏنو آهي. هن چيو، ”توهان کي رستي
وڌائڻ لاءِ منهنجي ڪم مان جيتري زمين گهرجي، اوتري
پلي ڪڍو. مون کي ڪوبه اعتراض ڪونهي.“

شروع شروع ۾ انهيءَ رستي زمين ۾ ڪيتي ڪالهه ٿيندي
هئي. بابا جي مهاراج جن هيءَ جڳهه انهيءَ لاءِ چونڊي هئي،
جو هتي شاعري هئي، ماڻهن جي اڄ رڃ ڪالهه هئي، پاڻ
هتي ڪا جڳهه يا زمين خريد ڪانه ڪئي هئائون. هنن ته
صرف اهيڪانه خاطر، هتي رهائش اختيار ڪئي. جيڪڏهن
ڪنهن غير آباد، جهنگلي زمين کي ڪو شخص آباد ڪندو
هو ته ان ۾ ڪنهن کي به ڪو اعتراض نه ٿيندو هو.

بابا جن جي چرٽي جوت سمائجڻ بعد، حضور وڏن مهاراج
جن آهستي آهستي ڳولڻ جي ڪم ۽ واپارن زمينون خريد
ڪرڻ شروع ڪيون. پوءِ سردار بهادر جن جي وقت ۾ مرنج
بندي ٿي وئي. اهڙي طرح هتي ڪالوئي وسي وئي ۽
وڏا ويجهڻا لڳي. ان ڪالوئي اسان ان ۾ پي به گهڙي زمين
ملائي آهي، ان مان ڪم خريد ڪئي وئي ۽ ڪم وڌيون
ڪڍڻ پري زمين سڌاري، ڪم ۽ يا رهائش لائق بڻائي
وئي آهي. ڪڍڻ پري زمين سڌارڻ جو ڪم توهين خود
ڏسي چڪا آهيو. اها تائين ته اسان کي اڳتي وڌڻ لاءِ ڪا به
ڪمي محسوس نه ٿي آهي، پر اسين پنهنجي آئينده، وڪاس
۽ رستو لاءِ ڏيري کان ٻاهر پي به زمين خريد ڪندا رهون ٿا.

سوال:- ڇا، ڏيري جي زمين لڏي تائين آهي؟
مهاراج جي:- جستائين ڏيري جي ڇوڏ واري آهي،

اينڪو وٺ، ڪڏون ڪو ٻا ۽ ٻيون ڏڙا هئا. هن وقت اها سموري زمين پوريءَ طرح سڌي ٿي چڪي آهي. هيٺ ترهين گيسٽ هائوس ۾ پيئي، نديءَ تائين سڪڙيو صاف صاف ڏسي سگهيو ٿا. پر ان کان پٿرين اها جڳهه ويران جهنگل هئي ۽ ماڻهو اوڏائين وڃڻ کان ٻچندا هئا. سنگت گذريل ۱۰-۱۲ سالن ۾ پوري آساهه ۽ لکن سان هن اسٽان کي صاف ۽ سنڌو ڪرڻ لاءِ خرب شيوا ڪئي آهي.

سوال:- مهاراج جي، جڏهن باباجن جي وقت ۾ ڏهري جي شروعات ٿوريءَ ئي زمين سان ٿي هئي ته پوءِ نديءَ جي پاسي واري ايتري زمين ڪيئن ملي ويئي؟

مهاراج جي:- ڏهرو ٻن ڳوٺن، بلسراءِ ۽ وڙائج جي وچ ۾ آباد آهي، جنهنڪري اسانجو ٻنهي ڳوٺن جي شاملات زمين تي حق آهي. شاملات زمين ڳوٺ جي سڀني ماڻهن جي عام استعمال لاءِ هوندي آهي، انهيءَ ڪري اسين انهيءَ عام زمين جي ڪجهه حصي جو استعمال ڪري سگهون ٿا. ڇاڪاڻ ته هيٺ ڏهري کي اڳتي وڌڻو آهي خاص ڪري نديءَ طرف.

سوال:- اڳتي هلي ڇا ٿيندو؟ ڇا، توهين سمجهيو ٿا ته آخر ائين ڳوٺن جا ڪجهه رهواسي مڃيندا ۽ اسان کي نديءَ طرف وڌڻ ڏيندا؟

مهاراج جي:- ائين ڳوٺن جا رهواسي گهڻو ڪري سٽنگي آهن، تنهنڪري جيڪي ڪجهه اسين ٺاهيون ٿا، اهو انهنجو به آهي. اهر جيترو اسانجو آهي، اوترو ئي سندن به آهي. جيڪڏهن هو به ائين سوچين ته ڏهرو ائين جو به آهي، ته پوءِ ڪوبه مسئلو ڪونهي، اسين ته اهر تي چاهيون ٿا ته هو به ڏهري کي پنهنجو ئي سمجهين. اسين سڀ هڪ ئي آهيون، تنهنڪري هن ۾ ”اسانجي“ ۽ ”توهانجي“ جو ڪو سوال ئي ڪونهي.

لنگهندڙن کان هميشه ڊڄندا رهندا هئا. ان کانپوءِ جنهن وقت امرتسر ۾ آل انڊيا ڪالگريس ڪمٽيءَ جي بئنڪ ٿي ته اسين پنجاب سرڪار جي سهائتا سان ان سڙڪ کي ڏيري کان ٻاهر کڻي وياسين. اها ٻاهرين نئين سڙڪ ڏيري جي زمين تي ٺهيل آهي. اها زمين اسان انهيءَ لاءِ ڏني نه جيئن ٻين ڳولن جا ماڻهو ڏيري جي آباديءَ جي وچ مان اچي وڃي نه سگهن. هاڻي ڀورو ڏيرو هڪ ئي چؤڊرواريءَ جي اندر آهي. نديءَ واري پاسي ڪجهه حصي ۾ ديار اڃا ٺهرائي آهي. ٻن سالن ۾ اها به ٺهي ويندي.*

جنهن مڪان ۾ لندون جا سٽنگي رهن ٿا، اهو اصل ۾ ٻيرون مڻمان گهر (Guest House) هو. ڊاڪٽر اسٽون، مس لوئس هلگر ۽ ٻيا ڪيترا سٽنگي انهيءَ گيسٽ هائوس ۾ رهي چڪا آهن. جڏهن اهي سٽنگي ٻاهران ايندا هئا ته انهنجي رهائش لاءِ صرف اهو هڪ ئي مڪان هو. اهو گيسٽ هائوس جي سامهون واري (اوپر طرف واري) دروازي جي ٻاهران وڏيون کڏون ۽ نالا هئا، حڪمي ناڪن ۽ گڏڻ جا گهر هوندا هئا. شروع شروع ۾ گيسٽ هائوس جي چؤطرف صرف ڪائيندار باريون جو ٺوڙ هو. انجي حاطي ۾ مڇيا ۽ ٻاجهون ٻوڏيون وينديون هيون. گيسٽ هائوس جي سامهون واري سڙڪ ڪنڀار پوءِ ٺهي. چؤڊرواري ۾ پوءِ ٺهرائي وئي. ڏيري کي موجوده روپ ڏيڻ ۾ سنگت ڏاڍي محنت ڪئي آهي، سنگت ئي کڏا ٻريا آهن، هڪ مٿاهين زمين کي سڌو ڪيو آهي، سڙڪون بڻايون ۽ سڌيون ڪيون آهن ۽ ٻيون به ڪيترن ئي قسمن جون شيوائون ڪيون آهن. نديءَ وارو علائقو ڏاڍو خطرناڪ هو. شام جي وقت ڪم ۾ ان طرف نه ويندو هو. ان پاسي بيشمار ڪائيندار جهڙيون

* اها ديار هاڻي ٺهي وئي آهي.

وڊندا هئا. اُنهن ٻنهي ڦاٽڪن تي رات جو ۸-۹ بجي ٿالا لڳايا
وڊندا هئا ۽ اُن کانپوءِ نه مان ڏيري ۾ وڃي سگهندو هوس
۽ نه ڏيري ۾ رهندڙ مون وٽ اچي سگهندا هئا.

مربع بنديءَ کانپوءِ مون ٻساوا هائوس وٽ، ريلوي ٽڪيٽ
گهر ڀرسان لڳل ڦاٽڪ ڪڍائي ڇڏيو، ڇاڪاڻ ته مون اُنجي
اڳيان به اڏاوت جو ڪم ڪرائڻ چاهيو ٿي. منهنجي دلي
تمنا هئي ته ماڻهو سڄي ڏيري کي هڪ ڪري سمجهن، اهو
نه سوچين ته ”اندريون ڏيرو“ ۽ ”ٻاهريون ڏيرو“ الڳ الڳ
آهن ۽ انهيءَ ڪري ڪنهن به قسم جو خطرو محسوس نه ڪن.
جيئن سنگت کي محسوس ٿئي ته ڀورو ڏيرو، هڪ ئي وڏي
بستي آهي.

منهنجي گهر جي حاطي جي سامهون وارو ٻراڻو ڦاٽڪ اڃا
قائم آهي. هيءَ هڪ قسم جو يادگار آهي، ڇاڪاڻ ته حضور
وڏن مهاراج جن جو ٺهرايل آهي ۽ اهو ٻراڻي ڏيري جو حصو
هو. انهيءَ جو ٻيو ڪوبه لاپ ڪونهي.

ستسنگ گهر جي ميدان جي ڇوڪرن بظايل ديوار ستسنگ
گهر جي سلامتيءَ لاءِ هئي، ڇاڪاڻ ته انهن ڏينهن ۾ ستسنگ
گهر ڏيري کان ٻاهر ليکيو ويندو هو. ستسنگ گهر جي اوڀر
۾، جتي اڄڪلهه دڪان آهن، اُتي ڳوٺ ڏانهن ويندڙ عام
رستو هو ۽ ماڻهن جي اچڻ وڃڻ لاءِ عام استعمال ۾ ايندو
هو. ڪيترا دفعا ڳوٺ جا ڪڇ شرابي ماڻهو ريلوي اسٽيشن
تي شراب پي ڪري، نشي جي حالت ۾ موٽندي، ڳوٺ
وڃڻ وقت انهيءَ رستي تان لنگهندا هئا. توهان کي معلوم
آهي ته شرابي نشي ۾ ڪجهه به چئي ۽ ڪجهه به ڪري
سگهي ٿو. شرابي هر جڳهه هڪ جهڙا ئي ٿين ٿا. اسان کي
اهڙيون حالتون به در پيش اينديون هيون. ڏيري لوراسي
رات جو ڦاٽڪ بند ڪري ڇڏيندا هئا، جيئن اُهي ماڻهو ڏيري
۾ نه اچي سگهن. پر ڏيري کان ٻاهر رهندڙ ستسنگي اهڙن

ڪهڙيءَ حالت ۾ هيون. جڏهن اڃا مربع بندي نه ٿي هئي، ان وقت حضور مهاراج جن کي، جتي ڪنهن ڪسان کان زمين ملندي هئي ته اها خريد ڪندا هئا. هڪ ڪمپ ڪٿي هو، اهو ڪنهن ٻئي هنڌ ۽ تيون ڪنهن ٽئين هنڌ. اهي زمينون هڪ ٻئي سان گڏ يا لڳو لڳ باڪل ڪول هيون. پر حضور جن زمين خريد ڪندا ويا. جيڪو به زمين وڪڻڻ چاهيندو هو ته اها پاڻ خريد ڪندا هئا. اهڙيءَ طرح، پاڻ لڳاتار زمين خريد ڪندا ئي رهيا.

آلهيءَ ڪابو، ۱۹۴۹ع ۾ سردار بهادر جن سرڪار کي اسانجي زمين جي مربع بندي ڪرڻ لاءِ درخواست ڪئي. پتتاب ۾ اهو قانون هو ته ڪسان جون الڳ الڳ جڳهين تي ٻڪڙيل زمينون، هڪ هنڌ ڪنهن ڪنهن وچن. اهڙي طرح مربع بنديءَ جي قانون موجب سڀئي پنهنجن پنهنجن زمينون هڪ جڳهه تي ڪنهن ڪرائي شروع ڪيون. اها ٻالھ ڏيڻي لاءِ نعمت ثابت ٿي. اهو ڪم سردار بهادر جن شروع ڪيو هو ۽ بعد ۾ مون کي اهو ڪم ڏور ڪرائڻو پيو. اهو مربع بنديءَ جو ئي نتيجو آهي، جو اسان کي ڏاڍي جي آسپاس سموري زمين گڏ ٿي ملي آهي.

پهرين ڏيڻي جي حد صرف ايتائين هوندي هئي، جتي هيٺو ڀوڪاڻ وڃي ٿو. حضور وڏن مهاراج جن جيڪي مڪان اچي ڀريان ٿيا هئا، اهي سڀ ڏيڻي کان ٻاهر ليکيا ويندا هئا. جتي اڄڪلهه ريلوي جي ٽوڪنگ آفيس آهي، اتي هڪ ٽاڪ هوندو هو، جو رات جو بند ڪيو ويندو هو. مڪرم سال ايسا جو مون اهو ٽاڪ ڪڍائي ڇڏيو. هڪ ٻيو وڏو دروازو منهنجي گهر جي سامهون آهي، اهو به رات جو بند ڪيو ويندو هو. منهنجو گهر به ڏيڻي کان ٻاهر هو. منهنجي گهر جي پاسي وهندڙ ماڻهو ۽ ريلوي ٽوڪنگ آفيس واري ٽاڪ کان ٻاهر وهندڙ ماڻهو به ڏيڻي کان ٻاهر سمجهيا

شرٽارئين کي ٻيا مڪان ڏيئي، اُهي ٻراڻيون ڊنل ڪوٺايون
هٽائي ڇڏيون. اُن کانپوءِ ئي ستسنگ گهر جي چؤڌاري ديوار
ٺهرائي، هڪ نئون دروازو لڳايو ويو.

سوال:- مهاراج جي اسان ٻڌو آهي ته ستسنگ گهر ڪنهن
اندروني روحاني منڊل جو ٺٺل آهي.

مهاراج جي:- اُهي سڀ صرف ڪهاڻيون آهن ۽ ٻيو
ڪجهه به نه. انهن کي ڪهاڻيون ئي ڪري سمجهڻ گهرجي.
انهنچر هن ڄاڻ ڪري ڇوڪرو سان ڪوبه سنڀت ڪونهي.
انهيءَ کي حضور وڏن مهاراج جن ديوارن خود تيار ڪيل لُشي
مطابق جوڙايو ويو آهي، جنهن ۾ اڏاوتي ڪلا (Architecture)
جو ڌيان رکيو ويو آهي. مهاراج جن انهيءَ جو لُشو بڻايو
وارا ۽ اڏاوت ڪرائڻ وارا انجنيئر هئا. هنن جي مراد صرف
اها هئي ته ”آئي“ (T) جي شڪل جو اهڙو ڄاڻ بڻايو
وڃي، جنهن جي اسٽيج تي وهڻ سان حضور جن کي ستسنگي
انهيءَ طرح کان آسانيءَ سان ڏسي سگهجن. باقي سڀ ڪجهه
سندرتا ۽ سجاوٽ جي خيال کان ڪيو ويو آهي. انهيءَ ۾
ڪنهن به قسم جو اندروني يا روحاني ارمڪ يا مهتو ڪونهي
۽ نه اُن کي ڪا اهڙي روحاني معنيٰ يا مهتو ڏيڻ گهرجي.
بس انهيءَ کي صرف لئين ئي ڏسڻ گهرجي ته هيءَ صرف
هڪ سٺو، سٺو ڄاڻ آهي ۽ اڏاوتي ڪلا جو هڪ نمونو آهي.

سوال:- مهاراج جي، جيڪو پهريون ڪوھ ڪوٺايو ويو
هو، اهو ڪٿي آهي؟ جتي اسين شيوا ڪري رهيا هئاسين،
اُتي سائڪل اسٽنڊ اڳيان ڪهڙو ڪوھ آهي؟

مهاراج جي:- اُهي ڪوھ ته ڳڻپڙ پوءِ ۱۹۴۹-۱۹۵۰ع
۾ اسان کي مليا هئا. دراصل انهيءَ سڄي زمين کي ڪالونيءَ
جو روپ ته مراڻ بنديءَ کانپوءِ ئي مليو، جڏهن ڏيري جي
پکڙيل زمين کي پوري طرح ملايو ويو. هيئر ته توڻين اهو
اندازو لڳائي ئي نه سگهندا ته اُن کان اڳ ڏيري جون زمينون

ڏيڻ ۾ ٽن کان پنجن ڪلاڪن تائين وقت لڳي ويندو هو، پر جڏهن اهو وڏو ستنگه گهر لڳي تيار ٿيو، تڏهن کان حضور مهاراج جن ان ۾ ئي استرڻ ۽ ڀرڻ کي گڏي نام ڏيڻ شروع ڪيو.

معاوضي ستنگه ۾ گهڻو ڪري ستنگه گهر جي ميدان ۾ ٺهيل لڳل باهريان وڏا دروازا گهڻو ڀوءِ، منهنجي وقت ۾ لڳايا ويا آهن. پهرين لڪڙيءَ جو هڪ ننڍو دروازو هوندو هو ۽ سنگهه جي وڏيءَ پٿر کي ان مان لنگهڻو ٻوندو هو. توهان انهيءَ وقت جي فلمن ۾ اهو نظارو ڏٺو هوندو. هتي ڪنهن دڪان نه ٺهيل هئا ۽ ڪيترا ماڻهو ستنگه گهر جي حامي ۾ رهندا به هئا. اسڪول جي نڙديڪ ڪچن مڪانن ۾ نه ٿو چاليو ڪتب رهندا هئا. اهي مڪان سردار بهادر جن جي وقت ۾ به ان کان به اڳ ڄا ٺهيل هئا. ڪافي وقت تائين ستنگه گهر جي حامي کي وڏائي وڏو ڪرائڻ لاءِ انهن ڀرپورن کي آثار جي سوال هڪ مسئلو بڻيو رهيو.

مالڪ جي مڙج سان ۱۹۵۳-۱۹۵۴ع ۾ ايتري برباد ٿيڻ جو انهن ڪچن مڪانن جون چٽيون ڪري ڇڏيون ۽ سڀ ماڻهو ٻاڻمرادو اتان اتي هليا ويا. ٻئي ڏينهن ئي اسان سڄو ملو کڻائي ڇڏيو ۽ سڄي زمين ٻت ڪرائي، سنئين سڌي ڪرائي ڇڏي.

ساڳيءَ طرح، گول ڪر جي سامهون، جتي هن وقت سڪرنڻات ٻڌل آهي، اتي به سردار بهادر جن جي وقت ۾ پاڪستان مان آيل شرٽارٽرن لاءِ ڪيتريون ڪچيون ڪوٺيون ٺهرايون ويون هيون. اهي لوڪ به اتان اٿڻ لاءِ تيار نه هئا، ڇاڪاڻ ته انهي ڪيڏانهن وڃڻ لاءِ ڪا جڳهه ئي نه هئي. اهي به ٻارڻ ۾ ڏهي ڇڏيون. انهيءَ ٻارڻ سان تون حل ڪري ڇڏيون. اسان انهن

مهاراج جي :- ها. هن نقشي موجب، سنگت کي هر پاسي کان مهاراج جن جا درشن ٿي سگهيا ٿي. ٻئي ڏينهن حضور جن کين نقشو ڏيئي ڇڏيو. تڏهن سردار گجڻا سنگهه ۽ راء بهادر نارائڻ سنگهه چيو، ”نڪ آهي، اسان کي هيءُ نقشو منظور آهي، پر توهين اسان کي هن ۾ ٿوري ڦير گهير ڪرڻ جي اجازت ڏيو. اسين هن کي هڪ خوبصورت عمارت جو روپ ڏيڻ چاهيون ٿا.

پهرين ته مهاراج جن مڃڻ لاءِ راضي نه ٿيا پر سردار ڀڳت سنگهه، سردار بهادر جڳت سنگهه ۽ بخشي چائن شاهه به اهو ئي ٿي چاهيو ۽ انهن سڀني کين ويٺي ڪئي، ”حضور، هاڻ نهايت خوبصورت هنڌ گهرجي، ڇاڪاڻ ته هيءُ بابا جن جو يادگار آهي.“ حضور مهاراج جن اهو مڃيو ۽ فرمائڻون، ”ڇڱو ٿين ٿي ڪريو.“ سو، انهيءَ ريت، نقشي ۾ برجن ۽ منارن وغيره جي اڏاوت به شامل ڪئي ويئي.

اڃا هاڻ ٺهي رهيو هو ته اهو محسوس ٿيو لڳو ته اهو ستسنگهه لاءِ بلڪل ننڍو ٿيندو. انهن ٽن چئن سالن ۾ ئي حضور جن جي ستسنگين جو تعداد ايڏو وڌي ويو هو، جو سڀ ستسنگي هال جي اندر سمائجي نه سگهن ها. انهيءَ ڪري مهاراج جن فرمايو، ”ڪا ڳالهه ٺاهي، اسين هن کي نام دان لاءِ ڪم ۾ آڻينداسين.“ انهيءَ وقت کان اهو هال نام دان لاءِ ٺهي ڪم ۾ لڳو آهي.

جيئن اهو هال نه ٺهيو هو، تيئن استرين کي ڏيو پرڪاش جي گهر جي اڳ ۾ نام ڏنو ويندو هو ۽ پرشن کي ”نام گهر ۾“. مهاراج جن پهرين استرين جي چاٽي ڪري کين سمون ڏيندا هئا. پوءِ پرشن ڏانهن اچي، سندن چاٽي ڪري، کين سمون ڏيندا هئا. ان کانپوءِ حضور جن وڃي استرين کي ڏن بخشيندا هئا. استرين ۽ پرشن کي هڪ ئي ڏينهن، پر الڳ الڳ نام ڏنو ويندو هو. مهاراج جن کي چاٽي ڪرڻ ۽ نام

ديوان صاحب:- ايتري وڏي ۽ شاندار عمارت جيئن
 ۾ لڳ ڀڳ ۸ هزار ماڻهو ويهي سگهن ٿا، صرف ٽن چئن سالن
 ۾ ٺهي راس ٿي هئي.

مهاراج جي:- دراصل اهو صرف سٽسنگ ڪرڻ لاءِ
 ٺهرايو ويو هو. مولڪي اهو وقت ياد آهي جڏهن هنجي رٽا
 يا روپ رٽا ٻڌائي پئي ويئي. حضور مهاراج جن جو هڪ
 گروپائي، سردار گجنا سنگهه لڄنير هو ۽ راء بهادر نارائڻ سنگهه
 دعليءَ جو هڪ لڪندار هو. انهن ڏاڍيون لڄيون چؤڙيون
 پوڄائون پيش ڪيون. خاص ڪري سردار نارائڻ سنگهه
 ڪيترائي لشا پيش ڪيا. هو آڏاوت جي ماهر لڄنيرن جي
 سڀاڻا سان هڪ نهايت وصال حال جو نشي ٺاهڻ جي ڪوشش
 ۾ هئا. هو ٻئي بمبئي، ڪلڪتي ۽ ٻين ڪيترن شهرن ۾ ويا
 ۽ ڪيترا حال ڏسي آيا.

جڏهن به هو ڏاڍي ۾ هوندا هئا ته هو شام جو مهاراج جن
 کي پنهنجا نيار آيل لشا ڏيکاريندا هئا ۽ لڄن جي ٻاڙي ۾
 بهالڻ جي ڏي وٺ ڪندا هئا.

هڪ ڏينهن مهاراج جن فرمايو، ”نڪه آهي، مان سڀاڻي
 الهيءَ ٻاڙي ۾ نڪار ڪندس.“ پوءِ مهاراج جن الهيءَ راس
 ٿي، سندن سڀ لشا هڪ پاسي رکي ڇڏيا ۽ خود الگراڙي
 اکر ”ٽي“ (T) جي شڪل ۾ هڪ لشو نيار ڪيائون.
 دراصل، مهاراج جن نه ته گنبد ٺهرائڻ ٿي چاهيا ۽ نه ئي منارا.
 پر سردار گجنا سنگهه ۽ نارائڻ سنگهه ان ڳالهه لاءِ زور ڀري
 رهيا هئا. حضور مهاراج جن ته صرف ”T“ جي شڪل جو هڪ
 لشو حال ٺهرائڻ ٿي چاهيو، جيئن سنگهه مهاراج جن جي سامهون
 ساڄي: کاٻي طرف ۽ ورائڻن ۾ ويهي سگهي.

ديوان صاحب:- هيءُ لشو اهڙي طرح ٺهيو ويو هو،
 جيئن سنگهه کي بنا ڪنهن رڪاوٽ جي پنهنجي سڳوروءَ جا
 ۾ پوريءَ طرح روشن ٿيندا رهن.

پر اسان حضرت عيسيٰ جو هڪ درشتانت پڙهيو هو ته سرھ جو ٻج وڌي هڪ پوڏو بڻجي پوي ٿو. پر جنهن وقت اُن کي پوکيو ويو هو، اُن وقت اهو تمام ننڍو ٻج هو. پڙ جو ٻج به تمام ننڍو هوندو آهي، پر اهو به وڌي هڪ وصال درخت بڻجي پوندو آهي، جنهن جي چانوَ ۾ هزارين ماڻهو ويهي سگهندا آهن.

اهو ئي سنت ميثاٽما ڪندا آهن. هو ڪنهن جڳهه تي ويهي پنهنجو اُڀرڻ ڏيڻ شروع ڪندا آهن ۽ اها شروعات بالڪل ساڌارڻ محسوس ٿئي ٿي. پر اُنهن جي ديتانت بعد، ڇڏهن سندن پوکيل ٻج، پوڏو بڻجي نڪري ٿو ۽ پوءِ وڌڻ ۽ ڦولجڻ شروع ڪري ٿو ته اهو وڌي درخت جي شڪل اختيار ڪري ٿو ۽ انڪه منهنجي ڇاڻا جو لاپ وٺي سگهن ٿا. شروع ۾ ٻج بالڪل ننڍو ٿيندو آهي، پر آهستي آهستي ڦولجندو ويندو آهي.

دراصل اها سڀ سوامي جي مٿاڇرا جي ديتا مٿس آهي. اُنهن ۱۷ سال ڀڄن ڪيو، پر پنهنجي زندگيءَ ۾ صرف ٽن چئن هزارن جيون کي نام بيشمار ٿيون. پر هنن جيڪو ڀڄن جو خزانو، ڀڄن جو ڀنڊار جمع ڪيو. اڄ اُنهيءَ مان سڀني کي حصو ملي رهيو آهي. هڪ امير آدمي ڪافي ڏن ڪمائي ٿو ۽ چار پنج پيڙهيون، بنا ڪمائن جي به، آسانيءَ سان اُن تي گذارڻ ڪري سگهن ٿيون، بشرطڪ اهو ڏن فضول خرچ ۾ پرتا نه ڪيو وڃي. ساڳي ڳالهه سنڌن سان به لاڳو آهي. هڪ به سنت اچي پنهنجي ڀڄن سمورن يا نام جو ايترو ته وصال ڀنڊار جمع ڪري وڃن ٿا، جو ڪيترين پيڙهين تائين، هزارين لکين لوڪ سندن ڪمائيءَ مان لاپ وٺندا رهن ٿا.

سوال:- مٿاڇرا جي، وڏو سسنگ ٿي ڪڏهن ٿيو هو؟

مهارج جي :- اهو ۱۶۳۴ع ۾ شروع ڪيو ويو ۽ ۱۶۳۸ع ۾ ٿي تيار ٿيو.

پروفيسر پٽاڱو:- ها. بابا جي مهاراج جن جرتي جوت
سمائيج کان ۳ ڏينهن اڳهه ۲۶ نومبر ۱۹۰۳ع ۾ کين سام دان
بششيو هو.

مهاراج جي:- هو ڏيڙي جو پهريون سيڪريٽري هو.
ان بعد پروفيسر پٽاڱو جو پٽا راء صاحب شرارائو سيڪريٽري
مقرر ٿيو. ان کانپوءِ لالامني راء ۽ پوءِ اهار واليا آيا ۽ هاڻي
کنا صاحب آهي.

سوال:- مهاراج جي، حضور مهاراج ساڌن سنگهه جن جي
وقت ۾، جڏهن نوحن اڃا ننڍا هئا، تڏهن پندارن جي
موقعي تي ڪيتري سنگت ڏيڙي ۾ ايندي هئي.
مهاراج هي:- ٻن، سنگت نه شروع ڪان ٿي وڌندي
رهي آهي.

ديوان صاحب، جڏهن پهرئين دفعي حضور وڏا مهاراج جن
هتي آيا، ان وقت بابا جي مهاراج جن جا ڪيترا مستنگي هئا.
ديوان صاحب:- حضور هيءَ ۱۸۹۴ع جي ڳالهه آهي.
بابا جي مهاراج جن ڪل ۲۴۳ جڙون کي نام بششيو هو. جڏهن
۱۹۱۰ع ۾ مان پهريون ڀيرو هتي ڏيڙي آيس ته ان وقت
پنداري ۾ لڳ ڀڳ ۱۵۰ ماڻهو ايندا هئا. ان وقت پنداري
جو مستنگ بابا جن جي ڪوڙي جي سامهون ٿيندو هو. ان
بعد ڪيترن سالن تائين پنداري جو مستنگ ڪوهه جي ڀرسان
ٺهيل ”لام ڏيڙ“ ۾ ٿيندو رهيو. مستنگ شروع ڪرڻ کان اڳ
حضور وڏا مهاراج جن اسان کي هڪ ڪلاڪ لاءِ ڀڄڻ ۾ رهاپندا
هئا. استريون ۽ ڀرنس پڻ اچي هڪ ئي حال ۾ رهندا هئا.
مهاراج جي:- اهڙي طرح، ڏيڙي ڏيڙي، ڪالولي
وڌندي رهي. حضور مهاراج جن انتهيه هئا. انهن مڙو ٿي
ڏيڙي جي رڪاس جون سڀ پوڄائون ٺاهيون. ڪا به بائيبل
۰ آگسٽ ۱۹۷۶ع کان شري ايل. مولدي سيڪريٽريءَ

ڪي. ڪي. رهيا آهن.

هڪ دفعي ٻيبي رڪو بابا جن کي ويٺي ڪئي، ”سنگت
 حال ۾ ويٺي انتظار ڪري رهي آهي. توهين هلي ستسنگ
 ڪريو.“ بابا جن فرمايو، ”نه. جنهن حال ٿيرايو آهي، اهوئي
 هاڻي هن ۾ ستسنگ ڪندو.“ بابا جن اشارو ڪري رهيا هئا
 ته حضور مٿاراج جن (ساوَن سنگهه جي) سندن جانشين ٿيندا.
 جڏهن ٻيبي رڪو ٻيو دفعو بابا جن کي ويٺي ڪئي ته
 بابا جن فرمايو، ”ڇڳو تون هل، مان به اچان ٿو.“ ٻيبي رڪو
 حال ۾ ويٺي ته سنگت ٻن ۾ ويٺل ڏسڻ ۾ آئي. جڏهن ائين
 سڀني کي اندر ڏنل نظاري کي ظاهر ڪرڻ جي اجازت ڏني
 ويئي ته سڀني ٻڌايو ته ائين اندر حضور جن کي (بابو ساوَن
 سنگهه جن کي) هن حال ۾ ويٺي ستسنگ ڪندي ڏٺو، اهو
 بابا جن جي جيون ڪال جو واقعو آهي. ٻيبي رڪو ٻروڙندي
 بابا جن وٽ ويئي ۽ چيو، ”اُتي ته بابو ساوَن سنگهه ستسنگ
 ڪري رهيا آهن.“ بابا جن فرمايو، ”هاڻي ته اهوئي (بابو
 ساوَن سنگهه جي) ستسنگ ڪندو رهندو.“

ائين ڏينهن ۾ صرف اُهي ئي عمارتون ٺهيل هيون. باقي
 سڀ عمارتون پوءِ ٺهيون آهن. لائبرري شايد ۱۹۱۵ يا ۱۹۱۶ع
 ۾ ٺهي هئي.

پروفيسر ڀٽناگر:- مان هتي ۱۹۱۵ع ۾ آيو هوس. ان
 وقت اها ٺهي رهي هئي. ۱۹۱۵ع تائين هيٺين منزل ٺهي
 ويئي هئي ۽ مٿينءَ منزل جو ڪم هلي رهيو هو.

ههاراج جي:- اها عمارت وڏن مٿاراج جن جي پٿرڻن.
 سيڪريٽري لالا منگترءِ ٺيرائي هئي. هيٺينءَ منزل جو ڪم
 حصو آفيس طور استعمال ڪيو ويندو هو. ڪافي عرصي
 کانپوءِ، انجو لائبرريءَ طور استعمال شروع ڪيو ويو هو.
 لالا منگترءِ چاهيو ٿي ته سندس مڪان تمام اوچو هجي، جيئن
 سنگت کي بيمار ۽ ٻولي اسٽيشن تان ٿي ڏٻرو ڏسڻ ۾ اچي. هو
 پوليس کاتي ۾ رهيا هئا ۽ شايد بابا جن جا آخري ستسنگي هئا.

مضرو مهاراج جن پيندرو پاڻ کي هن اسٿان سان ٻڌي رهيا هئا.

اهڙيءَ طرح لندو سٽنگ گهر بڻيو، جنهن ۾ مسئل سان ۵۰-۶۰ ماڻهو ويهي سگهن ٿا. توهان اهو سٽنگ گهر ڏار هوندو، جو حضور مهاراج جن جي ڪوليءَ جي سامهون آهي. اهو وڻندو گهر ٻوڙ ٻڌو ويو هو، پر حال بابا جي مهاراج جن جي وقت ۾ ئي ٺهي چڪو هو. انهن ڏينهن ۾ اهو حال ڪڏهن به پوريءَ طرح نه ڀرچندو هو.

ان بعد وري حضور جن بابا جن کي عرض ڪيو: ”هتي سٽنگ هي ڏينهن ۾ سٽنگ هي رات گذارڻ لاءِ ڪو به ڪم اچو يا چٽ وارو مڪان ڪونهي ۽ ساري ۾ هتي ڏاڍي ٿڌ پوي ٿي، جي سوهن اجازت ڏيو ته مان هتي ڪجهه ڪولڙيون لهرائڻ چاهيان ٿو.“ اهي ڪولڙيون مهاراج جن جي ڪوليءَ جي پٺن پاسي ٺهيل آهن. پنج ڪولڙيون ۱۰ فوٽ لسون ۹ ۽ فوٽ ويڪراون، ڊيٽ آهن ۽ چار يا پنج ڪولڙيون مٿيءَ سران تي آهن. هر ڪولڙيءَ ۾ چوڻ ماڻهو سمهي سگهن ٿا. من سمجهان ٿو ته ڪڏهن به انهنجي مرمم جي ضرورت نه پئي آهي.

پري هڪ دفعي بابا جن کي حضور مهاراج جن ويٺي هئي: ”سگ-وڏي تي وڃي، نئينڪري اسان کي هڪ ڏيکاري ڏي.“ بابا جن فرمايو: ”نڪه آهي، ڀلي ڇڏو.“ سر ان ۾ سٽنگ ڪرڻ وارو مان نه هوندس.“ سو هڪ وقت بعد کوه جي اولهه واري پاسي ويو هال، جنهن تي ”-ڪي“ چوندا آهن، پٿر ويو. پر بابا جن ان ۾ صرف هڪ سٽنگ، اتي ڪولڙ وقت يا اڌ گھائڻ وقت ڪيو هو.*

*... هي هتي هڪ ڀيرو پوي ٿو ته هيءَ هال اپريل يا مئي ۱۹۵۰ع ۾ ٺهي ٿيو هو. اسڪاڻ ۷-۸ مهينا پوءِ بابا جن هتي هڪ وقت هئا.

به ائين نه چوندس ته مون هتي اچايو ڪوھ ڇو کولايو؟
جيڪڏهن توهان هڪ ڏينهن به ان ڪوھ جو پاڻي پيئندا ته
اها منهنجي لاءِ هڪ نهايت عرصي جي ڳالهه ٿيندي. پوءِ
توهين جيڏائين به چاهيو، اوڏائين هليا وڃجو. ڪوھ به چا
وڪيو آهي؟ مان توهان کي ٻڌي وڪڻ نٿو چاهيان. توهين
جيڏائين چاهيو، هليا وڃو. پر مان چاهيان ٿو ته هتي کولائڻ
ڪوھ جو پاڻي ضرور توهانجي شيوا به ڪر اچي.

جيئن ته توهان ”پومارٽي پٿر، ڀاڱي ۱“ به پڙهيو هوندو،
بابا جن کي حضور جن لاءِ بيحد پيار هو. تنهن ڪري هنن
انڪار نه ڪيو ۽ پنهنجي ڪوٺڙيءَ به وڃي پٿرن به وڃي
وڃيا. جڏهن ڇهن مان اٿي ٻاهر آيا ته فرمايائون: ”ٺيڪ
آهي، ڀلي ڪوھ کولايو. ٻايجي، مان ته هن اسٽان سان ٻڌجي
نه وهندس، ڇاڪاڻ ته منهنجي عمر جو ٿورو ئي عرصو باقي
پڄيل آهي، پر تون ضرور هن اسٽان سان ٻڌجي ويندين.“
حضور مهاراج جن فرمائيندا هئا: ”ان وقت منهنجي سمجهه
به نه آيو ته بابا جن جي ڳالهه جو اصلي مطلب ڇا آهي. مون کي
ڄاڻ نه هئي ته انجي پٺيان ڪو گهرو راز لڪل آهي. مون کي
ته ان ڳالهه جي خوشي هئي ته بابا جي مهاراج جن ڪوھ کولائڻ
جي اجازت بخشي آهي.“ اهڙيءَ طرح ڪوھ جي کولائي
شروع ٿي ويئي. بابا جن جي خطن مان معلوم ٿئي ٿو ته ڪيئن
حضور وڏا مهاراج جن پٽسا موڪليندا هئا، ڪيئن سرون خريد
ڪيون وينديون هيون، پوءِ ڪيئن سرون جو بنو شروع ڪيو
ويو ۽ ڪيئن ڪوھ تيار ٿيو.

وري وڏن مهاراج جن بابا جن کي عرض ڪيو، ”هتي
ڪا اهڙي جڳهه ڪونه آهي، جتي برسات يا گرميءَ به سنگت
مٿو نه ڪري سگهي. توهان جي آڱيا هجي نه مان هتي هڪ
نندرو هال ٺهرايان. جتي توهين سٽسنگ ڪري سگهو.“ بابا جن
مشڪندي اجازت ڏيئي ڇڏي، ڇاڪاڻ ته کين به هتي نه

ڄڻائون ته وٽن ڪوھ ڪوٽائڻ لاءِ پسا نه آهن ۽ هر طرح جو ڀر بند
نه ڪري سگهن ٿا. اسي رڪو چيو: ”توھن ڪو نه ٿي
ٻاڻا جن سان ٻڌايو ڪريو. مان نه اها اجازت ڪانہ ڳڻندس،
ڇاڪاڻ ته اڇڙيءَ روح ناٺاھي مٽارج جن لاءِ ٻاڻي آڻڻ جي
منھنجي شورا مٽر ٿي ويندي يا مان ان شورا کان مٽرور
ٿي ويندس.“

حضور جن ڳڻڻي سوچ ويچار بعد، ڪافي هٻڪندي
ٻاڻا جن کي وينتي ڪئي: ”نوهانتي اجازت سان مان هتي ڪوھ
ڪوٽائڻ چاهيان ٿو، هنن اسي رڪو کي ٻاڻي لاءِ ايترو دور
ڳوٺ ۾ نه وڃڻو ڏوي. اٿس نه ڪافي ستسنگي هتي اچن ٿا
۽ اهي به اٽيو وائڊو وٺي سگهندا.“

پهرين ته ٻاڻا جن منع ڪري ڇڏي. هنن فرمايو: ”نه
مان ته ساڌو آهيان. اڄ مان هتي آهيان، ڇاڪاڻ ته مولڪي
هتي جي اٻڪالڪ پسند آهي ۽ مان هتي ايماس ڪندو رهان
ٿو. سياڻي مولڪي هيءَ هڳهه نه وٺي ته مان ڪنهن ٻئي هنڌ
هلو ويندس. اڄ هتي ستسنگي مون وٽ اچن ٿا ۽ مان هتي
ستسنگ ڪريان ٿو. ايس تي سڳي ٿو ته سياڻي مان ڪنهن
ٻئي ڳوٺ ۾ هلو وڃان ۽ ايسينهن ڪنهن ٻئي ڳوٺ ۾. مان
هتي ڪانہ اڇڙي چو ٿائڻ ڪو چاهيان، جيڪا مولڪي ٻڌي
هتي ئي وهاري ڇڏي. منهنجي هڪ گناهه ۽ ڪائن جي
ڇڙوڙي آهي، جيئنڪي مان جڏهن نه چاهيان ڪمراڻي سگهان
ٿو ۽ ٻئي هنڌ نڪارڻو ڳولهي سگهان ٿو. سو هتي ڪوھ ڪوٽائڻ
جي ڪانہ ضرورت ناهي.“

ان ڪالهه حضور مٽارج جن واپس پنهنجي رجمبست
داهن هليا ويا.

ٻي دفعي جڏهن حضور جن آيا، ته وري نه ٻاڻا جن اڳيان
اڃاڻي وينتي ڪيائون ۽ ڄڻائون: ”توھن هيءَ هڳهه ڇڏي
هليا ويندا، ته نه مولڪي ڪو امروس نه ٿيندو. مان ڪڏهن

حضور مهراج جن لاء هيءَ جڳهه باڪل نئين هئي، انهي باري ۾ کين ڪجهه به ڄاڻ نه هئي. انهيءَ ڪري هنن سڄيڻو ته شايد بيبي رڪو نديءَ مان پاڻي آڻيندي هوندي، ڇاڪاڻ ته ندي انهن ڏينهن ۾ باڪل ڀرسان وهندي هئي. جڏهن بيبي رڪو سنان لاءِ پاڻي ڏول ۾ لائڻ ته مهراج جن ڏٺو ته پاڻي صاف سٿرو هو. هنن سوچيو ته اهو پاڻي نديءَ جو نه ڪنهن به حالت ۾ نٿو ٿي سگهي. تنهنڪري بيبي رڪو کان پڇيائون ته، پاڻي ڪٿان ٿي آئين؟ هن جواب ڏنو ته، ڀاسي واري ڳوٺ جي کوھ مان آڻيندي آهيان. ڳوٺ ڪجهه دور هو، لڳ ڀڳ اٽڪ ميل دور. هاڻي ته ڏيرو ايترو وڌيو آهي، جو ڳوٺ باڪل ويجهو ٿو لڳي. پر انهن ڏينهن ۾ جڏهن چؤطرف جهنگل ۽ جهارڙيون هيون، ڳوٺ ڪافي دور لڳندو هو.

حضور مهراج جن اسانکي ٻڌائيندا هئا ته کين ڏاڍو ڏک ٿيو ته سندن سنان لاءِ بيبي رڪو کي، ايترو دور ڳوٺ مان پاڻي ڀري اچڻو ٿي پيو. ٻئي ڏينهن ڀاڱي بيبي رڪو کي چيائون، ”جي اجازت ڏيو ته مان بابا جن جي سنان لاءِ ڳوٺ مان پاڻي ڀري اچان.“ حضور مهراج جن پهرين ڪڏهن به ان ڳوٺ ۾ نه ويا هئا ۽ نه ڪڏهن مٿي ئي ايندو بار ڪيو هئائون. مهراج جن خود ٻڌائيندا هئا: ”مون ڪوھ تي اچي گهڙو ڀري ته ورتو، پر مٿي تي رکڻ وقت ڏاڍو ڀاري لڳو.“ حضور جن پنهنجي نوڪريءَ جي دؤران ڪڏهن گهڻو وزن نه کنيو هو ۽ نه آئين اهڙو ڪو سخت محنت جو ڪم ڪيو هو. پاڻ چوندا هئا: ”خير! مان ڪافي مشڪلات سان پاڻي کڻي ته آيس، پر رات تي محسوس ڪيم ته ڪافي لوڪ ڏيري ۾ اچن ٿا، سو انهن جي لاءِ پاڻي ڀيڻ، سنان ڪرڻ ۽ ڪپڙن ڌوئڻ لاءِ پنهنجو کوھ، هٿ ڏيرجي.“

پهرين حضور جن بيبي رڪو کي چيو ته هوءُ بابا جي مهراج جن کان ڪوھ کڻائڻ جي اجازت وٺي ڏئي ۽ کيس

اوساري ڪبل هئي. ۱۹۱۰ع کان ۱۹۲۱ع تائين اها ڪوٽڙي
 انهيءَ حالت ۾ ئي رهي. ۱۹۲۱ع ۾ حضور وڏن مهاراج جن
 موجوده عمارت جي اڏاوت شروع ڪرائي هئي.

مهاراج جي - مان ۱۹۲۱ع يا شايد ۱۹۲۲ع ۾ هتي آيس.
 ان وقت اتر ڪمر علي رهندو هو.

ديوان صاحب - هاڻ حضور. ان وقت انهيءَ عمارت
 جي ٻاٺ جو ڪارو جاري هو ۽ ۱۹۲۳-۱۹۲۴ع ۾ اهو ٻورو
 ٿيو.

مهاراج جي - حضور مهاراج جن به ڪم عرصو انهيءَ
 ڪوٽڙيءَ ۾ رهيا هئا. ان وقت بابا جي مهاراج جن وٽ صرف
 اها ڪوٽڙي ئي هئي ۽ ان ۾ ئي هو رهندا هئا. موجوده
 عمارت جي پڙهه انهيءَ ڪري اڇي آهي، جو ڪوٽڙيءَ
 جو جهڪو نه مليو وغيره. اتر حضور مهاراج جن، اڃا
 ندران ان جڳهه ۾ ئي وجهائي ڇڏيو ۽ انهيءَ طرح جاءِ اڇي
 ڪري، انهيءَ مٿان ڪمر پٿرائي ڇڏيائون.

حضور مهاراج جن اسان ٿورو واري کي ٻڌائيندا هئا ته
 جڏهن بابا پٿرون دعوو هتي آيا هئا، سڏهن گرميءَ جا
 ڏينهن هئا ۽ هنن پٿرين واس ڪليل جڳهه تي گذاري بلنگه،
 بسترا وغيره به هئا ڪونه، منهنڪري وطن هبلان ٿڌو يا
 ٿوڙي وڃائي لٽي پيا. پر ڪن ساري واس انهيءَ چنبا ۾
 لند نه آئي ته بابا جن اهڙي جڳهه تي ڪيئن ٿا گذر ڪري
 سگهن، جتي نه پاڻي آهي ۽ نه ئي ڀڪو گهر.

صبح جو سويل حضور جن بيبي رڪو کي، جا بابا جن
 جي شيوا ۾ هئي، پنهنجي منگروءَ جي سان لاءِ پاڻيءَ جو
 دلو مٿي تي کڻي ايندو ٿيو. بابا جي مهاراج ٻاهر ڪليل جڳهه
 ۾ ئي سان ڪندا هئا، ڇاڪاڻ ته اُٿر ڏينهن ۾ اتي ڪو
 سان گهر ڪونه هو. ان بعد بيبي رڪو حضور مهاراج جن
 کان پڇيو، ”مان توهان جي سان لاءِ پاڻي کڻي اچان؟“

لاء ڪاٺ جو دروازو به ڪونه ملي سگهيو. تنهن ڪري ڪيترا مڻيا اُها بنا دروازي جي ئي رهي. هُو خود ۽ هڪ ٻيو ستسنگي ڪافي وقت تائين هتي رهيا. اُن وقت سندن ستسنگي بالڪل ٿورا هئا، مشڪل سان ۱۰۰ کن هوندا. اڃا تائين حضور مهاراج ساڻن سنگهه جن، بابا جن وٽ ڪونه آيا هئا.

پُر سنت ٽه نيٺ سنت ئي ٿيندا آهن ۽ سندن مڻاندا جو جس ضرور ٿيڻا ٿيندا آهن. هڪ سال جي اندر ئي هنن پنهنجي ڪچي ۽ ڪوٺڙي جي ٻاهران ڪليل اسٽان ٿي ستسنگهه ڪرڻ شروع ڪري ڇڏيو. پاسي واري ٻوٽ ۽ پُرئين ڪناري واري هڪ ٻوٽ جا ماڻهو ستسنگهه لاءِ اچڻ لڳا. بابا جن پاڻ به ستسنگهه ڪرڻ لاءِ اُنهن ٻوٽن ۾ وڃڻ شروع ڪيو. اُنهن ڏينهن ۾ ستسنگهه ۾ شامل ٿيڻ وارن جو تعداد ۱۵-۲۰ هوندو هو.

بوءِ ۱۸۹۴ع ۾ حضور مهاراج ساڻن سنگهه جن کي نام دان مليو. دراصل اُنهيءَ ڏينهن کان ئي ڏيري جو وڌڻ ويجهڻ شروع ٿيو. بابا جي مهاراج جن پاڻ حضور مهاراج ساڻن سنگهه جن کي نام دان ڏيڻ لاءِ مري پهاڙ تي ويا هئا، جيڪو هن وقت پاڪستان ۾ آهي.

حضور مهاراج ساڻن سنگهه جن نام دان کان اٽڪل ڏيڍ سال بعد جولاءِ ۱۸۹۶ع ۾ پٿريون پٿرو هتي ڏيري ۾ آيا. انهيءَ پٿرين پٿري ۾ ئي هنن بابا جن کان هتي ڪوھه کڻائڻ جي آڱيا ورتي، جنهنڪري ٺهڻ ۾ اٽڪل هڪ سال لڳي ويو. بوءِ بابا جن جي ڪچي ۽ ڪوٺڙي کي ٻڪو ڪرايو ويو. جڏهن ۱۹۱۰ع ۾ مان پٿريون دفعو هتي آيس، تڏهن به مون اُن ڪوٺڙيءَ کي انهيءَ حالت ۾ ئي ڏٺو هو. اُها اندران ڪچي هئي، پر اُنهي مٿان چوٽي جو لپو ڪيل هو ۽ ٻاهران چؤطرف هڪ سري يعني هڪ سر جي دٻوار جي ٻڪي

ڏا! هئا. ڪوبه هتي اچڻ جي همٿ نه ڪندو هو. ايماس جي پرياميءَ لاءِ انهيءَ کان بهتر ئي ڪهڙي جڳهه ٿي سگهي ٿي؟ بابا جن پيماس استيشن تان ڪم روٽيون مريد ڪندا هئا. ۱۸۷۰ع ۾ ٻن ڇٽن پٽن ۾ گهٽي روٽيون ملندڙون هيون. بابا جي مهاراج جن ٻن ٽن ڏينهن ۾ هڪ دفع هڪ روٽي پاڻيءَ ۾ ڇڄائي لرم ڪري کائيندا هئا ۽ سمورو وقت ٻين سمورن ۾ گذاريندا هئا.

ڪنهن نه ڪنهن طرح بابا جن کي هن اسٽان جو ايڪاليف وارو راناروڻ پسند اچي ويو. هڪ ۱۸۸۹ع ۾ رٽائر ٿيا. ان وقت لڏيءَ جي هن طرف، اوروڻ ڪناري تي سندن صرف هڪ ٻه سسنگي هئا ۽ ٻوڙن پاسي صرف ٽي چار سسنگي هئا. ٻوڙن هڪ لڏيءَ جي ٻوڙن پاسي زهوڏسڻ ويا ته ڪٿي يا ڪهڙي جڳهه تي پنهنجو ڏيرو يا نواس اسٽان ٻڌايو وڃي. لڏ پاڻ درياءَ جا ٻئي ڪنارا ڪافي دور تائين گهمي ڏٺائون ۽ انهيءَ نتيجي تي پهتا ته اڄاڻيءَ وارو اسٽان چوڌوڻو بهتر ٿيندو. هن فرمايو ته لڏي ڪنهن نه وقت ٻوڙن ڪناري کي پنهنجي وهڪري ۾ لوڙي ويندي. ان وقت هڪ ڇوڪرو به اسٽان تي ويا، اهي سڀ ۽ انهن مان گڏ ٻه ٽي ڳوٺ نه لڏيءَ جي تيز وهڪري سبب ٻڏي ويا. پوءِ پاڻ هن اسٽان تي آيا، ڇو ته اهو ڪن بهتر لڳو. پاسي جي ڳوٺن وارن ڪن چيو ته هن اسٽان تي جن ڳوٺ جو واسو آهي ۽ هڪجي به ڄاڻو يا منهن اڏائين وڃن ٿا، سي جيترا ڪوٽ ٿا موٽن. صرف سندن هڏن جا ٻجرا ملندا آهن. بابا جن ڪن چيو، ”ڪا به چيڙا جي ڳالهه ناهي. مان ان جن سان دوستي ڪندس ۽ ڏسنداسين ته ٻنهي مان ڪير وڌيڪ طاقتور آهي.“

۱۸۹۱ع ۾ بابا جي مهاراج جن هتي هڪ ڏهه فوٽ ڊگهي ۽ اٺ فوٽ ويڪري ڪڍي ڪوٽي ٺهرائي، جهنگي ۽ ٺڪري ٺاهي هتي. ڪافي وقت تائين ان ڪوٽيءَ

ڏيري جو آرٽ

سوال - مهاراج جي، ڏيري جو آرٽ ۽ وڪاس ڪيئن ٿيو؟

مهاراج جي - بابا جمل سنگھ مهاراج جن فوج ۾ نوڪري ڪندا هئا. انهن ڏينهن ۾ جڏهن به هو پنهنجي ڳوٺ مان سوامي جي مهاراج جن جي درشن لاءِ آڱري، يا موڪل ختم ٿيڻ تي پنهنجي رجمينٽ ۾ ويندا هئا ته کين گاڏي پڪڙڻ لاءِ بياس ريلوي اسٽيشن تي اچڻو پوندو هو. اها اسٽيشن ئي کين سڀ کان نزديڪ پوندي هئي. سندن ڳوٺ گهمان آهي، جو هتان اٽڪل ۱۰ ميل دور آهي. تنهنڪري بابا جن کي هتان لنگهڻو پوندو هو. کين هن جڳهه جي ايڪانت وڻندي هئي ۽ دلڪش لڳندي هئي. اهو به ٿي سگهي ٿو ته هنن انهن ڏينهن ۾ ئي فيصلو ڪيو هجي ته فوج مان رٽائر ٿيڻ بعد هتي ئي رهي پنهنجو وقت ڀڄڻ سمرن ۾ گذاريندا. هنن هيءَ جڳهه چوروندي، اها کين ئي خبر. اهو ته هو خود ئي بهتر ڄاڻن.

ديوان صاحب* پوءِ ڏيري جو وڪاس ڪيئن ٿيو؟ انهيءَ باري ۾ توهان کي وڌيڪ ڄاڻ هوندي، ڇاڪاڻ ته مان جڏهن ڏيري آيس، تڏهن اڃا ننڍو ٻار ئي هوس. مون کي ان باري ۾ گهڻي ڄاڻ ڪانهي.

ديوان صاحب - پنهنجي فوجي نوڪريءَ جي وقت ۾ بابا جن کي هر سال ٻه مهينا موڪل ملندي هئي. انهن ڏينهن ۾ هو پنهنجي ماما جن وٽ به ٿي ڏينهن رهي، باقي موڪل جو پورو عرصو هتي، بياس نديءَ جي ڪناري تي ڀڄڻ سمرن ۾ گذاريندا هئا. ان وقت هيءُ اسٽان بلڪل ويران هو، سنسان جهنگل هو ۽ لوڪن جو خيال هو ته هتي جن پوت جو واسو آهي. چؤڌاري ڪانهيدار وڻ ۽ جهازيون، اونهيون کڏون ۽

* ديوان دريائي لعل ڪپور.

سوامي هي
 مهاراج
 1878-1918

مہاراج
 ساون سنگھ هي
 1888-1948

مہاراج
 جگت سنگھ هي
 1884-1951

موجودہ مہاراج
 جرن سنگھ هي

انهن ستسگين جي سهوليت لاءِ، بائيبل مان مثال ڏيندا آهن ۽ انهن دوران ٻچيل سوالن جا جواب به ڏيندا آهن. اهي سوال جواب ٽيپ ڪيا ويا آهن. اهڙي طرح ٽيپ ڪيل وچن جي آڌار تي هڪ انگريزي ٻڌڪ ”ڊاءِٽ لڙو“ جو هندي انواد ”جهوم مرئي پوڄل ٿريئي“ نالي ڇپايل واپو آهي. هن ڪتاب ۾ درج ٿيل وچن ۱۹۶۸ کان ۱۹۷۱ تائين وڪارڊ ڪيل ٽيهن تان ڪيل آهن.

”پارس مان پارس“ ٻورن ستن جي اُڀرڻ جي سمائت جي ٻن ٽي روشني وجهي ٿو. سوال جواب جي روپ ۾ باق الهيءَ اُڀرڻ کي وڌيڪ سولو ۽ ڪارائتو بڻايو آهي. ان ۾ ڪيترن هنڌ لنڊن ٻورن ٽنڊن ٻورن ڪهڻائون، ڪهاڻيون ۽ درشتاڻ اچي ويا آهن ۽ هر سوال جو جواب بلڪل سول ۽ صاف ڏنو واپو آهي، جنهنڪري ڪپري کان ڪپري روحاني سڌائين جي واپس سول ۽ وڌندڙ بڻجي وئي آهي. هي ٻڌڪ اڻهاڪ ۽ عملي طور بيهي ٻوڪار جي حتميت کي ٺاهڻ سندر روپ ۾ ٻوڪهت ڪري ٿو.

انهن سوالن ۽ مهاراج جن ذريعي ڏنل جوابن کي ٻڌڪ جو روپ ڏيڻ جو ڪارڻ ڪئميج جي شري جان ايج. ڊيوڊسن، پنهنجي ٻڌڪ ۽ ڪج ٻن ستسگين جي سهائتا سان ٻورو ڪيو.

موجوده ٻڌڪ جو سنڌي ترجمو شري جولاڙام ٽمار سول ۽ سلي نمولي ڪيو آهي ۽ ڇپائڻ جو ٻرندڙ شري منگهارام ڊال ڪيو آهي. ان ٻرندڙ شري لاءِ اسين سندن شڪرگذار آهيون.

ڏيرا بابا جڏمل سنگهه

ٻيروري ۱۹۸۸

ايس. ايل. سونڌي

سيڪريٽري

راڌا سوامي ستسنگهه، عباس.

ڇپائڻدڙ جي طرفان

پورن سنٽ عيادتا خود پرماتما جي ڀڳتيءَ جي رنگ ۾ رنگيل هوندا آهن ۽ ٻين جيون کي به اندر ۾ پرماتما سان جوڙي، پوساڪو مان پار ڪندا آهن. اهڙا سنٽ جڳن کان سنسار ۾ ايندا رهندا آهن.

وچ اوڀر ۾ اٺ سؤ سال پهرين شمس تيرپڙ، مولانا دور، خواجہ حافظ، ۽ ٻيا ڪيترا صوفي سنٽ ٿيا آهن. ڀارت ۾ انهيءَ وقت بابا فريد ۽ سنٽ نامديوجن هئا. انهن ڪالپوءِ ٺيڻي جي، سنٽ جڳديو، گرو روڀداس، ڪبير صاحب، گرو نانڪ صاحب، ڀڳت ڌنو، ڀڳت ترلوچن، ٻيا صاحب، سنٽ سڌنو، سنٽ مٿين، گرومائي تلسيداس، ميران ٻائي، دادو صاحب ۽ ٻيا انيڪ عبادتگر ٿيا. ارڙهين صديءَ ۾ پلٽو صاحب، دريا صاحب (مارواڙ وارا ۽ پٿار وارا) ۽ تلسي صاحب (هاڻوس وارا) جڙڻ پورن سنٽن جيون کي روحاني سٿي جو مارگ ڏيکاريو. اڻويهين صديءَ ۾ سوامي شوڊيال سنگهه جن جو جنم ٿيو، جن کان، واڏا سوامي ستنگهه بياس جي سنسارڪ (بابو وڃيندڙ) بابا جمل سنگهه جي عبادت ۾ جن کي سٿي جو پوکاش پراپت ٿيو.

هي ٻه ٻه ٻه پرماتما جي پراپتيءَ لاءِ آڏو کان هلندڙ جڳتيءَ جي باري ۾ بياس سان جڙيل سنٽن جي جيون ۽ اُپديش جي ڪافي ٻڌڻ تي روشني وجهي ٿو ۽ ان سان گڏ ڏيرا بابا جمل سنگهه جي شروعات ۽ واڌاري جي انيڪ ٻڌڻ تي پوکاش وجهي ٿو.

’پارس مان پارس‘ مول انگريزي ٻه ٻه ”اسپريٽوئل هيريٽيج“ جو سنڌي انواد آهي. هي ٻه ٻه حضور عبادت چرنسنگهه جي دواران ڏيرا بابا جمل سنگهه ۾ وڌيڪي ستنگهه کي ڏنل انگريزي ستنگهه جي ٽين تان ڪنيل آهي. عبادت ۾

پارس مان پارس

(۷)	چپائيندڙ جي طرفان
۱	ڏهري جو آرٽ
۳۲	حضور مهراج جي
۵۰	پندارا ۽ سنگ
۹۱	ٽي مهان سنگرو
۱۳۵	موجوده سنگرو
۱۵۰	ڏهري ۾ وڌيڪي جڳواسو
۱۷۰	حضور وڏن مهراج جن جو هڪ ڀرڻي سنگي
۱۸۱	پارس مان پارس
۲۱۸	سنگن جو ورڻو
۲۵۳	سنگ مهاتما ۽ ڏور
۲۷۰	پرسڪاش جي ورائس
۲۶۸	سڀني جو هڪ ئي مارڪ

پارس ۾ اُور سنت ۾، بڙو انٽرو جان،
وہم لوہا ڪنڇن ڪري، وہم ڪرلي آپ سمان.
(ڪبير)

جن ڪم تخت ملي، وڌائي گرمڪ سي پرتان ڪيئي،
پارس پيٽ پئي سي پارس، نانڪ هر گر سنگ تِيئي.
(آد گرنٽ، ۱۱۱۲)

پارس پر سيئي پارس هو، جوتي جوت سماءَ،
جن ڪم پورب لڪا، تن ستگر ملڻا آءِ.
(آد گرنٽ، ۲۷)

پارس جب پيئي گر پورا، تا پارس پرس دڪائڻا.
(آد گرنٽ، ۱۰۷۸)

پارس مان پارس
— مهاراج ڇوڻ سگهه ڇي

ڇهائيندڙ -
ايس. ايل. سولڌي
— ڪراچي
واڏا سوامي ستسنگ، بياس
ضلع امرتسر (پنجاب)

سڀ حق واسطا قائم

پهراون دفعو [ڪاپيون ۵۰۰۰] [فيبروري ۱۹۸۸]

ڇپيندڙ -
ڇپتن راجپنڌاڻي
امر پارس پرنٽنگ پريس،
هالي پانا، آجهير (راجپٽان)

پارس مان پارس

مہاراج چرن سنگھ، جن

جی

ٹیپن تان ورتل

راڈا سوامی ستسنگ، بیاس (پنجاب)

